

**T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK TARİHİ ANABİLİM DALI**

**OSMANLI HAKİMİYETİNDE HEMEDAN
(1724-1732)**

DOKTORA TEZİ

Tezi Hazırlayan

Akram NEJABATI

Tez Danışmanı

Prof.Dr. Turan GÖKÇE

İZMİR – 2014

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum Osmanlı Hâkimiyetinde Hemedan (1724-1732) adlı doktora tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

İsim-Soyadı

Akram
Nejabatı

İmza

T.C.EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ SAVUNMA TUTANAĞI

ÖĞRENCİNİN

Adı Soyadı : Akram NEJEBATİ
Numarası : 92070003671
Anabilim Dalı : Türk Tarihi Anabilim Dalı
Tez Başlığı (Türkçe) : Osmanlı Hâkimiyetinde Hemedan (1727-1732)
Tez Başlığı (İngilizce) : Hemedan Under Ottoman Rule (1727-1732)
Tez Savunma Tarihi : 08.09.2014
Tez Başlığı Değişikliği Varsa Yeni Başlık:

JÜRİ ÜYELERİ

Jüri Başkanı

Unvan, Adı, Soyadı : Prof. Dr. Turan GÖKÇE
Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme
İmza : .....

Jüri Üyesi (Tez İzleme Komitesi Üyesi)

Unvan, Adı, Soyadı : Doç. Dr. Abdullah TEMİZKAN
Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme
İmza : .....

Jüri Üyesi (Tez İzleme Komitesi Üyesi)

Unvan, Adı, Soyadı : Doç. Dr. Özer KÜPELİ
Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme
İmza : .....

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Prof. Dr. Saim SAVAŞ
Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme
İmza : .....

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Doç. Dr. Osman ÖZGÜDENLİ
Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme
İmza : .....

TEZ HAKKINDA JÜRİNİN GENEL GÖRÜŞÜ

(Jüri Başkanı Tarafından Doldurulacaktır)

Tez savunması sonucunda öğrenci tarafından hazırlanan çalışma;

Oybirliğiyle
Oy çokluğuyla

Başarılıdır

Düzeltilmelidir

Başarısızdır

- Bu tutanak üç (3) işgünü içerisinde jüri üyelerinin raporlarıyla beraber Anabilim Dalı Başkanlığı üst yazısıyla Enstitü Müdürlüğüne gönderilmelidir.
- Doktora programlarında düzeltme alan öğrencinin 6 (altı) ay içerisinde yeniden savunmaya girmesi zorunludur.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	vii
KISALTMALAR	ix
KAYNAKLARA DAİR.....	xii
1. DEFTER TASNİFLERİ.....	xii
1. 1. Tahrir Defterleri	xii
1. 2. Mühimme Defterleri	xiii
1. 3. Maliyeden Müdevver Defterleri.....	xiv
1. 4. Baş Muhasebe Kalem Defterleri.....	xiv
1. 5. Bâb-i Asafî Kataloğundaki Ruûs Defterleri	xiv
2. BELGE TASNİFLERİ.....	xiv
2. 1. Cevdet Tasnifi	xiv
2. 2. Ali Emiri Tasnifi	xv
2. 3. İbnü'l-Emin.....	xv
2. 4. Hatt-ı Hümâyûn	xv
GİRİŞ	1
1. HEMEDAN'IN COĞRAFYASI VE TARİHÇESİ	1
2. XVIII. YÜZYILIN BAŞLARINDA OSMANLI-SAFEVİ MÜNASEBETLERİ	5
BİRİNCİ BÖLÜM	33
HEMEDAN EYALETİ'NİN İDARİ YAPISI	33
1. 1. HEMEDAN EYALETİ'NİN İDARİ TAKSİMATI	33
1. 1. 1. Sîmîn-rûd Nahiyesi (سیمین رود).....	42
1. 1. 2. Kûh-paye Nahiyesi (کوہپایه).....	44
1. 1. 3. Feravar Nahiyesi(فراوار)	45
1. 1. 4. Mamaşa-rûd Nahiyesi (ماماشا رود).....	46
1. 1. 5.Eznard Nahiyesi (ازنارد)	47
1. 1. 6. Serd-rûd Nahiyesi (سرد رود)	49
1. 1. 7. Hemedan Nahiyesi (همدان).....	51
1. 1. 8. Isfend-âbâd Nahiyesi (اسفند آباد).....	52
1. 1. 9. Mihribân Nahiyesi (مهربان).....	55
1. 1. 10. Melayir Nahiyesi (ملایر)	58

1. 1. 11. Nihâvend Nahiyesi (نھاوند).....	63
1. 1. 12. Hersin Nahiyesi (ھرسین).....	66
1. 1. 13. Hazal Nahiyesi (خزل).....	67
1. 1. 14. Tûy Nahiyesi (توی).....	68
1. 1. 15. Esed-âbâd Nahiyesi (اسد آباد).....	73
1. 1. 16. Pilâver Nahiyesi (پیلاور).....	76
1. 1. 17. Burûcerd Nahiyesi (بروجرد).....	79
1. 1. 18. Serbend Nahiyesi (سربند).....	83
1. 1. 19. Şerra Nahiyesi (شرا).....	84
1. 1. 20. Kezzaz Nahiyesi (کزآز).....	86
1. 1. 21. Gerus Nahiyesi (گروس).....	89
1. 1. 22. Kuranî Nahiyesi (کورانی).....	92
1. 1. 23. Tefrîş Nahiyesi (تفرش).....	95
1. 1. 24. Vefs Nahiyesi (وفس).....	96
1. 1. 25. Rûdbâr Nahiyesi (رودبار).....	97
1. 1. 26. Mezdegân Nahiyesi (مزدغان).....	98
1. 1. 27. Dergezin Nahiyesi (درگزین).....	100
1. 1. 28. Zencân Nahiyesi (زنجان).....	104
1. 1. 29. Hergân Nahiyesi (خرغان).....	107
1. 1. 30. Sultaniye Nahiyesi (سلطانیه).....	109
1. 1. 31. Ebher Nahiyesi (ابھر).....	111
1. 1. 32. Secâs Nahiyesi (سجاس).....	113
1. 1. 33. Herut Nahiyesi (خروت).....	114
1. 1. 34. Söhrevers Nahiyesi (سوره ورث).....	115
1. 1. 35. Bezine-rûd Nahiyesi (بزینه رود).....	117
1. 1. 36. İcrûd Nahiyesi (ایجرود).....	118
1. 1. 37. Çûme Nahiyesi (چومه).....	119
1. 1. 38. Veniser Nahiyesi (ونیسر).....	122
1. 1. 39. Celangir Nahiyesi (جلانگیر).....	123
1. 1. 40. Vîzd Nahiyesi (ویزد).....	124
1. 1. 41. Tirek Nahiyesi (تیرک).....	125

1. 1. 42. Loşan Tarum-i Süflâ ve Ulyâ (لوشان طارم سفلى وعليا)	126
1. 2. HEMEDAN'DA OSMANLI YÖNETİCİLERİ.....	127
1. 2. 1. Muhafızlar	127
1. 2. 2. Kadılar.....	129
1. 2. 3. Defterdarlar	130
1. 3. GENEL DEĞERLENDİRME.....	131
EYALETTE NÜFUS VE YERLEŞİM.....	134
2. 1. HEMEDAN EYALETİ'NİN NÜFUS YAPISI	134
2. 1. 1. Sîmîn-rûd Nahiyesi	136
2.1. 2. Kûh-paye Nahiyesi.....	140
2.1. 3. Feravar Nahiyesi	142
2.1. 4. Mamaşa-rûd Nahiyesi	143
2.1. 5. Eznard Nahiyesi	144
2.1. 6. Serd-rûd Nahiyesi	145
2.1. 7. Hemedan Nahiyesi	147
2. 1. 8. Isfend-âbâd Nahiyesi.....	148
2. 1. 9. Mihribân Nahiyesi.....	152
2. 1. 10. Melayir Nahiyesi.....	155
2. 1. 11. Nihâvend Nahiyesi.....	161
2. 1. 12. Hersin Nahiyesi.....	163
2. 1. 13. Hazal Nahiyesi	165
2. 1. 14. Tûy Nahiyesi	166
2. 1. 15. Esed-âbâd Nahiyesi.....	171
2. 1. 16. Pilâver Nahiyesi	174
2. 1. 17. Burûcerd Nahiyesi.....	176
2. 1. 18. Serbend Nahiyesi	180
2. 1. 19. Şerra Nahiyesi.....	181
2. 1. 20. Kezzaz Nahiyesi.....	183
2. 1. 21. Gerus Nahiyesi.....	187
2. 1. 22. Kuranî Nahiyesi	191
2. 1. 23. Tefrîş Nahiyesi.....	194

2. 1. 24. Vefs Nahiyesi.....	194
2. 1. 25. Rûdbâr Nahiyesi.....	195
2. 1. 26. Mezdegân Nahiyesi.....	197
2. 1. 27. Dergezin Nahiyesi.....	198
2. 1. 28. Zencân Nahiyesi.....	203
2. 1. 29. Hergân Nahiyesi.....	207
2. 1. 30. Sultaniye Nahiyesi	209
2. 1. 31. Ebher Nahiyesi.....	211
2. 1. 32. Secâs Nahiyesi	213
2. 1. 33. Herut Nahiyesi	215
2. 1. 34. Söhrevers Nahiyesi	216
2. 1. 35. Bezine-rûd Nahiyesi.....	217
2. 1. 36. İçrûd Nahiyesi	218
2. 1. 37. Çûme Nahiyesi.....	220
2. 1. 38. Veniser Nahiyesi	222
2. 1. 39. Celangir Nahiyesi.....	223
2. 1. 40. Vîzd Nahiyesi.....	224
2. 1. 41. Tirek Nahiyesi.....	226
2. 1. 42. Loşan Tarum-i Süfli-Ulyâ.....	226
2. 2. GENEL DEĞERLENDİRME.....	228
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	233
HEMEDAN EYALETİ'NİN İKTİSADİ YAPISI	233
3. 1. SAFEVİ DÖNEMİNDE EKONOMİK YAPI	233
3. 2. HEMEDAN EYALETİNİN EKONOMİK YAPISI	235
3. 2. 1. Sîmîn-rûd Nahiyesi	238
3. 2. 2. Kûh-paye Nahiyesi.....	247
3. 2. 3. Feravar Nahiyesi	249
3. 2. 4. Mamaşa-rûd Nahiyesi	250
3. 2. 5. Eznard Nahiyesi	251
3. 2. 6. Serd-rûd Nahiyesi	253
3. 2. 7. Hemedan Nahiyesi	254

3. 2. 8. Isfend-âbâd Nahiyesi.....	256
3. 2. 9. Mihribân Nahiyesi.....	258
3. 2. 10. Melayir Nahiyesi.....	259
3. 2. 11. Nihâvend Nahiyesi.....	261
3. 2. 12. Hersin Nahiyesi.....	264
3. 2. 13. Hazal Nahiyesi	267
3. 2. 14. Tûy Nahiyesi	268
3. 2. 15. Esed-âbâd Nahiyesi.....	273
3. 2. 16. Pilâver Nahiyesi	275
3. 2. 17. Burûcerd Nahiyesi.....	277
3. 2. 20. Kezzaz Nahiyesi.....	282
3. 2. 21. Gerus Nahiyesi	286
3. 2. 22. Kuranî Nahiyesi	288
3. 2. 23. Tefrîş Nahiyesi.....	289
3. 2. 24. Vefs Nahiyesi.....	290
3. 2. 25. Rûdbâr Nahiyesi.....	293
3. 2. 26. Mezdegân Nahiyesi.....	294
3. 2. 27. Dergezin Nahiyesi.....	297
3. 2. 28. Zencân Nahiyesi.....	298
3. 2. 29. Hergân Nahiyesi.....	301
3. 2. 30. Sultaniye Nahiyesi	302
3. 2. 31. Ebher Nahiyesi.....	304
3. 2. 32. Secâs Nahiyesi	307
3. 2. 33. Herut Nahiyesi	310
3. 2. 35. Bezine-rûd Nahiyesi.....	313
3. 2. 36. İçrûd Nahiyesi	314
3. 2. 37. Çûme Nahiyesi.....	315
3. 2. 38. Veniser Nahiyesi.....	317
3. 2. 39. Celangir Nahiyesi.....	318
3. 2. 40. Vîzd Nahiyesi.....	319
3. 2. 41. Tirek Nahiyesi.....	321

3. 2. 42. Loşan Taum-i Süflâ ve Ulyâ	322
3. 3. GENEL DEĞERLENDİRME.....	323
KAYNAKÇA.....	330
1. ARŞİV KAYNAKLAR	330
1. 1. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ.....	330
1. 1. 1. Başmuhasebe Defterleri	330
1. 1. 2. Mühimme Defterleri	330
1. 1. 3. Maliyeden Müdevver Defterleri.....	330
1. 1. 4. Ali Emiri Tasnifi	330
1. 1. 5. Cevdet Tasnifi	330
1. 1. 6. İbnü'l-Emin Tasnifi.....	331
2. YAYINLANMIŞ BELGELER.....	331
2. 1. TÜRKÇE.....	331
2. 2. FARŞÇA	331
3. KAYNAK ESERLER.....	331
3. 1. TÜRKÇE KAYNAKLAR	331
3. 2. FARŞÇA KAYNAKLAR.....	332
4. SEYAHATNAMELER.....	333
5. ÇEVİRİLER ve ARAŞTIRMALAR.....	334
6. ONLİNE KAYNAKLAR	340
ÖZGEÇMİŞ	342
ÖZET	343
ABSTRACT.....	345
EKLER.....	347

ÖNSÖZ

İran'ın batı kısmında bulunan Hemedan, tarihin en eski devirlerinden beri iktisadi ve stratejik konumu itibariyle bir çok devletin ilgisini çekmiştir. Safevilerin son yıllarında ortaya çıkan Afgan istilasından yararlanan Rusya'nın İran topraklarını işgal etmesine karşı tepki gösteren Osmanlılar da bu durumdan yararlanıp önce sınır havalilerini sonra da ülkenin iç bölgelerini işgale kalkıştı. Böylelikle Hemedan 31 Ağustos 1724 yılında Osmanlılar tarafından fethedildi. Osmanlı Devleti'nin geleneği üzere Safevilerden alınan topraklarda da tahrir işlemleri yapılmıştır. Tahrir sonucunda, bölge ile ilgili önemli bilgileri ihtiva eden iki cilt Tapu Tahrir Defteri ortaya çıkmıştır. Fakat bugüne kadar bu defterler üzerinde gerek yerli gerekse yabancı bilim adamları tarafından yeterince bir çalışma yapılmamıştır. Bundan dolayı Tez Danışmanım Prof.Dr. Turan GÖKÇE'nin önerisiyle bu alandaki araştırmalara bir katkıda bulunmak amacıyla, çalışma konusu olarak Hemedan Eyaleti'ni seçtik. Bu sahayı tercih edişimizin bir başka önemli nedeni de bölgeyi yakından tanımamız olmuştur.

Bu incelemede, XVIII. yüzyılda Hemedan Eyaleti'nin idari, demografik ve ekonomik yapısını ele aldık. Önceden de ifade edildiği gibi; araştırmanın dayandığı temel kaynak, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan ve Hemedan Eyaleti'ne ait iki ciltlik 907 ve 906 numaralı *Mufassal Tapu Tahrir Defterleri*'dir. Bu defterler dışında, özellikle *Mühimme Defterleri*, *Maliyeden Müdevver Defterleri*, *Ali Emiri*, *İbnü'l-Emin*, *Cevdet*, *Divan-i Hümayûn Baş Muhasebe Kalemi*, *Hatt-ı Hümayûn*, *Name-i Hümayûn* da yararlandığımız diğer önemli arşiv belgeleridir.

Araştırmanın giriş kısmında, Hemedan şehri ve Safevi Devleti'nin kurulmasından, XVIII. yüzyılın başlarına kadar Osmanlı-Safevi ilişkileri hakkında özet bir bilgi verilmiştir. Birinci bölümde; Osmanlı Devleti'nin idari teşkilatından ve bu taksimatın eyalet idaresinde uygulanmasından bahsedilmiş, eyaletteki mevcut yer adlarının geçmişteki ve günümüzdeki kullanımları verilmiştir. İkinci bölümde; eyaletin nüfus yapısı dini ve bazen mezhep açısından karşılaştırılmalı olarak, ayrıntılı bir şekilde ortaya konulmuştur. Üçüncü bölümde ise eyalette gerçekleştirilen tarımsal faaliyetler,

yetiştirilen ürünler, hayvancılık, sınai, ticarî, reaya öşür ve vergilerinden de bahsedilmiştir.

Eyalette mevcut yer adlarının yazılış ve okunuşunda zorluklar yaşanmıştır. Zira, eski yazılışta K ve G ayrımı olmadığından dolayı hepsi K harfi ile belirtilmiştir. Biz kesin bildiğimiz kelimelerde G harfini kullandık. Bazı kelimeler iki şekilde yazılmıştır. Örneğin; taş – daş, tepe – depe. Biz orijinaline sadık kalarak kelimeleri aynen defterde olduğu şekilde kullandık. Seyyid, Ahmed, Mahmud, Murad gibi kelimeleri de metinde geçtiği gibi yazdık. Ayrıca kelimelerin yazılması için Türk Dil Kurumunun yayınlardan olan ‘*Mükemmel Osmanlı Lügati*’ kitabından faydalandık. Tarih çevirisi için, hicri ve miladi takvim dönüştürücüsünü kullandık¹.

Tez çalışması sürecinde değerli katkılarını benden esirgemeyen Sayın Prof. Dr. İsmail Aka hocamıza minnettarım. Bana değerli zamanını ayırarak tezimin her aşamasında büyük bir sabırla ve önerileriyle yardımcı olan tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Turan Gökçe’ye teşekkürü borç biliyorum. Ayrıca tezimi baştan sona okuyup görüş ve önerileriyle beni yönlendiren Sayın Doç. Dr. Abdullah Temizkan’a da teşekkür ederim. Tezimin oluşturulması konusunda fikir ve önerileriyle, hazırlanan metni sabırla okuyarak bana yardımcı olan Doç. Dr. Özer Küpeli’ye ve araştırmalarım sırasında arşivi nasıl kullanacağım ve arşiv malzemesi temin etme konusunda son derece yardımcı geçen Sayın Dr. İlker Külbilge’ye ve kaynak temininde yol gösteren Dr. Ahmed Hesamipur ve Dr. Hüseyin Feyzullahi’ye sonsuz şükranlarımı bildiririm.

İZMİR-2014

Akram Nejabati

---

¹ <http://www.ibayrak.com/hicri-miladi-takvim.asp>, son başvuru tarihi: 10. 12.2013.

KISALTMALAR

A	: A'mâ
A.AMD	: Amedi Kalemî Dosyaları
a.g.e	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.md.	: Adı Geçen Madde
a.g.t.	: Adı Geçen Tez
A.H	: Avarız-Hanesi
AE	: Ali Emiri
B	: Bennak
b.	: Bin
Bi	: Bive
bkz.	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
BYY	: Boş Yerleşim Yeri
BYYO	: Boş Yerleşim Yeri Oranı
C	: Caba
c.	: Cilt
C.AS.	: Cevdet Askeriye
C.DH.	: Cevdet Dahiliye
C.HR.	: Cevdet Hariciye
C.MA.	: Cevdet Maliye
CM	: Coğrafi Mevkisi
Ç	: Çift
çev.	: Çeviren
Ço	: Çoban
D	: Dilsiz
D.	: Defter

DBŞ.M	: Divan-i Hümâyûn Baş Muhasebe Kalemî
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
EI	: Encyclopaedia of Islam
H	: Harvar
h	: Hicri
h.ş	: Hicri-i Şemsi
HAT	: Hatt-ı Hümâyûn
haz.	: Hazırlayan
hkm	: Hüküm
İ	: İmam
İA	: İslam Ansiklopedisi
İE.AD.	: İbnü'l-Emin Adliye
İE.AS.	: İbnü'l-Emin Askeriye
İE.DH.	: İbnü'l-Emin Dahiliye
İE.HR.	: İbnü'l-Emin Hariciye
İE.TV.	: İbnü'l-Emin Tevcihat
İÜEF	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
KDA	: Köyün Diğer Adı
Kg	: Kilogram
KGA	: Köyün Günümüzdeki Adı
KLA	: Köyün Latince Adı
KOA	: Köyün Osmanlıca Adı
M	: Mücerred
MAD	: Maliyeden Müdevver Defterleri
MD	: Mühimme Defteri
Me	: Mecnun
Mu	: Muaf
N	: Nüfus
N.Ç	: Nim Çift
neşr.	: Neşreden
NHD	: Name-i Hümâyûn Defteri

OA	: Osmanlı Adı
pp.	: Pages
S	: Seyyid
s.	: Sayfa
ş	: Şahenşahi
T	: Toplam
TT.D	: Tapu Tahrir Defteri
TYY	: Toplam Yerleşim Yeri
y.y	: Yüzyıl

KAYNAKLARA DAİR

ARŞİV KAYNAKLARI

1. DEFTER TASNİFLERİ

1. 1. Tahrir Defterleri

Çalıştığımız tezin esası Tahrir Defterlerine dayandığı için konuyla ilgili arşivler arasında ilk müracaat edilen Osmanlı arşivleri olmuştur. Osmanlı Devletinin arşiv geleneği sayesinde muazzam bir malzeme bugüne miras kalmıştır. Muhtemelen Safevilerde de kayıt tutma geleneği vardı, fakat savaşlar ve iç karışıklıklar gibi nedenlerle bunlar bugüne ulaşmamıştır. Örneğin 1722'deki Afgan hücumuyla bir çok belge yok edilmiştir. Günümüzde İran arşivlerinde var olan birkaç belgenin de araştırmacıya açık olmaması önemli bir noksanıdır. Bugün Osmanlı arşivi, özellikle defter tasniflerinde bulunan malzeme, 1723-1735 yılları arasında Osmanlı hakimiyetinde bulunan Safevi Devletinin batı bölgesindeki yerleşim birimlerinin sosyal ve ekonomik tarihi için en önemli kaynak durumundadır. Bunların dışında belge tasniflerinde de muhtelif bilgiler ihtiva eden belgeler bulunmaktadır.

Osmanlı tarihi söz konusu olduğunda ilk akla gelen arşiv İstanbul'daki Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Başbakanlık Osmanlı Arşividir. Bu arşivin çalışmamıza konuyla ilgili birçok malzeme sağladığını söyleyebiliriz. Yukarıda da ifade edildiği gibi İran arşivlerinden söz konusu olan çalışmayla ilgili arşiv malzemesi elde etmek mümkün olmamıştır. Arşiv malzemelerinden Tapu Tahrir Defterleri, Osmanlı Devletinin ve hakimiyetinde bulunan bölgelerin idari, iktisadi ve sosyal yapısının esaslarını bize ulaştıran en önemli kaynakların başında gelmektedir.

Bu defterler muhtevalarına göre mufassal ve icmal gibi adlar almaktadır. Tahrir defterlerinin asıl hazırlanış maksadı, devletin timar sistemini uyguladığı eyaletlerdeki insan ve gelir kaynakları tespit ederek, idari ve mali yapıyı devam ettirmektir. Bu bakımdan mufassal defterler, adından da anlaşılacağı gibi, tahrir yapılan bölge hakkında

ayrıntılı bilgiler veren defterlerdir. Mufassal defterlerde idari taksimat esasına göre bütün vergi mükellefleri ve sancağın vergi gelirlerini oluşturan kalemler tek tek kaydedilmekteydi. İcmal defterlerde ise mufassal defterlerde belirtilen sancak gelirinun has, zeamet ve timar sahipleri arasında nasıl paylaşıldığı belirtilir.

Tahrir defterleri iktisadi ve içtimai tarihin yanı sıra nüfus ve toprakla ilgili bilgiler de verir. Tezimizin konusu Osmanlı hakimiyetine geçen Hemedan Eyaleti'dir, bu çalışmamızda Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki tahrir defterlerinden XVIII. Yüzyıl başlarında Hemedan Eyaleti'nin umumi vaziyetini tespit etmek amacıyla 907 ve 906 nolu defterler kullanılmıştır. Bunların numaralarını yanlış kaydetmişlerdir. 907 Hemedan Eyaleti'nin başlangıcı olarak kaydedilmiştir. Hâlbuki bu numara 906 olmalıdır ve defterin devamı olan ikinci cilt 906 sayısı ile Esed-âbâd Nahiyesi ile devam etmektedir. Defterde, Hemedan Eyaleti'nde sadece Hemedan kaza olarak kaydedilmiş ve diğer yerler nahiye adı altında geçmiştir. Böylelikle 1 kaza ve 42 nahiyeden oluşan iki ciltlik defter ortaya çıkmıştır. Söz konusu defterlerin üzerinde tarih yazılmamış ve Safevi topraklarının fetih tarihlerine dayanarak defterlerin hepsi III. Ahmed (1703-1730) devrinde kaleme alınmıştır. Bu yüzden tahrir yılı için 1137-1141 (1724-1728) arası yılları vermemiz yanlış olmamalıdır. Ayrıca defterde kanunname bulunmamaktadır. Hemedan Livası'na ait 907 numaralı mufassal *Tahrir Defteri*'nin başlangıcında 13 sayfalık bir fihrist ve 906 numaralı defterin başlangıcında 22 sayfalık bir fihrist bulunmaktadır. Bu fihristte, Hemedan Kazası'na bağlı nahiyelerin ve onlara tabi olan köylerin isimleri yazılmıştır. Bu defterler bölgenin tek tahriri olduğundan dönemsel karşılaştırma imkânı da tanınmamaktadır.

1. 2. Mühimme Defterleri

Bu defterler Divan-ı Hümâyûn toplantılarında görüşülen devletin iç ve dış meselelerine ait önemli kararların kaydedildiği defterlerdir. Bunlar, herhangi bir meseleyle ilgili olarak yazılan ferman, berat, name vb.'nin suretleri veya müsveddeleri mahiyetinde olup, bilhassa idari ve sosyal alanlardaki gelişmeler ve değişmeler ile siyasi olayların tespit ve takibinde son derece önemlidir. Mühimme Defterleri ihtiva

ettiği hususlara göre muhtelif başlıklar altında verilmiştir². Çalışmada; 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139 nolu defterlerdeki muhtelif hükümler kullanılmıştır.

1. 3. Maliyeden Müdevver Defterleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivindeki Maliyeden Müdevver Defterler tasnifinde çok sayıda ve muhtelif konuları ihtiva eden defterler bulunmaktadır. Bu tasnif içinde bulunan 590, 9596, 9911 nolu defterler incelenmiş ve çalışmada kullanılmıştır.

1. 4. Baş Muhasebe Kalemi Defterleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivindeki Baş Muhasebe Defterleri maliyenin en mühim kalemi olup XVII. Yüzyılda ihdas olunmuştur. Mali hesapları kontrol etmekle görevli kalemlerin bir araya getirilmesi ile oluşturulmuştur³. İstanbul'a gelen elçiler için yapılan masrafların sureti bu defterlerde tutulmuştur.

1. 5. Bâb-i Asafî Kataloğundaki Ruûs Defterleri

Ruûs kalemine ait vesikalar A.RSK kodu adı altında tasnif edilmiştir⁴. Bu defterlerden Divan Kalemi (A.DVN), Defterhane-i Amire Kalemi (A.DFE) de kullanılmıştır.

2. BELGE TASNİFLERİ

2. 1. Cevdet Tasnifi

Başbakanlık Osmanlı Arşivinde bulunan Cevdet tasnifi Tarihçi Muallim Cevdet'in başkanlığında bir heyet tarafından kurulan tasniftir. Tasnifteki belgeler konularına göre toplanmıştır. Bu konular Askeriye, Adliye, Bahriye, Dahiliye, Hariciye,

---

² *Başbakanlık Osmanlı Arşiv Rehberi*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 1992, s. 82.

³ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, İstanbul 2010, s. 146

⁴ *Başbakanlık Osmanlı Arşiv Rehberi*, s. 279.

Saray, Evkaf, Zaptiye, Belediye, Sıhhiye, Timar, Nafia, Maliye, Maârif, İktisat, Eyalet-i Mümtaze ve Darphane başlıkları altında bulunmaktadır⁵. Çalışmamızda Dahiliye ve Askeriye tasniflerinin muhtelif belgelerinden istifade edilmiştir.

2. 2. Ali Emiri Tasnifi

Ali Emiri Efendi başkanlığında bir heyet tarafından 1918-1921 yılları arasında gerçekleştirilen bir tasnif sonucu oluşturulduğundan dolayı bu isim verilmiştir. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan başlayarak Abdülmecid zamanına kadar gelen belgeleri ihtiva eder⁶. Bu tasnifte bulunan III. Ahmed ve I. Mahmud dönemlerine ait belgelerden yararlanılmıştır.

2. 3. İbnü'l-Emin

Tarihçi İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal başkanlığında bir ekip tarafından 1921 yılında yapılan bir tasniftir. Tasnif belgeleri kronolojik sıraya göre hazırlanmıştır⁷. İbnü'l-Emin tasnifinden Askeriye, Adliye, Dahiliye, Hariciye ve Tevcihat başlığı altında bulunan belgeler kullanılmıştır.

2. 4. Hatt-ı Hümâyûn

Hatt-ı Hümâyûn, Osmanlı padişahı tarafından her hangi bir konuyla ilgili gönderilen emir veya ferman demektir. Bu tasnif, Amedi kaleminin evrakı olan Hatt-ı Hümâyûnlardan oluşan bir tasniftir. Bu tasnif, I. Mahmud'tan II. Mahmud dönemine kadar olan 112 yıllık bir zamanı ihtiva etmektedir⁸.

---

⁵ *Başbakanlık Osmanlı Arşiv Rehberi*, s. 396-397.

⁶ *Başbakanlık Osmanlı Arşiv Rehberi*, s. 393

⁷ *Başbakanlık Osmanlı Arşiv Rehberi*, s. 394.

⁸ *Başbakanlık Osmanlı Arşiv Rehberi*, s. 391.

GİRİŞ

1. HEMEDAN'IN COĞRAFYASI VE TARİHÇESİ

Hemedan, İran'ın en eski şehirlerinden biri olarak oldukça uzun bir geçmişe sahiptir. Hemedan ismi ilk kez, M.Ö. 1100'de Asur kralı I. Tiglat Pilsar'a ait olan Asur tabletlerinde "Amadana" şeklinde geçmiştir⁹. Eski Farsça'da ise Hemedan toplanılan yer anlamına gelen *Hagmatan* olarak geçmiştir. Yunanca'da, *Ekbatan* ve Fransızca'da, *Ecbatane* olarak adlandırılmaktadır¹⁰. Ermeni tarihçi ve din adamı Sebeus, kitabının 53'üncü bölümünde *Ehmedan*; Ermeni yazar Musa Horeni ise coğrafya eserinde *Ehmetan*¹¹ olarak yazmıştır¹².

Hemedan Eyaleti 19.546 km² yüzölçümüyle 33°, 33' ile 35°, 38' kuzey enlemi ve 47°, 45' ile 49°, 36' doğu boylamı arasında yer alır. Genişlik bakımından, İran eyaletleri arasında 21'inci sıradadır. 1997 yılında yapılan son belirlemelere göre bu eyalet 8 ilçeye, 20 nahiyeye ve 70 köye bölünmüştür. Hemedan Eyaleti, İran'ın batısındaki dağlık bölgede Zagros yükseklikleriyle Merkezi İran'ın ortasında yer almakta; doğu tarafından Merkezi İran yükseltileri ve çölleriyle, batıdan Zagros'u geçtikten sonra Mezopotamya Ovası'yla çevrili bulunmaktadır¹³. Elvend 3574 metre ile bölgenin en yüksek zirvesidir. En düşük noktası ise Karaçay Irmağı'nın etrafında yer alan 1555 m yüksekliğindeki bölgedir¹⁴.

---

⁹ *Ferheng-i Coğrafya-i Hemedan*, c. XLVII, Sâzimân-i Coğrafya-i Vezaret-i Difa' ve Poştibânî-i Niruha-i Müsallah, Tahran 1376 h.ş, s.129; ayrıntılı bilgi için Williams Jackson, *Sefername-i Jackson*, (çev. Menuçehr Emiri-Feridun Bedreyi), Tahran 1369 h.ş, s.173; Hafız Esedbeygi, *Tarih-i Hemedan ez Harezmsahiyan tâ Evahir-i Kaçar*, Hemedan 1384 h.ş, s. 8; Menuçehr Ahgar, *Pişine-i Tarihi ve Asar-i Bastani-i Hemedan*, Hemedan 1385 h.ş, s. 18; İmadeddin Rıza-i Hemedanî, *Simâ-yi Hemedan*, Hemedan 1381 h.ş, s. 30.

¹⁰ *Simâ-yi Hemedan*, s. 61; *Sefername-i Jackson*, s. 173; Vladimir Barthold, *Tezkire-i Coğrafya-i Tarihi-i İran*, (çev. Hamza Sardadvar), Tahran 1372 h.ş, s. 187.

¹¹ Josef Marquart, *İranşehr bar Mebna-i Coğrafya-i Musa Horenli*, (çev. Maryam Mir Ahmadi), Tahran 1373 h.ş, s. 143.

¹² *Tarih-i Hemedan ez Harezmsahiyan tâ Evahir-i Kaçar*, s. 8; Henri Morton- William Gelen, *Kitab-ı Mukaddes Ahd-i Atik*, (çev. Fazıl Han Hemedani), Tahran 1379 h.ş, s. 73.

¹³ Tahsin Yazıcı, "Hemedan", *DİA*, c.17, s. 183-185.

¹⁴ *Ferheng-i Coğrafya-i Hemedan*, s. 1; *Tarih-i Hemedan ez Harezmsahiyan tâ Evahir-i Kaçar*, s. 7.

Hemedan ilçesi; genişliği tahmini olarak 4118 km² ile eyaletin merkez ve doğusunda, ortalama 800 m yükseklikte bulunmaktadır. Kuzey ve Kuzeybatı tarafında, Rezen, Kebûter Âhenk ve Bahar; güney ve güneybatıda Melayir, Tûyserkan; doğuda ise Merkezi Eyalet ile çevrili olup; Elburz sıradağları arasında yer almaktadır. Bu dağlar İran platosu ve Mezopotamya Ovası'nın arasında yer almakta ve derin dereler, gedikler ve çeşitli doğal geçitler bu dağların arasında bulunmaktadır. Bu geçitler; İran ve Mezopotamya Ovası arasında yer alan en önemli giriş çıkış yollarıdır¹⁵.

Hemedan'ın kuruluşu hakkında farklı görüşler vardır. Eski dönemlere ait bir Pehlevi şiirine göre; “*Saru cem kard Behram kemer bast, Daraye Dara gerde ham avord*” yani Saru ya Sarug'u (Hegmetan Sarayı) Cemşid Pişdadi yaptırdı, Behmen İsfendiyar (Erdeşir Akamenid) onun çevresine hisar yaptırdı, sonra Daryus (III) onu tamamlayıp bitirdi¹⁶. XII. yüzyılın ünlü Arap coğrafyacısı Yakut el-Hamavî ve XIII. yüzyılın edebiyatçısı Zekeriyâ el-Kazvînî kitaplarında şöyle yazmaktadır: *Hemedan, Cebâl'in*¹⁷ *mühim şehirlerindedir ve onu “Hemdan b. Menuh b. Sam b. Nuh” yaptırdı*¹⁸. İbn-i Hevkal, Cibâl ülkesinin yollarını tasarlarırken, Hemedan'ı merkez olarak düşünmüş ve onu güzel, büyük, çevresinde hisar ve dört demir kapısı olan bir şehir olarak tarif etmiştir¹⁹. Evliya Çelebi ise Hemedan'ı gördüğü zaman burada yer alan dört dervazenin isimlerini; Kum, Bisitün, Dergezin ve Bağdad dervazesini olarak belirtmiştir²⁰.

Mecmau'l-Bahreyn'e göre, Nuh Tufanı'ndan kısa bir süre sonra Hz. Nuh'un torunlarından olan “*Hemdan b. Felluc b. Sam b. Nuh*” bu şehri inşa ettirdi ve onun adı

¹⁵ Perviz Ezkayi, *Hemedan Nâme*, Hemedan 1380 h.ş, s. 1-2.

¹⁶ *Simâ-yi Hemedan*, s. 21.

¹⁷ Cibâl, cebel kelimesinin çoğuludur. Cibâl bir bölgenin ismi olup, İranlılar oraya “Irak” derler. Bu bölge İsfahan, Zencân, Kazvin, Hemedan ve Kararmisin (Kirmânşâh) arasında yer almaktadır. Yakut el-Hamavî, *Mu'cemü'l-Buldan*, c. II, s.11. Yakut bu bölgeye Cibâl adını kullanmış ama çağdaşı Kazvînî, Farsça eşanlamlı olan Kuhistan kelimesini kullanmıştır.

¹⁸ Yakut el-Hamavî, *Mu'cemü'l-Buldan*, c. II, (çev. Ali-nakî Monzevî), Tahran 1381 h.ş, s. 11; Muhammed Murad b. Abdulrahman, *Asârü'l-bilâd ve Ahbâru'l-ibâd*, (çev. Seyyid Muhammed Şahmuradî), Tahran 1371 h.ş, s. 290.

¹⁹ İbn-i Havkal, *Suretü'l-Arz*, (çev. Cafer Şi'ar), Tahran 1345 h.ş, s. 105; Ebu'l-fida, *Takvimü'l-Buldân*, (çev. Abdulmuhammed Ayetî), Tahran 1349 h.ş, s. 483; Muhammed b. Ahmed Mukaddesi, *Ahsenü'l-Tekâsim*, (çev. Ali-nakî Monzevî), Tahran 1361 h.ş, s. 392.

²⁰ Evliya Çelebi b. Derviş Mehmet Zelli, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, IV. Kitap, (haz. Yücel Dağlı-Seyyid Ali Kahraman), İstanbul 2001, s. 346.

buraya verildi. Süryani kaynakları ise “*Kermis b. Helyemun*” adlı hükümdarın şehri bina ettiğini yazmaktadırlar²¹.

Şehrin önemi, eski tarihi ve doğal mevkisinden ileri gelmektedir. Eski dönemlerden beri stratejik öneminden dolayı ilgi çeken bu şehir, tarih boyunca da her dönemin hükümeti tarafından merkezi üs, hükümdarların hazineleri ve malları için güvenceli bir yer konumunda olmuştur. Nitekim yukarıda anlattığımız gibi Hemedan, Mezopotamya’nın giriş kapısıdır ve eskiden de İran’ın batısındaki yolların kavşak noktasıdır. Asur ve Babil zamanının Kral Yolu, Eşkani ve Sasanilerin İpek Yolu, İslami dönemin Tarikü’l-hücac’ı Hemedan’dan geçmiştir. Ahamenişlerin ünlü Şâhî Yolu da direk İstahr ve Şuş’dan başlayarak güney Zagros’u aştıktan sonra, Hegmetana’ya – yani eski Hemedan’a – ulaşıyordu²².

Bu bağlamda Hemedan, İran’ın güneybatı bölgesinin önemli şehirlerindedir. Doğal mevkii ve ünlü ticaret yolları üzerinde bulunması sebebiyle ticari açıdan büyük bir öneme sahiptir. Hükümdarların bu şehre önem verme nedenlerinden biri de, onun ekonomik konumudur. Zira bu konum hükümetler için iktisadi bakımdan önem taşımaktadır. Barthold’un söylediği gibi; hatta yakın dönemlerde İran’ın güneybatı kısmınının, batıyla ticareti için Hemedan, ticari malların âdeta bir deposu konumundadır. Tebriz’den, Karadeniz ve Trabzon’a giden mallar Hemedan’dan gelmektedir. Son dönemlerde İngiltere ve Hindistan ticareti, Basra ve Bağdat üzerinden gelişmeye başladığı zaman yine İran’ın güneybatısının ticari malları Hemedan’a taşınmaya devam etmiştir²³.

Hemedan sadece stratejik ve ticari yönden değil, tarihi eserler bakımından da önemlidir. Geçmişteki hükümetler tarafından genelde başkent olarak seçilmiş olması, kurulan devletler tarafından büyük, sağlam, kalıcı binaların yapılmasına neden olmuş ve bu tarihi eserlerin bazıları günümüze kadar gelmiştir. Ama ne yazık ki tamamı korunamamış; çoğunluğu sonraki devletler tarafından dikkatsizlik nedeniyle ya da kasıtlı olarak yıkılmıştır. Flandin bu konuyla ilgili olarak seyahatnamesinde: “*İranlılar*

---

²¹ *Simâ-yi Hemedan*, s. 25.

²² *Hemedan Nâme*, s. 2.

²³ *Tezkire-i Coğrafya-i Tarihi-i İran*, s. 188.

tam anlamıyla doğulular, bina yaparken tasarrufta bulunuyorlar, eski binaları yıkıp onların malzemelerini yeni binaların inşaatında kullanıyorlar,"²⁴ demektedir. Buna benzer hareketler Hemean'ın tarihi binalarında da yapılmış; hatta buradaki sarayın taşları sökülüp Esed-âbâd'da yeni bir saray yapılmıştır. Buna rağmen geçmiş dönemlerden önemli sayıda tarihi eser günümüze ulaşmıştır.

Şehrin tarihi geçmişine dair şunları söyleyebiliriz: Sâsâniler döneminde 224-642 miladi seneleri arasında, Hemedan yazlık başkent konumunda idi. İslamiyetin ortaya çıkmasıyla Belazürî'nin anlattığına göre Halife Ömer tarafından, Mugiree b. Şube, Kûfe şehrine vali tayin edildi ve 643'de Cerir b. Abdullah'ı Hemedan'a gönderdi. O da şehri sulh yoluyla teslim aldı. Ancak kısa bir süre sonra halk isyan edince Cerir bu kez şehri savaşla ele geçirdi²⁵. Araplar, Nihâvend savaşında İranlıları yendikten sonra *Ekbatan*'ı ele geçirdiler ve adını Hemedan'a çevirdiler²⁶. Abbasiler zamanında da Hemedan münazaalardan uzak kalmadı. Harun el-Reşid'in oğulları Emin ve Me'mun iktidar savaşlarını bu civarda yapmışlardır. Mutasım döneminde Babek-i Hürremî ve halifenin ordusu bu bölgede savaşmışlardır. XI. yüzyılın başlangıcında Hemedan, Büveyhîlerin eline geçti ve yavaş yavaş gelişmeye başladı. İbn Sina, Büveyhîler zamanında Hemedan'a yerleşmiştir. Selçuklu İmparatorluğu parçalandığında Hemedan, Irak Selçuklularının başkenti olmuş ve önemli kültürel ve ekonomik gelişmeler kaydetmiştir. Her taraftan ilim ve bilim adamlarının buraya toplanmasıyla burada büyük okullar açılmıştır²⁷.

Moğolların saldırısıyla (1221-1224) burası da diğer yerler gibi yakılıp yıkıldı. Ünlü tarihçi ve siyasetçi Reşidüddin Fazlullah-i Hemedani de bu devirde öldürüldü²⁸. Timurlular zamanında da Hemedan'ın çevresindeki Burûcerd ve Kazvin şehirleri de, diğer İran şehirleri gibi tahrip edildi ve bölgenin demografik yapısı ciddi şekilde bozuldu²⁹. Karakoyunlular hükümdarlığında Hemedan, Cihanşah'ın emiri Alişeker

²⁴ Eugene Flandin, *Sefername-i Flandin be İran*, (çev. Hüseyin Nursadegi), Tahran 1356 h.ş, s. 185.

²⁵ Muhammed b. Yahya Belazürî, *Fütühü'l-buldân*, (çev. Azertaş Azernuş), Tahran 1346 h.ş, s. 131.

²⁶ *Ferheng-i Coğrafya-i Hemedan*, s. 130.

²⁷ *Simâ-yi Hemedan*, s. 22; Seyyid Ahmed Vekiliyan, *Faslname-yi Ferheng-i Mardom*, yıl. VII, sayı. 26, Hemedan 1387 h.ş, s. 15.

²⁸ *Hemedan Nâme*, s. 86-95; *Simâ-yi Hemedan*, s. 22-50; *Faslneme-yi Ferheng-i Mardom*, s. 15.

²⁹ *Tarih-i Hemedan ez Harezmsâhiyan tâ Evahir-i Kaçar*, s. 50.

Bey'in eline geçti ve Safevilerin sonuna kadar bu isim ile adlandırıldı. Safevi Devleti'nin kuruluşuyla Hemedan yeniden gelişti ve önem kazandı³⁰. Hemedan Safevi egemenliğindeyken birkaç kez Osmanlı orduları tarafından alındı. Sultan Süleyman zamanında İbrahim Paşa tarafından fethedilince Osmanlı mirimiranlığı oldu³¹. Ancak Safeviler tarafından yeniden alındı ve III. Murad döneminde tekrar Osmanlıların eline geçti. Fakat bu uzun zaman devam etmedi. IV. Murad devrinde zaman zaman burası Osmanlı egemenliğine geçti ve eyalet merkezi oldu. Şah Abbas'ın yıktığı Gülanber kalesi Veziriazam Hüsrev Paşa tarafından onarıldı. Paşa, 9 Haziran 1630'da Hemedan'a girdi ve şehir yakılarak tahrip edildi³². Safevi Devleti'nin son yıllarında Afgan hücumunda da Hemedan tekrar Osmanlı hakimiyeti altına geçti.

2. XVIII. YÜZYILIN BAŞLARINDA OSMANLI-SAFEVİ MÜNASEBETLERİ

Safevi Devleti'nin kuruluşu Batı Asya halkları ve özellikle bölge halkı için en önemli olaylardandır. İran'a birlik ve bütünlük bahşeden Şii mezhebi şüphesiz beraberinde birtakım olumsuzlukları da getirmiştir. İslam dünyasının bağrında ortaya çıkan bu Şii yapılanma bölgedeki güç dengelerini alt üst etmiştir. Sürekli genişleme istidadı olan bu yapı kaçınılmaz bir çatışmayı beraberinde getirmiştir. Bu yüzden Sünni Osmanlı güçleriyle iki asır boyunca süren savaflara, etkileri günümüze kadar gelen Şii-Sünni gerginliğine yol açan olayları ortaya çıkarmıştır.

XV-XVI yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin büyük bir güç olması ve Anadolu, Balkanlar, Suriye'ye doğru ilerlemesi, devletin yavaş yavaş doğuya ve sonuçta Safevi Devleti'nin kurulacağı topraklara doğru yayılmasının habercisi olmuştur. Görünüşte bu yolda siyasi ve dini bir engel bulunmamaktadır. Bölge sakinleri de Osmanlılar gibi Sünni idiler. Kendini İslâm'ın lideri ve Haremeyn-i Şerifeyn koruyucusu olarak adlandırmakta olan Osmanlı Devleti'ne tâbi olmakta hiçbir engel ve sorun görmemişlerdir. Herhalde güçlü İslâmi bir devletin hâkimiyeti, yağmacı kabile emirlerinin hâkimiyetinden daha iyi görünmüştür.

³⁰ *Simâ-yi Hemedan*, s. 22.

³¹ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, c. IV, s. 350.

³² Özer Küpeli, *Osmanlı-Safevi Münasebetleri(1612-1639)*, İstanbul 2014, s. 180-182.

Bu bağlamda Safevi Devleti'nin bir anda ortaya çıkması ortamı karıştırmıştır. Mezheb idealleriyle Safeviler adı altında güçlü dini duygulara sahip bir devlet kurulmuştur. Safevi Devleti'nin kurucuları İran'daki şîî ideallerinden dahice faydalanarak siyasi devlet kuracak yeteneğine sahip olduklarını göstermişlerdir. Tarikat şeyhi bunyesinde bir yandan Allah adamı ve keramet sahibi, diğer yandan zeki bir siyasetçi özelliklerini bir araya toplamıştır. Safevi hanedanının kuruluşunda şeyhin rolü sadece tarikatı kurmak ve ona kendi adını vermek değil, belki sayısız taraftar kazanma ve onların refahlarını tarikatına bağlanmış mallardan temin etmekle hanedanın temelini sağlamlaştırmaktır³³.

Safeviler, başlangıçta bir tarikat temsilcisi iken, sonradan kuvvetli siyasi birlik kurmuş olan bir hanedandır³⁴. Tarikatın siyasi bir teşekkül haline gelmesi Şeyh Haydar'ın en küçük oğlu İsmail zamanında gerçekleşmiştir³⁵. İsmail'in kurduğu ülkenin sınırları ve etki alanı Anadolu'ya doğru genişlemeye başlamış ve Osmanlı İmparatorluğunun doğu sınırlarına ulaşmıştır. Ancak güçlü komşusuyla savaşa girmekten kaçınmıştır. Büyük tedirginlikler bu andan itibaren kendini göstermeye başlamıştır. Bu devletler arasındaki mücadeleler Çaldıran Savaşı ile başlamıştır. Akabinde Sultan Süleyman bu muharebeleri devam ettirmiş ancak Avrupa savaşları yüzünden Safevi ülkesini aşağı yukarı 15 sene boyunca ikinci plana almıştır³⁶. Sonunda iki taraf arasında düşmanlığa son verilmiş ve 29 Mayıs 1555'te Amasya Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmayla 25 sene barış sağlanmıştır³⁷. III. Murad, Avrupa savaşlarından rahatladığı zaman doğu seferine hazırlandı. Safevi topraklarının önemli bir kısmı Sultan ordusunun eline geçti. Bu muharebe de 1590'da İstanbul Antlaşmasıyla sonuçlandı ve savaşa ara verildi³⁸. 1630 yılında IV. Murad'ın veziriazamı Hüsrev Paşa İran seferinde hiçbir direnişle karşılaşmadan Hemedan şehrini ele geçirmişti. 1635

---

³³ H.R Roemer, *Tarih-i İran Devre-i Safeviyan*, (Pejuheş dar Daneşgah-i Cambridge, çev. Yakup Ajend), Tahran 1380 h.ş, s. 10; Mirza Semia, *Tezkiretü'l-Mülük*, (neşr. Muhammed Dabir Siyaki, çev. Mesud Recebniya), Tahran 1378 h.ş, s. 242.

³⁴ Raif İvecan, *Osmanlı Hakimiyetinde Revan (1724-1746)*, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2007, s. 3.

³⁵ Küpeli, *a.g.e*, s. 32.

³⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. II, Ankara 1997, s. 351.

³⁷ *Tarih-i İran Devre-i Safeviyan*, s. 59; *Osmanlı Tarihi*, c. II, s. 359.

³⁸ *Tarih-i İran Devre-i Safeviyan*, s. 78-82.

yılında Sultan Murad ordunun başında bizzat kendisi Şark seferine çıkmıştır. Fakat bu seferde Revan bölgesi fethedildikten sonra padişah Tebriz'e doğru hareket etmiş ve Hemedan havalisine gidilmemiştir.

Sultan, 1638 yılında bir daha ordunun başında Irak bölgesine girmiş ve bu defa Bağdat'ı almayı başarmıştır. Bu zamandan sonra Bağdat Osmanlılarda kalmış ve safeviler buna boyun eğmeye mecbur duruma düşmüştür. Kasr-ı Şirin mıntıkasında 1639'da barış anlaşması yapılmıştır³⁹. IV. Murad zamanında imzalanan Kasr-ı Şirin Anlaşması Osmanlı-Safevi ilişkilerinde önemli bir yere sahiptir. Zira bu anlaşma Osmanlı ve Safevi Devleti arasında uzun bir süre barış imkanı sağlamış ve iki devlette de tahta çıkan padişahlar anlaşmayı bozmamaya özen göstermiştir. II. Safi (Şah Süleyman) ve ardından tavsiyesi üzerine yerine geçen 26 yaşındaki oğlu Sultan Hüseyin döneminde – yani 1722 yılına kadar – Osmanlı Devleti ile Safeviler arasında kayda değer bir olay yaşanmamıştır. Ancak XVIII. yüzyılda Safevi Devleti'nin küçük bir Afgan aşiretinin hücumuyla seneler önceden başlayan çökme süreci hız kazanmış, Osmanlı Devleti de bu durumdan yararlanarak sulhü bozmuş ve yeniden savaş başlamıştır.

XVIII. yüzyılın ilk çeyreği boyunca cereyan eden ve Safevi Devleti'nin sonunu getiren olaylar, birbiri ardına gelmiştir. Bu sorunlar seneler önce Safevi hükümdarlarının yanlış siyasetleri neticesinde kendini göstermeye başlamış ve isyanlara neden olmuştur. Aksi taktirde Safevi Devleti'nin çözülmeye başlamasının nedenini sadece Kafkas, Kürdistan, Horasan Sünnileri ve Bahreyn Arapları, Lûristan Kürtleri, Kızılbaş mensuplarının ayaklanması ve Afganların hücumuna bağlamak doğru olmayacaktır. Bu olayların kökü Şah I. Abbas döneminden başlayan *memalik* yani ülkenin genel eyaletlerini, hassa yani saltanat eyaletlerine çevirmesi ve idaresi için merkezden birinin gönderilmesi uygulamasına dek uzanır. Böylelikle Kızılbaşların askeri ve iktisadi güçlerinin azalmasıyla çöküş başlamış ve merkezi güce karşı koyamaz hale gelmiştir. Gönderilen memur Şah'ın hoşnutluğunu kazanmak ve makamında kalmak için halktan ağır vergiler toplayıp merkeze göndermiştir. Aşiret komutanları mahalli güçlerin başından alınmış ve yerlerine saraydan gelen görevliler – *genellikle*

---

³⁹ Küpeli, *a.g.e.*, s. 274.

Gürcüler– getirilmiştir. Eyaletlerin askeri gücü azalmış ve aşiret emirleri kendi güçlerini devlet lehinde kaybetmişlerdir. Bunun sonucunu 1722’de hiçbir eyaletten Safevi Şahı’nın yardımına gelinmemesi olayında görmekteyiz. Eyaletlerin askeri yardımları azalırken devletin daimi askeri de çoğalmak yerine azalmış ve kalanların maaşı düzenli ödenmemiştir. Yani askere önem veren olmamıştır. Askerin uzun zaman sulh içinde olması da bunlara ilave edildiğinde merkezi askerin moralinin ve hazırlığının bulunmadığı aşıkardır. Aşiret emirlerinin taht kavgalarına karışmaları ve birbiriyle güç yarıştırmaları nedeni ile Şah Abbas şehzadeleri eyaletlere gönderme yerine hareme göndermiş ve şehzadeler memleket idaresini öğrenememişlerdir. Bu ortamda güçsüz ve kabiliyetsiz yetiştirilmeleri yetmiyormuş gibi bir de harem ağaları ve cariyelerin etkisi onların üzerinde –*dolayısı ile yönetim ve hükümette*- çoğalmaya başlamış ve hangi makama kimin gelmesine karar verme konusunda adeta birbirleriyle yarışa girmişlerdir. Bir başka grup XVII. yüzyılın sonlarına doğru Şah’ın aleyhine güçlenmeye başlayan din adamları idi. Bunlar sadece kendi yerlerini yönetim kurulunda sağlamlaştırmakla kalmadılar, son padişahı resmen etkileri altına aldılar. Muhammed Bakır Meclisi’nin 1687’de Isfahan’ın şeyhülislamlığına seçilmesi ile daha da güçlendiler ve onun yaptıkları ülkeye tahmin edilemeyecek sonuçlar getirmiştir. Onun yeniliği dini azınlıklar ve Sünnilerle mezhep düşmanlığı idi ve bu yapılanlara, Kandahar meselesi de eklenerek Afganların eski acıları yeniden alevlendi ve Safevi Devleti’nin yıkılma nedenlerinden bir diğeri olan Afgan olayları böylece patlak vermiş oldu.

Safevi Devleti’nin kurucusu Şah İsmail 1510’da Özbekleri cezalandırmak için Horasan’a doğru yürüdü ve Şeybek Han Özbek’i yenerek Herat, Merv ve Belh’i aldı. Hakimiyetini Herat ve Kandahar’da kursa da⁴⁰ kısa bir süre sonra Kandahar, Safevi hakimiyetinden çıktı ve tekrar Babürlülerin eline geçti. Bu mesele seneler boyu Safeviler-Hindistan arasında huzursuzluğa ve anlaşmazlığa neden oldu. Özbekler, Tahmasb döneminde Safevi-Osmanlı mücadelesinden yararlanarak Kandahar’a hücum ettiler. Şehrin hükümdarı olan Safevi Şehzadesi Rüstem Mirza, merkezi devletin himayesine güvenemedi ve Özbekler karşısında dayanacak gücü olmadığından Ekber Şah’a sığınarak şehri ona teslim etti. Şah Abbas tahta çıkana kadar Kandahar, Safeviler

---

⁴⁰ Rıza Şa’banî, *Mururi Kutah bar Tarih-i İran*, Tahran 1382 h.ş, s. 511; Abdü’l-hüseyin Nevâî, *Revabüt-ı Siyasi ve İktisadi-i İran dar Devre-i Safeviye*, Tahran 1387 h.ş, s. 39.

ve Babürlüler arasında bir kaç kez el değıştirdi. Sonunda Kandahar'da yaşıyan Gılzay taifesi Hintlilerin yaptıkları zulümlere dayanamayıp kendilerini kurtarmak için Şah Abbas'ın tarafını tutarak Kandahar'ın yeniden Safevilerin eline geçmesine yardımcı oldular⁴¹.

Safevi döneminde bu bölge esasi değışikliklerle karşı karşıya kaldı, sert mezhep siyasetleri yüzünden Şiiler ve Sünniler arasında derin tezatlar şiddetlendi. Ama bununla birlikte Kandahar'daki Gılzaylar ve Herat'taki Abdaliler, Safevi Devleti'ne yardım ediyorlardı. Herat'ın Abdali kabilesi, Gılzaylarla olan kavmi düşmanlıkları yüzünden Safevilerden yanaydılar ve onları destekliyorlardı⁴². Kandaharlılar, Babürlülerden yanaydılar. Bu dönem boyunca Babürlüler, Safeviler ve Özbekler için Kandahar'ın özel bir önemi vardı. Ekonomik açıdan bakılırsa; batı ve doğu arasında transit bir yol olması nedeniyle, hakimiyet kimdeyse ona kervanlardan alınan geçiş hakları ile büyük miktarda bir menfaat sunuyordu. Kandahar'a stratejik yönden bakılırsa; istila eden, Özbekler ve diğer kavimlerin hareketlerini kolaylıkla kontrol edebilirdi⁴³. Böyle bir özellikleri olan bölgeye sahip olmak için tabi ki her iki taraf elinden geleni yapıyordu. Hintliler, Kandahar ahalisini maddi ve manevi destekleriyle himaye etmişler ve onları Safevi aleyhine kışkırtmayı başarmışlardır. Şah Safi döneminde Kandahar meselesi ortaya çıkınca, Şah Cihan'ın tahrikiyle şehir hakimi Safevilere vergi ödemekten vazgeçti ve Babürlülerin himayesi altına girdi⁴⁴. Kısa bir süre sonra Babürlü kuvvetleri Kandahar'a girdi.

1698'de Abdullah Han Kandahar'a vali olarak tayin edilmiş ama halka iyi davranmamıştır. Kandaharlılar yönetimle ilgili şikayetlerini Safevi başkentine bildirmişler⁴⁵. Şah Hüseyin, Kandahar'daki huzursuzluğu ve Babürlülerin Kandaharlıları tahrik ettiklerini bildiği halde, ne Kandaharlıların Abdullah Han ile ilgili şikayetlerini dikkate almış ne de Kandahar halkı ile Babürlüler arasındaki yakınlaşmayı

---

⁴¹ Gülcan Sağıroğlu, *Yozefo Tiflisi'nin "Vâkı'at-i Mir Veys ve Şah Hüseyin" Adlı Eserinin Tahlil ve Transkribi*, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay 2008, s. 7.

⁴² Laurence Lockhart, *İnkırâz-ı Silsile-i Safeviye*, (çev. İsmail Devletşahi), Tahran 1383 h.ş, s. 194.

⁴³ Muhammed İbrahim Bastani-i Parizi, *Siyaset ve İktisad-i Safevi*, Tahran 1362 h.ş, s. 231.

⁴⁴ Abdurıza Huşeng Mehdevi, *Tarih-i Revabıt-ı Harici-i İnan*, Tahran 1379 h.ş, s. 114.

⁴⁵ Sir Percy Molesworth Saykes, *Tarih-i İnan*, (çev. Muhammed Taki Fahr-ı Gilani), Tahran 1340 h.ş, c. II, s. 312; Sir John Malkolm, *Tarih-i Kamel-i İnan*, (çev. İsmail Heyret), Tahran 1380 h.ş, s. 404.

engelleyecek bir girişimde bulunmuştu. Sanki Kandaharlıları daha da kızdırmak istermişçesine 1704 yılında Kandahar'a bu sefer Gürcü asıllı bir vali tayin etmişti. Bu durum Isfahan yönetimi ile ilişkileri gergin olan Sünni Kandahar halkını iyice öfkelenmişti⁴⁶.

Şah'ın Kandahar'a vali tayin ettiği Hıristiyan Gürgin Han'ın asıl ismi XI. Giorgi, dir. Gürgin müslüman olduktan sonra Şehnevez Han ismini almıştır⁴⁷. Şehnevez Han dört bin Gürcü ve yirmi bin Kızılbaş askerle Kandahar'a gelmiş ve eski vali gibi halka zulmetmeye⁴⁸ ve kötü davranmaya başlamıştır⁴⁹, Kandaharlılar bu durumu Safevi başkentine tekrar şikayet etmişlerdir. Gürgin Han durumu öğrendikten sonra daha sert davranmaya başlamış ve bu olayların müsebbibi olan Mir Üveys'i tutuklayarak Isfahan'a göndermiştir⁵⁰.

Mir Üveys çok akıllı ve hilekâr biri olduğundan Isfahan'a gelir gelmez devlet erkânının iki ayrı guruba bölünmüş olduğunu⁵¹, Safevilerin zaaf ve güçsüzlüğünü, Şah Hüseyin'in iktidarının zayıflığını ve ümeranın her şeyi ondan gizlediğini yakından gördü. Getirdiği pahalı hediyeler sayesinde kendini devlet ricaline ve Şah'a beğendirdi. Hapse gitmek ya da ölmek yerine rahatça ortalarda dolaşarak Şah Hüseyin'in güvenini kazandı. Isfahan'da ikameti sürecinde Safevilerin durumunu iyice öğrendi ve birçok olaylara yakından şahit oldu. Şah'ın iktidarda kalması ve devletin kendisini koruması açısından Gürcü birliklerine ne kadar muhtaç olduklarına tanık oldu ve bu konu onu çok cesaretlendirdi. Mir Üveys 1708'de Şahtan hac için izin istedi ve Mekke'deki ulemadan Müslümanlara vali olan bir kâfirin (Gürgin Han) ve Şiilerin katline dair fetvalar alarak⁵² Isfahan'a geri döndü. Mir Üveys, Isfahan'a döndüğünde I. Petro'nun gönderdiği elçiden

⁴⁶ İlker Külbilge, *18. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı-İran Siyasi İlişkileri (1703-1747)*, Basılmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir 2010, s. 18.

⁴⁷ Ebu'l Hasan Kazvinî, *Fevaidü'l-Safeviyye*, (tashih. Maryam Mir Ahmedi), Tahran 1367 h.ş, s. 147; Sarioğlu, "*Vâkı'at-i Mir Veys ve Şah Hüseyin*", s. 6.

⁴⁸ Bastani-i Parizi'ye göre Mir Üveys'in kardeşinin çok güzel bir kızı varmış ve bunu duyan Gürgin, babadan kızı istemeye kalkıyor ve Mir Üveys bu konuyu Gilzaylarla konuşup buna bir son vermeyi düşünüyorlardı. Bkz. *Siyaset ve İktisad-i Safevi*, s. 286.

⁴⁹ Sarioğlu, "*Vâkı'at-i Mir Veys ve Şah Hüseyin*", s. 7.

⁵⁰ Roger Savory, *İran-i Asr-ı Safevi*, (çev. Kambiz Azizi), Tahran 1374 h.ş, s. 241; *Tarih-i İran Devre-i Safeviyan*, s. 127; Muhammed Haşim Asef, *Rüstemü'l-tevarih*, (tashih. Muhammed Müşiri), Tahran 1352 h.ş, s. 117; *Revabıt-ı Siyasi ve İktisadi-i İran dar Devre-i Safeviyye*, s. 72.

⁵¹ Fadar Tadyüzyuda Krozinski, *İbretnâme*, (çev. Abdülrazak Dunboli), Tebriz 1363, s. 20.

⁵² *İbretnâme*, s. 24.

haberi oldu ve sarayın korku içinde olduğunu gördü. Ustaca bu durumdan yararlanarak Petro'nun niyetinin Safevi topraklarını işgal etmek, Gürcistan ve Ermenistan'ı Rusya'ya ilhak etmek olduğunu ve Gürjin'in de askerleri ile birlikte ona katılacağı söylentisini yaymaya başladı⁵³. Mir Üveys, kısa sürede bu planlarının faydasını gördü. Gürcülerin ve Gürjin Han'ın Ruslarla işbirliği yapabileceğine ikna olan devlet adamları, bu problemi çözmek için Mir Üveys'i Kandahar'a vali olarak tayin ederek, Gürjin Han'a iyi davranmasını da tavsiye ettiler⁵⁴. Mir Üveys, Kandahar'a döndükten sonra iyi bir planla Gürcü birliklerin şehirden uzaklaştırarak kolaylıkla Şehnevaz'ı şehir dışında öldürttü ve akşama doğru Gürjin'in ve askerlerin kıyafetlerini kullanarak Kandahar kalesine girdi⁵⁵. Böylece uzun zamandan beri Safevi Devleti'ne bağlı olan Kandahar'da yönetim, Afganların eline geçmiş oldu.

Mir Üveys, Kandahar'da hükümeti ele aldıktan sonra padişaha mektup göndererek Afganların isyan ettiğini ve Gürjin Han'ın öldürüldüğünü haber verdi⁵⁶. Devlet isyanı bastırmak için bir buçuk sene sonra Şehnevaz'ın yeğeni Hüsrev Han'ı gönderdi⁵⁷. Hüsrev Han, Kandahar'ı kuşattı ama yeterli askeri olmadığından ve orduda salgın hastalıkların yayılmasından dolayı 1711'de kuşatmayı kaldırıp geri dönmeye mecbur kaldı. Dönüşte Gılzayların saldırısında öldürüldü. Hüsrev'in ölümünden sonra Kandahar'ı geri almak için hükümet tarafından korucu başı Muhammed Zaman Han-ı Şamlu gönderildi. Ancak o, 1712 yılının ilkbahar aylarında rahatsızlanarak Herat yolunda öldü⁵⁸. Bundan sonra Safevi hükümeti Kandahar'la ilgilenemedi çünkü Abdaliler de isyan edip Herat'ı almışlardı. Böylece Kandahar'ın yolu kapanmıştı⁵⁹. Mir Üveys, ölümüne kadar (1715) Kandahar bölgesinde bağımsızlığına devam etti ve

⁵³ *İran-i Asr-ı Safevi*, s. 244; *İnkârât-ı Silsile-i Safeviye*, s. 200; *İbretnâme*, s. 23; Nevâî'ye göre I. Petro tarafından gelen tacirler Mir Üveys'i, Safevi sarayının aleyhine isyana teşvik ettiler s. 10; *Tarih-i Kamil-i İran*, s. 408.

⁵⁴ *İbretnâme*, s. 27; Kazvinî'ye göre Mir Üveys, Isfahan'da şikayetlerine uygun bir cevap alamadı bu yüzden Kandahar'a döndüğünde Şah adına sahte fermanlar Afganlara gösterip ve Şehnevaz'ı öldürmeye ikna etti.

⁵⁵ *İbretnâme*, s. 27-28; *Tarih-i İran Devre-i Safeviyan*, s. 127; Abdü'l-hüseyn Nevâî, *Esnad ve Mukatibat-i Siyasi-i İran ez sal-i 1105 tâ 1135*, Tahran 1363 h.ş, s. 11-12.

⁵⁶ *İbretnâme*, s. 31.

⁵⁷ *Tarih-i İran Devre-i Safeviyan*, s. 127.

⁵⁸ Mirza Muhammed Halil Maraşi-i Safevi, *Mecma'ü't-Tevarih*, (tashih. Abbas İkbâl Aştıyani), Tahran 1362 h.ş, s. 18; *Tarih-i İran Devre-i Safeviyan*, s. 127.

⁵⁹ *Mecma'ü't-Tevarih*, s. 18.

ölümünden sonra tavsiyesi üzerine kardeşi Abdülaziz yerine geçti⁶⁰. Abdülaziz Safevilerden yana idi ve onlarla anlaşış barışmayı tavsiye edince, Üveys'in 18 yaşındaki oğlu Mahmud tarafından öldürüldü⁶¹. Amcasının yerine geçen Mir Mahmud ilk iki seneyi durumunu iyileştirmeye ve Kandahar kalesini güçlendirmeye adanarak, Safevi topraklarına saldırmak için uygun zamanın gelmesini beklemekle geçirdi⁶². 1719'da Mahmud zamanın uygun olduğunu düşünerek Herat'ta isyan eden Abdalileri cezalandırmak bahanesi ile Kandahar'dan ayrıldı ve Abdalilerin lideri Esedullah Han'ı öldürüp, başını Isfahan'a gönderdi⁶³. Ama kısa bir süre sonra yeniden Herat ismiyle Sistan'a doğru hareket edip ve Kirman'a girdi⁶⁴. Dokuz ay boyunca Kirman'da ikamet eden Mahmud'un cezalandırılması için Lutfali Han tayin edildi. Fakat Kandahar kalesinin isyanını haber alan Mahmud geri çekilmek zorunda kaldı⁶⁵. Mahmud, 1721'de Kandahar'da ortalığı yatıştırdıktan sonra tekrar Kirman önlerine geldi fakat bu defa şehri alamadı. Çünkü şehrin hâkimi Rüstem Muhammed Han Kirman'ın çevresine güçlü bir hisar yaptırmıştı⁶⁶. Rüstem Han ve Kirman halkı Mahmud ile anlaştilar. Buna göre Isfahan fetih edildiğinde Kirman ona teslim edilecektir. Bu yüzden 1722'de Mahmud zaman kaybetmeden karşısında önemli bir mani olmayan Isfahan yoluna koyuldu⁶⁷.

Isfahan, Afgan tehlikesi ile karşı karşıya iken Dağıstan'da da senelerden beri Safevilerin yürüttüğü yanlış siyasetler sonucunda meydana gelen hoşnutsuzluklar patlak verdi. Bu hoşnutsuzlukların sebebi Şah Hüseyin'in 1707'de vergi oranlarını arttırmasıydı. Şah Hüseyin bu isyanları yatıştırmak yerine sert Şii politikası ile onları

⁶⁰ *Esnad ve Mukatibat-i Siyasi-i İnan ez sal-i 1105 tâ 1135*, s. 12; *Tarih-i İnan Devre-i Safeviyan*, s. 129; *İbretnâme*, s. 31.

⁶¹ *İbretnâme*, s. 31; Mirza Mehdi Han Ester-âbâdi, *Cihanguşa-yı Nadiri*, (neşr. Seyyid Abdullah Envar), Tahran 1341 h.ş, s. 455-456.

⁶² İsmail Aka, "Üveysiler", *Makaleler*, c. III, (haz. E. Semih Yalçın, Şakira Gedikli), Ankara 2005, s. 154.

⁶³ *Esnad ve Mukatibat-i Siyasi-i İnan ez sal-i 1105 tâ 1135*, s. 13.

⁶⁴ *Mecma'ü't-Tevarih*, s. 53; Muhammed Muhsin Müstevfi, *Zübdetü't-Tevarih*, (neşr. Behruz Guderzi), Tahran 1375 h.ş, s. 170. *Rüstemü't -Tevarih*, s. 125; Bastani-i Parizi'ye göre Kirman'da yaşayan Zerdüştiler, Safevi yönetiminden memnun kalmadıklarından Mahmud'tan yardım istemiş ve onu davet etmişler, *Siyaset ve İktisad-i Safevi*, s. 381.

⁶⁵ *Mecma'ü't-Tevarih*, s. 54; *Zübdetü't-Tevarih*, s. 170.

⁶⁶ *Mecma'ü't-Tevarih*, s. 53-56.

⁶⁷ Şeyh Muhammed Ali b. Ebu Talib, *Tarih-i Hazin*, Isfahan 1332 h., s. 52; *İbretnâme*, s. 40.

daha da alevlendirdi bunlar yetmiyormuş gibi son dönemlerde Kafkasya'daki sınırları korumak için Şah hazinesinden Car-u Tala Lezgilerine gönderilen para, Safevi memurları tarafından gasp edilince, Dağıstanlılar iyice çileden çıktılar. 1712'de silahı tekrar ele aldılar ve Hacı Davud ve Ali Sultan önderliğinde Sünni halkın yardımıyla Şamahı'yı aldılar. Hacı Davud, 1714'de Safevilere karşı Rusya'dan yardım istedi, fakat I. Petro onun amacının bağımsızlık olduğunu öğrendiğinde yardım sözü vermedi. Kandahar meselesi ile başı dertte olan Şah Hüseyin, 1715'de Lezgilerle bir barış anlaşması yapmıştır. Fakat bu geçici bir barış süresi olmuştur. Çünkü 1720 yılında Mahmud'a karşı yardıma giden Gazi Kumuklu Sorhay Han, Hacı Davud tarafından Şamahı'yı almaya ikna edilmişti. Ancak Bakü kalesi önünde yenilgiye uğradılar ve tekrar Rusya'dan yardım istediler. Ama umduklarını bulamayıp daha sonrasında birleşip 1721'de önce Şamahı'yı ardından da Gence'yi ele geçirdiler. Safevi Devleti, Mir Mahmud'un Isfahan'a girmesini engellemeye çalışırken, Rusya'nın müdahalesinin şafağında kuzeydeki şehirler elinden çıktı⁶⁸.

I. Petro'nun başı senelerce Avrupa ile dertte idi. Bu sebepten dolayı güney komşusu ile yakından ilgilenememişti. Ancak 1708'de İsrail Ori elçi olarak Isfahan'a geldi ve Safevi sarayını büyük bir korku ve dehşete düşürdü. Ama kısa bir süre sonra onun ticari amaçla geldiğini öğrendikten sonra rahatladılar. Petro, Safevilerin iç durumunu öğrenip tespit etmek ve ipek ticareti ile ilgili anlaşma yapmak amacıyla 1716'da Artemi Volenski'yi elçi olarak Isfahan'a gönderdi. Volenski, iki sene sonra Rusya'ya dönünce hazırladığı raporu Petro'ya sunmuştu. Rapora göre Safevi Devleti'nin durumu çok kötüydü ve küçük bir Rus askeri gurubu tarafından rahatlıkla alınabilirdi. Kafkaslardaki halk Safevilere ilgisizdi ve Hıristiyanlar özellikle Gürcüler Ruslarla daha çok ilgileniyorlardı. Safeviler, Afgan tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Bu sözler Petro'yu sevindirdi ve Volenski, Hacı Terhan (Astara Han)'a vali olarak tayin edildi⁶⁹.

1721'de imzalanan anlaşma ile Rusya-İsveç savaşı sona ermişti ve Rusya'ya Kafkaslarda rahatlıkla hareket edebilme imkânı vermişti. Şans eseri aynı zamanda

---

⁶⁸ Külbilge, *a.g.t.*, s. 25-28.

⁶⁹ *Esnad ve Mukatibat-i Siyasi-i İran, ez sal-i 1105 tâ 1135*, s. 53-55.

Davud Han Şamahı'da ortalığı karıştırmış, Lezgiler şehri yağmalamışlar bu arada Rus tüccarların da malları yağmalanmıştı. Doğuda Rus Prensi Çerkaski, Safevilere tabi Özbekler tarafından öldürülmüştür⁷⁰. Petro, Simon Avramov'u elçi olarak göndererek tazminat ve Prens'in katilini istemiştir. Fakat Isfahan kuşatma altında olduğundan Şah Hüseyin ile görüşemedi. Ancak Ferah-âbâd'da Mahmud'la görüştü. Mahmud, Dağıstan'da gücünün olmadığını ve Özbekler ve Lezgilerin yaptıklarından kendini sorumlu hissetmediğini ve Lezgilerin onun ne dostu ne de tebaası olduğunu söyledi. Bu yüzden de Çar kendi tebaasını kendi korusun diye öneride bulundu⁷¹. Çar, Safevilerin kuzey Kafkasya'daki topraklarını ele geçirme zamanının geldiğini düşündü. Bu yolda ne Safeviler ne de Afganlar önemli bir engeldi. Fakat Osmanlı Devleti'nin bu konuya müdahalesi olacağından emin idi. Sadece Safeviler ile Osmanlılar barış halindeydiler ve barış anlaşmasını bozmaya herhangi bir neden yoktu. Bu yüzden Osmanlı Devleti'yle karşılaşmadan elini çabuk tutarak önemli stratejik bölgeleri işgal etmeliydi. Bu nedenle zaman kaybetmeden Derbend şehrini ele geçirdi⁷².

Safevi Devleti'nin içinde olduğu durum sınırdaki eyalet valilerinin gönderdiği raporlar sayesinde Osmanlı Devleti'ne de ulaşmıştı. Pasarofça Antlaşması, Osmanlı'ya, Safevi meselesi ile yakından ilgilenme imkânını hazırlamıştı⁷³. Bu sebepten durumu içeriden görmek ve tespit etmek için 1720'de Dürrî Ahmed Efendi elçi olarak Isfahan'a gönderildi⁷⁴.

Osmanlı tarafından yüksek düzeyde bir elçinin gelmesi Safevi sarayını dehşete düşürdü; zira devlet ricali Osmanlı Devleti'nin barış anlaşmasını yeniden gözden geçirmek ve Safevi topraklarından bir kısmını isteyebileceği endişesine kapılmışlardı⁷⁵. Ancak Dürrî Efendi'nin görünürdeki görevi Pasarofça Antlaşmasında karara bağlanan Safevi tüccarlarının, Avusturya ile ticaret için Anadolu üzerinden serbestçe geçmeleri

---

⁷⁰ *Esnad ve Mukatibat-i Siyasi-i İran*, s. 55.

⁷¹ *Revabit-ı Siyasi ve İktisadi-i İran dar Devre-i Safeviye*, s. 238.

⁷² *Külbilge, a.g.t.*, s. 30-35.

⁷³ BOA. C. HR. 6544, Evahir-i Şaban 1132 (28 Haziran-6 Temmuz 1720) tarihli hüküm.

⁷⁴ Aydın Talay, "Dürri Ahmed Efendi", *DİA*, c. 10, s. 35.

⁷⁵ *Esnad ve Mukatibat-i Siyasi-i İran, ez sal-i 1105 tâ 1135*, s. 20.

ile ilgili idi⁷⁶. Ancak Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa, Dürrî Efendi'ye, Safevi Devleti'nin durumuyla ilgili bilgi toplamayı şifahen emretmişti⁷⁷.

Dürrî Efendi, dikkatli ve zekice hazırlanan raporunu kendi devletine 1721'de sundu. Rapora göre Safevi Devleti çözüme halinde⁷⁸ olan zengin bir ülkedir. Liyakatli yönetimi yoktur. Şehirlerde zanaatkar ve esnaf çok ama çiftçi sayısı azdır. Bu sebepten tahıl fiyatları nerdeyse Osmanlı'nın iki mislidir⁷⁹. Raporda Afganlı Mir Üveys'in isyan edip Kandahar Kalesi'ni ele geçirmesi ve ölümünden sonra oğlu Mir Mahmud'un Safeviler aleyhine isyana devam etmesini ve halen Kirman havalilerine hücum etmesi ile Sünni Lezgilerin Davud Han liderliğinde ayaklanmaları, Şamahı'yı gasbetmeleri, Derbend, Şirvan, Gence, Karabağ nahiyelerinin Sünni olmalarına dikkat çekmiştir⁸⁰. Beraberinde III. Ahmed'e ve Sadrazam Damat İbrahim Paşa'ya yazılan mektupları da getirmiştir.

Ardından karşılıklı olarak Şah Hüseyin tarafından Murtaza Kulu Han-ı Saadlu, Simnan hâkimi elçi olarak Osmanlı Sarayı'na gönderildi ve Sultan Hüseyin döneminde bu Osmanlı'ya giden son elçi oldu⁸¹. Zira Mahmud, Kirman'dan hareket edip Yezd'e doğru yola çıktı. Ancak Yezd'i ele geçiremeyince 1722'de Isfahan üzerine hareket etti. Isfahan yönetimi bu haberi duyunca telaşa kapıldı. Bir taraftan asker toplamak için çevreye haber saldılar, bir taraftan da Isfahan'a dört konak (dört günlük yol) kala Verzene kasabasında Mahmud'a elçi göndererek geri çekilmesi için para teklif ettiler. Lakin Üveys oğlu buna itina etmeden hızla Isfahan'a doğru yol aldı ve şehre dört saatlik mesafede olan Golnâbâd karyesinde ordu kurdu⁸².

Şah Hüseyin, eyaletlerden yardım istemek için fermanların yazılmasını istedi. Görünürde fermanlar yazılıyordu ama İtimadü'd-devle Muhammed Kulu Han Tohmaklu ve diğer vezirler gizlice eyaletlere “*acele etmeyin ve biraz bekleyin bakalım*

⁷⁶ Mehmed Efendi Raşid, *Tarih-i Raşid*, c. V, İstanbul 1282 h., s. 163-164.

⁷⁷ *Osmanlı Tarihi*, c. II, s. 150; *Esnad ve Mukatibat-i Siyasi-i İran*, s. 20.

⁷⁸ Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, c. I, İstanbul 1309 h, s. 64.

⁷⁹ *Esnad ve Mukatibat-i Siyasi-i İran, ez sal-i 1105 tâ 1135*, s. 21.

⁸⁰ Ayhan Ürkündağ, *Ahmed Dürrî Efendi'nin İran Sefaretnamesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon 2006, s. 90-93.

⁸¹ *Esnad ve Mukatibat-i Siyasi-i İran, ez sal-i 1105 tâ 1135*, s. 21.

⁸² Sarıoğlu, “*Vâkı'at-i Mir Veys ve Şah Hüseyin*”, s.88.

işin sonu ne olacak” şeklinde mektuplar gönderiyorlardı⁸³. Hemedan ve Lûristan’dan yardıma gelenler de Gavur (Zerdüştî) Nasrullah Sultan tarafından *-ki Mahmud’a yardım ediyordu-* bozguna uğratıldı⁸⁴. Böylece Şah yalnız kalarak kaderine bırakıldı ve Isfahan’daki mevcut imkânlarla 18 bin kişilik bir ordu hazırlayabildi. Ama bunların çoğu çiftçi ve esnaftan oluşuyordu. Asker değillerdi⁸⁵. Ordunun komutası veziriazam Muhammed Kulu Han’a verildi ama komuta kademesi arasında fikir birliği yoktu⁸⁶. Gizlice Mahmud’a Isfahan’a gelmesi için mektuplar ve mesajlar gönderip onu teşvikte bulunmuşlardı⁸⁷. Böyle bir komuta ve askere sahip olan ordu Golnâbâd’a, Afganların bulunduğu yere gönderildi. Ama büyük bir mağlubiyet alarak Isfahan’a çekilmek zorunda kaldı. Ordunun hanlarının çoğu öldü ve topların hepsi Afganların eline geçti. Mahmud, büyük bir zahireye sahip olarak Isfahan önlerinde Ferah-âbâd’da karargahını kurdu⁸⁸. Afganlar önce şehre saldırdılar, fakat bu yöntemle Isfahan’ı ele geçiremeyeceklerini anladıktan sonra şehri açlıkla düşürmeye karar verdiler⁸⁹.

Kuşatma altındaki Isfahan yönetimi ise, asker toplayıp kuşatmayı kaldırmak için şehzadelerden birini veliaht olarak seçip Isfahan dışına gönderip yardım getirmeye karar verdiler. Önce Muhammed Mehdi sonra Safi Mirza veliaht olarak seçildiler. Ama ikisi de bu görevi kabul etmekten vazgeçtiler. Nihayet Tahmasb, Sipehsalar unvanıyla veliaht tayin edildi ve Kâşân taraflarına asker toplamaya gönderildi⁹⁰. Tahmasb’ın, Isfahan’dan çıktığını öğrenen Afganlar kuşatmayı daha sıkı uygulamaya başladılar ve Tahmasb’ın yardım getirebileceğini düşünen Mahmud, barış teklifinde bulundu. Fakat bu Şah tarafından reddedildi. Kuşatma uzadıkça Isfahan’daki durum dayanılmaz hale geldi ve

---

⁸³ *Rüstümü’t -Tevarih*, s. 130.

⁸⁴ Petros Di Sarkis Gilanentz, *Sukût-i Isfahan, Gozareşhay-i Petros. Di Sarkis Gilanentz*, (çev. Muhammed Mehryar), Isfahan 1344 h.ş, s. 53.

⁸⁵ Sarıoğlu, “*Vâkı’at-i Mir Veys ve Şah Hüseyin*”, s. 88; *İbretnâme*, s. 40.

⁸⁶ *Tarih-i Hazin*, s. 52; *İran-i Asr-ı Safevi*, s. 248.

⁸⁷ *Mecma’ü’t -Tevarih*, s. 56; *Rüstümü’t -Tevarih*, s. 132.

⁸⁸ *Tarih-i Hazin*, s. 53.

⁸⁹ *Sukût-i Isfahan*, s. 10. Willem Floor, “The Afghan Occupation of Safavid Persia, 1721-1729”, *Iranian Studies*, XXXIII, (2000), s. 252-253.

⁹⁰ *Mecma’ü’t -Tevarih*, s. 57; *Zübdetü’t -Tevarih*, s. 139; *İbretnâme*, s. 49-50.

Şah Hüseyin Ruslardan yardım istemek zorunda kaldı. Ancak elçi Safevi sınırlarından geçmeden Isfahan düştü⁹¹.

Şehzade Tahmasb'dan yardımın gelmemesi, Isfahan'ın yardımına ayrı ayrı gelenlerin Afganlar tarafından yenilmesi⁹² ve şehirde açlığın dayanılmaz hale gelmesi, Şah Hüseyin'i 22 Ekim 1722'de Isfahan'ı Afganlara teslim etme kararını almaya zorladı⁹³. Mahmud'tan aman talep edildi ve Şah, Ferah-âbâd'a gederek tacını Mahmud'a teslim etti⁹⁴. Mir Mahmud 25 Ekim 1722'de Isfahan'a girdi ve düzenlenen törenle Safevi tacını giydi⁹⁵. Tahmasb, şehirden çıktıktan sonra Lûristan Hâkimi Alimerdan Han'la birleşmek yerine Kazvin'e doğru hareket etti ve orada evlenerek II. Tahmasb olarak Safevi tahtına çıktı. Kendine verilen görevi yerine getiremedi. Tahmasb, Kazvin'den çıkarıldı ve Tebriz'e çekilmek zorunda kaldı⁹⁶.

Mahmud'un Isfahan'a girmesi ve ülkenin durumunun karışması uzun zamandan beri Safevi topraklarına müdahale etmeye hazırlanan I. Petro'ya uygun ortamı hazırladı ve 15 Haziran 1722'de harekâtını meşru göstermek için Kafkas halkları arasında Türkçe, Tatarca, Farsça bir beyanname yayınladı. Bu beyannamede amacının Rus tüccarlarını öldüren kişileri cezalandırmak olduğunu ve kimsenin Rus ordusundan korkarak yaşadığı yerini terk etmesine gerek olmadığını ifade etmişti⁹⁷. 34 gün sonra Ruslar, Astara Han'dan hareket ederek Şamahı'ya doğru yollandılar ve Bakü şehrini aldılar. Fakat şehri aldıktan sonra kışın yaklaşması nedeniyle Astara Han'a geri döndüler. I. Petro Astara Han'a vardığında Gilan hakimi tarafından Afganların Reşt şehrini kuşatmış oldukları ve eğer Çar oraya asker gönderirse şehri onlara teslim edecekleri haberi geldi. Bu yüzden Rus ordusu deniz yoluyla Gilan'a girdi⁹⁸.

Diğer taraftan Şah Hüseyin'in elçisi Murtaza Kulu Han, Bab-i Ali ile görüşmelerini sürdürürken Erzurum valisi Silahdar İbrahim Paşa ile Bağdat valisi

---

⁹¹ Külbilge, *a.g.t.*, s. 43-44.

⁹² Muhammed Kazım Mervi, *Alem Ara-yı Nadiri*, c. I, (tashih. Muhammed Emin Riyahi), Tahran 1349 h.ş, s. 27-28.

⁹³ *Mecma'ü't -Tevarih*, s. 58; *Sukût-i Isfahan*, s. 14.

⁹⁴ *Tarih-i Hazin*, s. 56; *Zübdetü't-Tevarih*, s. 132.

⁹⁵ *Mecma'ü't -Tevarih*, s. 59; *Zübdetü't-Tevarih*, s. 133; *İbretnâme*, s. 55-57.

⁹⁶ *İran-i Asr-ı Safevi*, s. 248.

⁹⁷ *Revabit-ı Siyasi ve İktisadi-i İran dar Devre-i Safeviyye*, s. 240.

⁹⁸ *Revabit-ı Siyasi ve İktisadi-i İran dar Devre-i Safeviyye*, s. 240.

Eyyubi Hasan Paşa'nın, Afganların İsfahan'ı kuşatmalarını ve ülkenin vahim durumu hakkında yeni haberler ihtiva eden mektupları İstanbul'a ulaştı⁹⁹. Elçi ile görüşmelerin devamına gerek kalmadığından ülkesine dönmesine izin verildi¹⁰⁰. Murtaza Kulu Han İstanbul'dan ayrılır ayrılmaz, Müderris Hacı Davud ve müttelikleri tarafından İstanbul'a heyet gönderildi ve Osmanlı Devletinden Safevilere karşı himaye ve tabiiyet talebinde bulundular¹⁰¹. Osmanlılar onların isteklerini kabul etti ve Şirvan Halkı'nın Sünni olmasından dolayı ulema'nın ısrarı ile¹⁰² kendi reayası olarak kabullendi. Şirvan hükümetini Müderris Hacı Davud'a verdi. Ancak Damat İbrahim Paşa isyancılar hakkında olumlu bir cevap vermedi. Çünkü onları himaye etmek Safevilerin incinmesine ve Rusya'nın siyasi hırslarının tahrik olmasına, aralarındaki barış anlaşmasının bozulmasına ve savaş ihtimalinin ortaya çıkmasına neden olacağını düşünüyordu¹⁰³.

Aslında Damat İbrahim Paşa bu durumdan yararlanarak Safevi topraklarının bir parçasını ele geçirebilirdi; fakat biliyordu ki Rusya bölgeyi kontrol altında tutarak olup biten her şeyi gözaltında tutmaktadır. Bu yüzden İbrahim Paşa sert bir hareket yapmadı. Ancak Mahmud'un Safevi ordusunu yenmesinin haberini aldıktan sonra divan toplantısı kuruldu ve bazı kararlar alındı. Bu toplantıda heyet azası durumdan yararlanarak eskiden Osmanlı hâkimiyetinde olan eyaletleri yeniden ele geçirme tavsiyesinde bulundular. Böylece bu toprakların Afganlar eline geçmesine de mani olunur diye düşündüler¹⁰⁴.

Fakat İbrahim Paşa buna izin vermeyerek¹⁰⁵ İsfahan düşmeden önce harekâtın yapılmaması emredildi. Erzurum valisi Silahdar İbrahim Paşa¹⁰⁶ ve Van valisi vezir Abdullah Paşa'ya¹⁰⁷ konuyla ilgili fermanlar gönderildi. Sadrazam'ın barıştan yana olan

---

⁹⁹ *Tarih-i Raşid*, s. 433.

¹⁰⁰ *Tarih-i Raşid*, s. 430.

¹⁰¹ *Esnad ve Mukatibat-i Siyasi-i İran, ez sal-i 1105 tâ 1135*, s. 22.

¹⁰² Asım Efendi Küçükçelebizade, *Tarih-i Asım*, İstanbul 1282 h, s. 23.

¹⁰³ *Tarih-i Asım*, s. 23.

¹⁰⁴ *Esnad ve Mukatibat-i Siyasi-i İran, ez sal-i 1105 tâ 1135*, s. 23.

¹⁰⁵ *Esnad ve Mukatibat-i Siyasi-i İran, ez sal-i 1105 tâ 1135*, s. 23.

¹⁰⁶ BOA. MD. 130, Evail-i Şaban 1134 (17-26 Mayıs 1722), s. 360-361, hkm. 1104.

¹⁰⁷ BOA. MD. 130, Evail-i Şaban 1134 (17-26 Mayıs 1722), s. 362-363, hkm. 1105; *Tarih-i Asım*, s. 62-63.

siyaseti ne yazık ki kısa bir süre içinde değişmek zorunda kaldı. Zira Petro'nun Kafkas hareketinin haberi İstanbul'a ulaştı ve bu olayların haberini alan III. Ahmed bir fermanda Osmanlıların, Rusya'dan evvel harekete geçip, Tiflis ve Revan'ı alması¹⁰⁸ gerektiğini belirtmiş ve bu sefer için Erzurum valisi Silahdar İbrahim Paşa'ya ne kadar askere ihtiyacı olduğunu sormuştu¹⁰⁹. Rusya'nın müdahalesi ve Dağıstan'ı geçip bir yandan Hazar Denizi kıyıları boyunca ilerlemesi, diğer yandan Gürcistan ve Şirvan'a yaklaşması Osmanlı Devleti tarafından kabul edilemezdi. Fakat Osmanlı elçisi Nişli Ahmed Ağa Rusya'dan döndü ve I. Petro'nun Osmanlı Devleti'yle savaşa girmeye niyeti olmadığını ortaya koydu; bu sebepten planlar değişti ve siyasi ortam Osmanlı'nın hamle yapması için uygun hale geldi¹¹⁰.

Osmanlı Devleti gereken hazırlıkları yaptıktan sonra Haziran 1723'de Erzurum valisi Vezir Silahdar İbrahim Paşa'nın seraskerliğinde savaş cephesini açtı¹¹¹. Kars'tan, Çıldır'a hareket eden İbrahim Paşa yolunu Tiflis'e çevirdi. II. Tahmasb Osmanlı'nın amacını öğrendiğinde Muhammed Kulu Han'ı Tiflis üzerine gönderdi. Fakat Muhammed Kulu, İbrahim Paşa'yı yolda karşılarken şehrin anahtarlarını ona teslim etti. Böylelikle Osmanlı birlikleri 10 Haziran 1723'de savaşmadan Tiflis'e girdiler¹¹².

Tiflis'i ele geçirdikten sonra Osmanlı Devleti için en önemli öncelik, hala Rusya'nın eline geçmemiş olan Bakü ve Hazar kıyıları idi¹¹³. Fakat Rusya, Osmanlı'nın Hazar Denizi bölgelerine ulaşmasını engellemek için elini çabuk tutarak Eylül 1723'de Bakü'yü ele geçirmişti¹¹⁴. Bundan haberi olmayan İstanbul, İbrahim Paşa'ya Revan'ı almak görevini vermiş ise de¹¹⁵ paşa ağır davranışları yüzünden görevinden azledilmiş, yerine Arifi Ahmed Paşa getirilmiştir¹¹⁶. 23 Eylül 1723'de Arifi Paşa'ya, Revan'a yürümesi emredildi¹¹⁷ ve ağır hareket etmemesi için Rusya ile yapılan antlaşmanın

---

¹⁰⁸ BOA. AE, III. Ahmed 21756, tarihsiz.

¹⁰⁹ BOA. AE, III. Ahmed 21301, tarihsiz.

¹¹⁰ Külbilge, a.g.t, s. 60-70.

¹¹¹ *Tarih-i Cevdet*, s. 40.

¹¹² Külbilge, a.g.t, s. 72.

¹¹³ *Osmanlı Tarihi*, c. II, s. 190.

¹¹⁴ Sara Aşyrbeyli, *Bakı Şehrinin Tarixi*, (çev. Azer Bağirov), Bakı 2006, s. 212.

¹¹⁵ BOA. MD. 131, Evahir-i Zilkade 1135 (23Ağustos-2Eylül 1723), s. 237, hkm. 634.

¹¹⁶ BOA. MD. 131, Evahir-i Zilkade 1135 (23Ağustos-2Eylül 1723), s. 262, hkm. 698.

¹¹⁷ BOA. MD. 131, 22 Zilhicce 1135 (23 Eylül 1723), s. 259-260, hkm. 688.

sadece Hazar kıyılarını bağladığını ve önünde hiç bir engelin olmadığını bildirdiler¹¹⁸. Fakat 1724'e kadar Osmanlı ordusu ve gönderilen seraskerler Revan ve Gence'de önemli bir ilerleme kaydedemediler.

Osmanlı Devleti tüm dikkatini Rusya'nın Hazar Denizi kıyılarındaki ilerlemesini engellemeye odakladığı için Tebriz ile ilgilenememiştir. Ancak bu iş için Ağustos 1723'de Van valisi vezir Köprülüzade Abdullah Paşa'yı tayin etmiştir. Osmanlılar, Safevi Devleti'nin yıkıldığını ve bu sebepten Safevi topraklarını Osmanlı hâkimiyeti altına almakta aklen hiç bir mahsurun kalmadığına inanıyordu. Ayrıca Safevilerle olan antlaşmayı bozmakta da şer'i bir mahzurun olmadığına ve Rafizî Şia ile savaşmanın şer'i olarak caiz olduğuna dair fetvalar alınmıştı. Bunlara dayanarak ve Rusya'nın ilerlemesini engellemek ve ehli-sünnet halkları himaye etmek ve mevrus toprakları (irsi olarak Osmanlıya ait toprakları) yeniden almak gibi bahanelerle, Sünni Mahmud'un elinde olan bölgeler hariç diğer kısımları işgal etmek için sınır bölgelerinde olan seraskerlere fermanlar gönderildi. Bu sebeple üç cepheden Safevilere savaş açıldı.

Abdullah Paşa 1724'ün ilk baharında Tebriz'e doğru harekete geçti, yol üzerinde olan Hoy ve Çors –ki Safevi döneminin erzak ve mühimmat deposu idi- alındı¹¹⁹. Abdullah Paşa ile Tebriz arasında artık bir engel kalmadı. Osmanlılar üçüncü cepheyi Irak-ı Acem'de¹²⁰ açtı ve Bağdat valisi Vezir Hasan Paşa'yı serasker olarak tayin etti. İstanbul, Bağdat eyaletine sınır olan Safevi topraklarının bir an evvel ele geçirilmesini emretti. Artık Safevi Devleti ile Osmanlı Devleti arasındaki anlaşmaya uymak için herhangi bir neden yoktu ve Sünni Mahmud'tan evvel Bağdat eyaleti sınırındaki Safevi topraklarını tasarruf altına almak şartı¹²¹. Ayrıca şehzade Tahmasb'ın da ileride güçlenip zorluk çıkarma ihtimalini de göz önünde bulundurarak zaman kaybına

¹¹⁸ BOA. MD. 131, Evail-i Muharrem 1136 (1-10 Ekim 1723), s. 265, hkm. 711.

¹¹⁹ Tarih-i Asım, s. 123-129.

¹²⁰ Irak-ı Acem: Dağlık bir bölgedir. Batıdan Mezopotamya Ovası ve doğudan İran'ın büyük çölüyle çevrilidir. Arap coğrafyacılar buraya Cibâl derler. Selçuklu döneminde yanlışlıkla buraya Irak-ı Acem demişler ki Irak-ı Arap ile karıştırılmasın. Müslümanlar Mezopotamya'nın aşağı kısmına Irak diyorlardı, Selçuklular İran'ın batısının tamamını aldıklarında nüfuzları hilafetin merkezine kadar uzadı ve halifeden "*sultanı'l-İrakeyn*" yani iki Irak'ın sultanı lakabını aldılar. Bundan anlaşılıyor ki ikinci Irak'tan maksat Cibâl olmalıdır. Bu yüzden asıl Irak'la karışmasın diye buna Irak-ı Acem demişlerdir. (Guy.L. Strange, *Coğrafya-yi Tarihi-i Serzemihây-i Hilafat-i Şarki*, çev. Mahmud İrfan, c. I, Tahran 1377 h.ş).

¹²¹ BOA. MD. 131, Evail-i Şevval 1135 (5-14 Temmuz 1723), s. 190, hkm. 504.

uğramadan harekete geçmek gerekirdi. Bu hareketi Bağdat valisi Hasan Paşa'dan gelen bir mektup hızlandırdı; Paşa'nın yazdığına göre Mahmud yanına gelen askerlere çok miktarda para veriyordu ve bu Bağdat eyaletinden çok sayıda askerin ve ümeranın Isfahan'a gitmesini ifade ediyordu. Bu durumu da diğer nedenlere ekleyerek ellerini çabuk tutmalıydılar. Osmanlı Devleti, Hasan Paşa'ya uygun gördüğü şekilde hareket etme izni verdi¹²².

Hasan Paşa'ya Kirmânşâh üzerine hareket etme emri de verildi¹²³ ve o, hazırlıkları tamamladıktan sonra 16 Eylül 1723'de Kirmânşâh'ı almak için Bağdat'tan ayrıldı¹²⁴. Kirmânşâh'ın valisi Abdülbaki Han Osmanlı ordusunun yaklaştığını duyunca aman talebi için elçi gönderdi ve şehir 15 Ekim'de teslim alındı¹²⁵. Kirmânşâh'ı müteakip Erdelan eyaletinin merkezi Sinne halkı da Hasan Paşa'dan aman dileyerek Kasım'da şehri Osmanlılara teslim ettiler¹²⁶.

Hasan Paşa, 26 Şubat 1724'de Kirmânşâh'da öldü ve yerine bölgeyi iyi tanıyan ve harekâtı devam ettirebilen Paşa'nın Basra valisi olan oğlu vezir Ahmed Paşa, hem Bağdat valisi hem de Kirmânşâh ve Hemedan seraskeri olarak tayin edildi¹²⁷. Osmanlı, Afganların Hemedan taraflarına yaklaşmalarını Marağa mutasarrıfından haber alıp, Ahmed Paşa'ya Afganlardan evvel Hemedan'ı ele geçirmesini emretti. Ahmed Paşa, 27 Nisan 1724'de Basra'dan ayrıldı¹²⁸. Osmanlı Devleti, Hemedan Kalesinde bulunan ulema, suleha, ayan ve zabıtlere hitaben yazdığı name ile Safevi Devleti'nin içinde bulunduğu karışıklıklar nedeniyle sınıra yakın Safevi kalelerinin alınmasına karar verildiğini bildirdi. Bu mühim görev için vezir Ahmed Paşa görevlendirildi. İtaat etmeleri durumunda can ve malları güvende olacaktı. Fakat karşı çıkanlar sonucuna katlanacaklardı¹²⁹. İstanbul, Ahmed Paşa'ya bir an evvel Hemedan üzerine yürümesi emrini gönderdi ve Şiiilerle savaşmak için gereken fetvalar da Şeyhülislam Abdullah

---

¹²² BOA. MD. 131, Evası-ı Şevval 1135 (15-24 Temmuz 1723), s.197, hkm. 517.

¹²³ BOA. MD. 131, Evahir-i Zilkade 1135 (23 Ağustos-2 Eylül 1723), s. 230-231, hkm. 616.

¹²⁴ BOA. MD. 131, Evail-i Muharrem 1135 (1-10 Ekim 1723), s. 257, hkm. 682.

¹²⁵ *Tarih-i Asım*, s. 80.

¹²⁶ *Tarih-i Asım*, s. 86-88.

¹²⁷ BOA. MD. 131, Evahir-i Cemaziyelahir 1136 (17-25 Mart 1724), s. 410, hkm. 1244.

¹²⁸ *Tarih-i Asım*, s. 181.

¹²⁹ BOA. MD. 131, Evahir-i Şaban 1136 (15-23 Mayıs 1724), s. 476, hkm. 1460.

Efendi tarafından hazırlandı¹³⁰. Ahmed Paşa, 13 Haziran'da Kirmânşâh'a geldi ve burada Hemedan üzerine yürümek için hazırlıkları tamamladı¹³¹. Osmanlı ordusu buraya kadar hiç bir Safevi kuvvetiyle karşılaşmamış ve alınan bölgeler hep savaş olmadan teslim edilmiştir.

Taçsız, tahtsız Safevi padişahı II. Tahmasb, ülkesinin Afganlar, Ruslar ve Osmanlılar tarafından ele geçirilmesine tanık olurken, ülkesini kurtarmaya yardım almak için her merci'e başvuruyordu. Şehzade Tahmasb dış yardım taleplerini Kazvin'de olduğu zaman, ilk ülke Rusya'dan isteyerek başlattı.

İsfahan düşmeden önce Şah Hüseyin tarafından ve şehrin işgalinden sonra Tahmasb tarafından Rusya'ya gönderilen İsmail Bey adındaki elçinin yardım talebine karşılık Rusya 1723'de Enzeli'yi işgal etti¹³². Tahmasb, artık Rusya'ya güvenmiyordu ve Afganlarla mücadele için bu sefer Osmanlı Devletinden yardım istemeye karar verdi. Murtaza Kulu Han isminde bir elçiyi Temmuz 1723'de Van valisi Vezir Köprülüzade Abdullah Paşa'ya gönderdi. Osmanlı bu elçinin İstanbul'a gelmesine izin verilmemesini ve elindeki namenin suretinin gönderilmesini emretti¹³³. Elçi, İstanbul'dan cevap gelinceye kadar beklemeliydi. Ancak Osmanlı Devleti fikir değiştirip ve elçinin İstanbul'a gönderilmesini emretti¹³⁴.

Elçinin getirdiği name'de ilgi çekecek tekliflerin bulunmadığından, sadrazam, Safevi topraklarının, Afganlar ve Rusya tarafından işgal edilmesine işaret ederken bu durumda Osmanlı Devletinin de seyirci kalamayacağını anlattı. Bağdat sınırlarına yakın eyaletlerin Osmanlı'ya verilmesi şartıyla, Tahmasb himaye edilecekti. Bu şartlar aşağı yukarı Rusya'nın Şehzade Tahmasb'a önerdiği şartların aynısıydı¹³⁵. Tahmasb'ın elçisi

---

¹³⁰ BOA. C. AS, 4316, Evayıl-i Ramazan 1136 (24 Mayıs-2 Haziran 1724); BOA. MD. 131, Evail-i Ramazan 1136 (24 Mayıs-2 Haziran 1724), s. 475, h. 1459.

¹³¹ *Tarih-i Asım*, s. 181.

¹³² Tofiq Teyyuboğlu Mustafazade, "Safevi Hanedanı'nın Son Yılları", *Türkler*, c. VI, Ankara 2002, s. 925-935; *Revabit-ı Siyasi ve İktisadi-i İran dar Devre-i Safeviyye*, s. 242.

¹³³ Mustafazade, "Safevi Hanedanı'nın Son Yılları", s. 927.

¹³⁴ BOA. MD. 131, Evail-i Zilkade 1135 (3-12 Ağustos 1723), s. 208, hkm. 558; *Tarih-i Asım*, s. 73.

¹³⁵ *İran-i Asr-ı Safevi*, s. 251.

Kasım 1723'de Erzurum'dan, Revan'a gönderilerek ülkesine dönme zamanının gelmesini bekliyordu¹³⁶.

1722'de Hazar Denizi kıyılarında, Rusya'nın güç göstermesi, İstanbul'a ağır bir uyarı gibi idi ve iki ülke arasında savaş çıkma ihtimali çok yüksekti. Bu nedenle bu dönemde Osmanlı ve Rusya arasında diplomatik faaliyetler devam etmekte idi. Görüşmeler çıkmaza girdiği zaman heyette hazır olan Fransız elçisi kendi çıkarları yüzünden bir kurtarıcı gibi devreye girdi. Elçinin faaliyetleri sonucunda 24 Haziran 1724'de Safevi ülkesinin Kuzey Batısı'nı parçalama anlaşmasını imzaladılar¹³⁷. Bu anlaşmaya göre Kafkasların iç tarafları Osmanlı Devleti'nde, Hazar Denizi kıyıları Rusya'da kalacaktı, Osmanlılar mevzu toprak meselesinden, Hazar ile bağlantı'dan, Müslümanlara halifelik iddiasından ve Rusya karşısındaki konumundan vazgeçmişti. Karşılığında Rusya da Ermeni ve Gürcüleri savunmaktan vazgeçmiş ve Hazar Denizi ticaret yolunu kazanmıştı¹³⁸.

Anlaşma imzalandıktan sonra Kafkaslarda sınırlar belli olmuş ve Osmanlı kuvvetlerinin Rusya ile çatışma ihtimali ortadan kalkmıştır. Seraskerlerin önünde şehir kalelerinden başka bir mani kalmamıştır. Bunun ardından Osmanlı Devleti alınması öncelikte olan yerlerle ilgili gereken emirleri vermeye başladı. 1724 yaz ayları boyunca Revan, Tebriz ve Hemedan tarafları ile ilgilendi ve bütün siyasi ve askeri gücünü bu şehirlerin alınması için harcadı. Bu şehirlerin alınmasında uygulanan prosedür aynı idi. İtaat eden şehirlere ve halkına dokunulmayacak karşı koyanlar ise cezalandırılacaktır¹³⁹. Osmanlı kuvvetleri Ağustos 1724'de Nahçıvan'ı¹⁴⁰, 7 Eylül 1724'de Ordubâd'ı¹⁴¹, 3 Ekim 1724'de Revan'ı¹⁴², 4 Eylül 1725'de Gence'yi¹⁴³ aldılar.

---

¹³⁶ BOA. MD. 131, Evahir-i Safar 1136 (20-28 Kasım 1723), s. 301, hkm. 815.

¹³⁷ *Revabit-ı Siyasive İktisadi-i İran dar Devre-i Safeviye*, s. 242; *Tarih-i Asım*, s.158; *İran-i Asr-ı Safevi*, s. 251.

¹³⁸ Külbilge, *a.g.t.*, s. 97.

¹³⁹ BOA. MD. 132, Evail-i Rebiulevvel 1137 (18-27 Kasım 1724), s. 157-158, hkm. 556.

¹⁴⁰ Külbilge, *a.g.t.*, s. 100.

¹⁴¹ *Tarih-i Asım*, s. 211-212.

¹⁴² İvecan, *a.g.t.*, s. 2.

¹⁴³ *Tarih-i Asım*, s. 294.

Ülkenin kuzey batısında Abdullah Paşa, Hoy Kalesi'ni aldıktan sonra Tesuc kasabasına geldi. Buradan Ağustos 1724'de Tebriz'e doğru hareket etti¹⁴⁴ ve Eylül'de şehri kuşatma altına aldı¹⁴⁵. Fakat sefer zamanının geçmesi, erzak sıkıntısı, Tebriz'in büyük olması, fethinin düşündükleri kadar kolay olmaması, asker sayısının az olması, yardımlar gelmeden Abdullah Paşa'nın hareket etmesi ve yoğun kar yağışı yüzünden, bu sene fethedilemedi¹⁴⁶. Urmiye şehri de sadece kuşatıldı fakat Tebriz'den sonuç alamayınca kuşatmayı kaldırdılar. Osmanlı ordusu Tesuc'da kışlamak zorunda kaldı ve Abdullah Paşa hazırlıkları yaptıktan sonra devlet Temmuz ayında durumun uygun olduğunu ve Tebriz üzerine yürümesini emretti. Tebriz kuşatması 4 gün sürdü, önce uzun top ateşine tutuldu ve ahalinin direnmesine rağmen Osmanlı ordusu 2 Ağustos 1724'de şehre girdi¹⁴⁷.

Irak-ı Acem'de de babasının yerine geçen Ahmed Paşa 29 Haziran 1724'de Kirmânşâh'dan yola çıktı; Temmuz ayı'nın başlarında Hemedan önlerine geldi ve şehri kuşatmaya başladı¹⁴⁸. Osmanlı ordusu 58 günlük bir kuşatmadan sonra, 31 Ağustos 1724'te Hemedan'a girdi¹⁴⁹.

Hemedan'ın fethinin haberi Eylül'ün sonunda İstanbul'a ulaştı, Ahmed Paşa'ya tebrik fermanları ve maiyetindekiler için hediyeler gönderildi¹⁵⁰. Bu haber için İstanbul'da 3 gün boyunca şenlik yapıldı. Lûristan eyaleti, Hemedan yakınlarında ve merkezi Hürrem-âbâd şehri idi. Ahmed Paşa, Şehrizor ve Hemedan valisi, vezir Kara Mustafa Paşa'yı Hemedan muhafazasına bırakıp Hürrem-âbâd'ı ele geçirmek için harekete geçti. Safeviler tarafından Hürrem-âbâd'ı korumakla görevlendirilen Ali Merdan Han, Ahmed Paşa'nın geldiğini duyunca Hürrem-âbâd'a çekildi fakat burada da dayanamayıp şehri terk etti. Ahmed Paşa şehre yaklaştığında bir gurup orduya gelerek

---

¹⁴⁴ Mehmet Fatih Gökçek, "Behçeti Seyyid İbrahim Efendi, Tarih-i Sülale-i Köprülü"(Transkripsiyon ve Tahlil) Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2006, s. 313.

¹⁴⁵ BOA. AE, III. Ahmed, 13718, 4 Muharrem 1137 (23 Eylül 1724) tarihli mektup.

¹⁴⁶ Külbilge, a.g.t, s. 102.

¹⁴⁷ Tarih-i Asım, s. 283-284.

¹⁴⁸ BOA. A. AMD. 2/38, 1136 (1 Ekim 1723-19 Eylül 1724) tarihli mektup sureti.

¹⁴⁹ BOA. MD.132, Evasit-ı Muharrem1137 (20-29 Eylül 1724), s. 95, hkm. 331.

¹⁵⁰ Tarih-i Asım, s. 188; BOA. MD.132, Evail-i Muharrem 1137 (20-29 Eylül 1724), s. 92, hkm. 320.

aman talebinde bulundular¹⁵¹. 6 Eylül'de Hürrem-âbâd Osmanlılara teslim olundu¹⁵². Nihâvend Ekim ayı başlarında Ahmed Paşa maiyetindeki Maraş Beylerbeyi İbrahim Paşa tarafından savaşız teslim alındı¹⁵³.

Ahmed Paşa, Hemedan'ı aldıktan sonra Mir Mahmud'a bir elçilik heyeti göndermişti. Ama Mir Mahmud, Paşa'nın mektubuna cevap vermeden heyeti geri göndermişti. Afganlar, Osmanlı kuvvetlerinin Hemedan'ı almasından memnun olmamışlardı. Osmanlı Devleti, Hemedan Seraskeri Ahmed Paşa'dan Ocak 1725'de Mir Mahmud tarafından getirilen mektupların İstanbul'a gönderilmesini istedi¹⁵⁴. Afganlar 1725'de Mir Mahmud'un cinnet geçirmesi nedeni ile¹⁵⁵ yerine Mahmud'un emri ile tutuklu olan amcasının oğlu Eşref'i getirmeye karar verdiler. Eşref 25 Nisan 1725'de tahta çıktı ve aynı gün Mahmud öldürüldü¹⁵⁶. Eşref'in davranışları Mahmud'u aratmadı çünkü tahta çıkar çıkmaz Mahmud'un yakınlarını ya hapis etti ya öldürttü¹⁵⁷. Bu sıralarda Kum kuşatmasına yardıma giden askerlerin, Şehzade Tahmasb'ın gönderdiği birliklerle karşılaşması ve Afganların Kâşân semtine çekilmelerinin haberi Eşref'i çileden çıkardı ve katliam yapmasına neden oldu. İtimadüddevesi Zela Han'ın ricası ile katliama son veren Eşref, Kâşân üzerine bir Afgan birliği gönderdikten sonra kendisi de Isfahan'ı almaya çalışan Tahmasb'ın üzerine yürüdü¹⁵⁸. Safevi ordusu Selman-âbâd'da bozguna uğradı ve Tahmasb artık batı İran'da tutunamadı, Mazenderan bölgesine çekildi. Eşref, Tahran ve Kazvin'in alınmasını emredip Isfahan'a döndü¹⁵⁹.

Şehzade Tahmasb, Mazenderan'dan Fethali Han Kacar'ı Tahran'ın yardımına gönderdi ancak Fethali Han onlara yardımcı olamadığından Tahranlılar teslim oldular. Ardından Save ve Kum da teslim olmak zorunda kaldılar¹⁶⁰. Bu galibiyetten sonra Eşref, Abdülaziz Sultan'ı elçi olarak Hemedan'a Ahmed Paşa'ya gönderdi. Paşa bu

¹⁵¹ *Tarih-i Asım*, s. 306.

¹⁵² BOA. MD. 133, Evasıt-ı Safar 1138 (19-28 Ekim 1725), s. 1-2, hkm. 1.

¹⁵³ *Tarih-i Asım*, s. 225-226.

¹⁵⁴ BOA. MD.132, Evasıt-ı Cemaziyelevvel 1137 (26 Ocak-4 Şubat 1725), hkm. 771, s. 203.

¹⁵⁵ *Fevaidü'l -Sâfeviye*, s. 80; *Zübdet't-Tevarih*, s. 170.

¹⁵⁶ Mirza Mehdi Han Ester-âbâdi, *Dürre-i Nadiri*, (neşr. Seyyid Ca'far Şehidi), Tahran 1341 h.ş, s. 170.

¹⁵⁷ *Tarih-i Asım*, s. 291.

¹⁵⁸ *Tarih-i Asım*, s. 292.

¹⁵⁹ *Cihanguşa-yı Nadiri*, s. 19.

¹⁶⁰ *Cihanguşa-yı Nadiri*, s. 19-20; Willem Floor, *Eşref-i Afgan Ber Tahtgah-i Isfahan (Be Rivayet-i Şahidan-i Hollendi)*, (Çev. Abulkasım Sirri), Tahran 1367 h.ş, s.6.

durumda ne yapacağını İstanbul'dan sorunca devlet, heyetin İstanbul'a gönderilmesini emretti¹⁶¹. Afgan heyeti 26 Ocak 1726'da İstanbul'a geldi¹⁶². Elçi'nin getirdiği mektuplarda Eşref, Ahmed Paşa'nın Sünni Afganlara yardıma gelmişse artık buna gerek olmadığı, kendisinin Safevi tahtında oturduğunu ve sınırların eski haline dönmesinin lazım geldiği belirtildi. Bu nedenle Hemedan, Kirmânşâh, Erdelan, Tiflis, Gence, Revan ve Tebriz Afgan kuvvetlerine iade edilmeli idi¹⁶³. İstanbul bu teklifleri ve özellikle Eşref'in kendisini halife yerine koymasına çok sinirlendi fakat sert bir cevap vererek köprülerin hepsinin yıkılmasını istemedi. Tüm teklifler reddedildi ve heyet gözaltında tutularak Osmanlı topraklarından çıkmaları sağlandı. Eğer Eşref, Osmanlıya itaat etmezse o zaman savaş açılabilirdi. Fakat Osmanlıya rağmen Eşref'in cevabı sert oldu ve Afgan birlikleri Eylül 1726'da Osmanlı yönetiminde olan Ebher, Zencan, Sultaniye, Tarum'u ele geçirdi¹⁶⁴. Bu olaydan sonra Ahmed Paşa tarafından bir elçi İsfahan'a gidip, Eşref'ten Şah Hüseyin'in teslim edilmesini ve saltanat davasından vazgeçmesini istedi. Eylül 1726'da Şah Hüseyin'i öldürten Eşref, Şah'ın kesik başını elçiye göstererek çözüm yolunun kılıç olduğunu bildirdi¹⁶⁵.

Andûcân mağlubiyeti, Osmanlı'nın durumunu hâkimiyeti altında olan diğer bölgelerde sarsabilirdi. Bu nedenle hükümet 1727 kış ve bahar ayları Hemedan cephesini güçlendirmeye çalıştı. Eşref bu hazırlıklar karşısında Mayıs 1727'de Hacı İsmail Bey isimli bir elçisini Hemedan seraskeri Ahmed Paşa'ya gönderdi ve barış teklifinde bulundu. İstanbul'dan cevap gelene kadar Eşref ikinci elçisini Ahmed Paşa'ya gönderdi ve barış yapmada kararlı olduğunu ilettili¹⁶⁶. Osmanlılar barıştan ziyade Afganlarla savaşı ve onları yenmeyi düşünüyordu ama fikir değiştirip Ahmed Paşa'ya barış görüşmeleri için izin verildi. Ahmed Paşa görüşmeler için ordu ile birlikte Eylül ayında Hemedan sahrasına geldi¹⁶⁷. Burada yaklaşık üç hafta beklemeden sonra Eşref'in elçisi Molla Nusret de Hemedan sahrasına geldi¹⁶⁸. Üç Ekim günü başlayan görüşmeler

¹⁶¹ BOA. MD. 133, Evasıt-ı Rebiulevvel 1138 (17-26 Kasım 1726), s. 31, hkm. 123.

¹⁶² *Tarih-i Asım*, s. 346.

¹⁶³ *Tarih-i Asım*, s. 349-350.

¹⁶⁴ *Tarih-i Asım*, s. 434.

¹⁶⁵ *Cihanguşa-yı Nadiri*, s. 20.

¹⁶⁶ BOA. MD. 135, Evahir-i Zilkade 1139 (10-19 Temmuz 1727), s. 147-147, hkm. 552.

¹⁶⁷ BOA. MD. 134, Evasıt-ı Safar 1140 (28 Eylül -7 Ekim 1727), s. 209, hkm. 714.

¹⁶⁸ *Tarih-i Asım*, s. 510-511.

aynı günde bir antlaşma yapılması ile sonuçlandı¹⁶⁹. İstanbul bu anlaşma ile aradığını buldu ve Eşref, Osmanlı yönetiminde olan toprakların onlara ait olduğunu kabullendi. İki ülke arasında elçi gönderilmesine karar verildi. Raşit Mehmet Efendi elçi olarak Eşref'e gönderildi¹⁷⁰ ve karşılığında Eşref'in elçisi Namdar Muhammed Han, Temmuz 1729'da İstanbul'a geldi¹⁷¹. Fakat elçi Padişahla görüştüktan sonra Isfahan'a dönerken, sınırı geçtiğinde Eşref'in Isfahan'ı terk edip Şiraz'a kaçtığını öğrendiğinden Bağdat'a geri döndü¹⁷².

Şehzade Tahmasb, Mazenderan'dan Ester-âbâd'a geldi. Meşhed'te Melik Mahmud Sistani, kendisini Şah ilan edip, sikke bastırıp hüküm sürüyordu¹⁷³. Şehzade, Melik Mahmud'un üzerine yürümeye karar verdi ve Hebuşan'dan geçerken Ebiverd naibi Nâdir-kulu Afşar, Tahmasb'ın hizmetine girdi¹⁷⁴. Kendisine Tahmasb-kulu unvanı verildi¹⁷⁵. Meşhed 11 Aralık 1726'da alındıktan sonra Nadir önceliği Herat Afganlarına veriyordu. Hâlbuki Tahmasb, Isfahan seferine çıkmak istiyordu. Fakat Nadir'in dediği oldu ve Tahmasb Mazenderan'a yöneldi. Nadir Herat üzerine yürürken Horasan'dan Tahmasb'ın korumak için bıraktığı emirlerin, halka zulüm ve haksızlık etmelerinin haberi geldi. Bu yüzden Nadir, Herat seferinden geri döndü. Nadir, Şehzade'ye mektup yazıp, birlikte Afganların üzerine gitmelerini istedi. Ama Tahmasb buna olumlu cevap vermedi. Nadir, mecburen Şehzadenin sığındığı kale üzerine yürüdü Tahmasb'ı alıp Meşhede döndü¹⁷⁶. Nadir'in önceliği Isfahan yerine Horasan'a vermesi, Tahmasb ile arasında çekişmeye neden olan temel sebep idi. Fakat bu çekişmeye rağmen birbirine ihtiyaçları vardı çünkü Tahmasb tahta çıkmak için Nadir'in nizami gücüne ve Nadir de yükselmek için Safevi ailesinin meşruiyetine muhtaç idi.

Osmanlı Devleti Hemedan'ı aldıktan sonra konumuz olan Hemedan bir Osmanlı Devleti mülkü haline geldi. Osmanlı Devleti'nde, memleket dahilindeki topraklar

---

¹⁶⁹ Külbilge, *a.g.t.*, s. 132.

¹⁷⁰ *Tarih-i Asım*, s. 589.

¹⁷¹ *Tarih-i Asım*, s. 618.

¹⁷² Külbilge, *a.g.t.*, s. 135.

¹⁷³ *Tarih-i Hazin*, s. 77.

¹⁷⁴ *Cihanguşa-yı Nadiri*, s. 56-57.

¹⁷⁵ *Mecma'ü't -Tevarih*, s.75.

¹⁷⁶ *Mecma'ü't -Tevarih*, s. 78-81.

padişahın mülkü sayılırdı. Bu sebepten yeni fetih edilen yerlerin padişahın mülküne katılmasını tespit etmek için bu bölgelerde tahrir yapılırdı. Yeni fethedilen bölgenin, önce idari teşkilatı tayin ve tespit edilirdi. Tahrir yapılırken memleketin eski kuralları, adetleri göz önünde bulundurularak yeni uygulanacak idari teşkilat kaydedilirdi. Eski kuralların bazıları devam ederken bazıları tamamen kaldırılırdı. Mesela; bazı vergiler halkın gücünü aştığında hafifletiliyor ya da tamamen kaldırılıyordu. Osmanlı Devleti'nde idari teşkilat merkeze bağlı olarak eyalet, sancak, kaza, nahiye ve köy gibi birimlere ayrılmıştır. Osmanlı idari yapısının esasını eyaletler ve bunlara bağlı sancaklar teşkil etmektedir. Sancaklar da kaza ve nahiye gibi alt birimlere ayrılmaktadır. Klasik Osmanlı düzeninde asıl idari birim sancaklardır. Sancakların başında sancakbeyleri ve eyaletin başında beylerbeyi bulunurdu. Bu beylerbeyi paşa sancağı adı verilen eyalet merkezinde otururdu ve umumiyetle onun gelirini tasarruf ederdi¹⁷⁷.

Yeni fethedilen bölgelerde idari teşkilatı oturtmak için önce tahrir yapılırdı. Bu sayım işleri XV. yüzyıla kadar çok dikkat ve çaba serf edilerek yapılmıştır. Fakat XVI. yüzyıldan itibaren türlü sebepler yüzünden, devlet otorite ve teşkilatı özel değer ve niteliklerini kaybetmeye başlamış ve bundan sonra yönetimindeki sarsıntının, diğer kurumlarına da yansımaları nedeniyle tahrirler idaresizlik yüzünden imkânsız bir hale gelmiştir. Dolayısıyla layıkıyla bir tahrir yapılamamıştır. XVII. yüzyıldan sonra tahrirler başarı ile devam ettirilemez olmuştur¹⁷⁸. Bunlara nazaran XVIII. yüzyılda yapılan tahrirlerin de durumu pek parlak değildir. Özellikle bu tahrirlerin Safevi topraklarında yapılması ve Osmanlı Devleti'nin istikrarı tamamen oturtamadığı bir ortamın varlığını da bunlara ilave ettiğimizde bu tahrirlerin klasik tahrirlerle aynı olmasını beklememeliyiz. Osmanlılar, Irak-ı Acem'i hâkimiyeti altına aldığı anda kendi içinde olan bu istikrarsızlık, bölgede olan teşkilatını da olumsuz etkilemiştir. Bu topraklarda çeşitli zorluklarla karşılaşmışlardır. Hemedan fethi ardından Vezir Ahmed Paşa'ya tahrir yapılması için 1724'de ferman gönderilmiştir¹⁷⁹. Fakat tahrir işine tayin olan kâtip, oraya ulaşma mevzusunda bahaneler uydurarak geç kaldığından, mecburen başka bir

---

¹⁷⁷ Halil İnalçık, "Eyalet", *EP*, II, s. 740-743; Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş /Anadolu'nun İdarî Teşkilatı*, Ankara 1988, s. 30.

¹⁷⁸ Ö. Lütfi Barkan, *Hüdavendigâr Livası Tahrir Defteri*, c. I, Ankara 1988, s. 6.

¹⁷⁹ BOA. MD. 132, Evasıt-ı Safer 1137 (29 Ekim- 8 Kasım 1724), s. 160, hkm. 613.

muharriri ona yardımcı olarak tayin etmişlerdir. Böylece işin bir an evvel başlatılması amacı güdülmüştür. Ancak kâtip geldikten sonra da muharrir ile iyi geçinemediğinden, tahrir işinin gecikmesine sebep olmuştur. 1141/1728 yılına kadar tahrir işlemleri sürmüştür¹⁸⁰. Ayrıca kâtip muhafız Mustafa Paşa'yı da etkileyip tahrir ücreti olarak her bir haneden ikişer pul (orada mütedavil olan para) alarak büyük bir gelir toplamıştır. Çünkü Safevi topraklarında olan karyeler, eskiden 150 hanelik karyelerdir. Böylesine çok sayıda karyenin kâtip masrafları için ödedikleri para miktarı da fazla oluyordu. Raiyyetin fakir olması nedeniyle bunun alınmaması kâtibe emredildi¹⁸¹. Tahrir işleminin sonuna doğru defterlerin incelenmesinde Dergezin, Gerus, Zencân vb. yerlerin kaydedilmediği anlaşılmaktadır. Bu yüzden Evahir-i Muharrem 1141/Ağustos 1728 yılına ait bir fermana, memuriyetin bitmesi nedeni ile Defterhane-i Âmire'de tamamlanmaları emredilmiştir¹⁸².

Osmanlı ordusunun geldiği, bölgede duyulur duyulmaz, halk ordunun geçiş yoluna veya geldiği yere yakın olan yerlerden kaçmaya çalışmışlardır. Kaçmalarının farklı nedenleri olsa da en önemli sebeplerden birisi olarak hâkimiyette olanların yerli halkla arasındaki mezhep farklılığına işaret edebiliriz. Bu yüzden Osmanlı kuvvetleri geldikleri zaman boşaltılmış şehirler ve reayasız köylerle karşılaşmıştır. Ahmed Paşa'ya gönderilen fermana fethin amacının hazinenin ve kazancın artması olduğunu söyleyerek reaya ile iyi geçinmeleri tavsiye edilmiştir. Çünkü reayasız toprağın hiçbir geliri olamaz¹⁸³. Sadece köylülerin kaçması değil, askerlerin isteksizliği de başka sorundur. Askerler ellerine geçen fırsatlardan yararlanmışlardır. Mesela; Hemedan muhafazasına tayin olan askerlerin bir kısmı barış antlaşması yapılırken, bir kısmı da daha sonra kaçmışlardır¹⁸⁴. Ayrıca Safevi topraklarındaki emirlerin, askerlerin ve tahrir eminlerinin can güvenlikleri tam sağlanamıyordu ve bunlar her an ölüm tehlikesiyle karşı karşıya idiler. Nitekim Hemedan Eyaleti'nde bulunan Zencân ve Sultaniye'de

¹⁸⁰ BOA. MD. 133, Evail-i Rabiülevvel 1139 (27 Ekim-5 Kasım 1726), s. 259, hkm. 1172; BOA.MD. 133, Evahir-i Muharrem 1138 (28 Eylül- 8 Ekim 1725), s. 127-128, hkm. 486.

¹⁸¹ BOA. MD. 133, Evahir-i Muharrem 1138 (28 Eylül-8 Ekim 1725), s. 120, hkm. 488.

¹⁸² BOA. MD. 135, Evahir-i Muharrem 1141(26 Ağustos-5 Eylül 1728), s. 127, hkm. 488.

¹⁸³ BOA. MD. 132, Evail-i Muharrem 1137 (20-29 Eylül 1724), s. 90, hkm. 329; Hemedan köylülerinin boşalması ile ilgili bkz BOA. MD. 134, Evasıt-ı Rabiülevvel 1140 (26 Ekim-5 Kasım 1727), s. 226, hkm. 755.

¹⁸⁴ BOA. MD. 135, Evasıt-ı Şevval 1140 (20-30 Mayıs 1728), s. 11, hkm. 93.

muhafaza görevinde olan Serdengeçti Ağası Süleyman, ahali tarafından katledilerek mal varlığı yağmalanmıştır¹⁸⁵. Aynen tahrir yapmak için gelen muharrirler de halk tarafından hoş karşılanmayarak can güvenceleri ortadan kalkmıştır. Bu sebepten dolayı merkezden çok uzak bölgelere gitme ihtimalleri de oldukça düşüktür.

Osmanlı Devleti yeni fethedilen yerlerin idaresinde de güçlükler yaşamıştır. Eğer bu topraklara coğrafi açıdan bakarsak büyük bir bölgeyle karşılaşırız. Böyle bölgeler serasker ya da paşa tarafından fethediliyor ve oranın idaresi yerli idari taksimatı göze almadan tayin edilen seraskere devrediliyordu. Askerlikte başarılı olan bir şahsın yönetimde de aynı başarıyı göstermesi pek de doğru orantılı değildir. İdari yönetimin başarılı olması için bu işi iyi bilen bir şahıs gerekmektedir. Nitekim Hemedan bölgesi de alındığı zaman geniş bir alan Hemedan Eyaleti olarak kaydedilmiş ve idaresi askeri bir zümreye verilmiştir. Belgelere baktığımızda bazen başka eyaletlerin topraklarının verimli olması veya yakın çevrede bulunması sebebiyle Hemedan Eyaleti'ne eklendiği ve sonuçta bu kadar büyük ve geniş toprakları idare etmenin zorlaştığı görülmektedir. Mesela Kirmânşâh ile Sungur ve Sahne nahiyeleri, Hemedan Kazası ile aynı zamanda zapt olunurken, Kirmânşâh başka kaza olmak üzere ayırdıklarında, Sahne ve Sungur nahiyeleri ayrılıp Hemedan'a ilhak olunmuş¹⁸⁶ ve deftere kaydedilirken idari taksimatta sorun çıkarabilecek bir yöntem izlenmiştir. Anlattığımız problemlere dayanarak Hemedan'da yapılan tahririn klasik Osmanlı tahrirleri ile farklı bir konumda olduğu göze çarpacaktır. Hemedan Eyaleti diye kayda alınan alan, harita üzerinde bugünkü idari taksimatta 11 eyaletin (Ostan) büyük bir kısmını içine alan bir bölgedir. Böyle geniş bir toprağın yönetimi için merkezden tayin olan bir asker atanmış ve o da sadece askeri hedeflere göre hareket etmiştir. Bu bölgenin tahririni yaparken klasik tahrir sistemine göre kâtip, köy köy ve kasaba kasaba dolaşarak vergi mükelleflerini, muaf olanları ve muafiyet sebeplerini tespit etmelidir¹⁸⁷. Fakat o günün imkânları ve zaman açısından bakarsak tayin olan 3 kişi (kâtip ve yardımcılarının) bu görevi yerine getirmeleri imkânsız görünmektedir. Kâtiplerin kocaman bölgeyi köy köy gezmeleri akıl almaz bir durumdur. Sonuçta kâtiplerin yerli halk veya Safevi idari teşkilatında

¹⁸⁵ BOA. MD. 135, Evahir-i Recep 1141(19 Şubat-1Mart 1729), s. 213, hkm. 725.

¹⁸⁶ BOA. AE, III.Ahmed, 4408, 13 Muharrem 1142 (8 Ağustos 1729).

¹⁸⁷ Ahmed Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri*, c. I, İstanbul 1990, s.11.

çalışan birilerinin yardımıyla, merkezde kalıp yakın çevreyi gezerek uzak kısmı da sorarak kaydettikleri kanaatindeyiz. Ayrıca bu kâtipler yerli halka düşman statüsünde bulunan vergi toplama memurları olarak da hiç istenmedik birileri olmuş ve can güvenlikleri de tehlikeye girmiştir. Bu sebepten kâtipler de can derdi ile çok uzak ve ıssız yerlere gitmeye meyilli değillerdir. Gittikleri yerlerde de büyük ihtimal gördüklerini kendi yerleşik mekânlarına dönerken kaydetmiş olmalıdırlar. Bu da unutulma ve yanlış yazılmaya neden olmuştur denilebilir. Nitekim yukarıda da değindiğimiz gibi kocaman bir bölge yani Zancân, Dergezin, Mezlefan vb. unutulmuştur. Eğerki bu kâtipler her köy ve kasabayı yerinde deftere kaydetselerdi böyle bir hadise ortaya çıkmazdı.

Hemedan Eyaleti tahriri iki cilt olarak 907 ve 906 numaralı tapu tahrir defterinden oluşmaktadır. Bu defterde kanunname bulunmamaktadır¹⁸⁸. Aynı yıllarda tutulan defterlerde sistematik olarak farklı vergi cinsi, ismi ve vezni kayıtlıdır. Bu açıdan defterleri iki ayrı guruba ayırmak mümkündür. Birinci grup Erdebil, Tebriz, Halhal, Urmiye, Merağa, Soğuk-Bulak, Hoy, Kapan ve Kara-Tağ defterleridir ki bunlar klasik Osmanlı tahrir usulüne daha yakın bir metot ile kaydedilmiştir. İkinci grup Erdelan, Hemedan, Kirmânşâh ve Lûristan eyaletleri tahrir defterleridir¹⁸⁹. Bu coğrafya birinci gurubun aksine ilk kez Osmanlı Devleti'nin eline geçen bölgelerdir. Ayrıca ilk gurup *liva* esasına göre kaydedilmiş ama bu defterler *eyalet* esasına göre kaydedilmiştir. Hemedan'da temelde *liva* esasına dayanan ancak isim olarak *eyalet* adını taşıyan bir teşkilatlanma kurulmaya çalışılmıştır¹⁹⁰. Tahrir defterinde Hemedan bir tek livaya sahiptir. Fakat Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan *MAD.d 590* numaralı defterde Burûcerd, Hersin, Pilâver, Nihâvend, Dergezin, Tûyserkan vb. nahiyeler sancak olarak yazılmıştır. Fakat bunların tarihleri 1726 yılından sonrayı göstermektedir. Örnek olarak III. Ahmed'in bir fermanında, Erdelan, Kirmânşâh, Tûy ve Serkân, Nihâvend, Kengaver, Sadâbâd memleketlerinden bazısı sancak bazısı de eyalet olarak

---

¹⁸⁸ Sadece Gence eyaleti mufassal defterinde kanunname bulunduğu için o tehiye edildi (*TT.D*, nr. 903, s. 4-6)

¹⁸⁹ Osman G.Özgüdenli, "*Osmanlı İrani I: Batı İran ve Azerbaycan Tarihi Hakkında Osmanlı Tahrir Kayıtları: Coğrafi ve İdari Taksimat*", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXII/34, (2003), s. 95.

¹⁹⁰ Osman G.Özgüdenli, *Ortaçağ Türk- İran Araştırmaları*, İstanbul 2006, s. 365.

belirtilmiştir¹⁹¹. Tüm bunları dikkate alarak anlaşılmaktadır ki terimler, klasik anlamlarına sahip olarak değil, birbirin yerine kullanılmışlardır.

---

¹⁹¹ *MAD. 590, 9596. III. Ahmed, 1138 (1725).*

BİRİNCİ BÖLÜM

HEMEDAN EYALETİ'NİN İDARİ YAPISI

1. 1. HEMEDAN EYALETİ'NİN İDARİ TAKSİMATI

Hemedan'ın fethini müteakiben o civarında bulunan merkezi Hürrem-âbâd olan Lûristan Eyaleti de Osmanlı kuvvetlerinin eline geçti. Ardından Ekim ayının başlarında Nihâvend bölgesi de Osmanlı kuvvetleri tarafından fethedildi¹⁹². Bölgenin tahrir faaliyetleri ile alakalı ferman; fethin hemen ardından bölgeye gönderilmiştir¹⁹³. Giriş bölümünde de temas edildiği gibi ortaya çıkan problemler nedeniyle tahrir işlemleri beklendiği hızda devam edememiş ve hükümlerden de anlaşıldığına göre muhtemelen defterlerin tamamlanması 1141'e kadar sürmüştür. Yapılan bu tahrir faaliyetleri sonucunda Hemedan Eyaleti'ne ait 2 ciltlik mufassal tahrir defteri hazırlanmıştır. Bu defterlerin üzerinde tarihleri olmadığı gibi; devlet merkezinde de defterlere ait kayıt tarihine rastlanamamıştır. Tahrir defterine göre, fethedilen bölge yani Hemedan Vilayeti 1 kaza ve 42 nahiyeden oluşmuştur.

Osmanlı Devleti'nin taşra idaresinin en büyük idari birimi olan beylerbeylik birçok sancaktan oluşan bir bölgedir¹⁹⁴. Beylerbeyi, eyaletin başında padişahın temsilcisi olarak görev yapar¹⁹⁵ ve eyaletin merkezinde "Paşa Sancağı" adı verilen sancakta oturup eyaletin meselelerini Divan-ı Hümâyûn'a benzeyen bir beylerbeylik divanında hallederdi¹⁹⁶. Taşradaki tımar meseleleri ile ilgilenmek, askeri sınıfa mensup kişilerin sorunlarını halletmek, bölgede asayişin sağlanmasını, tımarlı sipahi atamaları ve

---

¹⁹² *Tarihi-i Asım*, s. 306.

¹⁹³ BOA. MD. 132, Evasıt-ı Safer 1137 (29 Ekim-8 Kasım 1724), s. 160, hkm. 613.

¹⁹⁴ Halil İnalçık, "Eyalet", *DİA*, II, s. 104.

¹⁹⁵ Halil İnalçık, "Eyalet", *Eİ2*, s. 722-724.

¹⁹⁶ İnalçık, *a.g.e.*, s. 117; fazla bilgi için bkz. M.A.Ünal, "Osmanlı Devleti'nde Merkezi Otorite ve Taşra Teşkilatı", *Osmanlı*, c. VI, Ankara 1999, s. 112; Orhan Kılıç, "XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devleti'nin Eyalet ve Sancak Teşkilatlanması", *Osmanlı*, c. VI, Ankara 1999, s. 89; Nejat Göyünç, "Osmanlı Devleti'nde Taşra Teşkilatı", *Osmanlı*, c. VI, Ankara 1999, s. 77.

belirli bir miktara kadar tımar tevcihi de beylerbeylik divanı'nın görevleri arasında yer alıyordu¹⁹⁷.

Taşra yönetiminin ikinci ana birimi olan Sancak, Osmanlı Devlet teşkilatının temel idari birimi kabul edilmiştir. Ülkenin ve devlet teşkilatının düzenlenmesinde belirli coğrafi bölgeleri kapsayan sancaklara ve sancak yönetimine Osmanlı Devleti özel bir önem vermiştir¹⁹⁸. Divan-ı Hümâyûn'dan çıkan hükümlerin esas itibariyle sancakbeylerine hitaben yazılmış olması ve şehzadelerin devlet idaresini öğrenmek için sancağa çıkmaları da bundan kaynaklanmaktadır¹⁹⁹. Ayrıca tımar düzenini yerleştirmek, reyanın toprak tasarrufunu belirlemek ve vergi gelirini tespit etmek için yapılan tahrirlerde de esas alınan birim sancaklar olmuştur. Sancağın yöneticisi olan sancakbeyi, bu makama merkezden yani padişah kulları arasından atanırdı. Sancakbeyinin askeri ve idari olmak üzere 2 asıl görevi vardı. Askeri görevi; sancağındaki tımarlı sipahilerin komutanı olarak kendi kapı halkı ve sancağındaki zaim, subaşı ve cebelulerle birlikte savaşa katılmak, idari görevi ise; sancağın merkezi olan şehrin asayişini temin etmek, adaletin uygulanmasını gözetlemektir²⁰⁰.

Sancaklar, adli bakımdan kazalara, idari-askeri bakımdan da nahiye alt birimlerine ayrılmış olarak yönetilmekteydi. Kazalarda; merkezden atanan ve devletin aynı zamanda da halkın temsilcisi durumunda olan kadılar bulunurdu. Diğer bir söyleyişle kadılar, devlet merkezi ile halk arasında bir köprü vazifesi görmekteydiler²⁰¹. Bir sancakta, kaza sayısı kadar kadı bulunmaktaydı. Sancağın adli bakımdan alt birimi olan kazalardaki baş görevli olan kadı genelde kazanın merkezi olan ve “nefs” olarak adlandırılan şehirde otururdu²⁰². Padişah beratı ile atanan kadılar, padişahın emrettiği her hususta hüküm vermekle yetkili kılındıklarından idari, mali, askeri, beledi işlerle de uğraşmakta idiler²⁰³. Osmanlı Devleti'nde kadının yargı görevi geniş kapsamlı olduğu

---

¹⁹⁷ Efdal Şükrü Batmaz, *XVII. Yüzyıldaki Mali Uygulamaların Osmanlı Taşra Yönetimi Üzerindeki Etkileri Hakkında Bir Araştırma*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1995, s. 25.

¹⁹⁸ M.A. Ünal, “Osmanlı Devleti'nde Merkezi Otorite ve Taşra Teşkilatı”, *Osmanlı*, c. VI, s. 115.

¹⁹⁹ İlber Ortaylı, *Türkiye İdare Tarihi*, Ankara 1979, s. 185.

²⁰⁰ M.A. Ünal, *a.g.e.*, s. 116; Metin Kunt, *Sancaktan Eyalete, 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi*, İstanbul 1978, s. 26-27.

²⁰¹ Göyünç, *a.g.e.*, s. 86.

²⁰² Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi I*, İstanbul 1977, s. 98.

²⁰³ Batmaz, *a.g.t.*, s. 34.

için kadıya adaleti yönetme işlerinde yardımcı olan başka görevliler de vardı. Bunların başında naip gelirdi. Naipler, kazaya bağlı nahiyelerde oturdukları gibi kaza merkezinde bulunup gerektiğinde görevlendirilebilirlerdi.

Taşra sisteminde kazalar kendisinin bir alt birimi olan nahiyelerden meydana gelmekteydi. Nahiyeler de köyler ve mezralardan oluşuyordu. Nahiye kavramı Osmanlı'da değişik anlamlarda kullanılmıştır. Aynı özelliklere sahip köylerden oluşan bir bölgeye nahiye denildiği gibi yön, vilayet, divan ve cemaat anlamlarında da yine nahiye kelimesi kullanılmıştır. Nahiyelerin bazılarının muayyen bir merkezi yoktur²⁰⁴. Osmanlı toprakları bu şekilde ve bu sistemle idare ediliyordu, merkez bu yöntemin alınan topraklarda da uygulanmasına çalışmış, fakat bazı nedenlerden dolayı her zaman ve her yerde aynı sonucu elde edememiştir.

Tasarruf edilen ülkelerin idari teşkilatları, yönetim tarzları, kuralları ve alıştıkları vergiler Osmanlı Devleti'nin uyguladığı yönetimle farklı olduğundan bazı problemler ortaya çıkıyordu. Irak-ı Acem denilen bölgede de Osmanlı bazı zorluklarla karşı karşıya kaldı. Osmanlı Devleti'nin burada karşılaştığı zorlukları daha iyi anlayabilmek için Safevi Devleti'nin o dönemdeki idari taksimatını kısaca gözden geçirmekte fayda vardır.

Bu konuyla ilgili XVIII. yüzyılda yazılan *Tezkiretü'l-Mülûk* en önemli eserlerden biridir. *Tezkiretü'l-Mülûk*'e göre; Safevi Devleti'nde topraklar *hassa* ve *memalik* olarak iki gruba ayrılıyordu. Hassa toprakları, düşman saldırılarından uzak olan bölgelerde bulunuyordu ve şah ile ailesine aitti. Bu toprakları Nazır denilen görevliler idare ediyordu²⁰⁵. Bu arazilerden gelen gelirlerin tamamı şah'a aitti²⁰⁶. Bu topraklar Safevi şahlarına mali bağımsızlık sağlıyordu. Başka bir deyişle *hassa* topraklarından gelen gelir Şah sarayının ve saray hizmetlilerinin giderleri için

---

²⁰⁴ Gökbilgin, "Nahiye", *İA*, IX, s. 36-37.

²⁰⁵ *İnkırâz-ı Silsile-i Safeviye*, s. 19; Tofiq Teyyuboğlu Mustafazade, "Safevi Hanedanı", *Türkler*, c. VI, Ankara 2002, s. 926.

²⁰⁶ Jean Chardin, *Seyahatname-i Chardin*, c. VIII, (çev. Muhammet Luy-i Abbasi), Tahran 1345 h.ş, s. 279.

harcanıyordu. Safevilerin son dönemlerinde hassaların yaygınlaşmasına fazlaca çaba göstermeleri idari teşkilatın zamanla yok olmasına neden oldu²⁰⁷.

Memalik topraklar kendi arasında ikiye ayrılıyordu. Birinci kısmın yöneticileri şah tarafından atanıyor ve bu yöneticilere bazı mali ve idari imtiyazlar tanınıyordu²⁰⁸. Safevi sınırlarındaki toprakların çoğunluğu *memalik* adıyla devlet hakimiyeti altında bulunduruluyordu. Bu topraklar *beylerbeylik* olarak adlandırılıyor ve Beylerbeyi, Han ve Sultan gibi devlet hakimleri tarafından ömür boyu yönetiliyordu²⁰⁹. Divani topraklardan gelen gelir ise asker ve devlet idaresine harcanıyordu²¹⁰. Memalik topraklarının ikinci kısmı ise Safevi Devleti'nin batı sınırlarında olan topraklardı ve bunlar Valilik olarak adlandırılıyordu. Aynı zamanda valilik toprakları mali açıdan neredeyse bağımsız durumdaydılar.

Chardin'e göre Safevi Devleti'nde *hassa* ile *memalik* arasındaki dengenin bozulması ilk kez Şah Safi'nin veziriazamı Saru Tagi'nin tavsiyesi ile Fars Eyaleti'nin memalikten hassaya çevrilmesiyle başlamıştır²¹¹. Safevi Devleti'nin hakimiyeti altında olduğu halde bazı yerlerin ana kaynaklardaki eyalet listelerinde gözükmemesinin sebebi de bu yerlerin *hassa* oluşlarından kaynaklanmaktadır.

Safevi döneminde yazılan kaynaklar ve Avrupalı seyyahların eserlerinde kaydettiklerine göre Safevi Devleti'nin sahip olduğu idari birimlerin sayısı zamanla değişiklik göstermiştir. *Tezkiretü'l-Mülûk'e* göre Safevi Devleti 4 vali ve 13 beylerbeyliğinden oluşuyordu. Valilikler en yüksek rütbeden sırayla; Arabistan (Huzistan), Lûristan, Gürcistan ve Kürdistan'dan ibaretti. Beylerbeyilikler: Azerbaycan (Tebriz), Çukursa'd, Karabağ, Gence, Şirvan, Ester-âbâd, Meşhed, Merv, Herat, Kandahar, Kirman, Kuhgiluye, Kazvin, Kalemrov-i Ali Şeker (Hemedan'dan) oluşuyordu. Ayrıca bunlara ilaveten birisi Şiraz ve diğeri Reşt olmak üzere 2 vezirlik ve

---

²⁰⁷ *Tezkiretü'l-Mülûk*, s. 40.

²⁰⁸ *İnkırâz-ı Silsile-i Safeviye*, s. 24.

²⁰⁹ *Tezkiretü'l-Mülûk*, s. 40; Ayrıntılı bilgi için bkz. Klaus-Michael Röhrborn, *Nizam-i Eyalat dar Devre-i Safeviyye*, (çev. Keykavus Cihandari), Tahran 2537 ş, s. 29; Engilbert Keampfer, *Sefername-i Keampfer*, (çev. Keykavus Cihandari), Tahran 1360 h.ş, s. 159 -161.

²¹⁰ *Tezkiretü'l-Mülûk*, s. 39; *Seyahatname-i Chardin*, c. VIII, s. 266.

²¹¹ *Seyahatname-i Chardin*, c. VIII, s. 172.

birisi Tebriz'e bağılı Sultaniye, diğeri de Hürrem-âbâd'a bağılı Burûcerd olmak üzere 2 sultanlık bulunuyordu ki bunların yöneticileri sultan olarak adlandırılmıştır²¹².

Osmanlı kuvvetleri Irak-ı Acem'i böyle perişan bir sistemin idaresinde olduğı zaman yani 1724'de (Evail-i Muharrem 1137) fethetmiştir. Bölgenin tahrir işlemlerine dair fermanların fetihten hemen sonra gönderildiğini anlıyoruz. Zira konuyla ilgili Evasıt-ı Safer 1137'ye ait bir hükümde sabık Basra defterdarı olan Mustafa Fehim muharrir tayin edilmiş ve Van canibinde olan Defter-i Hakani kâtiplerinden Mustafa Ruhî mezkur muharrir yardımcısı seçilmiştir²¹³. Aradan 20 gün geçmeden Safeviler'in Tiflis Eyaleti'ni yeniden ele geçirmesi Kazak ve Ağca Kale sancaklarının yeniden tahrir edilmesi gerektiğinden dolayı Mustafa Rûhî'nin Tiflis'te kalması için ferman gönderilmiştir²¹⁴. Hükümlerden anlaşıldığına göre Hemedan'ın fethi üzerinden bir sene geçmiş, ancak tahrir işi gerçekleşmemiştir. Zira Mustafa Fehim Hemedan'a varıncaya kadar uzun zaman yollarda oyalanmış ve kâtip Fehim iki ay boyunca muharririn gelmesini bekledikten sonra Serasker Vezir Ahmed Paşa'nın onayı ile tahrire başlamıştır.

Ancak Mustafa Fehim, Hemedan'a vardığında bazı bahaneler öne sürerek tahririn gecikmesine neden olmuştur. Tahrire başlanıldığında da kâtiplerin maaşı için tahrir olunan köylerden her hane başına 60 akçeye bedel rayiç olan birer Abbasi ve bağ-bahçenin her bir dönümünden ikişer akçe alınmasını tavsiye etmiş ve bu emelinde sabık muhafız Mustafa Paşa'yı da kandırarak kendine çekmiştir. Böylece tahrir bahanesiyle büyük mal varlığına sahip olmuştur. Toplanan bu maldan kâtiplere sadece geçimlerini sağlayabilecekleri kadar para vermiştir. Örneğın, Tûyserkan Nahiyesi tahrir olduğunda 15 kese akçe getirdikleri haber verilmiştir. Miri için satılan mülkler ve dükkanlardan öşürden başka herkesin gücüne göre gizli akçeler talep olunmuştur.

²¹² *Tezkiretü'l-Mülûk*, s. 186 -187; Fransız Seyyah Sansun, idar taksimatta 10 valilikten bahis ediyor ve Gürcistan, Lûristan, Hüveyze (Arabistan), Bahtiyari, Zeytun Erdelan (Kürdistan), Mazenderan, Çerkes, Kandahar, Herat, Kirman isimlerini veriyor (Sefarname-i Sansun, s. 38-39); Röhrborn, *Nizam-i Eyalat dar Devre-i Safeviyye* eserinde Safevi Devleti'nin sınırlarındaki eyaletleri sırasıyla Şirvan (Şamahı), Karabağ (Gence), Çukursa'd (Revan), Azerbaycan (Tebriz), Diyarbakır (Kara Amed), Erzincan, Kalemrev-i Ali Şeker (Hemedan), Irak-ı Acem'in kalan kısmı, Kirmânşâh ve Kelhor, Irak-ı Arap (Bağdad), Fars (Şiraz), Kuhgiluye (Behbahan), Kirman, Kandahar, Belh, Merv, Meşhed, Herat, Esed-âbâd isimleriyle anlatmaktadır.

²¹³ BOA. MD.132, Evasıt-ı Safar 1137(29 Ekim 8 Kasım 1724), s. 160, hkm. 613.

²¹⁴ BOA. MD.132, Evail-i Rebiülahir 1137(18-27 Aralık 1724), s. 170, hkm. 641.

Hemedan gümrüğü iltizamı 42 kese akçeye verilmiş bundan sadece 30 kese akçe miride kaydedilmiştir. Sahibi bulunmayan toprak ve mülklerin satılmasına emir verilmiş; fakat maliki hayatta olan ve savaş nedeniyle etrafa, dağlara sığınan köylülerin de yerleri satılmıştır. Muharrir nihayet bir cesaretle miri adına toplanan tahıl ve nakit paralarını aldıklarını inkar ederek askerlerin zahire ve ulufelerini dahi ödememiştir²¹⁵. Bununla birlikte tahrir işlemlerinde gereken emniyet ve sorumluluğu dikkate almadan diğerlerinin de tahrir işlerine karışmasına izin verilmiş ve onların isteği üzerine bazı mahaller için muafiyet veya mülkiyet kararı alınmıştır²¹⁶.

Sonunda bu haberler İstanbul'a ulaşmıştır. Bu nedenle, Hemedan seraskerine gönderilen hükümde olaylara son verilmesi, köylülerden alınan paraların son akçesine kadar sahiplerine iade edilmesi ve mülklerin asıl sahiplerine geri verilmesi²¹⁷, ayrıca dışarıdan kimsenin müdahalesine izin verilmeden bölgenin tahririnin doğrudan yazılması ve hiç bir şeyin defter harici bırakılmamasına ferman verilmiştir²¹⁸.

Bab-ı Âli'nin tüm çabalarına rağmen fetihten 22 ay geçtikten sonra hâlâ bölgenin tahririnin tamamlanamaması üzerine bir an evvel bu konuyu bitirmek ve mal-i miriyi hesaplamak için Kapıcıbaşlarından Kara Hasanzade Ahmed, Defterdar Mustafa ve Kâtip Fehim Mustafa'nın yardımına gönderilmiştir²¹⁹. Ne yazık ki sorun yine çözülmemiş; zira, Defterdar Mustafa Fehim kâtiplerle anlaşamamış ve tahrir emrinin gecikmesine neden olmuştur. Bu problemi aşmanın tek yolu, defterdarın o bölgeden uzaklaştırılması olarak görülmüştür²²⁰.

Esasen tahririn gecikme sebebi yalnızca muharririn davranışları değildir. 1726'da Afganlar Irak-ı Acem bölgesine hücum ederek Ebher, Zencan, Sultaniye ve Tarum'u ele geçirmişler ve Osmanlı ordusu Andûcân Savaşı'nda yenilgiye uğramıştır. Tabii ki istikrar meselesi ön plana çıkmış ve kuvvetle muhtemel bölgenin emniyetli olmamasından kaynaklanan nedenlerden, tahrir ikinci plana alınmıştır. Ancak Afganlarla barış anlaşması yapıldıktan sonra Hemedan muhafızı olan Vezir Mustafa

²¹⁵ BOA. MD.133, Evahir-i Muharrem 1138 (28 Eylül-8 Ekim 1725), s. 127-128, hkm. 486.

²¹⁶ BOA. MD.133, Evasıt-ı Rebiülevvel 1138 (16-26 Kasım 1725), s. 20, hkm. 118.

²¹⁷ BOA. MD.133, Evahir-i Muharrem 1138 (28 Eylül-8 Ekim 1725), s. 120, hkm. 488.

²¹⁸ BOA. MD.133, Evasıt-ı Rebiülevvel 1138 (16-26 Kasım 1725), s. 20, hkm. 118.

²¹⁹ BOA. MD.133, Evahir-i Zilkade 1138 (20-30 Temmuz 1726), s. 280, hkm. 943.

²²⁰ BOA. MD.133, Evayıl-i Rebiülevvel 1139 (27 Ekim-5 Kasım 1726), s. 259, hkm. 1172.

BOA. MD.134, Evasıt-ı Cemaziyelevvel 1140 (24 Aralık 1727-3 Ocak 1728), s. 296, hkm. 1050.

Paşa'ya ve muharrirlere gelen fermanda; Hemedan, Lûristan, Kirmânşâh, Erdelan ve sair memleketlerin yeniden tahriri istenmiştir. Fermanda; kasabalar ve köylerin hepsinin bir madde dahi defter harici bırakılmama şartı ile yazılması, miriye münasip olanların havass'a, zeamete ve tımara uygun olarak ayrılması, Mirliya-i hassa olanların yerli kullara ocaklık olarak tayin edilmesi ve icmal ve mufassalları bağlayıp Defterhane-i Âmire'ye gönderilmesi talep edilmiştir²²¹.

Kapıcıbaşı Ahmed'in titizlikle yürüttüğü çalışmalarına rağmen, Dergezin, Gerus, Zencân ve Mezlefan isimli yerleşim yerleri halen kayıtlara geçmemiştir. Memurlara verilen sürenin bitmesi, kalan bölgelerin tahririnin bitmek üzere olması ve bölgenin istilaya açık olmasından dolayı defterlerin o bölgede tamamlanması mümkün olmamıştır. Bu nedenle kayıtların İstanbul'a gönderilip orada tamamlanması istenmiştir²²².

Bu fermanlar ve belgelere bakıldığında; bölgenin fethi 1724'de olmasına karşın 1728'e kadar tahrir işlemlerinin bitmediği anlaşılmaktadır. Osmanlı ordusu hâlâ bölgede mücadele vermekte ve ileri geri bir durumda bulunmaktadır. Giriş kısmında da bahsettiğimiz gibi, Osmanlı hâkimiyeti altında bölgede ilk defa tahrir yapılmaktaydı. Oraya gönderilen seraskerin görevi; idari teşkilattan ziyade sadece nizami bir karakterde olup, savaşmak ve nahiyeyi muhafaza etmekten ibarettir. Bölgedeki idari teşkilatı yönetmek yerine, her geçen gün daha fazla ilerleyerek, daha büyük nahiyeleri işgal etmek düşüncesindedir. Bu nedenle, hâkimiyetindeki bir kısım yerler eyalet olarak kaleme alınmıştır. Önceden de değinildiği gibi Osmanlı Devleti taşra bölgelerinde kendi otoritesini ve gücünü eskisi gibi oturtamamış, özellikle XVIII. yüzyılda tahrir sisteminde değişiklikler ortaya çıkmış ve klasik tahrir sisteminden farklı tahrirler yapılmıştır. Safevi Devleti'nin son döneminin karışıklığını ve Osmanlı Devleti'nin bölgede istikrarı tam sağlayamadığını, yerli halkla yönetim arasındaki mezhep farklılığını, devamlı savaş tehlikesinin olduğunu ve nahiyede emniyetin olmadığını da bunlara eklediğimizde, elimizde olan tahrir defterinin klasik defterlerle arasındaki farklılıkları anlayabiliriz.

²²¹ BOA. AE, III.Ahmed, 6781, Evahir-i Rebiülahir 1140 (5-15 Kasım 1727) ; BOA. MD.134, Evahir-i Şaban 1140 (1-10 Nisan 1728), s. 265, hkm. 941.

²²² BOA. MD.135, Evahir-i Muharrem 1141 (26 Ağustos-5 Eylül 1728), s. 127, hkm. 488.

Osmanlı Devleti bölgede 1724'ten 1732'ye kadar hâkimiyetini korumuştur. Belgelere göre, bu 8 senenin 4 senesi tahrir faaliyetleri ile geçmiş ve sonuç olarak 2 ciltlik Hemedan Eyaleti'nin Mufassal Tahrir Defteri hazırlanmıştır. Defterde kayıtlı nahiyelerin genişliğine bakılırsa şimdiki İran haritası üzerinde olan 11 eyaletten oluşan bölgeyi, Hemedan Eyaleti adı altında kayda almışlar. Gerçi defterlerde tahrir edilen Hemedan Eyaleti, bugünkü 11 eyaletin tamamını kapsamı altına almamış belki merkeze yani Hemedan'a yakın olan ve verimli olan kısımlar bir eyalet çatısı altında toplanmıştır. Bu tahrir faaliyeti esnasında gönderilen hükümlerden bölgenin idari taksimatı konusunda çeşitli sorunlarla karşılaşıldığı anlaşılmaktadır. Defterlerde idari teşkilatı ortaya koyan kayıtlar ile döneme ait bölge emirlerine gönderilen hükümlerdeki idari ifadeler arasında farklılıklar vardır. Mesela, yönetici kesime gönderilen hükümlerde Tûy ve Serkan için eyalet; Hersin, Dergezin, Gerus, Kezzaz²²³, Zencân, Sultaniye, Ebher, Tarum²²⁴, Nihâvend²²⁵, Burûcerd, Mezdegan²²⁶ ve Hemedan²²⁷ için sancak tabiri kullanılmıştır. Aynı zamanda Tûyserkan, Kengaver ve Burûcerd'i Hemedan nahiyeliğinden ayırarak müstakil kaza olarak gösterilmiştir. Sahne ve Sungur nahiyeleri Vezir Abdurrahman Paşa'nın mektubu ve Şeyhülislam Efendi'nin onaylaması ile Kirmânşâh'tan ayrılmış ve Hemedan Kazası'na dâhil edilmiştir²²⁸. Halbuki Hemedan Eyaleti'nin 907 ve 906 numaralı defterlerinde bu yerleşim birimleri ile ilgili bu tarz bir kayıt yoktur. Hemedan tahrir defterinde bunların tamamı nahiyeler olarak yazılmış, hatta Kengaver, Sahne, Sungur, Sadâbâd, Dinaver, Cemcemal gibi nahiyelerin ismi deftere dahi yazılmamıştır. Bu bölgelerin adları yalnızca fermanlarda ve hükümlerde geçmektedir. Sonuç olarak unutmamalıyız ki klasik terimler daima klasik anlamlarında değil, bazen de birbirinin yerine kullanılmaktadır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Hemedan Eyaleti'nin tahrir işlemi büyük ihtimalle 1728'de tamamlanmıştır. Yapılan tahrir sonucunda, iki ciltlik mufassal eyalet defteri hazırlanmıştır. Bu defterlerdeki kayıtlardan anlaşıldığına göre, eyalet 1 kaza ve 42 nahiyeden oluşmaktadır. Osmanlı idari yapısı eyalet veya vilayet olarak adlandırılan

²²³ BOA. *AE, III.Ahmed*, 13387, 2 Rebiülevvel 1139 (28 Ekim 1726).

²²⁴ BOA. *MD.137*, Evasıt-ı Şaban 1142 (28 Şubat-10 Mart 1730), s. 31, hkm. 93.

²²⁵ BOA. *MD.137*, Evasıt-ı Şaban 1142 (28 Şubat-10 Mart 1730), s. 31, hkm. 94.

²²⁶ BOA. *MAD. 590*, Evail-i Şevval 1142 (19-28 Nisan 1730), s. 186-187.

²²⁷ BOA. *AE, I.Mahmud*, 825, 1142 (1730).

²²⁸ BOA. *AE, III.Ahmed*, 4408, 13 Muharrem 1142 (8 Ağustos 1729).

büyük idari birimlere ayrılmıştır. Bu eyaletler, sancak veya livalara, bunlar da sırasıyla kazalara, nahiyelere, köy ve mezralara bölünmüştür²²⁹. Eyaletin idari taksimatı ile ilgili bazı belirsizlikler vardır. Ancak biz eyaletin idari taksimatında mezkur iki ciltlik tahrir defterlerini esas aldık²³⁰.

Yapılan tahrir çalışmaları sonucunda hazırlanan Hemedan Livası'na ait 907 numaralı mufassal *Tahrir Defteri*'nin başlangıcında 13 sayfalık bir fihrist bulunmaktadır²³¹. Bu fihristte, Hemedan Kazası'na bağlı nahiyelerin ve onlara tabi olan köylerin isimleri yazılmıştır. Burada verilen liste ile defterin içeriğinde bulunan kayıtlar arasında bazı farklılıklar görülmektedir. Livanın idari taksimatı aşağıdaki gibidir:

Kaza-ı Hemedan

1. Sîmîn-rûd Nahiyesi	8. Isfend-âbâd Nahiyesi
2. Kûh-paye Nahiyesi	9. Mihribân Nahiyesi
3. Feravar Nahiyesi	10. Melayir Nahiyesi
4. Mamaşa-rûd Nahiyesi	11. Nihâvend Nahiyesi
5. Eznard Nahiyesi	12. Hersin Nahiyesi
6. Serd-rûd Nahiyesi	13. Hazal Nahiyesi
7. Hemedan Nahiyesi	14. Tûy Nahiyesi

Bu taksimattan da anlaşıldığı gibi, Hemedan Livası'nın 14 nahiyesi 907 numaralı defterde kayıtlıdır ve Hemedan şehri eyaletin yönetim merkezidir. Defterde kaza ve liva statüsünde bulunan herhangi bir yer ismine rastlanmamış, ancak defterin 190-191'inci sayfasında Isfend-âbâd Nahiyesi köylerinin sırasında Beş Parmak Nahiyesi'nin adı altında "*tabi-i kaza-i Isfend-âbâd*" yazılmıştır. Belirtilmelidir ki; bu nahiyenin ismi defterin başlangıcındaki listede yoktur ve kayda geçtiği yerde de ona tabi olan hiçbir köyün ismi geçmemektedir. Defterin 304-305'inci sayfalarında da Melayir Nahiyesi kısmında köy isimlerinin ortasında "*Nahiye-i Anare Merc tabi-i kaza-ı Melayir*" yazılmıştır. Bu nahije de önceki gibi fihristte ve defterde bulunmamaktadır²³². Önce de ifade edildiği üzere merkezi Hemedan olan livada 42 nahije mevcuttur,

²²⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz, İnalçık, "Eyalet", *DİA*, 11, 548-550.

²³⁰ Eyaletin idari yapısıyla ilgili yapılan değerlendirmelerde Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde kayıtlı 907 ve 906 nolu Tapu Tahrir defterleri kullanılmıştır. Bu nedenle dipnot tekrarından kaçınmak amacıyla ilgili defterler dipnotta sık sık kullanılmayacaktır.

²³¹ BOA, *TT.D* 907, s. 2-13.

²³² BOA, *TT.D*, 907, s. 190-191, 304-305.

Hemedan Kalesi dâhil toplam 905 yer adı bulunmaktadır. Ayrıca çayır, mezraa, kışlaklar ve hâlî köyler de bölgede bulunmaktadır ki bu sayıya dâhil edilmiştir. 907 numaralı Tapu Tahrir defterine kaydedilen livaya ait 14 nahiyeye şunlardır:

1. 1. 1. Sîmîn-rûd Nahiyesi (سیمین رود)²³³

Defter kayıtlarına göre Sîmîn-rûd, Hemedan Eyaleti'nin orta kısımlarında bulunmaktadır. Kuzeyden Mihribân Nahiyesi, doğudan Feravar Nahiyesi, güneyden Tûy Nahiyesi ve batıdan Esed-âbâd Nahiyesi ile sınırlıdır. Hemedan şehri nahiyeye merkezi olarak geçmektedir. Bölgede toplam 38 kayıt bulunmaktadır. Bunlardan 5'i mezra ve 33'ü köydür²³⁴. Sîmîn-rûd, Hemedan Kazasının bölgelerinden sayılmaktadır. Nahiyeye kuzeyden Kebûter-Âhenk, güneydoğudan Hemedan yöresi, güneyden Tûyserkan, batıdan da Esed-âbâd ve Korve ile çevrilidir. Bugünkü idari taksimatta merkezi Bahar şehri ve 5 dehistandan²³⁵ oluşmaktadır bunlar sırasıyla: Sîmîn-rûd, Süfalgeran, Deyım karan, Salih-âbâd ve Muhâciran'dan ibarettir. Çok sayıda nehir olduğundan dolayı, bölge oldukça sulaktır. Bunların en önemlisi Sîmîn-rûd ve Kuruçay'dır. Ayrıca mevsimlik olan Vefercin, Revan, Sîmîn çayları da bölgedeki tarım arazilerinin sulanmasında kullanılmaktadır. Bahar Nahiyesi'nde yeraltı su yatakları geniş ve zengindir. Bu sular tarım arazisini suladıktan sonra Hemedan, Bahar ve Meryanec şehirlerinin içme suyu ihtiyacını da karşılamaktadır. Sîmîn-rûd Nahiyesi dağlık bir bölgedir. En önemli dağları; Alusan, Almu kulak, Hun, Yakuşe'dir. Söz konusu olan bölgede en önemli ovalık, yörenin merkezi sayılan Bahar'dır. Bölgede mermer taşı, demir ve kireç madenleri bulunmaktadır²³⁶. Tahrir kayıtlarındaki ve günümüzdeki yerleşim yerlerinin dağılımına dikkat edilirse; yerleşim hem ovalık, hem de dağlık kısımda yayılmakta, ancak çoğunluk dağlar arasındaki ovalıklardadır.

Sîmîn-rûd Nahiyesi'nin tahriri şehir ve mahallelerinin adıyla başlayarak ardından mükellefler ve köylerin kaydıyla devam etmiştir. Kale içerisinde bulunan Karyeler ve mezzalar konusunda belirtmeliyiz ki, şehrin çevresinde eskiden kale

²³³ BOA. *TT.D*, 907, s. 20-65.

²³⁴ BOA. *TT.D*, 907, s. 42.

²³⁵ Dehistan: İdari taksimatta merkezi büyük köy olan, birkaç köyden oluşan bölgedir.

²³⁶ *Ferheng-i Coğrafya-i Hemedan*, s. 254.

duvarları bulunmamaktadır ve şehir hududunda bazı çiftlikler vardır. Fakat sonradan şehir bir hisarla çevrilmiş, söz konusu çiftlikler dışarıda kalmıştır. Bunların bazıları hisarla çevrilmiş, bir kısmı eskiden de mezra oldukları için mezra olarak kalmışlardır. Şehir kapılarının sınırında veya civarında bulunanlar, ifraz edilerek birer mukataa itibar olunup ve önceden şehrin içerisinde ve dışarısında tahrir olunan mukataalar, araziler, bağlar, bahçeler, değirmenler eskiden de olduğu gibi “ber müceb-i adet-i kadîm” cümlesi şehre ait olmuş ve Defter-i Hakanîye de kaydedilmiştir²³⁷.

Tablo 1

Sîmîn-rûd Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
قلعه ء همدان		Kala-i Hemedan	Hemedan	Dağlık ²³⁸
فروجان	Pirican	Ferucan	-	-
لعلجين	-	La'lcin	Lalcin	Ovalık
سليمان اباد	-	Süleyman-âbâd	Süleyman-âbâd	Ovalık
دنه جيرد	-	Denecird	Dehencird	Ovalık
دستجرد	-	Destcird	Destcerd	Ovalık
وهنجان	-	Vehencan	Vehnan	Dağlık
گنجينه	Bahadır Bey	Gencine	-	-
مزرعه آق طاش	-	Mezraa-i Aktaş	Aktaş -köy	Tepelik
گونه چين	-	Gündeşin	Gondeşin	Vadi
ماهيجان	-	Mâhican	Mahniyan	-
اوره سجين	Zağe	Orascin	Zağe	Vadi
زاعه ز غفرنى	Robat	Zağe-i Zeğfereni	Robat-i Za'ferânî	Tepelik
چشمه ويس قولى	Ağca Kent	Çeşme-i Veys Kulu	-	-
چوطاش	-	Çutaş	Çotaş	Vadi
مزرعه روان	-	Mezraa-i Revan	Revan -köy	Vadi
سيمين	-	Sîmîn	Sîmîn Zağe	Ovalık
ارومند	-	Arumend	Arumend	-
کوشيلان	-	Guşilan	Guşlan	Vadi
سنگ سفيد	Gol-i Zerd	Seng-i Sefid	Seng-i Sefid	Ovalık
اختاجى	-	Ahtacı	Ahtaci	Tepelik
تاج آباد	-	Tacâ-bâd	Tac-âbâd	-
سيد على	Kesir	Seyyid ali	-	-
بابا على	-	Baba ali	Baba ali	Tepelik
مزرعه هفت چشمه	-	Mezraa-i heft Çeşme	-	-

²³⁷ BOA .TT.D, 907, s. 38 .

²³⁸ Tezin bu bölümünde Hemedn Eyaleti'nde bulunan yerleşim birimlerinin adlarının okumasında ve coğrafi mevkilerinin tespitinde bölgeyle ilgili Sâzimân-i Coğrafya-i Vezaret-i Difa' ve Poştibânî-i Niruha-i Müsallah tarafından yayınlanan Ferheng-i Coğrafya-i Hemedan, Kebûter-Âhenk, Kirmânşâh, Kazvin, Hürrem-âbâd, Gûlpayigan, Zencân, Save, Kum-Erak, Senendec, Şahin Dej eserlerinden yararlanılmıştır. Defterlerdeki yerleşim birimlerinin adlarında Ribat, Kend, Zağe ve Çıka sözcükleri sık sık geçmektedir. Ribat kervansaray anlamında olarak fakirlere, sufilere yapılan yer demektir. Azerbaycan Türkçesinde Kend, köy demektir. Zağe, aslında hayvanları tutmak için dağ eteğinde kazılan yer anlamındadır ayrıca fukaranın yaşadığı bölgeye de Zağe denir. Çıka sözü de tepe anlamındadır.

مزرعه كاظم آباد	-	Mezraa-i Kazimâbâd	-	-
خوش اب	-	Hoş Âb	Hoş Âb	-
كونيزان	-	Kûnizan	-	-
آغجه كهريز	-	Ağca Kehriz	Ak Kehriz	Tepelik
ميحمله	-	Mihmele	Mihmele	-
چيقلی	-	Çubuklu	Çupuklu	-
قرداشجق	-	Kardaşçık	-	-
مزرعه میان رودان	Hisar-ı Fethi	Mezraa-i Miyanrûdan	Bezazan	Vadi
صالح آباد	-	Salih-âbâd	Salih-âbâd	Ovalık
بهار	-	Bahar	Bahar	Dağlık
کوزه کونان	-	Kûzekûnan	-	-
يکن آباد	-	Yeken-âbâd	Yeken-âbâd	Ovalık
دينار آباد	-	Dinar-âbâd	Dinar-âbâd	Ovalık

1. 1. 2. Kûh-paye Nahiyesi (کوهپایه)²³⁹

Bu nahiyeye eyaletin orta kısımlarında bulunmaktadır. Kuzeyden Feravar, batıdan Hemedan ve güneybatıdan Tûy nahiyeleri ile çevrilidir. Bölgede birkaç nehir bulunmaktadır. Bu nehirlerin en önemlileri; Erzanfud Abşine ve Sîmîn nehirleridir. Sürh-âbâd, Kızıl Kayası, Ser Dere, Sultani dağları da, nahiyede bulunan dağlardır. Bölgenin ekteki tablosunda da görüldüğü gibi yerleşim birimleri çoğunlukla dağlık kısımlarda bulunmaktadır. Kûh-paye Nahiyesi'nin Sürh-âbâd Karyesi'nde taş madeni, Haku Karyesi'nde granit madeni, Erzanfud Köyü'nde silis madeni, İvek Karyesi'nde kireç madeni bulunmaktadır²⁴⁰. Bölgede toplam 32 kayıt bulunuyor ki, bunlardan 4 tanesi mezraa olarak geçmekte ve idari açıdan Hemedan Kazası'na bağlı bulunmaktadır²⁴¹. Kûh-paye Nahiyesi'nin defter kayıtlarına göre yerleşim yerlerinin isimleri şunlardır:

Tablo 2

Kûh-paye Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
یلپان	-	Yelpan	Yelfan	Vadi
شورین	-	Şûrin	Şûrin	Tepelik
سرخ آباد	-	Sürh-âbâd	Sorh-âbâd	Ovalık
مهرین آباد	-	Mihrin-âbâd	Mehr-âbâd	Ovalık
امیر آباد	-	Emir-âbâd	Emir-âbâd	Ovalık

²³⁹ TT.D,907, s. 70-86.

²⁴⁰ Ferheng-i Coğrafya-i Hemedan, s. 23.

²⁴¹ TT.D, 907, s. 70 .

آغچه كهريز	-	Ağca Kehriz	Ağca Harabe	Ovalık
تفريجان	-	Tefrican	Tefrican	Vadi
خضرنبی	-	Hızır-ı Nebi	Hızır-ı Zinde	-
رباط	-	Ribat	Ribat-i Şurin	Ovalık
مزرعه شورابی	-	Mezraa-i Şûrabi	-	-
چشین	Keşin	Çeşin	Çeşin	Vadi
مزرعه سر دره	-	Mezraa-i Ser-i Dere	Ser-i Dere	-
كورد بولاغی	-	Kürd Bulağı	Kord Bulak	-
كنجینه	-	Gencine	Gencine	Vadi
مزرعه طولانه	-	Mezraa-i Tulane	-	-
يكانه	-	Yekane	Yekane	Ovalık
خاکو	-	Hâku	Hâku	Vadi
جاورسجين	-	Caverscin	-	-
سنگستان عليا	-	Sengistan-i Ulyâ	Sengistan	Tepelik
مزرعه سنگستان سفلی	-	Mezraa-i Sengistan-i Süflâ	-	-
آب شينه	-	Âbşine	Âbşine	Ovalık
مراد بولاغی	-	Murad Bulağı	Murad Bulağı	Vadi
تموز	-	Temmuz	-	-
انجلاس	-	Ancelas	Ancelas	Vadi
سر صوغان	-	Ser Soğan	-	-
وارانی	-	Varâni	-	Vadi
سیمین	-	Sîmîn	Sîmîn Ebru	Vadi
واركانه	-	Varkâne	Verkâne	Vadi
ارزانفوت	-	Erzanfut	Erzanfud	Vadi
منجوس	Ebru	Mencus	Ebru	Vadi
ایواک دره سی	-	İvak Deresi	İvek	Vadi
فقیره	-	Fakire	Fekire	Dağ eteği

1. 1. 3. Feravar Nahiyesi(فراوار)²⁴²

Feravar²⁴³ Nahiyesi Hemedan Eyaleti'nin orta kısımlarında yer alır. Güneyden Hemedan Nahiyesi, batıdan Sîmîn-rûd Nahiyesi, kuzeyden Mihribân ve Eznard, doğudan Bezeçlü bölgesi ile çevrilidir. Tabloda da görüldüğü gibi nahiyeye ovalık bölgede yer almaktadır ve meskun karyelerin çoğunluğu da mevki olarak ovalık kısımda bulunmaktadır. Bölgede Kuruçay denilen Sîmîn-rûd nehri bu nahiyedeki köylerin bazılarının yakınından geçmektedir. Ayrıca tarım için bölgede Karaçay nehri de vardır.

²⁴² TT.D, 907, s. 90-107.

²⁴³ Feravar için bkz Le Strange, *Coğrafiya-i Tarihi-i Serzeminhây-i Hilafet-i Şarkî*, c. I, s. 210.

Nahiyede toplam 19 kayıt bulunur. Bunlardan 3 tanesi mezra statüsünde ve 16'sı meskun karyelerdir.

Tablo 3

Feravar Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
سنجا آباد	Deh-piyaz	Sencaâbâd	Deh-piyaz	Ovalık
امزاجيرت	-	Emzacirt	Emzacerd	Ovalık
نهراڻ	-	Nehran	Nehran	Tepelik
مزرعه امرانطو	-	Mezraa-i Emrantû	-	-
ارنا فرید؟	-	Erna Ferid?	-	-
لبکاه	-	Lebkah	Letkah	Ovalık
برنله	-	Berenle	-	-
اق بولاڻ	-	Ak Bulak	Ak Bulağ-i Letgah	-
کوشک آباد	-	Köşk-âbâd	Köşk-âbâd	-
کوری جان	-	Kürican	Kürican	Ovalık
مهاجران حامون	-	Muhâciran-i Hamun	Muhâciran	Ovalık
رایکان	-	Raykan	Raykan	Ovalık
جوره قان	-	Cörekan	Cörekan	Ovalık
سلما آباد	-	Selma-âbâd	-	-
مهاجران	Maran	Muhâciran	Muhâciran	Ovalık
مزرعه بار	Babi	Mezraa-i Bâr	-	-
مزرعه زین آباد	-	Mezraa-i Zeyn-âbâd	Zeyn-âbâd	Ovalık
فروجر	Yenice	Ferucer	Yengice ²⁴⁴	Ovalık
کره چقا	-	Kara Çıka	Kara Çıka	Ovalık

1. 1. 4. Mamaşa-rûd Nahiyesi (ماماشا رود)²⁴⁵

Bugünkü Maveşan-rûd Vadisi Hemedan'ın Ferivar Nahiyesi'nin bir bölümüdür. Bu dere Elvend dağının derelerinden sayılmaktadır. Derenin coğrafi mevkii, Hemedan'dan 5 km uzaklıkta Kirmânşâh yolu üzerindedir. Meryanec şehri; bölgenin giriş kapısı olup, ardından da Tuyicin, Muyicin ve Vefercin karyeleri gelmektedir. Maveşan nehri (Maveşan-rûd) tarım ve bağ bahçe için gereken suyu karşılamaktadır. Derenin doğal stratejik mevkiinden dolayı her zaman hükümetler tarafından dikkate alınmış ve bir kale gibi kullanılmıştır²⁴⁶.

²⁴⁴ Günümüzde Yengice karyesi Ensar-ül -İmam diye adlandırılmıştır.

²⁴⁵ *TT.D*, 907, ş. 107-116.

²⁴⁶ Hadi Gerusin, *Coğrafya-i Tarihi-i Zistgahay-i Derre-i Elvend*, Hemedan 1383 h.ş, s. 3-4.

Mamaşa-rûd, eyaletin orta kısımlarında yer alan nahiyelerdendir. Doğusu ve güneyi Hemedan Nahiyesi ile çevrilidir. Kuzeyinde Sîmîn-rûd Nahiyesi bulunmaktadır. Nahiyede toplam 19 kayıt bulunmaktadır. Bunlardan 6'sı mezra ve çayırdir. 13'ü halkın yaşadığı karyeler olarak kaydedilmiştir. Tablo 4.'de de görüldüğü gibi bu bölgede tespit edilen yaşam yerleri dağlık ve derelik bölümde yayılmıştır. Harita üzerinde köylerin etrafında Haydara, Sengar, Daim Berf dağları bulunmaktadır ve bölgedeki arazi Meryanec ya Vefercin nehrinin yardımı ile sulanmaktadır²⁴⁷.

Tablo 4

Mamaşa-rûd Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
امام زاده	-	İmam-zâde	İmam-zâde Mühsin	-
اینج	Haydara	İnic	Haydara Kadı Han ²⁴⁸	Vadi
برف چین	Vefercin	Berfçin	Berfin ²⁴⁹	Vadi
هیوه چین	Myycin	Hive Çin	Huiy Cin	-
تویجین	-	Tuyicin	Tuyicin ²⁵⁰	-
کنج دیه	-	Genc Depe	Genc Tepe	Ovalık
مربانج	-	Meryanec	Meryanec	Dağ Eteği
قورده	-	Kurda	-	-
سلو لان	-	Sululan	Selulan	Vadi
چاشتیان	-	Çaştıyan	-	-
چایان	-	Çayan ²⁵¹	-	-
چشمه قصابان	-	Çeşme-i Kassaban	Çeşme-iKassaban	Vadi
مزرعه بادرسنجان	-	Mezraa-i Badirsincan	-	-
مزرعه ایوار	-	Mezraa-i İvar	-	-
بش باغ	Yakub Şah	Beş bağ	Yakub Şah	Tepelik
مزرعه سیاه کمر	-	Mezraa-i Siyah Kemer	-	-
مزرعه ماماورع	-	Mezra-i Mama Verâ'	-	-
مزرعه بهلق	-	Mezraa-i Bihlak	-	-
چایر انابت	-	Çayır-ı İnâbet	-	-

1. 1. 5.Eznard Nahiyesi (ازنارد)²⁵²

Eznard Nahiyesi bugünkü Kebûter-Âhenk Eyaleti'nde bulunmaktadır. Coğrafi konumu Hemedan şehrinin kuzeyindedir. Tablo 5'te görüldüğü gibi dağlık bir bölgedir

²⁴⁷ *Ferheng-i Coğrafya-i Hemedan*, Ekteki Harita.

²⁴⁸ Günümüzde Haydere Kadı Han köyünün diğer adı da Haydere-i Der İmam diye geçmektedir. Ayrıca Haydere Kadı Han'nın diğer adı da Haydere dir.

²⁴⁹ *Ferheng-i Dehhây-i İran şinasayi-i Umumi-i Ostan-i Hemedan* , s. 23 , karyenin diğer adı Vefercin olarak geçiyor.

²⁵⁰ Tuyicin'in diğer adı Tuyin diye geçiyor.

²⁵¹ Bölgede Çayan deresi bulunmaktadır.

²⁵² *TT.D, 907*, s. 117-131.

ve karyeler genellikle dağlar arasında bulunan ovalarda kurulmuştur. Bu dağlardan Kulu-âbâd ve Cini dağı sayabiliriz. Kulu-âbâd dağı karyelerin çoğuna yakındır. Tarım arazilerini sulamak için Karaçay nehri kullanılır, çünkü birçok köyün etrafından geçmektedir. Bölgede kireç taşı, kum ve çakıl madenleri bulunmaktadır²⁵³. Kayıtlara göre Eznard Nahiyesi mevki olarak eyaletin orta kısımlarında, kuzeyinde Serd-rûd, batısında Mihribân, güneybatısında Feravar nahiyeleri bulunmaktadır. Bölgedeki 34 kayıttan 7'si mezra ve 27'si yerleşim birimi olarak geçmektedir.

Tablo 5

Eznard Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
قلقا آباد	-	Kılka-âbâd	-	-
مزرعه قولى آباد	-	Mezraa-i Kulu-âbâd	Kulu-âbâd	-
ولجه	-	Velce	-	-
دادق آباد	Deva	Dadak-âbâd	Dakdak-âbâd	Ovalık
مزرعه لالادره	-	Mezraa-i Laladere	-	-
سازين جين	Sazin	Sazincin	-	-
شاه آباد	-	Şahâbâd	-	-
مزرعه گوندوچين	-	Mezraa-i Gündüçin	Gondeçin	Ovalık
ساله لر	-	Sâleler	-	-
کيوتر آهنگ	-	Kebûter-Âhenk	Kebûder-Ahenk	Dağlık
شيخنکان	-	Şeyhinkân	-	-
باوان	-	Bavan	Baban	Ovalık
مزرعه مبارک آباد	Pür-Dere	Mezraa-i Mübarek-âbâd	Pür-Varak ²⁵⁴	Ovalık
قرقلر	-	Kırklar	Kırklar	Ovalık
مزرعه سيف آباد	-	Mezraa-i Seyf-âbâd	-	-
جینی	-	Cini	Ciği ya Ciki ²⁵⁵	Ovalık
کروج	-	Keruc	-	-
بويوکاباد	-	Büyük-âbâd	Büyük-âbâd	Ovalık
خاتم آباد	-	Hatem-âbâd	Hatem-âbâd	Ovalık
مزرعه محمدآباد	-	Mezraa-i Muhammed-âbâd	-	-
ويان	-	Veyan	Veyan	Ovalık
اسيرلى	-	Esirli	Yeserlu ²⁵⁶	
نمرده؟	-	Nemürde ?	-	-
راميشا	-	Ramişa	Ramişan	Ovalık
روغان	? Kendi	Roğan	Roğan	Ovalık
دستجرت	-	Destcirt	Destcerd	Ovalık
عين آباد	-	Ayn-âbâd	Ayn-âbâd	O valık

²⁵³ *Ferheng-i Coğrafya-i Abadihây-i Keşver-i Cumhuri-i İnan Kebûter-Âhenk*, c. XXXVI, Sâzimân-i Coğrafya-i Vezaret-i Difa'a ve Poştibânî-i Niruha-i Müsallah, Tahran 1369 h.ş, Ekteki Hrita.

²⁵⁴ Porverek'in eski adı Pordere idi.

²⁵⁵ Bölgede Cini dağı bulunmaktadır.

²⁵⁶ Bugünkü Yeserlu'nun eski adı Esirli idi.

سماوک	-	Semavek	Semavek	Ovalık
قادر آباد	-	Kadir-âbâd	Kader-âbâd	Ovalık
کیرد آباد	-	Kird-âbâd	Kerd-âbâd ²⁵⁷	Ovalık
نو آباد	-	Nev-âbâd	No-âbâd	Ovalık
اورنی	Ak Tepe	Urni	Ak Tepe	Ovalık
مزرعه شیخ سعدی	-	Mezraa-i Şeyh Sa'di	Şeyhi can ²⁵⁸	-
اورکین	-	Orkin	Okin	-

1. 1. 6. Serd-rûd Nahiyesi (سرد رود)²⁵⁹

Serd-rûd kuzeyden Harkan dağları ile çevrili, doğudan Pişhör bölgesiyle, güneyden Hacilu, batıdan Mihribân ile sınırlıdır. Bölgenin iklimi soğuktur ve 76 karyesi bulunmaktadır. Merkezi Damak, en önemli karyesi de Kebûter-Âhenk sayılır²⁶⁰. Harita üzerinde tespit edilen yerleşim yerlerinin coğrafi mevkilerine bakıldığında hepsinin rakımları 1600 metrenin üzerindedir. Bu da, bölgenin dağlık olduğunu göstermektedir. Köyler çoğunlukla dağlar arasında bulunan dere yatağı ve vadilerde kurulmuştur. Nahiyede bulunan tarım arazileri, Damak ve Hümayegân nehirleri tarafından sulanmaktadır. Ayrıca bölgede taş ve kireç madenleri bulunmaktadır. Defterdeki kayıtlara göre Hemedan'ın kuzeyinde olan nahiyelerden biri de Serd-rûd bölgesidir. Güneyinde Eznard, batısında Mihribân, doğusunda Dergezin Nahiyesi yer almıştır. Bölgede toplam 56 kayıt bulunmakta ve bunlardan bir tanesi mezraa diğerleri yerleşim birimi olarak geçmektedir.

Tablo 6

Serd-rûd Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
دمق	-	Damak	Demek	Ovalık
بابا نظر	-	Baba Nazar	Baba Nazar	Ovalık
کاسلینجان	-	Kaslincan	-	-
زندلیجان	-	Zendlican	Kale Zendelic	Ovalık
چورمق	-	Çormak	Çormek ²⁶¹	Ovalık
فتح آباد	-	Fetih-âbâd	-	-
محمد بولاغی	-	Muhammed Bulağı	-	-
کهن داشلو	-	Kühen Daşlu	-	-
بابا گاو سوار	-	Baba Gav Süvar	Gav Sevar	Ovalık
ارمیان	-	Ermian	-	-

²⁵⁷ Bugün köyün diğer adı Kerd abad-i Pur Veli diye geçmektedir.

²⁵⁸ Kebûter-Âhenk haritasında aynı bölgede Şeyhi can köyü olarak bulunuyor belki zaman süresinde ismi bu şekilde değişmiştir.

²⁵⁹ *TT.D*, 907, s. 131-139.

²⁶⁰ Mesud Keyhan, *Coğrafya-i Mufasssal-i İnan*, Tahran 1311 h.ş, c. I, s. 384.

²⁶¹ Mihribân Nahiyesi'nde de Çormek köyü olduğundan dolayı buna Çormek-i Serd-rûd derler.

ادوچایی	-	Odu Çayi	-	-
النجان	-	Alıncan	-	-
آق کهریز	-	Ak Kehriz	-	-
احمد جان	-	Ahmed Can	-	-
بابا حنجر	-	Baba Hançer	Baba Hencer	Dağ Eteği
اوزون بولاق	-	Uzun Bulak	-	-
یکنج	-	Yenenc	Nincc	Dağ Arası
خنجر اباد	-	Hançer-âbâd	Hancer-âbâd	Ovalık
خورنده	-	Hurande	Horvende	Dağ Eteği
قوشیجان	-	Kuşican	-	-
بابا نلی	-	Babanlı	Baban	Ovalık
هوئیپه	-	Hutepe	-	-
قوزلوجه	-	Kozluca	Kozlıce	-
کهریز	-	Kehriz	Kehriz Boğazı	Ovalık
پابنه	-	Pabene	Payende	Ovalık
دوشیجا	-	Duşica	-	-
آق کهریز دیگر	-	Ak Kehriz-i Diğer	-	-
فلوجین	-	Felucin	Pilicin	Dağ Eteği
امیر ساک	-	Emir Sak	-	-
سید علاالدین	-	Seyyid Alaeddin	Alaeddin	Dağ Eteği
شوبدان	-	Şübedan	-	-
سامره جک	-	Samirecık	-	-
طهرانه	Basicine	Tahrana	-	-
قایش	-	Kayış	Kayış	Ovalık
نیلوفر	-	Nilüfer ²⁶²	-	-
همایجان	-	Hümaycân	Hemayegân	Ovalık
پیر عزالدین	-	Pir İzzüddin	-	-
قزلجه	-	Kızılca	Kızılca	Ovalık
درکی علی بولاق	-	Derki Ali Bulak	-	-
زوستان	-	Zustan ²⁶³	-	-
قزل اباد	-	Kızıl-âbâd	Kızıl-âbâd	Ovalık
چایان	Çayan-i Serd-rud	Çayan	Çayan	Ovalık
گولکبود	-	Gül-kebûd	Gül-kebûd	Ovalık
منصور اباد	-	Mansur-âbâd	Mansur-âbâd	Vadi
چشمه	-	Çeşme	-	-
خوشیجان	-	Hoşican	-	-
چاربوغا	-	Çar Boğa	Çahar Bağ	Ovalık
چشمه قصابان	-	Çeşme-i Kassaban	-	-
چراق بادنج	-	Çırak Badenc ²⁶⁴	-	-
کوهارد	-	Kuhard	Kuhard	Ovalık
قاینارجه	-	Kaynarca	Kaynarca	Dağ Eteği
باید دیکلو	-	Bayıd Diklu	-	-
ورسینچوک	-	Versinçuk	-	-
قره کهریز	-	Kara Kehriz	Kara Kehriz ²⁶⁵	Ovalık
تران	-	Taran	-	-
مزرعه سرله	Şatır Balı Hisarı ²⁶⁶	Mezraa-i Serle	Serle	Ovalık

²⁶² Nilüfer karyesi ile birlikte Yalnız Ağaç, Karizcık ve Kızılca'da kaydedilmiştir.

²⁶³ Bölgede Vergestan karyesi bulunmaktadır.

²⁶⁴ Bölgede Çırakçı dağı bulunmaktadır.

²⁶⁵ Kara kerhiz Kebûter-Âhenk haritasında Serd-rûd Nahiyesi'nden uzak kalmıştır.

²⁶⁶ Kebûter-Âhenk haritasında Kale-i Şatır Balı başka yer adı olarak geçmektedir.

1. 1. 7. Hemedan Nahiyesi (همدان)²⁶⁷

Hemedan Nahiyesi, Hemedan Eyaleti'nde bulunan bölgelerden biridir. Kuzeyden Kazvin'e, doğudan Erak'a, güneyden Melayir ve Tûyserkan'a, batıdan Esed-âbâd ve Korve'ye, kuzeybatıdan Kebûter-Âhenk'le sınırlıdır. Elvend dağı ve çevresinde bulunan diğer küçük dağlar derelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu derelerin birleşmesiyle, kuzey kısmında – bazı yerlerde Kuruçay da denilmektedir - Karaçay oluşmuştur. Güney bölümünde akan sulardan da, Gamasb nehri meydana gelmiştir. Hemedan ovası çok düz ve geniş olarak verimli topraklara, çok sayıda karyelere sahiptir ve dağ eteklerinde meralardan başka bir şey bulunmamaktadır. Bölgenin iklimi soğuk ve kışları zor olmakla meşhurdur. Günümüzde Hemedan şehri eyaletin merkezi olarak bulunmaktadır. İdarî taksimatta 6 bölge, 5 şehir, 24 karye buraya bağlıdır²⁶⁸. Hemedan Nahiyesi de, tahrir defterine göre eyaletin orta kısmında bulunan nahiyelerdendir. Kuzeyinde Feravar, kuzeybatısında Sîmîn-rûd, batı kısmında Mamaşa-rûd, doğusunda Kûh-paye ve güneybatısında Tûy Nahiyesi yer almaktadır. Bölgede toplam 28 yerleşim birimi, mezra ve kışlak bulunmaktadır.

Tablo 7

Hemedan Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
علی آباد	-	Ali-âbâd	Ali-âbâd-i Akhisar	Vadi
مهریجان	Hisar-i Nur Ali Beg	Mehrican	-	-
مزرعه شیخونه	-	Mezraa-i Şeyhune	-	-
مزرعه شهرینجان	-	Mezraa-i Şhrincan	-	-
مزرعه موسی بگ حصاری	-	Mezraa-i Musa Beg Hisarı	-	-
مزرعه کور اهنک	-	Mezraa-i Kôr-Âhenk	-	-
نظر اباد	-	Nazar-âbâd	-	-
حیدره	-	Haydara	Haydere-i Poşt-i Şehr	Vadi
سیاه کونش	-	Siyah Güneş	-	-
با اباد	-	Ba-âbâd	-	-
علی خان بگ	Menuçihri	Ali Han Beg	Menuçihri	Vadi
ملا اسمعیل حصاری	İlyas Beg Hisarı	Molla İsmail Hisarı	-	-
حاجکی	-	Haceki	-	-
شیخ خان اغا	-	Şeyh Han Ağa	-	-
مزرعه عبدالهادی	-	Mezraa-i Abdü'l-Hadi	Hisar-i Abdü'l-Hadi	-

²⁶⁷ TT.D, 907, s. 139-149.

²⁶⁸ Ferheng-i Coğrafya-i Hemedan, s. 477.

مزرعه کلنج	-	Mezraa-i Kelenc	-	-
مزرعه چهارباغ	-	Mezraa-i Çehar Bağ	Mezra-i Çehar Bağ	-
دزاجی	-	Dizacı	-	-
دره دیوین	-	Dere Divin	Dere Divin	-
مراد بک علیا	-	Murad Beg Ulyâ	Dere Murad Beg	-
مراد بک سفلا	-	Murad Beg Süflâ	-	-
اغجه	-	Ağca	-	-
دلو قیا	-	Delu Kaya	-	-
اق طاش	-	Ak Taş	Ak Taş	Tepelik
کهریز	-	Kehriz	-	-
کورکوز	-	Kör Göz	Kör Göz	Tepelik
قنبچاق	-	Kıbçak	Kımçak-Kiçak	Ovalık
قشلاق	-	Kışlak ²⁶⁹	-	-

1. 1. 8. Isfend-âbâd Nahiyesi (اسفند آباد)²⁷⁰

Isfend sözü; Zerdüştlerin dini kitapları Avesta'da mukaddes anlamındadır. Buda, bölgenin geçmişinin eski dönemlere dayandığını göstermektedir. Günümüzde Kürdistan eyaleti idari taksimatta 10 bölgeye bölünmüş olup, Isfend-âbâd bölgesi ilk sırada yer almaktadır²⁷¹. Isfend-âbâd Nahiyesi'nin kuzey kısmı Gerus, doğu sınırı Mehran, güney semti Sungur ve Kelyayi karyeleri ve batı sınırı yeşil ile çevrilidir. Isfend-âbâd'da 108 karye bulunmaktadır ve merkezi Korve şehridir²⁷². Telvar nehrinin en büyük şubesi sayılan Şur nehri bölgenin önemli nehirlerindedir ve Bedr ve Perişan dağlarının tepelerinden kaynaklanmaktadır. Çeşme Serap-ı Venisar en eski çeşmelerden sayılır ki Venisar karyesi bu suyun etrafında meydana gelmiştir. Bölgede yerleşim yerlerine dikkat edildiğinde tablo 8'de de görüldüğü gibi karyeler genelde dağlık kısımlarda bulunmaktadır. Bu da, dağlar arasında bulunan ovaların verimli topraklarından, dağ eteğinde olan meralardan kaynaklanmaktadır. Bölgede yeraltı kaynaklarından sadece taş madenlerine rastlanmıştır. Defterlerden aldığımız bilgilere göre Isfend-âbâd Nahiyesi de eyaletin orta kısımlarında bulunan bölgelerdendir. Doğusunda Sîmîn-rûd, kuzeydoğusunda Mihribân, kuzeyinde Gerus, güneydoğusunda Esed-âbâd nahiyeleri bulunmaktadır. Bölgede toplam 98 yerleşim yeri ve mezra mevcuttur.

²⁶⁹ Kışlak başlığı altında 14 kışlağın adı verilmiştir ki sırasıyla şunlardır: Kasıdlu, Kanlı dağlarında, Mama Sütü, Gül Çeşme, Çorum Kaya, Yürekluce, Odun Bulak, Kurşaklu, Gül Tepe, Ağaç Kışlak, Zağe, Evliya, Biab, Seyfî Han, Kerem.

²⁷⁰ *TT.D*, 907, s. 152-198.

²⁷¹ *Coğrafya-i Mufassal-i İran*, s. 448.

²⁷² <http://www.logatnaame.org/>, Isfend-âbâd maddesi son başvuru 03/01/2013.

Tablo 8

İsfend-âbâd Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
سريش اباد	-	Siriş-âbâd	Siriş-âbâd	Ovalık
خا نقاه	-	Hân-kâh	-	-
يالکز آغاج	-	Yalnız Ağaç	Yalğuz Ağac	Ovalık
تخت سكان عليا	-	Taht-i Sükkan-i Ulyâ	-	-
تخت سكان سفلا	-	Taht-i Sükkan-i Süflâ	-	-
زيوه	-	Zive	Zivie	Ovalık
درکلو	-	Dereklu	-	-
قره برون	-	Kara Burun	-	-
علي وردی عليا	-	Aliverdi-i Ulyâ	-	-
علي وردی سفلا	-	Aliverdi-i Süflâ	-	-
قره بولاق	-	Kara Bulak	Kara Bulağ Han	Dağ Eteği
شبروانه	-	Şırvana	Şırvane	Dağ Eteği
گلا لی	-	Gelali	Gelali	Ovalık
دو براله	-	Düberale	Düberale	Ovalık
پرملو	-	Piremlu	Pırmılı	Dağ Eteği
قادر اباد	-	Kadir-âbâd	Kadir-âbâd	Ovalık
حسن اباد	-	Hasan-âbâd	Hasan-âbâd-i Muhammed Nazar	Ovalık
قره کند	-	Kara Kend	Kara Kend	Tepelik
سلمان اباد	Su Tepe	Selman-âbâd	Su Tepe	Ovalık
شهاب الدین	Kur Kur Tepe	Şihabeddin	Şihabeddin	Ovalık
فیروز اباد	Münevver Tepe	Firuz-âbâd	Firuz-âbâd	Dağ Eteği
محمد اباد	Herencel	Muhammed-âbâd	Muhammed-âbâd	Dağ Eteği
اسفند اباد له	Seylab	İsfend-âbâdla	Seylab	Ovalık
شیخوانه	-	Şeyhvana	-	-
امین اباد	-	Emin-âbâd	Emin-âbâd	Ovalık
سرانه	Narencek	Serane	Narencek	Dağ Eteği
بابا شیداله	-	Baba Şeydala	Baba Şeydala	Dağ Eteği
سرکنجاب عليا	-	Ser Küncab-i Ulyâ	Gendab-i Ulyâ	Vadi
کنجاب سفلا	-	Küncab-i Süflâ	Gendab-i Süflâ	Dağ Eteği
کینه پن	-	Kine Pen	-	-
بهارلو	-	Baharlu	Baharlu	Dağ Arası
طاش کسن	-	Taş Kesen	Daş Kesen	Dağ Eteği
نکبند	-	Nekbend-i Ulyâ Süflâ	Neybend	Dağ Arası
باغلوچه	-	Bağluca	Bağluca	Dağ Arası
دست جوری	Deliran	Dest Curi	Deliran	Ovalık
قیوجاق	-	Kapucak	Kucak	Dağ Arası
ماللوجه	-	Malluca	Maluce	Vadi
دوغان	-	Doğan	Toğan Baba gor gor	Tepelik
سید جمال الدین	-	Seyyid Cemaleddin	Baba gor gor	Tepelik
قزلجه کند	-	Kızılca Kend	Kızılca Kend	Vadi
چوغان	-	Çoğan	-	-
مجین عليا	-	Micin-i Ulyâ	Mecin	Ovalık
مجین سفلا	-	Micin-i Süflâ	-	-
خاریله	-	Harıla	Harile	Ovalık
دولت آباد	-	Devlet-âbâd	-	-

شیخ طه	-	Şeyh Tâhâ ²⁷³	-	-
کجا کرد	-	Küca Kerd	Geçi Kerd	Ovalık
چیقلوء علی داد	-	Çubuklu-i Alidad	Çumuklu	Ovalık
خسرو آباد	-	Hüsrevâbâd	-	-
چارکاو	-	Çar Gav	Çahar Gav	Ovalık
میم	-	Mim	Mihem	Dağ Eteği
اوستوجه	-	Üstüce	-	-
شیخ جعفر و شیخ عزالدین	-	Şeyh Cafer ve Şeyh İzzüddin	Şeyh Cafer	Vadi
زریله	-	Zerila	Zerine	Vadi
دیزج	-	Dizec	Dezec	Ovalık
کرم خانى	-	Kerem Hani	Germ Hani	Dağ Eteği
ونیسار	-	Venisar	Vinsar	Dağ Eteği
کاظم آباد	Kele Biler	Kazım-âbâd	Kazım-âbâd	Ovalık
دیوه زن	-	Dive Zen	Div Zend	Ovalık
پیرلوک	-	Pirlük	Perluk	Ovalık
قره طاشلو	-	Kara Taşlu	-	-
حسن ابدال	Dal	Hasan Abdal	Hasan Abdal	Vadi
قره کول	-	Kara Göl	Kara Göl	Ovalık
پلو سرکان	-	Poluserkan	Poluserkan	Ovalık
توغان	-	Toğan	Toğan-i Poluserkan	Ovalık
صالح آباد	Ruşen Geldi	Salih-âbâd	-	-
مهدى آباد	-	Mehdi-âbâd	-	-
یکنج	Kadı Kendi	Yeknec	-	-
صاندىق آباد	-	Sandık-âbâd	Sandık-âbâd	Ovalık
علی آباد	-	Ali-âbâd	-	-
آب باریک	-	Âb Barik	-	-
زنگ آباد	-	Zeng-âbâd	Zeng-âbâd	Ovalık
دوسر	-	Düser	Düser	Ovalık
کمرده	-	Kemer Deh	Kemere	Ovalık
دام جیرد	-	Damcird	-	-
وهج	-	Vehc	Vihec	Vadi
فوج	-	Koç	-	-
خوش کمرود علیا	-	Hoş-kemrüd-i Ulyâ	Hoş-kemrüd-i Bâlâ	Ovalık
خوش کمرود سفلا	-	Hoş-kemrüd-i Süflâ	Hoş-kemrüd-i Payın	Ovalık
شوراب علیاوسفلا	-	Şorab-i Ulyâ ve Süflâ	Şurab	Ovalık
کونیہ	-	Kuniye	-	-
اوریه	-	Orya	Orye	Vadi
قوریه	-	Kurbe	-	-
قصلان	-	Kaslan	Geslan	Ovalık
چیقلوء شیدا	-	Çubuklu-i Şeyda	Çomaklu-i Şeyda	Vadi
اونکان	Sandık Âbad	Avenkan	Avengan	Ovalık
کمشکران	-	Gümüşkeran	Kemeşkeran	Ovalık
کنکره	-	Kengere	Kengere	Dağ Eteği
چاقور بولاق	-	Çakır Bulak	Çakır Bulak	Tepelik
کورج بیان	-	Gürc Bayan	Gürce Beyan	Tepelik
میدان فیروز آباد	-	Meydan-i Firuz-âbâd	-	-
زمین	-	Zemin	-	-
کلیک	Hune	Kelik	-	-
قره بولاق	-	Kara Bulak	Kara Bulak-ı Pence	Tepelik

²⁷³ Defterde karyenin sıra numarası yok.

سر کردکانه	-	Ser Girdekana	Gerdekane	-
جامه شورا	-	Câme Şura	Came Şura	Vadi
باله وانه	-	Balavana	Balevane-i Haledi	Dağ Eteği
آب باریک	-	Âb Barik	-	-
قمشلو	-	Kamışlu	Çomaklu	Ovalık
سرآب قحط	-	Sarab-ı Kaht	Sarab-ı Kaht	Ovalık

1. 1. 9. Mihribân Nahiyesi (مهربان)²⁷⁴

Mihribân Nahiyesi; coğrafi mevkiinden dolayı, Kebûter-Âhenk eyaletinin haritasında yer almaktadır. Kebûter-Âhenk şehristan'ı, kuzeyden Zencân'a bağlı olan Hüdabendelu şehri ile komşudur. Batıdan Kürdistan'a bağlı olan Bicar ve Korve ile sınırlıdır, doğudan Rezen şehri ve güneyden Hemedan şehri sınırlarına dayanmaktadır. 129 karyesi vardır. Ayrıca soğuk ve kuru bir iklime sahiptir²⁷⁵. Kuhurd şehri Mihribân Nahiyesi'nin merkezi sayılır. Mihribân Nahiyesi Hemedan Eyaleti'nin kuzey kısmına yakın olan nahiyelerdendir. Bu nahiyenin doğusunda Serd-rûd, güneydoğusunda Eznard, güneyinde Sîmîn-rûd ve Feravar, batısında İsfend-âbâd, kuzeydoğusunda Bezine-rûd nahiyeleri bulunmaktadır. Bölgede toplam 122 yerleşim yeri ve mezra bulunmaktadır. Tablo 9'da da görüldüğü gibi tespit edilen yerleşim birimleri dağ eteklerinde ve dağ aralarındaki ovalarda yayılmaktadır. Bunun nedeni de; önceden de değindiğimiz gibi, suların ve meraların bulunmasından dolayıdır. Nahiyenin kuzey kısmındaki tarım arazilerinin çoğu Şur nehrini ve güney kısımda yaşayanlar Kara Ağaç nehrini sulama için kullanmışlardır.

Tablo 9

Mihribân Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
میرزا حصارى	Ağca Kehriz	Mirza Hisarı	Mirza Hisarı	Dağ Eteği
توخته حصارى	Tepecik	Tohta Hisarı	-	-
طاش ديه	-	Taş Depe	Taş Tepe	Ovalık
بانہ	-	Bane	-	-
طاهرلو	Çupuklu	Tahirlu	Taherlu	Dağ Eteği
عرب بولاغى	-	Arap Bulağı	-	-
دلو محمد	-	Delu Muhammed	Veli Muhammed	Ovalık
آقشاش	-	Ak Taş	Ak-Taş	Ovalık

²⁷⁴ TT.D,907, s. 204-234.

²⁷⁵ <http://www.roosta.ir/> / , son başvuru tarihi 28/05/2014.

قوراجينه	-	Goraçine	Goreçine	Vadi
کوهين	-	Kûhin	Kûhin	Ovalık
قوروق رباط	Ribat-i Handek	Koruk Ribat	-	-
قره کول	-	Kara Gül	Kara Gül	Ovalık
بايند بولاغی	Dadli	Bayand Bulağı	-	-
انجیر باغی	-	İncir Bağı	Encir Bağı	Ovalık
قوشه کند	-	Koşa Günbed	-	-
کوهورد بالا	-	Kuhurd-i Bâlâ	Kohurd-i Ulyâ	Ovalık
شیخ جراح	-	Şeyh Cerrah	Şeyh Cerrah	Vadi
آب مشکین	-	Âb-ı Mişkin	Âb Meşkin	Dağ Eteği
مسجد	-	Mescid	Mescid-i Ulyâ ve Süflâ	Vadi
قره اتلو	-	Kara atlu	Karatlu	Dağ Eteği
قراکلو قره دره	-	Karanlu Kara Dere	Karanlu Dere	Vadi
قوراتی	-	Korati	-	-
کولیجه	-	Güllüce	Külüçe	Tepelik
دسقاله	-	Daskala	Das Kale	Ovalık
مزرعه مبارک اباد	-	Mübarek-âbâd	Mübarek-âbâd	Ovalık
چکدم	-	Çekdim	-	-
زیتون	Zeyinâbâd	Zeytun	Zeyin-âbâd	Ovalık
طاس دپه	-	Tas Depe	Tas Tepe	Ovalık
جزوان	-	Cezvan	Cezvan	Ovalık
قره قیا	-	Kara Kaya	-	-
بابالر	-	Babalar	-	-
صاروقامش	-	Saru Kamış	Sarı Kamış	
مزرعه جمشید اباد	-	Mezra-i Cemşid-âbâd	Cemşid-âbâd	Dağ Eteği
مزرعه توت اغاجی	-	Mezra-i Tût Ağacı	-	-
قوربچای	Kuruçay-i Hasan Halife	Kuruçay	-	-
مراد بیگ	-	Murad Beyk	-	-
قوجه بالی	-	Koca Balı	-	-
محمد صالح حصاری	-	Muhammed Salih Hisarı	Hisar-i Muhammed Salih	Ovalık
احمد اباد	-	Ahmed-âbâd	Ahmed-âbâd	-
طور علی بولاغی	-	Tur Ali Bulağı	-	-
خلیفه قره بولاغی	Üç Tepe	Halife-i Kara Bulak	Üç Tepe	Ovalık
کیرید اباد	Kara Kend	Kirid-âbâd	-	-
قوشاچه	-	Koşaca	Koşce	Dağ Eteği
یکی کند	-	Yeni Kend	Yengi Kend	Dağ Arası
حسن تیمور	-	Hasan Timur	Hasan Timur	Ovalık
خدایی	-	Hüdayi	Hüdayi	-
علی سرد	-	Ali Serd	Ali Sadr-Ali Sed	Dağ Eteği
حسن صویی	-	Hasan Suyi	-	-
آغچه قبه	-	Ağca Kaya	Ağca Keye	Ovalık
خواجه کندی	-	Hace Kendi	Hace Kendi	Ovalık
عبدالمومن	-	Abdülümün	Abdülümün	Vadi
باباکوزل	-	Baba Güzel	-	-
مزرعه انجه	-	Mezraa-i Anca	-	-
کمی قلعه	-	Gemi Kale	Gemin Kale	Ovalık
صفا ریز	-	Sefariz	Sefariz	Ovalık
کند بولاغی	-	Kend Bulağı	Kend Bulağı	Ovalık
قره کند	-	Kara Kend	-	-

چارداق	-	Çardak	Çahartak	Ovalık
دربند	-	Derbend	Derbend	Dağ Arası
سالار	-	Sâlâr	-	-
قره جه قيا	Olğer	Karaca Kaya	-	-
شجاع	-	Şüca'	-	-
واشیر	-	Vaşır	Vaşur	Ovalık
موسی بولاغی	Hamse Kendi	Musa Bulağı	-	-
تپه بولاغی	-	Tepe Bulağı	-	-
صولیجه	-	Sulica	Suluca	Ovalık
قزلجه	-	Kızılca	Kızılca	Ovalık
کاوزبان	-	Gav Zeban	Gav Zeban	Dağ Eteği
قلیج باغی	-	Kılıç Bağı	Kılıç Bağı	Ovalık
آغا بولاغی	-	Ağa Bulağı	Ağa Bulağı	Ovalık
علان	-	Alan	Alan	Derelik
کول دپه	-	Kül Depe	Kül Tepe	Ovalık
بشک دپه	-	Beşik Depe	Beşik Tepe	Ovalık
بابا خانچر	-	Baba Hançer	Baba Hançer	Dağ Eteği
خلیفه	-	Halife	Halife Kışlak	-
قباق دپه	-	Kabak Depe	Kabak Tepe	Ovalık
چاللو دپه	-	Çallu Depe	Çarlı	Ovalık
شیر برات	-	Şir Berat	Şir Berat	Ovalık
اق بولاغی	-	Ak Bulak	Ak Bulak-ı Akdağ	Dağ Eteği
چور سوق	-	Çorsuk	Çaharsuk	Ovalık
جیران کچن	-	Ceyran Keçen	-	-
ققا عباس	-	Kaka Abbas	Kaka Abbas	Vadi
اق بولاغی	-	Ak Bulak	Ak Bulak Mürşit	Vadi
کهنه حصار	-	Köhne Hisar	Köhne Hisar	Vadi
د یکتلو	-	Diktelu	-	-
قزان قرن	-	Kazan Kıran	Kazan Tepe	-
طهماس	Gav Zeban	Tahmas	Gav Zeban	Dağ arası
تجره	-	Tecere	-	-
موخور	-	Mu-hur	Muhor	Vadi
خالق ویردی	-	Halıkverdi	Halıkverdi	Vadi
طره غایی	-	Tereğayi	Terakiye	Ovalık
باغچه	-	Bağça	Bağça	Ovalık
آغاچ قشلا	-	Ağaç Kışla	-	-
کیطور	-	Kitur	Gitu	-
حسن تمور	-	Hasan Timur	Hasan Teymur ²⁷⁶	Ovalık
خواجه کندی	-	Hace Kendi	Hace Kendi ²⁷⁷	Ovalık
اکنه لو	-	Ekinlu	Ekinlu	Vadi
قباق دپه	-	Kabak Depe	Kabak Tepe	Ovalık
دولت آباد	-	Devletâbâd	-	-
چناری بک	-	Çınarı Beg	-	-
اکنلی	-	Ekinli	-	-
باقچه	-	Bağça	-	-
کلاک	-	Killik	-	-
قوهورد زیر	-	Kuhurd-i Zir	Kuhurd-i Süflâ	Vadi
چکانلو	Rüstem Evi	Çeganlu	Cegenlu	Ovalık

²⁷⁶ Bundan önce 45. sırada Hasan Timur karyesi kayıt edilmiştir ve mevki açısından burada yazılan karye ile aynı sadece yüz ölçümünde fark var, tekrar kayıt yapılması kanaatindeyiz.

²⁷⁷ Yukarıda 50. sırada Hace Kendi karyesi kayıt edilmiştir ve mevki olarak burada yazılan karye ile aynı fakat yüz ölçümünde fark var, büyük ihtimal tekrarlanmıştır.

سر ایجق	-	Saraycık	Seraycık	Dağ Eteği
تیمور حصاری	-	Timur Hisarı	-	-
آغا دره سی	-	Ağa Deresi	-	-
شیخ جان	-	Şeyh Can	Şeyhi Can	-
محمود لو	-	Mahmudlu	-	-
خبر ارغی	Peykan	Haber Arği	Haber Arği	Ovalık
کچل احمد	Ahmedâbâd	Keçel Ahmed	Keçel Ahmed	Vadi
پرتاج	-	Per Tac	Pir Tac	Dağ Arası
کرمو	-	Kermu	-	-
اق بولاق	-	Ak Bulak	Ak Bulak-ı Çeng Elmas	Dağ Eteği
کوک قاش	-	Gök Kaş	Gök Kaş	Dağ Eteği
پر بولاق	-	Per Bulak	-	-
چکین	Ak Taş	Çekin	Ak Daş	Dağ Eteği
دوکمه طاش	-	Dökme Taş	-	-
حسن بک قشلاقی	Ağ Taş	Hasan Beg Kışlağı	Hasan Kışlağı	Dağ Arası
پیر میانه کان	-	Pir Miyanakan	-	-
او قچیلو	Hasan Han Deresi	Okçilu	Akçelu	Dağ Arası

1. 1. 10. Melayir Nahiyesi (ملایر)²⁷⁸

Melayir, Hemedan Eyaleti'nin ilçelerinden birisi olarak bilinmektedir. Kuzeyden Hemedan, doğudan Erak, güneyden Burûcerd, batıdan Tûyserkan ve Nihâvend ilçeleri ile sınırlıdır. Ülkenin idari taksimatında, Melayir 3 bölüme ayrılır: Merkezi, Cokar, Samen. Melayir ilçesi dağlık bölgededir ve Zagros sıra dağları havzasında bulunmaktadır. Nahiyede, 2.300 m. yüksekliğin üzerinde 16'ya yakın dağ mevcuttur. Bölge dağlık olduğundan dolayı çok sayıda nehir ve çay bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi Herem-âbâd ve Yukarı Çay'ı sayabiliriz. Medeniyetlerin sular etrafında ortaya çıkması gibi Herem-âbâd nehrinin de şehrin meydana gelmesinde büyük rolü olmuştur. Melayir Nahiyesi taş ve silis madenleri açısından zengindir. Ayrıca bölgede kurşun ve gümüş madenleri de bulunmaktadır²⁷⁹. Tablo 10'da da görüldüğü gibi tespit edilen yerleşim yerleri dağlık kısımlarda bulunmaktadır. Bu da ahalinin tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlamasına yol açmıştır. Dolayısıyla, her zaman su ve meralara ihtiyaç duyulmaktadır. Melayir Nahiyesi, Hemedan Eyaleti'nin güneyinde bulunan nahiyelerden sayılmaktadır. Melayir'in batısında Nihâvend, kuzeybatısında Tûy, doğusunda Şerra, kuzeyinde Kûh-paye, güneyinde Burûcerd Nahiyesi bulunmaktadır. Bölgede toplam 200 yerleşim birimi ve mezra mevcuttur. Bunların adları deftere

²⁷⁸ TT.D, 907, s. 238-312.

²⁷⁹ Ferheng-i Coğrafya-i Hemedan, s. 423-427.

kaydedildiğinde, 303'üncü sayfanın yarısından boş bırakılmış ve karye sırası 153'e kadar devam etmiştir, 304'üncü sayfanın başında yeni bir nahiye ismi yazılmış, bu isim ilk defa kayda alınmıştır. Ayrıca ilk kez burada Melayir kaza olarak geçmiştir. Fakat "Nahiye-i Enare Merc²⁸⁰ tabi-i Kaza-i Melayir" başlığı atıldıktan sonra karye sayımı kaldığı yerden devam etmiştir. Defterin başlangıcında bulunan fihristte, bunlarla ilgili hiçbir kayıt görülmemektedir ve liste kesintisiz devam etmektedir²⁸¹.

Tablo 10

Melayir Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
ازناو تاريان	-	Eznav-i Taryan	Eznav	Dağ Eteği
ابدال احمد	-	Abdal Ahmed	-	-
قرتله	-	Karatla	-	-
ننج	-	Nenec	Nenec	Dağ Eteği
قوزان	-	Kuzan	Kuzan	Ovalık
بهمن دره	-	Behmen Dere	Behmen-âbâd	Dağ Yanı
دستجیرد	Cokar	Destcird	Cokar	Ovalık
نهنج	-	Nehnec	Nehnec	Vadi
کسب	-	Kesb	Kesb	Ovalık
پیرمیشان	-	Pirmişan	Pirmişan	Dağ Eteği
مبارک اباد	-	Mübarek-âbâd	Mübarek-âbâd	Ovalık
تاج بیوک	-	Tac Büyük	-	-
مزرعه ناصر اباد	-	Mezraa-i Nasır-âbâd	-	-
شوشاب	-	Şuşab	Şuşab	Ovalık
بش آغاچ	-	Beş Ağaç	Beş Ağaç	Dağ Eteği
شريف اباد	-	Şerif-âbâd	Şerif-âbâd-i Kozan	Ovalık
کند هولان	-	Kend Hulan	Kend Helan	Vadi
صولاغه	-	Sulağa	-	-
مرجوبره	Mirza Bere	Mercu Bere	Mirza Bere	Vadi
قره تکینى	-	KaraTegini	Kara Tegini	Vadi
ورجه	-	Verce	Verçek	Dağ Arası
گل دره	-	Gül Dere	Gül dere-i Ulyâ	-
گل شجیرد	-	Gül Şecird	Geluşçerd	Dağ Eteği
قجر علیا	-	Kacar-i Ulyâ	Kacar Âb-ı Ulyâ	Dağ Arası
قجر سفلا	-	Kacar-i Süflâ	Kacar Âb-ı Süflâ	Vadi
کمراب	-	Kemer Âb	Kemer Âb	Vadi
سید شهاب	-	Seyyid Şihâb	Seyyid Şihâb	Vadi
اشرتومول	-	Üştürmul	Oştormel	Vadi
زرابییه	-	Zer Âbiye	Zir Âbiye	Ovalık
خلبل اباد	-	Halil-âbâd	-	-
کوشک کول	-	Köşk Gül	-	-
مزرعه زاویه	-	Mezraa-i Zaviye	-	-
مزرعه شبستانه	-	Mezraa-i Şebistane	-	-
مزرعه ناصر اباد	-	Mezraa-i Nasır-âbâd	-	-
قراویه	-	Karaviya	-	-

²⁸⁰ İbnü'l-Fakih, kale karyelerin sayarken bu ismi Enar Muc انار şeklinde yazmaktadır.

²⁸¹ TT.D, 907, s. 304-305.

هولبر	-	Hülber	-	-
درمن	Ėecelli	Dermen	-	-
پیر غایب	-	Pir Gayib	Pir Gayib	Vadi
سرابییه	-	Serabiye	Serab-i Tecer	Vadi
پیر خطیب	-	Pir Hatib	-	-
بی اب	-	Biâb	-	-
کوسه خلیل	-	Köse Halil	Köse Halil	Ovalık
کونبد	Eznav-i Hercelan	Günbed	Gün-bed	Ovalık
مزرعه دیمسن	-	Mezraa-i Deymesen	-	-
طوران	-	Turan	-	-
بندون	-	Bendun	-	-
کرقان	-	Kerkan	Kerkan	Tepelik
قورطه	-	Kurta	Kurte	-
رباط	-	Ribat	-	-
جیجیان رود	-	Ciciyan-rûd	Ciciyan-rûd	Ovalık
جیجیان کوه	-	Ciciyan Kûh	Ciciyan Kûh	Dağ Eteği
رباط	-	Ribat	-	-
یای چقا	-	Yay Çıka	-	-
ازناویه	-	Eznaviya	-	-
اولوشجرد	-	Uluşcerd	-	-
کول دره	-	Gül Dere	Gül Dere-i Ulyâ	Dağ Arası
کونبد	-	Günbed	-	-
حصار نظر بک	-	Hisar-i Nazar Beg	-	-
مهر اباد	-	Mihr-âbâd	Mehr-âbâd	Dağ Eteği
ازناو	-	Eznav	-	-
ازناوله	-	Eznavela	Eznavele	Ovalık
بروز	-	Beruz	Feruz	Ovalık
چوراب	-	Çorab	Curab	Ovalık
داوجان	-	Davcan	Davican	Ovalık
طوسک	-	Tusk	Tusk	Ovalık
جوزان	-	Cozan	Cozan	Dağ Arası
مان زان	-	Manzan	Manizan	Tepelik
قماسه	-	Kamasa	Gemase	Dağ Eteği
برله کیجیان	-	Berle Kician	-	-
با بلقان	-	Babılkan	Babolkani	Dağ Eteği
حصار	-	Hisar	-	-
احمد روغنی	-	Ahmed Ravgani	Ahmediye ²⁸²	Dağ Eteği
میان ده	-	Miyan Deh	Deh Miyan	Tepelik
کلپر اباد	-	Gülper-âbâd	Gülper-âbâd	Tepelik
پری	-	Peri	Peryan ²⁸³	Vadi
کمازان	-	Komazan	Komazan	Vadi
نهندر	-	Nehender	Nehender	Vadi
گوشه کمازان	-	Gûşe-i Komazan	Guşe	Vadi
کساوند	-	Kesavend	Kesavend	Vadi
اشته کونجین	-	Aşte Günicin	-	-
کونجین	-	Günicin	-	-
مشین	-	Mişin	Meşin	Vadi
مرویل	-	Mervil	Mervil	Vadi
قره خلیفهءبالا	-	Kara Halife-i Bâlâ	Kale Halife	-

²⁸² Ahmediye karyesinin eski adı Ahmed Ruğeni olarak geçiyor.

²⁸³ Peryan karyesinin eski adı Perider Peri olarak geçmektedir.

دهچانه	-	Dehçane	Dehçane	Dağ Eteği
کورچای	-	Gür Çay	Gorçayi	-
قره دره	-	Kara Dere	-	-
بی قاش	-	Bikaş	Biğaş	Tepelik
علمدار	-	Alemdar	Alemdar	Vadi
جوره	-	Cura	-	-
ککله	-	Kikla	Kikle	Vadi
طایمه	-	Tayima	Tayime	Vadi
شاه رستم	-	Şah Rüstem	-	-
سورمدر	-	Sürme Der	Kışlak-i Sürme Der	-
قشلاق صدر	-	Kışlak-i Sadr	-	-
دستگیرت	-	Destgirt	-	-
دره ابوالحسن	-	Dere-i Ebülhasan	Perider-i Ebülhasan	-
پرید	-	Perid	-	-
کونشبان	-	Güneşban	Patepe-i Güneşpan	Vadi
؟ کورپه	-	? Körpe	-	-
سیف الدین سالار	-	Seyfeddin Salar	-	-
خنجر آباد	-	Hancer-âbâd	-	-
دره مراد	-	Dere Murad	-	-
دره اغا	-	Dere Ağa	-	-
مالیان	-	Malyan	Melyan	Vadi
ارکیس	-	Ergis	Erges	Vadi
دره میان	-	Dere Miyan	Dere Miyane-i Ulyâ	Vadi
دره جیان	-	Dere Ciyan	Dere Miyan-i Süflâ	Vadi
بیحان	-	Bihan	Peyhan	Vadi
پیر صاران	-	Pir-i Saran	Pir Süvaran	Tepelik
کونجین دیگر	-	Günicin-i Diğer	-	-
؟ چقا	-	? Çıka	-	-
جومیل	-	Cümil	-	-
سامن	-	Sâmen	Sâmen	Ovalık
تجر	-	Tecer	Tecer-i Samen	Tepelik
دمق	-	Damak	-	-
کهنه دmq	-	Köhne Damak	-	-
باده مک	-	Badamek	Badamek	Dağ Eteği
عشاق	-	Uşşak	Uşşak	Tepelik
بابا رود	-	Baba-rûd	Babarûd	Vadi
ناز خاتون	-	Naz Hatun ²⁸⁴	-	-
حمیل آباد	-	Hamil-âbâd	Hamil-âbâd	Vadi
یعقوب شاه	-	Yakub Şah	Yakub-âbâd	Tepelik
زاغه ملک صدر الدین	-	Zağ-e-i Melik Sadreddin	Zğe	Vadi
درواز	-	Dervaz	Dervaz	Tepelik
اوستا ندره	-	Üstan-Dere	Bustan Dere	Vadi
احمد آباد	-	Ahmed-âbâd	Ahmed-âbâd	Tepelik
بابا کمال	-	Baba Kemal	Baba Kemal	Ovalık
سیاه دره	Seyiad Dere	Siyah Dere	Siyah Dere	Vadi
میان خران	-	Miyan Haran	Miyan Geran	Tepelik
لوله هر	-	Lulaher	Luleher	Ovalık
کریا	-	Gerya	Cerya	Ovalık
ابو دردا	-	Ebuderda	Ebuderda	Vadi

²⁸⁴ Hemedan haritası üzerinde aynı bölgede Naz Hatun dağı bulunmaktadır belki zamanla köy harabe ve yaşanılmaz hale gelerek silinmiştir.

خور خوره	-	Hor Hora	Hor Hore	Vadi
حسین آباد	-	Hüseyin-âbâd	Hüseyin-âbâd-i Nazim	Ovalık
مالیچه	Hero	Malica	Maliçe	Ovalık
حسن کوسه	-	Hasan Köse	Hasan Köse	Dağ Eteği
سیف آباد	Ekinelu	Seyf-âbâd	-	-
میان ندی	-	Miyandi	Miyan Deh	Ovalık
مزرعه فضاله	-	Mezra-i Fezale	-	-
آورزمان	-	Avarzman	Averzman	Ovalık
بیل ورتو	-	Bilvertu	Belertu	Dağ Eteği
اسکنان	-	İskenan	Eskenan	Ovalık
دهلق	-	Dehlak	Dehlek	Ovalık
دیزان	-	Dizan	Dizican	-
ضن ضن	-	Zan Zan	-	-
دوريجان	-	Durican	Durican	Ovalık
آبدار	-	Âbdar	Âbdar	Tepelik
کله آباد	-	Kelle-âbâd	-	-
کهکدان بزرگ	-	Kehkedan-i Büzürg	Kehkedan	Ovalık
کرتیل آباد	Ketul	Kertil-âbâd	Kertil-âbâd	Ovalık
می آباد	-	Mey-âbâd	Mey-âbâd	-
داوجان	-	Davcan	Davican	Ovalık
عربلو	-	Araplu	Arablu	Ovalık
قره بولاق	-	Kara Bulak	-	-
یصیوبولاق	-	Yası Bulak	-	-
میان دوره خان	-	Miyan Devre Han	-	-
بابا حیران	-	Baba Hayran	Hayran	Ovalık
دشتاق	-	Deştak	Deşte	Ovalık
همایون	-	Hümâyûn	-	-
کوزره	-	Küzere	Küzere	Ovalık
ورن کش	-	Verenkeş	Verenkeş	Ovalık
سد	-	Sed	-	-
عبد الرحیم	-	Abdürrahim	Abdürrahim	Ovalık
خورند	-	Horand	Hıred-mend	Vadi
بوستانق بولاق	-	Bustak Bulak	-	-
طوخم آباد	-	Tohum-âbâd	Tahun-âbâd	Tepelik
گونلو	-	Gevenlu	-	-
علوی	-	Alevi	Alevi	Vadi
یکله	-	Yekle	Yekle	Ovalık
قپو	-	Kapu	Kapu	-
برکت آباد	-	Bereket-âbâd	Bereket-âbâd	Ovalık
مولوجه	-	Muluca	Muluca	Mezra
آب هندی	-	Âb-ı Hindi	Âb-ı Hindu	Vadi
قهاووند	-	Kahavend	Kehavend	Ovalık
بروج	Baba Kuzluca	Buruc	Kuzluca	-
بر بر	-	Ber Ber	Bur Bur	Vadi
خرابه	-	Harabe	-	-
محره	-	Mehere	Meherra	Vadi
شریف آباد	-	Şerif-âbâd	-	-
علجق	-	Alicik	Alicuk	Dağ Eteği
رومیة	-	Rumiye ²⁸⁵	-	-
یوسف آباد	-	Yusuf-âbâd	-	-

²⁸⁵ Hemedan haritasında Rumiye dağı mevcuttur ama Rumiye karyesine rastlanmadı.

گنبد	-	Günbed	Gonbed	Vadi
جرو	-	Ciro	-	-
معرف	-	Maruf	Maruf	Vadi
قدمی	-	Kademi	Kadimi	Tepelik
الباود	-	Albavud	Alfavut	Ovalık
منکاو	-	Mengavi	Mengavi	Tepelik
مکربی	-	Mükrebi	Mokrebi	Vadi
چشمه کمر	-	Çeşme-i Kemer	Kemeri ²⁸⁶	Dağ Eteği
طاس بندی	-	Tasbendi	Tasbendi	Vadi
دا بیلر	Layider	Dayılar	Dayiler	Vadi
تجره	-	Tecere	Tecere-i Alevi	Vadi
خضری	-	Hızırı	Hıdırı	Dağ Arası
بابا قنبر	-	Baba Kanber	-	-
براوند	-	Beravend	Barabend	Dağ Eteği
دنکله کهریز	-	Dingile Kehrız	Dingile Kehrız	Vadi
پول شکسته	-	Pol-i Şikeste	Pol-i Şikeste	Vadi
دلو دهله	-	Delu Dehla	Deh Delıyan	Dağ Eteği

1. 1. 11. Nihâvend Nahiyesi (نھاوند)²⁸⁷

Nihâvend, Hemedan Eyaleti'nin ilçelerinden biri sayılır. Kuzeyden Tûyserkan, kuzeybatıdan Kengaver, doğudan Sâmen, güneyden Delfan, batıdan Kirmânşâh ile sınırlıdır. Ülke taksimatında Nihâvend ilçesi iki bölümden oluşmaktadır: Merkezi ve Hazal. Nihâvend Nahiyesi dağlık kısımda bulunmakta ve bu sebepten dolayı bölgede çay ve nehirler akmaktadır. Bunlardan en önemlisi Gamasiyab nehridir. Gamasiyab, Gırin dağı yüksekliklerinden doğar ve Nihâvend ovalığındaki tarım arazilerini suladıktan sonra Kirmânşâh bölgesine girip, Semire adı ile Huzistan bölgesine akmaktadır. Nihâvend şehrinin kurulmasında, bu nehrin ve nahiyenin stratejik mevkiinin büyük rolü vardır. Nitekim Medler ve Akamenidler döneminin mamur şehirlerinden biri sayılırdı. Bölgede rakımı 2400 m. üzerinde 8 tane dağ bulunmaktadır ve iklim nispeten soğuktur. Yer altı kaynakları ve madenlerden sadece kum ve taş madenleri bulunmaktadır²⁸⁸. Defter kayıtlarına göre Nihâvend bölgesi eyaletin güneyinde bulunan nahiyelerdendir. Kuzeyinde Tûy, doğusunda Melayir, batısında Hazal Nahiyesi bulunmaktadır. Nihâvend bölgesinde toplam 81 yerleşim birimi ve mezra bulunmaktadır. Tablo 11'e de bakılırsa tespit edilen yerleşim birimleri

²⁸⁶ Coğrafi mevkii Çeşme-i Kemer karyesi ile aynı olan Kemeri karyesi bulunmaktadır, büyük ihtimal zamanla ismi değişmiştir.

²⁸⁷ *TT.D*, 907, s. 314-361.

²⁸⁸ *Ferheng-i Coğrafya-i Hemedan*, s. 453-456

çoğunlukla dağların arasında bulunan ovalar ve vadilerde yayılmıştır. Bu bölgelerin toprağının verimli olması nedeniyle insanlar kendi geçimleri ve hayvanlarının ihtiyaçlarını karşılamaya göre bu kısımlara yerleşmişlerdir.

Tablo 11

Nihâvend Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
قصبه نهاوند	-	Kasabe-i Nihâvend	Nihâvend	Ovalık
راضی آباد	-	Razi-âbâd	Rezi-âbâd	Ovalık
جعفر آباد	-	Cafer-âbâd	Cafer-âbâd	Ovalık
میان رودان	-	Miyanrûdan	-	-
درویش شمس علمدار	-	Derviş Şems-i Alemdar	Alemdar	Ovalık
دهبوره	-	Dehbure	Dehbure	Ovalık
شاه علی موجود	Verazvar	Şah Ali Mevcud	Verazane	Dağ Eteği
کهنونی	-	Kehuni	Kuhani	Ovalık
مزرعه یرجود	-	Mezraa-i Yercud	-	-
ملا شیخان	-	Molla Şeyhan	-	-
زرامی	-	Zerami	Zeramin	Ovalık
سعد وقاص	-	Sa'd-i Vekkas	Sa'd-i Vekkas	Ovalık
دربریز بابا قاسم	-	Derbriz-i Baba Kasım	Baba Kasım	Ovalık
بیان شتر غلام	-	Bayan-i Şütür-i Gulam	Beyan	Ovalık
سهران فاماس	-	Söhran Famas	Söhran ²⁸⁹	Dağ Eteği
مزرعه ازل کوزل	-	Mezraa-i Ezel Güzel	-	-
بورجک	-	Burcak	Borcek	Tepelik
کلنک دره	-	Küleng Dere	Koleng Der	-
تازه نو	-	Taze nev	Taze nab	Tepelik
مزرعه دره یله	-	Mezraa-i Dere Yele	Mezra-i Der Gele	-
فیاض امان	-	Feyaz Aman	Feyazman	Ovalık
مزرعه ده ده ابراهیم	-	Mezraa-i Dede İbrahim	Dere-i İbrahim ²⁹⁰	Ovalık
شاوان	-	Şavan	Şaban	Ovalık
دهنو	-	Deh nev	Deh nev	Ovalık
زربباق چقا سراویل	-	Zeribag-i Çıka Serayıl	Zerin Bağ	Tepelik
خاریجان شیراوند	-	Harican-i Şiravend	Şiravend	Ovalık
ایز نهری	-	İznehri	Eznehri	Ovalık
بابا رستم	-	Baba Rüstem	Baba Rüstem	Ovalık
بان سر کله خانه	-	Banser-i Kelle Hane	Bansere	Ovalık
اوشوند	-	Üşvend	Üşvend	Ovalık
شوشینه	-	Şuşine	Şişinge	-
پیر تیره	-	Pir Tere	-	-
وشت	Dü Çıkani	Veşt	Veşt	Ovalık
انگشته سفید خانی	-	Engüşte-i Sefid Hani	Engüşte	Vadi
فهرمند	-	Fehrumend	Fehrumend	Ovalık
مزرعه کور غریبان	-	Mezra-i Kör Gariban	-	-

²⁸⁹ Hemedan haritasında Söhran karyesi yakınlarında Famast karyesinin adı kayıtlıdır.

²⁹⁰ Günümüzde Dere-i İbrahim mezra değil, yerleşim birimi olarak geçmektedir.

شاه قولی قوشچی	-	Şah Kulu Kuşçı	-	-
کیان	-	Kiyan	Kiyan	Ovalık
کیل اباد	-	Kil-âbâd	Gil-âbâd	Ovalık
پیش کار	-	Piş Kar	-	-
شهرک ولوله کرم	-	Şehrek-i Velvele Kerem	Şehrek	Ovalık
بند امان	-	Bend Aman	Bend Aman	Ovalık
عسکر اباد	-	Askerâbâd	Askerâbâd	Ovalık
دهنو	Abdü'l-Melik	Deh nev	Deh nev-i Abdü'l-Meliki	Ovalık
عنبر قنبر	-	Anber Kanber	Anber Kanber	Ovalık
مهین اباد	-	Mehin-âbâd	Mehin-âbâd	-
ماهان	-	Mâhân	-	-
کوهنه کبود	-	Köhne Kebûd	Gonbed-i Kebûd	Dağ Eteği
چناری	-	Çınari	Çınari	Ovalık
سهراب	-	Söhrab	-	-
فارسبان	-	Farsban	Farsban	Dağ Yanı
راضینی	-	Razini	Rezini	Ovalık
کاریز ویس قولی	-	Kariz-i Veys Kulu	Kariz	-
کاریز کنج علی	-	Kariz-i Genç Ali	-	-
کورته	-	Kurte	Kurte Vesc	-
یادگار	-	Yadigar	Leyli Yadigar	Ovalık
فتی جان	-	Feta Can	-	-
لواشان	-	Lavaşan	Lavaşan	-
رود باری	-	Rûdbari	Rûdbari	Ovalık
بردستان	-	Berdistan	-	-
چولک	-	Çölek	Çölek	Ovalık
مغرور	-	Mağrur	-	-
مزرعه جراون	-	Mezraa-i Cervan	-	-
توانه	-	Tuana	Tuana	Ovalık
کرک	-	Kürk	Kürk-i Ulyâ ve Süflâ	Ovalık
کیلان	-	Kilan	Leylan	Ovalık
درنه	-	Derne	Dorane	Ovalık
برذول	-	Berzul	Berzul	Ovalık
کاریز وسج	-	Kariz-i Vesc	-	-
شیخونه	Guşe	Şeyhune	Guşe ²⁹¹	Ovalık
سمرقندی ءکرب	-	Semerkandi-i Kerb	-	-
اکبر اباد	-	Ekber-âbâd	Ekber-âbâd	Ovalık
شادمانه	-	Şadmana	Şadmana	Vadi
درهء بالا	-	Dere-i Bâlâ	-	-
جارحان علیا	-	Carhan-i Ulyâ	-	-
ورازانه	-	Varazana	Varazana	Dağ Eteği
سر دونان	-	Ser Donan	Ser Duran	Ovalık
لیلاس	-	Leylas	Leylas	Ovalık
دهفول	-	Dehful	Dehful	Ovalık
وقان	-	Vekan	Vehman	Ovalık
طا یمه	-	Taima	Taeme	Vadi

²⁹¹ Günümüzde Nihâvend Nahiyesi'nde iki yerleşim yerinin adı Guşe diyerek geçmektedir , biri Gûşe-i Salarâbâd bu karyenin diğer adı Bedi'ül-zaman dır ve mevkii Nihâvend'in güneybatısından 16 km uzaklıkta bir ovalıktır. Diğer Gûşe-i Sa'd-i Vakkas karyesidir ve mevkisi Nihâvend'in kuzeybatısından 17 km mesafede bulunan bir ovalıktır ve Gamasiyab nehri güneyinden geçmektedir. Defterde Gûşe karyesinin etrafındaki yer isimlerine bakılırsa büyük ihtimal Gûşe-i Sa'd-i Vakkas olabileceğinin kanaatindeyiz.

1. 1. 12. Hersin Nahiyesi (هرسين)²⁹²

Hersin, Kirmânşâh eyaletinde bulunan Kirmânşâh ilçesinin bölümlerinden biri sayılır. Kuzeyden Sahne bölümüne, doğu ve güneyden Delfan ilçesine, güneybatıdan Firuz-âbâd bölümüne ve batıdan Kirmânşâh'ın çevresine kadar dayanmaktadır. Hersin, ülke taksimatında Çeşme-i kebûd ve Şirez olarak iki nahiyeye ayrılır. Hersin, coğrafik açıdan dağlık-ovalık bir bölgededir. Genellikle dağlar bölgenin kuzeydoğusunda ve rakımları 2300 m. üzerindedir. Bölgede çok sayıda nehir ve ırmak vardır. Bunların en önemlisi Gamasiyab nehridir. Ayrıca, nahiyede çaylar da mecuttur ve Sarab-i Hersin de bunların önde gelenlerindedir. Hersin, nispeten soğuk bir iklime sahiptir ve merkezin etrafında Mermer ve Kireç madenleri bulunmaktadır²⁹³. Tahrir Defterine göre Hersin'in doğusunda Hazal, kuzeydoğusunda Tûy nahiyeleri yer almaktadır. Bölgede toplam 44 yerleşim birimi ve mezra bulunmaktadır, tablo 12'de de görüldüğü gibi tespit edilen yerleşim yerlerinin coğrafi konumu bölgenin dağlık olduğunu göstermektedir.

Tablo 12

Hersin Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
هرسين	-	Hersin	Hersin	Ovalık
حسن بقعه	-	Hasan Buk'a	Hasan Buk'a	Tepelik
چنار	Tekye-i Davudi	Çınar	Çınar	Vadi
قوردیل	-	Kurdil	-	-
کهریز	-	Kehriz	Kehriz-i Ulyâ ve Süflâ	Ovalık
دهنو	-	Deh nev	Deh nev	Tepelik
زازرم	-	Zazarm	Zazarm	Dağ Eteği
تمرك	-	Temrek	Temerk	Dağ Eteği
مزرعه کلکه ²⁹⁴	-	Mezraa-i Kölge	-	-
بابا زيد	-	Baba Zeyd	Baba Zeyd	Vadi
کمش بدر اباد	-	Gümüş Bedir-âbâd	-	-
ريون گمش	-	Reyon Gümüş	-	-
کوسه قره گمش	-	Köse-i Kara Gümüş	-	-
هوشالان کمیش	-	Huşalan Gümüş	-	-
پریوه	-	Periva	Periva-i Ulyâ ve Süflâ	Dağ Eteği
سفید دره	-	Sefid Dere	-	-
چهر	-	Çehir	Çehr	Ovalık
کورره	-	Kürre	-	-
کرمیانک	-	Germiyanek	Germiyanek	Tepelik

²⁹² TT.D, 907, s. 362-389.

²⁹³ Ferheng-i Coğrafya-i Hemedan, s. 746.

²⁹⁴ Kelke ve Temerg karyelerinin sıra sayıları 8 olarak kayıt edilmiştir, sıra bozulmasını diye bizde aynı şekilde yazılmasını düşündük.

کرمخانی	-	Germ Hani	Germ Hani	Dağ Eteği
شمس اباد	-	Şems-âbâd	Şem-âbâd	Dağ Eteği
کاو گل	-	Gav Gül	Gav Gol-i Ulyâ ve Süflâ	Ovalık
دهنو	-	Deh nev	-	-
سرماج	-	Sermac	Sermac	Dağ Eteği
بزن اباد	-	Bezen-âbâd	Bezen-âbâd-i Ulyâ ve Süflâ	Ovalık
کلنکه	-	Gelenge	-	-
شهاباد زیر	-	Şehabad-i Zir	Şehabad-i Ulyâ ve Süflâ	Vadi
چراغ بک	-	Çırağ Beg	-	-
اسمی خان	-	İsmi Han	-	-
سر خوی	-	Serhoy	Serhund	Vadi
بدر اباد کمش	-	Bedirâbâ d-i Gümüş	-	-
پشتوار	-	Püştvar	Püştvar	-
بقیه پشتوار	-	? Püştvar	-	-
کور پلنگی	-	Kör Pelengi	-	-
کنجوان	-	Gencuvan	Gencuvan	Tepelik
سید نظام الدین	Baba Veli	Seyyid Nizameddin	-	-
شرف اباد کبیر	-	Şeref-âbâd-i Kebir	Şeref-âbâd-i Bâlâ ve Payın	Vadi
دیوانه موسی	-	Divane Musa	-	-
چشمه کوزان	-	Çeşme Gözan	Çeşme Gözan-i Ulyâ	Vadi
مزرعه شرف اباد	-	Mezraa-i Şeref-âbâd	-	-
کبوتر لانهء علیا	-	Kebüter Lâne-i Ulyâ	-	-
کبوتر لانهء سفلا	-	Kebüter Lâne-i Süflâ	-	-
سرخ ده	-	Sürh Deh	Sürh Deh	Dağ Eteği
باغ زین الدین	-	Bağ-i Zineddin	Bağ-i Zeyneb	Vadi
مزرعه کهنه رود	-	Mezraa-i Köhnerûd	-	-

1. 1. 13. Hazal Nahiyesi (خزل)²⁹⁵

Hazal, Hemedan Eyaleti'nde bulunan Nihâvend ilçesinin bölümlerinden biri sayılır. Kuzeyden Tûyserkan, batıdan Kengaver, güneyden Nur-âbâd ilçeleri, doğu ve güneydoğudan Nihâvend ile çevrilidir. Hazal'ın merkezi, Firuz-âbâd-ı Ulyâ olarak ülke taksimatında Doğu Hazal ve Selki diye iki bölüme ayrılmıştır. Hazal coğrafik açıdan yarı ovalık bir bölgede olup, kuzeyi ve güneyi dağlarla çevrilidir. Bu dağlar rakım olarak 2200 ile 2600 metre arasındadır. Gamasiyab ve Kulkul-rûd bölgenin önemli sularından sayılır. İklimi ılımlı ve nispeten kurudur²⁹⁶. Defter kayıtlarına göre bölgenin batısında Hersin, doğusunda Nihâvend, kuzeyinde Tûy Nahiyesi bulunmaktadır. Bu nahiyede toplam 28 yerleşim yeri ve mezra bulunmaktadır. 13 numaralı tabloda da

²⁹⁵ TT.D, 907, s. 390-395.

²⁹⁶ Ferheng-i Coğrafya-i Hemedan, s. 163.

görüldüğü üzere, bu nahiyede de tespit edilen yerleşim alanları çoğunlukla dağlık kısımda bulunmaktadır.

Tablo 13

Hazal Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
کهنه جنکاور	-	Köhne Cengâver	Kenkaver-i Köhne	Dağ Eteği
کوتاه دره	-	Kûtah Dere	Kûtah Dere	Vadi
تاریک دره	-	Tarik Dere	Tarik Dere-i Bâlâ ve Payin	Vadi
سیاه دره	-	Siyah Dere	Siyah Dere	Vadi
داریاب	-	Daryab	Daryab	Dağ Eteği
خم خسرو	-	Hum-i Hüsrev	Hum-i Hüsrev	Dağ Eteği
چناران	-	Çınaran	Çınaran	Vadi
چشمه سفر	-	Çeşme-i Sefer	-	-
خلج رود	-	Halac-rûd	Halac-rûd	Dağ Arası
وناوکو	-	Vanavku	Vanakûh	Dağ Arası
هفت خانی	-	Heft Hani	Heft Hani	Vadi
بورجکی	-	Burceki	Borceki	Ovalık
خره خره	-	Hıra Hıra	-	-
سر خلج	-	Ser Halac	Ser Halac	Dağ Arası
چوناش	-	Çevtaş	Çocar	Dağ Eteği
شاهین کبود	-	Şahin Kebûd	-	-
داربت	-	Darbet	Darbid	Dağ Başı
چم جریحه	-	Çem Ceriha	-	-
پهلوانجم	-	Pehlivan Cem	-	-
چقا سراى	-	Çıka Saray	Çıka Sarahi	Ovalık
بر آفتاب	-	Ber Âftab	-	-
سر مهلب	-	Ser Mehleb	-	-
یار ولی	-	Yar Veli	Bur Bur-i Süflâ ²⁹⁷	Vadi
مزرعه سیره کانه	-	Mezraa-i Sirekana	Sirkana	Dağ Eteği
جماعت حسن بگ	-	Cemaat-i Hasan Beg	-	-
کروس	-	Gerus	Gerus	Tepelik
سراب	-	Sarab	Sarab-i Dehler	Ovalık
کهریز	-	Kehriz	Kehriz-i Bid-i Sürh	Dağ Arası

1. 1. 14. Tûy Nahiyesi (توی)²⁹⁸

Tûyserkan, Hemedan Eyaleti'nin ilçelerinden sayılır; kuzeyden Hemedan ve Esed-âbâd, doğudan Melayir, güneyden Nihâvend, batıdan Kengaver ilçeleri ile çevrilidir. Tûyserkan idari taksimatta Merkezi ve Kulkul-rûd diye iki bölümden oluşmaktadır. Bölge dağlık olduğundan dolayı Zagros sıra dağlarının devamı sayılan ve

²⁹⁷ Bur Bur-i süflâ karyesinin diğer adı Yar Veli olarak geçmektedir.

²⁹⁸ TT.D, 907, s. 396-484.

rakımı 2100 metreden fazla olan 10 üzerinde dağa sahiptir. Ayrıca Elvend dağı Tûyserkan, Melayir ve Hemedan arasında bir sınır gibidir. Nahiyede, iki önemli ve devamlı akan nehir bulunmaktadır. Tarım arazilerini sulayan bu iki önemli nehirden birisi; Elvend dağının batı eteklerinden doğan Herem-rûd, diğeri ise güney eteklerinden doğan Korzan-rûd'dur. Geçmişte bu iki nehrin, bölgede yaşamın ilk çekirdeğinin kurulmasında büyük payı vardır. Eskiden burada Rûd-i Laver diye bir şehir ve onun da Tûy, Serkan, Meşkan isimli 3 kasabası bulunmaktaydı. Moğollar döneminden sonra, Serkan şehri eski ehemmiyetini kaybetti ve halk Tûy kasabasına yerleşmeği tercih ettiler. Eski yaşam yerlerini anımsamak için yeni bölgeye Tûyserkan ismini verdiler²⁹⁹. Nahiyede dağlık olduğundan dolayı, iklim nispeten soğuk ve kurudur. Bölgede Şehristane karyesinin etrafında taş madenleri bulunmaktadır. Burada granit, feldispat, kuvarz, mika taşları vardır³⁰⁰. Defter kayıtlarına göre, Tûy Nahiyesi'nin güneyinde Hazal, Nihâvend, Melayir, güneybatısında Hersin, kuzeyinde Kûh-paye, Hemedan, Mamaşarûd nahiyeleri bulunmaktadır. Bölgede toplam 137 yerleşim birimi, mezra ve çayır bulunmaktadır, 14 numaralı tabloda da olduğu gibi yaşam yerleri genellikle dağlar arasındaki ovalar ve vadilerde yayılmaktadır.

Tablo 14

Tûy Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
قصبه توی	-	Kasab-i Tûy	Tûyserkan	Ovalık
شهرستان	-	Şehristan	Şehrestane	Vadi
قلاع	-	Kıla'	-	-
ورده ورد بالا	-	Verdeverd-i Bâlâ	Verdâverd-i Ulyâ	Vadi
ورده ورد میان	-	Verdeverd-i Miyan	Verdâvaerd-i Vasati	Vadi
ورده ورد زیر	-	Verdeverd-i Zir	Verdâverd-i Süflâ	Vadi
پیر خراط	-	Pir-i Herrat	Pir-i Herrat	-
کاو بند	-	Gavbend	-	-
ارض وج	-	Arzvec	-	-
بی جان	-	Bican	Bucan	Tepelik
بابا پیر	-	Baba Pir	Baba Pir	Dağ Eteği
شاه زید	-	Şah Zeyd	Şah Zeyd	-
ولاشجرد	-	Velaşcerd	Velaşcerd	Ovalık
کیدون	-	Gidun	-	-

²⁹⁹ *Ferheng-i Coğrafya-i Hemedan*, s. 103-106.

³⁰⁰ *Ferheng-i Coğrafya-i Hemedan*, s. 107.

کونجیران ققله	-	Günciran Kulkule	Kencveran-i Vüsta ³⁰¹	Vadi
کونجیران مکروبی و کونجیران غایب قولی	Gayıb Kulu	Günciran-i Mekrubi Günciran-i Gayıb Kulu	Kencveran-i Ulyâ	Vadi
کونجیران ملک منصور	-	Günciran-i Melik Mansur	Kencveran-i Süflâ	Vadi
سازیان	-	Sazyan	Sazyan	Vadi
فیض آباد	-	Feyz-âbâd	-	-
فتح آباد	-	Fetih-âbâd	Fetih-âbâd	Dağ Eteği
موسی	-	Musa	Deh Musa	Ovalık
شحنه آباد	-	Şahne-âbâd	Şan-âbâd ³⁰²	Tepelik
قشلاق چشمه سهم الدین	-	Kışlak-i Çeşme-i Sehmeddin	Sehmeddin	-
حسین آباد	-	Hüseyin-âbâd	Hüseyin-âbâd	Tepelik
حسین آباد دیگر	-	Hüseyin-âbâd-i Diğer	-	-
طاهر آباد	-	Tahir-âbâd	Tahir-âbâd	Tepelik
کوچه	-	Kuçe	Kuçe	Ovalık
شورچه	-	Şorça	Şorça	Ovalık
کاو قران	-	Gav Kuran	Gav Geran	Tepelik
وله	-	Vela	-	-
سرکان	-	Serkan	Serkan	Vadi
ای سیجان	Kale	Aysican	Kale Astican	Vadi
سیستانه	-	Sistana	Sistana	Vadi
اوشتران	-	Üştüran	Oştoran	Vadi
تکیه	-	Tekye	-	-
سودلق	-	Südlük	Sütlek	Vadi
کومبله	-	Kumbala	Gonbole	Dağ Dibi
قول قول	-	Kul Kul	Kolkol	Dağ Dibi
همیانک	-	Hemyanek	Hemyanek	Tepelik
ابدار	-	Âbdar	-	-
تور میانک	-	Tur Miyanek	Ter Miyanek	Tepelik
ابر لاق	-	Eberlak	Aberlak-i Ulyâ ve Süflâ	Vadi - Tepelik
ابدالان	-	Abdalan	Abdalan	Vadi
بک وردی	-	Begverdi	Beg Verdi Ulyâ - Süfli	Ovalık
هیرنجی	-	Hirenci	-	-
رواسی جان	-	Revasi Can	Rivasi Can	Tepelik
کشانی	-	Keşani	Keşani	Tepelik
اردمان	-	Ardeman	Artiman	Vadi
کوهنوش	-	Kûh-nuş	Kûh-nuş	Vadi
کوندور	-	Kondur	Kondur	Vadi
سرابی	-	Serabi	Serabi	-
پای چنار	-	Pa-yi Çınar	-	-
بار دره	-	Bar Dere	-	-
قلعه جعفر بک	-	Kale-i Cafer Beg	Kale-i Cafer Beg	Vadi
دارانی	-	Darani	Darani-i Ulyâ ve	Vadi-

³⁰¹ Tûyserkan'da bir nahiyenin adı Kulkul-rûd olarak geçmekte , bu yüzden bu bölgede olan Günciran karyesi Kulkul diye isimlendirilmiş. Şimdiki Kencveran vüsta karyesi aynı bölgede Kenkaver'in kuzeydoğusundan 23 km mesafede bir vadidir.

³⁰² Şan-âbâd'ın diğer adı Şehen-âbâd diye geçmektedir.

قلعه قاضی	-	Kale-i Kadı	Süflâ	Tepelik
نورزین	Kale-i Ekber	Nurzin	Kale Kadı	Ovalık
نوقده	-	Nukde	-	-
زاویه پیر نجم الدین	-	Zaviye-i Pir Necmeddin	Noggede	Tepelik
قلعه اجل بک	-	Kale-i Ecel Beg	-	-
مزرعه شیخ جولان	-	Mezraa-i Şeyh Cevlan	Kale-i Ecel Beg	-
بولدوق	KaraHalife Kalesi	Bulduk	Mezra-i Çulani	-
باغ سیف	-	Bağ-i Seyf	-	-
قلعه سر دیز	-	Kale-i Ser Diz	-	-
قلعه آغا بک	-	Kale-i Ağa Beg	Kale-i Ağa Beg	-
مزرعه مشکان	-	Mezraa-i Muşkan	Muşkâbâd	-
علی ناصر	-	Ali Nasır	Şehzade Nasır	-
قورزان	-	Kurzan	Korzan	Vadi
کلونکان	-	Gelunkan-i Süflâ	Kolenkan	Vadi
بابا پیر علی	-	Baba Pir Ali	Baba Pir Ali	Vadi
سنجوزان	-	Sencuzan	Sencuzan	Vadi
کلونکان علیا	-	Gelunkan-i Ulyâ	-	-
پیلنکر	-	Pilenger	Pilan Gorg	Tepelik
آغجه قلعه	-	Ağca Kale	-	-
قلعه شیخ	-	Kale-i Şeyh	Kale-i Şeyh	Ovalık
کله آباد	-	Kelle-âbâd	Kel-âbâd	-
مزرعه اوروکان	-	Mezraa-i Urukân	Arikân ³⁰³	Dağ Dibi
فریازان	-	Feryazan	Feryazan	Vadi
مزرعه فریازان	-	Mezraa-i Feryazan	-	-
مزرعه رزانی	-	Mezraa-i Razani	-	-
شاه مرتضی	Berkice	Şah Murtaza	Bergçe	Tepelik
رجب قلعه سی	-	Receb Kalesi	-	-
منجان	-	Mincan	Mincan	Ovalık
حاجی تو	-	Haci Tu	Haci Tu	Tepelik
فرز فرج	-	Ferz ferec	Fersfec	Ovalık
دزیجان	-	Dezican	-	-
مالیجه	-	Malica	Maliça	Vadi
کولیان	-	Gülyan	Golyan	Dağ Dibi
جراج	-	Cerac	Cera	Vadi
عثمان	-	Osman	Dere Osman	-
برفیان	-	Berfyan	Berfyan	Dağ Dibi
خمص آباد	-	Hams-âbâd	Hamis-âbâd	Ovalık
مزرعه قوره جیل	-	Mezraa-i Goracıl	Goracıl	Ovalık
جنکاور	-	Cengâver	Kenkaver	Ovalık
مزرعه شهر ویران	-	Mezraa-i Şehr-i Viran	-	-
نهر الدوله	-	Nehrüddevle	Nehrüddevle	Tepelik
مزرعه کورکین دره	-	Mezraa-i Gürgin Dere	-	-
مزرعه باسکان	-	Mezraa-i Baskân	-	-
مزرعه سربوه و خوشامی	-	Mezra-i Serive ve Hoşami	Serive	Tepelik
مزرعه سنک سفید	-	Mezraa-i Seng-i Sefid	-	-
فیروز آباد	-	Firyz-âbâd	Firuz-âbâd-i Kûçek	Ovalık
شکر اب	-	Şeker âb	Şeker âb	Tepelik

³⁰³ Bugün Kale-i Şeyh karyesi yakınlarında ki Arikân mezra değil ve yerleşim yeri sayılmaktadır.

مزرعه چشمه داود	-	Mezra-i Çeşme-i Davud	-	-
هميانک	-	Hemyanek	Hemyanek	Tepelik
مزرعه ششکان	-	Mezraa-i Şeşkân	Şeş Yekân ³⁰⁴	Tepelik
مزرعه درکان	-	Mezraa-i Darkân	-	-
ایاریق	-	Ayarık	-	-
مزرعه ایاریق	-	Mezraa-i Ayarık	-	-
دره بسر	-	Dere Beser	Darabser	Tepelik
فش خاران	-	Feşharan	Feşhoran	Dağ Eteği
ابدال تاج الدین	-	Abdal Taceddin	Abdül Taceddin	Dağ Dibi
قاروینه	-	Kazvine	Kazvine	Tepelik
دهنو	-	Deh nev	Deh nev	Tepelik
نظر اباد	-	Nazar âbâd	-	-
جاورسینه	-	Caversine	Caversine	Dağ Dibi
کبوتر لانهء بابا قوری		Kebûter Lâne-i Baba Kuri	-	-
مزرعه قره قشلا	-	Mezraa-i Kara Kışla	-	-
کبوتر لانهء بابا قوری	Kara Gözlü	Kebûter Lâne-i Baba Kuri	-	-
سرمست	-	Sermest	Sermest	Tepelik
خرکوش	-	Harkuş	-	-
کاهنی کیله	-	Kahni Kile	Kend Kile	Tepelik
کرماجان	-	Kermacan	Kermacan	Ovalık
ماران زنگنه	-	Maran Zengene	-	-
آران	-	Aran	Aran	Ovalık
بوماران	-	Bumaran	-	-
سلطان اباد	-	Sultan-âbâd	Sultan-âbâd	Ovalık
قوره جیل	-	Goracıl	Goracıl	Tepelik
مزرعه چملوجه	-	Mezraa-i Çamlıca	-	-
چقا ایوسر	Karlık	Çıka-i düser	Karlık	Ovalık
مزرعه چله هشت	-	Mezraa-i Çille Heşt	-	-
الادانه	-	Ala Dana	-	-
مزرعه قناد لی	-	Mezra-i Kanadlı	-	-
کمان کران	-	Kemangeran	Kemangeran	Dağ Dibi
چایر اسحاق اباد	-	Çayır-ı İshak-âbâd	-	-
چایر قارلیق	-	Çayır-ı Karlık	-	-
چایر کارخانه	-	Çayır-ı Kârhanе	-	-
چایر قناد چمن	-	Çayır-ı Kennad Çimen	-	-

907 numaralı defterde bulunan 14 nahiyenin yerleşim birimlerini günümüz bölge haritası üzerinde araştırıp çoğunluğunu tespit ettiğimizi söylememiz mümkündür. Bununla birlikte Sîmîn-rûd Nahiyesi'nde 15, Kûh-paye 9, Feraver 7, Mamaşa-rûd 12, Eznard 15, Serd-rûd 36, Hemedan 22, Isfend-âbâd 30, Mihribân 48, Melayir 74, Nihâvend 26, Hersin 22, Hazal 8, Tûy 57 yer tespit edilememiştir. Ancak bunların

³⁰⁴ Şimdiki Şeş Yekân mezra değil, yerleşim birimi olarak geçmektedir.

içinde; mezra, kışlak ve çayırlara rastlanmamıştır. Çünkü zamanla bunlar tamamen değişmişlerdir.

Hemedan Livası'na ait 906 numaralı mufassal Tahrir Defteri'nin başlangıcında 22 sayfalık bir fihrist bulunmaktadır³⁰⁵. Bu fihristte, Hemedan Kazasına bağlı nahiyelerin ve onlara tabi olan köylerin isimleri yazılmıştır. Burada verilen liste ile defterin içeriğinde bulunan kayıtlar arasında bazı farklılıklar görülmektedir. Livanın idari taksimatının devamı 906 nolu defterde aşağıdaki gibidir.

Hemedan Eyaleti

15. Esed-âbâd Nahiyesi	29. Hargân Nahiyesi
16. Pilâver Nahiyesi	30. Sultaniye Nahiyesi
17. Burûcerd Nahiyesi	31. Ebher Nahiyesi
18. Serbend Nahiyesi	32. Secâs Nahiyesi
19. Şerra Nahiyesi	33. Herut Nahiyesi
20. Kezzaz Nahiyesi	34. Söhrevers Nahiyesi
21. Gerus Nahiyesi	35. Bezine-rûd Nahiyesi
22. Kuranî Nahiyesi	36. İcrûd Nahiyesi
23. Tefrîş Nahiyesi	37. Çûma Nahiyesi
24. Vefs Nahiyesi	38. Veniser Nahiyesi
25. Rûdbâr Nahiyesi	39. Celangir Nahiyesi
26. Mezdegân Nahiyesi	40. Vizard Nahiyesi
27. Dergezin Nahiyesi	41. Tirek Nahiyesi

1. 1. 15. Esed-âbâd Nahiyesi (اسد آباد)³⁰⁶

Esed-âbâd, Hemedan Eyaleti'nin ilçelerinden olup, kuzeyden Korve³⁰⁷ ve Sunkur³⁰⁸, doğudan Hemedan ve Tûyserkan, güneyden Kenkaver³⁰⁹ ve batıdan Kirmânşâh ilçesi ile çevrilidir. Esed-âbâd idari taksimatta Merkezi denilen bölümden ibarettir. Coğrafik açıdan Esed-âbâd, bir dağlık ve bir de ovalık bölgeden oluşmaktadır. Esed-âbâd şehri ovalık kısımda yer almaktadır. Dağlık kısım granit taşlardan

³⁰⁵ BOA.TT.D, 906, s. 2-22.

³⁰⁶ BOA.TT.D, 906, s. 24-57.

³⁰⁷ Korve, Kürdistan Eyaleti'nin ilçelerindedir.

³⁰⁸ Sunkur, Kirmânşâh Eyaleti'nin ilçelerindedir.

³⁰⁹ Kenkaver, Kirmânşâh Eyaleti'nin ilçelerindedir.

oluşmaktadır. Almo kulak, Han görmez, Karavul hane en önemli dağlarıdır ve rakımları 2600 m'nin üzerindedir. Burada da diğer dağlık nahiyeler gibi; iklim nispeten soğuktur, yer altı kaynaklarından 3 demir taşı madeni ve silis taşı bulunmaktadır. Tarım ve ziraat için kullanılan su Kuruçay, Herem-rûd ve Derbend-rûd nehirlerinden temin edilmektedir. Diğer bölgeler gibi burada da yaşam yerlerinin meydana gelmesinde suyun önemli yeri vardır. Nehirler, çaylar, ırmaklar, gani meralar insanların burada sakin olmalarına neden olmuştur. Defter kayıtlarına göre Esedâbâd Nahiyesi'nde toplam 101 yerleşim birimi ve mezra bulunmaktadır.

Tablo 15

Esed-âbâd Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
قصیه اسد اباد		Kasaba-i Esed-âbâd	Esed-âbâd	Ovalık
امام جعفرزاده عبدالله	-	İmam Caferzâde Abdullah	İmam-zâde Abdullah	-
خون اب	-	Hun Âb	-	-
قشلاق ولی خان یک	-	Kışlak-i Veli Han Beg	-	-
بهمندر	-	Behmender	Behmen Der	-
بیاج	-	Bayac	Biyaç	Dağ Eteği
حصار خاکریز	-	Hisar-i Hakriz	Hakriz	Ovalık
آقبلاغ	Ahmed âbâd	Ak Bulak	Ak Bulak	Ovalık
بیت	-	Beyt	Beyt-i Revan	Dağ Eteği
دهنو	-	Dehnev	Dehnev	Ovalık
دنوش	-	Denuş	Dehnuş	Ovalık
یوسف اباد	-	Yusuf-âbâd	Yusuf-âbâd	Ovalık
چایر	-	Çayır	-	-
کولین دپه	-	Külin Depe	-	-
ناصر اباد	-	Nasır-âbâd	-	-
موسی اباد	-	Musa-âbâd	Musa-âbâd	Ovalık
لیلک	-	Leylak	Lek Lek	Ovalık
دوجقا	-	Düçika	-	-
قلعه چقاه بالا	-	Kale-i Çıka-i Bâlâ	-	-
قلعه چقاه زیر	-	Kale-i Çıka-i Zir	-	-
بیفانق	-	Bifanek	Bifanec	Ovalık
پیر شمس الدین	-	Pir Şemseddin	Pir Şemseddin	Ovalık
علی اباد	-	Ali-âbâd	Ali-âbâd ³¹⁰	Ovalık
کومبله	-	Kumbala	Gonbole	Dağ Eteği
شاه کاریز بغلی	-	Şah Kariz-i Beğeli	-	-
دولت اباد	-	Devlet-âbâd	Devlet-âbâd	Ovalık
جرکن اغاج	-	Cergen Ağac	-	-
فش	-	Feş	Feş	Ovalık
چنار بالی یک	-	Çınar-ı Balı Beg	-	-

³¹⁰ Ali-âbâd-i Pir Şemseddin diye de geçmektedir.

النجة	-	Alınca	Alınca	Dağ Eteği
ويرایى	-	Virayi	Virayi ³¹¹	Vadi
مان اباد	-	Man-âbâd	-	-
سر تويلان	-	Ser Tuylan	Tuylan-i Ulyâ ve Süflâ	Tepelik
جنکول	-	Cenkul	-	-
زرشخانى	-	Zereşhâni	Zereşkhani	-
موله	-	Mule	Miyule	Tepelik
کوزارپن	-	Güzarpen	Godarpehn	Tepelik
اهو دپه	-	Ahu Depe	Ahu Tepe	Ovalık
پير يوسف	-	Pir Yusuf	Pir Yusuf	Dağ Eteği
سير اوند	-	Siravend	Siravend	Dağ Eteği
جنت اباد	-	Cennet-âbâd	Cennet-âbâd	Ovalık
مزرعه جعفر اباد	-	Mezraa-i Cafer-âbâd	Cafer-âbâd ³¹²	Vadi
مزرعه دينار اباد	-	Mezraa-i Dinar-âbâd	-	-
دهبوزان	-	Dehbozan	Deh Gelan ³¹³	Ovalık
تيمورج حصارى	-	Timurec Hisarı	-	-
کوانله	-	Kuvanle	Kuvanle	Vadi
بد خوره	-	Bedhore	Badhore	Ovalık
لطيف اباد	-	Latif-âbâd	Latif	Ovalık
مزرعه عزيز اباد	-	Mezraa-i Aziz-âbâd	Aziz-âbâd ³¹⁴	Dağ Eteği
کيردکا نه	-	Girdekana	Gerdekane	Dağ Eteği
رشتيان	-	Reştiyan	Reştiyan	Tepelik
زرده	-	Zerde	Zerde	Dağ Eteği
حصار اشتيان	-	Hisar-i Aştiyan	-	-
اوشترين	-	Üştürin	Oştorcin	Vadi
سرا له	-	Serala	-	-
بورجين	-	Burcin	Bucin	Dağ Eteği
کوزرکچين	-	Gözerekçin	Gozerekcin	Dağ Eteği
مزرعه کوره و بياج	-	Mezraa-i Kure ve Bayac	-	-
صدران	-	Sedran	Sedran	-
مزرعه ميدان قيا	-	Mezraa-i Meydan Kaya	-	-
مزرعه فرخ اباد	-	Mezraa-i Ferruh-âbâd	-	-
ترخين اباد	-	Terhin-âbâd	Terin-âbâd	Vadi
مزرعه کاوان	-	Mezraa-i Gavlan	-	-
لايازه	-	Layaza	-	-
ملهمدار	-	Melhemdar	Melhemdere	Vadi
مزرعه بند خليل	-	Mezraa-i Bend-i Halil	-	-
يلان کاندر	-	Yılan Kandır	-	-
باغ ملک	-	Bağ Melik	-	-
ملا ولى	-	Molla Veli	Malla Veli	Dağ Eteği
سياه گله	-	Siyah Gelle	Siyah Gelle	Dağ Eteği
سياه کمر	-	Siyah Kemer	Siyah Kemer	Ovalık
کمک	-	Kömek ³¹⁵	Kömek Ulyâ ve Süflâ	Dağ Eteği

³¹¹ Virayi karyesinin diğer adı Şirzelli diye geçmektedir.

³¹² Bugünkü Cafer-âbâd mezraa değil, karye olarak geçmektedir.

³¹³ Günümüzde Deh Gelan karyesinin diğer adı Dehbozan olarak geçmektedir.

³¹⁴ Bugünkü Aziz-âbâd karye olarak geçmektedir.

³¹⁵ Sıra 72'de Kömek karyesi altında "Der Karye" yazılarak sıra numaraları olmayan Kömek meşhur Çeşme Bulağı ve Kömek meşhur Deh nev karyeleri yazılmıştır ve hepsi boşaltılmış durumunda imişler.

در کمک	Ali Basan	Der Kömek	-	ve Tepelik
ایورا	-	Ayvura	İyora	Vadi
سمران	-	Semeran	Samiran	Ovalık
چنار سلیمانہ	-	Çınar-ı Süleymani	Çınar-i Ulyâ	Dağ Eteği
چنار قرہ بک	-	Çınar-ı Kara Beg	Çınar-i Süflâ	Ovalık
خرتجر	-	Hartecer	Hertecer	-
چنار پیامتی	-	Çınar-ı Piyameti	-	-
چارق	-	Çarık	Çarık	Dağ Eteği
کومشا نہ	-	Gümüşane	Komşane	Dağ Eteği
قوچ دیپہ	-	Koç Depe	Koç Tepe	Ovalık
آق دیپہ	-	Ak Depe	-	-
احین	-	Acın	Acın	Vadi
سیاہ کمر	-	Siyah Kemer	-	-
حاج ایوب	-	Hac Eyüb	-	-
شریف اباد	-	Şarif-âbâd	Şarif-âbâd	Dağ Dibi
چشمہ جلال الدین	-	Çeşme-i Celaleddin	-	-
کاو کوزان	-	Gav Gözan	-	-
زیوہ	-	Zive	Zive	Tepelik
مزرعہ مہرجرد	-	Mezraa-i Mihrcerd	-	-
کوا نہ	-	Kuvana	Kuvane	Vadi
مزرعہ میان رودان	-	Mezraa-i Miyanrûdan	-	-
بوہراز	-	Buhraz	Behraz ³¹⁶	Ovalık
وندرا اباد	-	Vender-âbâd	Vender-âbâd	Ovalık
چایر وندرا اباد	-	Çayır-i Vender-âbâd	-	-
مزرعہ اسحق اباد	-	Mezraa-i İshak-âbâd	-	-
ہولبر	-	Hülber	Holver-i Ulyâ ve Süflâ	Vadi
بوترہ وان	-	Butere Van	-	-
ہودرہ	-	Hu Dere	Huderc	Vadi
چنار سعیدی بک	-	Çınar-i Sa'adi Beg	-	-

1. 1. 16. Pilâver Nahiyesi (پیلاور)³¹⁷

Pilâver Nahiyesi, coğrafi açıdan Kirmânşâh şehrinin kuzeyinde bulunmaktadır. Kirmânşâh Eyaleti'nin ilçelerinden sayılan Pilâver, kuzeybatıdan Senendec, batıdan Pave ve İslâm-âbâd, güneyden Şirvan ve Çerdol, doğudan Esed-âbâd ve Kenkaver ve kuzeydoğudan Sungur ilçeleri ile çevrilidir. İdarî taksimatta Kirmânşâh ilçesi 6 nahiyeye bölünmektedir. Bunlar sırasıyla; Merkezi, Mahideşt, Sahne, Firuz-âbâd, Dinever ve Hersin olarak sayılabilir. Pilâver Nahiyesi, bugünkü Merkezi denilen bölümde yer almaktadır. Merkezi Nahiyesi; Püşt Derbend, Miyan Derbend, Bâlâ

³¹⁶ Behraz karyesinin diğer adı Nusret-âbâd diye geçmektedir.

³¹⁷ TT.D, 906, s. 58-83.

Derbend, Durud, Feraman ve Karasu kısımlarından oluşmaktadır³¹⁸. Pilâver Nahiyesi'nde bulunan karyeler çoğunlukla Poşt Derbend ve Miyan Derbend bölgesinde yer almaktadır. Tablo 16'da görüldüğü gibi, yerleşim birimleri genellikle dağlık bölgelerde yer almaktadır. Bu bölgede de ahali, geçimlerini tarım ve hayvancılıktan sağlamaktadır. Dolayısıyla su onların hayatında çok önemli bir yer tutmaktadır. Nahiyede Çem ve Bağça adında iki mevsimlik çay bulunmaktadır. Karasu ve Çemluç nehirleri de, devamlı olarak bölgenin su ihtiyacını karşılamaktadır. Kirmânşâh ilçesinde de zengin Mermer taş madenleri bulunmaktadır³¹⁹. Defter kayıtlarına göre, nahiyede toplam 84 yerleşim birimi ve mezra bulunmaktadır.

Tablo 16

Pilâver Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
مرزيفون	-	Merzifon	Merzban	Tepelik
قره ويس اباد	-	Kara Veysâbâd	Kara Veys	Ovalık
مزرعه موچا خان	-	Mezraa-i Muça Han	Muça Han ³²⁰	Ovalık
کمشور	-	Gümüşver	Kemşur	Dağ Eteği
ويرمزان	-	Vermezan	Vermezan	Dağ Eteği
پيرنجان	-	Pirincan	Berencan	Dağ Eteği
وريله	-	Verile	Verle	Dağ Eteği
مزرعه يوان	-	Mezraa-i Yuvan	Yuvan ³²¹	Dağ Eteği
مزرعه قاشق	-	Mezraa-i Kaşık	-	-
پير موزد	-	Pir Müzd	Pir Müzd	Dağ Eteği
محمود اباد	-	Mahmud-âbâd	Mahmud-âbâd	Ovalık
سورکال	-	Sürkal	Sürkal	Dağ Eteği
کاکيه	-	Kakiya	Kakiha	Ovalık
ويرمانجه	-	Vermanca	Vermence	Dağ Eteği
سرابله	-	Serabla	Serabiye	Dağ Eteği
افشار	-	Afşar	Tepe Afşar	Ovalık
درويش على	-	Derviş Ali	-	-
تيکه	-	Tike	Tekye	Dağ Dibi
قاکلستان	-	Kakılistan	Kakelestan	Ovalık
مزرعه سياه چقا	-	Mezraa-i Siyah Çıka	Siyah Çıka ³²²	Ovalık
گون چقا	-	Gün Çıka	Gevher Çıka	Ovalık
مزرعه سنقر اباد	-	Mezraa-i Sungur-âbâd	-	-
ليلان بر	-	Leylan Ber	-	-
سلطان کوه	-	Sultan Kûh	Sultan Kûh	Dağ Eteği
دهکده ملا باقر	-	Dehkede-i Molla Bâkır	Bâkır-âbâd ³²³	Ovalık

³¹⁸ *Ferheng-i Coğrafya-i Kirmânşâh*, c. XLVI, Sâzimân-i Coğrafya-i Vezaret-i Difa' ve Poştibânî-i Niruha-i Müsallah, Tahran 1374 h.ş, s. 546.

³¹⁹ *Ferheng-i Coğrafya-i Kirmânşâh*, s. 547.

³²⁰ Bugün Muça Han karye olarak geçmektedir.

³²¹ Şimdiki Yuvan karye olarak geçmektedir.

³²² Bugünkü Siyah Çıka karye olarak geçmektedir.

چراق اباد	-	Çırac-âbâd	Çırac-âbâd	Ovalık
کور دپه	-	Kör Depe	-	-
داشوليجان	-	Daşulican	-	-
لورلاز	-	Lorlaz	-	-
احمد اباد	-	Ahmed-âbâd	Ahmed-âbâd-i Payin ve Bâlâ	Ovalık
مزرعه یخته کان	-	Mezraa-i Yahta Kân	Yahta Han	Dağ Eteği
بر آفتاب	-	Ber Âftab	-	-
خرنیک	-	Harnik	-	-
سلولان	-	Sululan	-	-
بی ابر	-	Biebr	Biebr-i Çıka Maran	Vadi
کلولان	-	Gelulan	Kulan	Ovalık
بابا تورک	-	Baba Türk	-	-
کومک	-	Kömek	-	-
قشلاق بر آفتاب	-	Kışlak-ı Ber Âftab	Kışlak	Dağ Eteği
سوتیان	-	Sütiyan	-	-
قره زل	-	Kara Zel	-	-
کره چقا	-	Kara Çıka	Kara Çıka	Tepelik
کره چقا	-	Kara Çıka	-	-
لعل اباد	-	Lâ'l-âbâd	Lâ'l-âbâd	Ovalık
صفی اباد	-	Safi-âbâd	Safi-âbâd	Dağ Eteği
ملک دپه	-	Melik Depe	Melek Tepe	Ovalık
خوشینان	-	Hoşinan	Hoşinan-i Ulyâ, Vüsta, Süflâ	Ovalık
چایر برنیان	-	Çayır-ı Bertiyân	-	-
چایر سراویلی	-	Çayır-ı Seravili	-	-
کزر	-	Kezer	-	-
قالیان	-	Kalyan	-	-
کانی بک	-	Kani Beg	-	-
بورتهکه	-	Burteke	-	-
زین الدین	-	Zeyneddin	Zeyneddin	Dağ Eteği
دیز کران	-	Dizkıran	Dizgeran	Dağ Eteği
وندرنی	-	Vendereni	Venderni-i Ulyâ ve Süflâ	Dağ Eteği- Dağ Kenarı
مابند	-	Mabend	-	-
یا عباسی	-	Yâ- Abbasi	-	-
شیروانه	-	Şirvana	Şirvane	Dağ Eteği
هزار جریب	-	Hezar Cerib	-	-
قیصران	-	Kayseran	-	-
زرنجوق	-	Zerencuk	Zerrincub	Ovalık
بلان	-	Belan	Belan	Ovalık
چوب طاشان	-	Çub Taşan	Çub Taşan	Ovalık
سالر اباد	-	Salar-âbâd	Salar-âbâd	Ovalık
قلعه	-	Kale	-	-
شاه خانی	-	Şah Hani	Kale-i Şah Hani	Ovalık
رازین	-	Razin	Raziyan	Dağ Eteği
خران	-	Haran	Herran	Dağ Eteği
هند یاندر	-	Hind Yandır	Hind Yandır	Dağ Eteği
سورنی	-	Sürni	Sürni-i Ulyâ ve Süflâ	Tepelik
کمکی کن	-	Kömeki Kon	-	-
کورکان	-	Kürekan	-	-

³²³ Aynı mevkide Bâkır-âbâd karyesi bulunmaktadır.

ماراب	-	Marab	Marab	Dağ Eteği
بظمان	-	Batman	Batman	Ovalık
ورمهنگ	-	Vermeheng	Vermeheng	Ovalık
ظوره ریز	-	Torbariz	Tobreriz	Tepelik
بیار	-	Biyar	Biyar	Ovalık
کلماس بر کوش	-	Kelmas Berkuş	-	-
توانکش	-	Tevankeş	Tevankeş	Vadi
کمبارک	-	Kemyarek	-	-
کولوجه	-	Güllüca	-	-
کولوجه دیگر	-	Güllüca-i Diğer	-	-
امام زاده	-	İmam-zade	-	-

1. 1. 17. Burûcerd Nahiyesi (بروجرد)³²⁴

Lûristan Eyaleti'nin ilçelerinden sayılan Burûcerd, kuzeyden Melayir, doğudan Şazend, güneydoğudan Durud, batı ve güneyden Hürrem-âbâd ilçeleri ile sınırlıdır. İdarî taksimatta Burûcerd ilçesi, Merkezi ve Üştürniyan adıyla anılan iki bölümden oluşmaktadır. Bölgenin en önemli dağları Miş perver, Muluk, Ser Dere, Fatmakoş dağlarıdır. Rakımları 2550 metre üzerinde olup, Zagros sıra dağlarının devamı sayılmaktadırlar. Gırin dağlarından doğan Gülrûd nehri, Marbere nehri ile birleşip Sezar nehrini ortaya çıkardıktan sonra bölgenin tarım arazilerini sulamaktadır. Ayrıca Serab-i Kertul, Gülrûd, Zarem ve Talhe çayları bölgede devamlı akmaktadırlar. Nahiyenin çeşitli kısımlarında kireç taşı, feldespat, talk ve kum madenleri bulunmaktadır³²⁵. Akan suların bolluğu, geniş meralar ve Silahor ovasının verimli toprağı insanları burada yaşamaya çekmiştir³²⁶. Defterde, Nefs-i şehri Burûcerd'in kayıtları biterken Silahor Nahiyesi'nin başlığı atılmıştır ve altında karyeler sırayla yazılmıştır. Silahor, İran'ın batısında bulunan düz arazilerin en büyüğü sayılır. Bu geniş ova Burûcerd ve Durud ilçelerinin çoğunu kapsamaktadır. Silahor sözcüğü Seylab Hor kelimesinin kısaltılmışıdır; anlaşılıyor ki eskiden de bu bölge halkı sel suları ile büyük problemler yaşamışlar. Silahor, bâlâ ve payin diyerek iki bölüme ayrılmaktadır. Silahor-i bâlâ, merkezi Oştorniyan olarak Melayir ilçesinin güneyinden ve Nihâvend'in doğusundan başlayarak Burûcerd şehrine kadar devam etmektedir. Silahor-i payin,

³²⁴ *TT.D*, 906, s. 86-126.

³²⁵ *Ferheng-i Coğrafya-i Hürrem-âbâd*, c. LVIII, Sâzimân-i Coğrafya-i Vezaret-i Difa' ve Poştibânî-i Niruha-i Müsallah, Tahran 1373 h.ş, s. 70-73.

³²⁶ Rustaha-i İnterneti İran, <http://www.roosta.ir/>, Silahor, Son başvuru 24/12/2012.

ovanın asıl kısmı olarak Burûcerd şehrinden başlayarak Durud'a doğru devam etmektedir. Bu bölgenin önemli şehirlerinden Durud, Burûcerd ve Çalançulan'ı sayabiliriz ³²⁷. Defter kayıtlarına göre bölgede toplam 129 yerleşim birimi bulunmaktadır. Yerleşim yerleri genellikle vadi ve ovalık, iklimi de ılımlıdır.

Tablo 17

Burûcerd Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
شهر بروجرد	-	Şehr-i Burûcerd	Burûcerd	Ovalık
اکبر آباد	-	Ekber-âbâd	Ekber-âbâd	Ovalık
سلطان کبل	-	Sultan Kebel	Sultan-âbâd	Dağ Dibi
پری	-	Peri	Peri can	-
قرل جان	-	Kızıl Can	-	-
وشکردار	-	Veşkerdar	-	-
دره کرم	-	Dere-i Germ	Dere-i Germ	Dağ Eteği
حق وله	-	Hak Vala	-	-
فلک الدین	-	Felekeddin	Felekeddin	Ovalık
گیجایی	-	Gicayi	Gicali-i Ulyâ ve Süflâ	Dağ Dibi-Vadi
کیش کران	-	Kebş Kıran	Kefş Giran	Ovalık
؟ شاه قولى	-	? Şah Kulu	-	-
دره کورک	-	Dere-i Gürg	Dere-i Gürg	Tepelik
دستجرت	-	Destcert	Destgerd	Dağ Arası
ایکنه	-	İğne	-	-
افراونده	-	Efravende	Feravende	Dağ Eteği
ننه کوره	-	Nene Küre	-	-
توردز	-	Turdüz	Tude Zen	Ovalık
سونجه	-	Sonca	-	-
قربا نله	-	Kurbanla	-	-
مرحمدر	-	Merhemder	Melhemder	-
چرخستان	-	Çarhistan	Çarhistan	Ovalık
سرنجه	-	Serince	Serince	Dağ Dibi
حسنيان	-	Hasanyan	Hasanyan ³²⁸	Tepelik
فیروز آباد	-	Firuz-âbâd	-	-
تلخستان علیا	-	Telhistan-i Ulyâ	Telhestan	Dağ Başı
تلخستان سفلا	-	Telhistan-i Süflâ	-	-
ازناد	-	Eznad	Ezna	Ovalık
اشترنیان	-	Üştürniyan	Oştorniyan	Ovalık
انگشته	-	Engüşte	Engüşte	Dağ Eteği
ابوالعباسی	-	Ebü'l-Abbasi	Abbas-âbâd	Tepelik
ارجنه	-	Ercene	-	-
بزهل	-	Bozhel	Bozhel	Dağ Eteği
پرکک	-	Perkek	Keperke?	Dağ Dibi
بینات	-	Binat	Binaf	Vadi
بدر آباد	-	Bedr-âbâd	-	-

³²⁷ Rustahay-i İnterneti İran, <http://www.roosta.ir/> سیلاخور .

³²⁸ Bugün Hasanyan karyesi Hüseyincan ve Gürgan-i Ulyâ diye de adlandırılır.

بی دکلمه	-	Bidekleme	Bidekleme	Vadi
توجه دره	-	Tuca Dere	-	-
حسن اباد	-	Hasan-âbâd	Hasan-âbâd	Tepelik
خشتیا نک	-	Hıştıyanek	Hıştıyanek ³²⁹	Ovalık
؟خانه	-	?Hane	-	-
دره کرم	-	Dere-i Germ	Dere-i Germ	Dağ Eteği
دالانجو	-	Dalancu	Valancerd	Vadi
دهنو	-	Deh nev	Deh nev	Tepelik
رازان	-	Razan	Razan	Dağ Eteği
رازله	-	Razla	-	-
پلکان	-	Pelekân	Pelkan-i Ulyâ ve Süflâ	Tepelik DağEteği
دره کورک	-	Dere-i Gürg	-	-
جرجیس اباد	-	Cercis-âbâd	-	-
دهکورت	-	Deh Kürt	Deh Kürd	Vadi
اسیادر و ملک اباد	-	Asiyader ve Melik-âbâd	-	-
کورسنجه	-	Görsence	-	-
کنجینه	-	Gencine	Gencine	Ovalık
پول شکسته	-	Pol-i Şikeste	-	-
زین اباد	-	Zeyn-âbâd	Zeyn Ali	Dağ Dibi
دینار اباد	-	Dinar-âbâd	Dinar-âbâd	Ovalık
زما اباد	-	Zımaâbâd	Zarm	Ovalık
اکبر اباد	-	Ekber-âbâd	Ekber-âbâd	Dağ Eteği
کا غه	-	Kağa	Kağe	Ovalık
میدان	-	Meydan	Meydan	Ovalık
زرین خانی	-	Zerrin Hani	Zerin Hani	Dağ Eteği
حشه ویل علیا	-	Haşa Vil-i Ulyâ	Heşvid	Dağ Eteği
حشه ویل سفلا	-	Haşa Vil-i Süflâ	-	-
افراونده	-	Efravende ³³⁰	-	-
پهلوان کل	-	Pehlivan kel	Pehlevan kel	Ovalık
دریان دره	-	Deryan Dere	Deran Dere	Vadi
پیریجان	-	Pirican	Pirican	Tepelik
کرتیل پیره	-	Kertil Pire	-	-
کید دن	-	Kidden	Kidan	Ovalık
ابکته	-	Âbkete	Âbket-i Bâlâ ve Payin	Dağ Eteği- Vadi
سرجبانه	-	Sercabana	-	-
سوران	-	Suran	Suran	Tepelik
سندرکان	-	Senderkân	Senderkân	Ovalık
بام سر	-	Bamser	Bamser-i bala ve payin	Vadi
کز تاف	-	Geztaf	Geztaf-i Ulyâ ve Süflâ	Tepelik
چوبدر	-	Çubder	Çubdar-i Bâlâ ve Payin	Vadi
شهر بانو	-	Şehrbanu	-	-
سعادت مرجه	-	Saadet Merce	-	-
داخوريجان	-	Dahurican	Do Haheran	Dağ Eteği
زردکمر	-	Zerd Kemer	-	-
سالیانه	-	Saliyana	Saliyane	Ovalık
سنکانه	-	Senkâna	Selenkâne	-
سی زان	-	Sizan	Sizan	-
سنجردی	-	Sencerdi	-	-

³²⁹ Hıştıyanek karyesinin diğer adı Terkun olarak geçmektedir.

³³⁰ Yukarıda 16. numarada Efravende kayıt edilmiştir, tekrarlanmış olabilir.

شیران چقا	-	Şiran çıka	Şirin çıka	-
مینہ جریب	-	Mine Cerib	Hezar Cerib	Dağ Dibi
کرکی خان	-	Gürgi Han	Gürgi Han	-
کمران	-	Kemran	-	-
کوشک	-	Köşk	Köşk-i Süflâ	Dağ Başı
کولجرت	-	Gülcerdet	Gülçehran	Tepelik
میان رودان	-	Miyanrûdan	Miyanrûdan	Dağ Eteği
میان کران	-	Miyan Geran	Miyan geran	Vadi
تودار	-	Tudar	Tudar	Dağ Eteği
ده شیخان	-	Deh Şeyhan	Deh şeyhan	Vadi
دهنو	Hüdadad	Deh nev	Deh nev	Ovalık
کاریز خداداد	-	Kariz-i Hüdadad	Kehriz	Ovalık
دستجرت	-	Destcert	-	-
دره شاهبوداق	-	Dere-i Şahbudak	-	-
کورک و مست میدان و قارمندی	-	Kürk, Mest meydan, Karmendi	-	-
میان ولان	-	Miyanvulan	Miyanvulan-i Ulyâ ve Süflâ	Ovalık
خسرو اباد	-	Hüsrev-âbâd	Hüsrev-âbâd	Ovalık
دلی اباد و یون قلعه	-	Deli-âbâd ve Yün Kale	Deli-âbâd	Dağ Eteği
تیمور	-	Timur	-	-
کاودانه	-	Gav Dane	-	-
اندا	-	Anda	Andikan	-
شاه بودن	-	Şah Budun	-	-
شاه بودن دیگر	-	Şah Budun-i Diğer	-	-
فلک الدین	-	Felekeddin	Kale-i Nev-i Felekeddin	Ovalık
دکریز	-	Dekriz	-	-
درمیان	-	Dermiyan	Dermiyan	Ovalık
کله کوچه	-	Gele Göçe	Gelle	Ovalık
شاه ویران	-	Şah Viran	Şah Viran-i Ulyâ ve Süflâ	Vadi-Ovalık
زان	-	Zan	Jan	Ovalık
شکر اباد	-	Şükür-âbâd	Şeker-âbâd	Ovalık
بهرام اباد	-	Behram-âbâd	Behram-âbâd-i Ulyâ ve Süflâ	Ovalık
زریز	-	Zeriz	Zerder	-
قوروغ کلبی امیراخور	-	Koruk-i Kelbi Emir Ahur	-	-
قوروغ بی بار	-	Koruk-i Bibar	-	-
قوروغ ویران	-	Koruk-i Viran	-	-
کوشه پول	-	Gûşe-i Pol	Gûşe-i Pol	Ovalık
دره زان	-	Dere Zan	Dere Jan-i Bâlâ ve Payin	-
امیر اباد	-	Emir-âbâd	Emir-âbâd	Dağ Dibi
کجه سرک	-	Gece Serek	-	-
سولانه	-	Sulana	-	-
التون اباد	-	Altun-âbâd	-	-
امیانه	-	Emyane	-	-
قاضی اباد	-	Kadı-âbâd	Kadı-âbâd	Dağ Eteği
توکجو	-	Tükçü	-	-
کن پره	-	Gen pere	-	-

1. 1. 18. Serbend Nahiyesi (سر بند)³³¹

Serbend, Merkezi Eyaleti'nin ilçelerinden biridir. Kuzey ve doğudan Erak, kuzeybatıdan Melayir, güneydoğudan Humein, güneyden Eliguderz ve batıdan Burûcerd ilçeleri ile sınırlıdır. İdarî taksimatta Serbend, Şazend ve Astone isimli iki şehirden; Merkezi ve Henduder isimli iki nahiyeden oluşmaktadır. Şazend şehri bölgenin merkezi sayılmaktadır. Serbend bölgesi dağlık olduğundan dolayı, bazı zamanlar yazın başlangıcına kadar yükseklerde kar bulunmaktadır. Nahiyede çok sayıda nehir ve çaylar mevcuttur, suların kaynağı yükseklerde yığılan karlardır. Karaçay nehri, Ezna, Abbas-âbâd çeşmeleri bunların en önemlilerinden sayılmaktadır. Bu bölge geniş bir ovalık alanıdır ve Serbend ilçesi bu alanın güney kısmında bulunmaktadır. İklimi ılımlı olup, soğuğa meyilli sayılır. Bu nahiyede de diğer bölgeler gibi silis, kum, taş, demir taşı madenleri bulunmaktadır³³². Defter kayıtlarına göre bölgede toplam 44 yerleşim birimi bulunmaktadır.

Tablo 18

Serbend Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
آهنگران	-	Ahengeran	-	-
انبودر	-	Enbuder	-	-
چم کلان	-	Çem Kelan	-	-
خلیفه بولاغی	-	Halife Bulağı	Halife Bulağı	Tepelik
خمس تان	-	Humstan	Humestan	Tepelik
خشته دره	-	Hışta Dere	-	-
رازبانه	-	Raziyana	-	-
زاغ دره	-	Zağ Dere	Dere Zağ-e-i Bâlâ ve Payin	Tepelik
زرالوک	-	Zer Aluk	Pa Zerd Alu	-
فیروز آباد	-	Firuz-âbâd	Firuz-âbâd	Dağ Arası
بی زبانی	-	Bi Zebanlı	-	-
کند کبود	-	Kend-i Kebûd	Ken Kebûd ³³³	Dağ Eteği
کند سفید	-	Kend-i Sefid	Deh Sefid	Dağ Eteği
توردر	-	Turder	-	-
سه کوزه	-	Se Kûze	-	-
هندودر بزرگ	-	Hinduder-i Büzürg	Henduder	Ovalık
هندو در کوچک	-	Hinduder-i Kûçek	-	-
قرجستان	-	Karcistan	-	-
لوک تراشان	-	Lûk Tıraşan	-	-
تلخستان علیاوسفلا	-	Telhistan-i Ulyâ ve Süflâ	Telhistan ³³⁴	Dağ Başı

³³¹ *TT.D*, 906, s. 127-132.

³³² *Ferheng-i Coğrafya-i Hürrem-âbâd*, s. 368-369.

³³³ Ken Kebûd karyesinin diğer adı Nusret-âbâd diye geçmektedir.

³³⁴ Karyenin diğer adı Kale Han diye geçmektedir.

ریوشت وهشتیان وتیرکانی زیان	-	Rivešt -Heštīyan -Tirkani Ziyan	Revešt	Vadi
اق بولاق	-	Ak Bulak	Ak Bulak-i Hasan Han	Vadi
نظر علی	-	Nazar Ali	-	-
موشکدر	-	Müşkdür	-	-
سرنجه	-	Serince	Serince	Tepelik
ابراهیم آباد	-	İbrahimâbâd	-	-
ده سفید	-	Deh-i Sefid	-	-
گول زرد	-	Gül-i Zerd	Gül Zerd-i Âbdi	Vadi
بن گنبد	-	Bün Günbed	Bon Gün-bed	Tepelik
طاوا ندشت	-	Tavandest	Tavandest-i Ulyâ ve Süflâ	Vadi
طاوان رود	-	Tavanrûd	-	-
مروک سرنجه	-	Mervek-i Serince	Mervek	Vadi
چشمه غضنفر	-	Çeşme-i Ğazenfer	-	-
باغ جمال	-	Bağ-i Cemal	Bağ-i Cemal	Vadi
شرقدر	-	Şarkder	-	-
ازناودر	-	İznavder	Ezna	Ovalık
مرهمدر	-	Merhemder	-	-
کلبر دیک	-	Gülber Dik	Golber	Ovalık
کورک علی	-	Gürg Ali	-	-
کار دانه بر	-	Kardana Ber	Kârhane	Ovalık
در حاجزان	-	Der Hacizan	-	-
توخم سار	-	Tohum Sar	-	-
چنارستان	-	Çinâristan	Çenâristan	DağEteği
وزمستان	-	Vezmistan	Vezmestan	Tepelik

1. 1. 19. Şerra Nahiyesi (شِرا)³³⁵

Şerra, Hemedan ilçesinin nahiyelerinden birisidir. Etrafı; kuzeyden Famenin Nahiyesi, doğu ve güneydoğudan Erak ilçesi, güneyden Melayir ilçesi ve batıdan Hemedan ile çevrilidir. İdarî taksimatta Şerra Nahiyesi Ceyhun Deşt, Çah Deşt ve Şur Deşt diye 3 kısımdan oluşmakta olup Kahavend Karyesi nahiyenin merkezi olarak geçmektedir. Şerra nispeten düz ve ovalık bir bölgede bulunmaktadır ve doğu tarafında bulunan yükseklikler Erak ilçesine aittir. Elvend dağından kaynaklanan Karaçay, nahiyenin en önemli çayı olup tarım arazilerini suladıktan sonra Tuz Gölüne dökülmektedir. Şerra Nahiyesi'nde de taş ve kum madenleri bulunmaktadır. İklimi soğuk ve kuru sayılır³³⁶. Defter kayıtlarına göre bölgede toplam 39 yerleşim birimi mevcuttur ve yerleşim yerleri çoğunlukla ovalık kısımlardadır.

³³⁵ TT.D, 906, s. 134-143.

³³⁶ Ferheng-i Coğrafya-i Hemedan, s. 258-259.

Tablo 19

Şerra Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
دیز اباد	-	Diz-âbâd	Diz-âbâd	Ovalık
راه جرت	-	Rahcert	Rahcerd	Ovalık
آب انبار	-	Âbanbar	Âb-ı anbar	Dağ Eteği
می اباد	-	Mey-âbâd	-	-
عبدالرحیم	-	Ebdürrahim	Ebdürrahim	Ovalık
وزوانه	-	Vezvane	Vezvaneg	Dağ Eteği
دولت اباد	-	Devlet-âbâd	Devlet-âbâd	Ovalık
جزنه	-	Cizne	Cezneg	Ovalık
قوزاتلی	-	Kozanlı		
قوزان	-	Kozan		
دهلق	-	Dehlak		
فراو	-	Ferav	Furan	Ovalık
کوشوروان	-	Kuşurvan	Cuşirvan	Ovalık
راز گوردان	-	Razgurdan	Razgerden	Vadi
کوکجه لو	-	Gökcelu	Gavcelu	Tepelik
دهچال	-	Dehçal	Dehçal	Ovalık
سیران	-	Seyran	Seyran	Ovalık
خونداب	-	Hundab	Hedab	Ovalık
چاورسیان	-	Çaversiyan	Caversiyan	Ovalık
اخلاص اباد	-	İhlâs-âbâd	-	-
ایجان	-	İcan	İcan	Ovalık
مست	-	Mest	Mest-i Payin	Ovalık
خانقاه	-	Hân-kâh	Hân-kâh-i Ulyâ ve Süflâ	Ovalık
افطاش	-	Aktaş	Aktaş	Ovalık
صالحی	-	Salihi	Salihi	Tepelik
اوشته	-	Avüşte	Adeşte	Vadi
حسین کورک	-	Hüseyin Gürg	Hüseyin Gürg	-
لنجاب سفلا	-	Lincab-i Süflâ	Lencab-i Süflâ	Dağ Dibi
دیرمن	-	Değirmen	Derman	Tepelik
علی اشیر	-	Ali Aşır	Aliâbâd	Ovalık
حرزنه	-	Herzene	Horzen	Ovalık
خریهلو	-	Har Pehlu	Har Pehlu	Dağ Arası
امام زاده عباس	-	İmam-zâde Abbas	İmam-zâde Abbas	Ovalık
کاریزان	-	Karizan	Gazeran	Ovalık
ارجین وند	-	Ercinvend	Ercenavend	Vadi
لنجا	-	Lenca	Lencab-i Ulyâ	-
جیران	-	Ceyran	Çizan	Ovalık
قینارچه	-	Kaynarca	Ğeynarca	Ovalık
ملا کیرد	-	Molla Gird	-	-

1. 1. 20. Kezzaz Nahiyesi (کزّاز)³³⁷

Kezzaz, Irak ilçesinin güneyinde bulunan bir karyenin adıdır. Irak ilçesinin Astane Nahiyesi 3 bloktan oluşmuştur ve Kezzaz Karyesi bu bloklara bağlıdır. Mevki olarak Kara Kehriz ve Serbend Nahiyesi'nin arasında aşağı yukarı Astane kısmının ortasında bulunmaktadır. Bölgenin iklimi soğuk ve arazi için gereken su kanal, ırmaklar ve Hefta nehrinden temin edilmektedir³³⁸. Defter kayıtlarına göre bölgede toplam 141 yerleşim birimi bulunmaktadır. Nahiyede Kezzaz ve Astane kasabası nefis olarak kaydedilmiştir.

Tablo 20

KOA	KLA	KGA	CM
کزّاز	Kezzaz	Kezzaz-i Ulyâ ve Süflâ	Ovalık
قصبه استانه	Kasaba-i Astana	Astane	Dağ Arası
عناج	Anac	Anac	Ovalık
ما نزان	Manzan	Manizan	Ovalık
کرکان	Kerkan	Kerkan	Ovalık
سده	Sede	Deh Sed	Ovalık
الودره علیا وسفلا	Aludere-i Ulyâ ve Süflâ	Aluder	Vadi
بیرام بک	Bayram Beg	-	-
گل تپه	Gül Tepe	-	-
گوشه	Gûşe	Gûşe-i Ulyâ ve Süflâ	Tepelik
مست کوره زار	Mest-i Kürezar	Mest-i Bâlâ	-
جوسفجان	Cufescan	-	-
قشلاق کلاه دوز	Kışlak-ı Külâhdûz	Kolâhdûz	Dağ Dibi
مهاجران	Muhâciran	Muhâciran-i Kemer	Ovalık
البرز	Elburz	Elburz	Ovalık
لنجرود	Lencrûd	Lencrûd	Dağ Eteği
طوره	Töre	Töre ³³⁹	Dağ Eteği
علی اباد جوجنی	Ali-âbâd-i Cuceni	Cence Ali	-
حصار	Hisar	Hisar	Dağ Eteği
دهبول	Dehbul	Dehbul	Ovalık
دبه	Debe	Donbe	Ovalık
اسفیرجان	Esfircan	-	-
کاکلان	Kakulan	-	-
کلی	Keli	-	-
مشهد تره غان	Meşhed-i Teregan	-	-
میان ولان	Miyanvulan ³⁴⁰	-	-
وره قا	Vereka	Verka	Ovalık
خان میران	Han Miran	Hane Miran	Dağ Arası
زاليله	Zalile	Zaliyan	Vadi
شرف الدین	Şerefeddin	-	-
شرف اباد	Şeref-âbâd	Şeref-âbâd	Ovalık

³³⁷ TT.D, 906, s. 143-186.

³³⁸ Hüseyin Ali Rezmara, *Ferheng-i Coğrafya-i İran, Hemedan*, c. II, Tahran 1328 h.ş, s. 160.

³³⁹ Töre karyesinin eski adı Tile diye geçmektedir.

³⁴⁰ Miyanvulan karyesi Hürrem-âbâd'da bulunmaktadır.

شمس اباد امير خليل ان	Şems-âbâd-i Emir Halilan	Şems-âbâd	Ovalık
زهر اباد	Zehir-âbâd	Zehir-âbâd	Dağ Eteği
کلاوه	Kelave	Kelave	-
ازنا	Ezna	Ezna	Ovalık
عنبرته	Anberte	Anberte	Dağ Eteği
محسن اباد	Muhsin-âbâd	-	-
باغ رفته	Bağrafte	-	-
واشه	Vaşa	Vaşe	Dağ Eteği
موصوم	Musum	-	-
چشمه پهنه	Çeşme-i Pehne	Çeşme-i Pehn	Ovalık
حک	Hak	Hek-i Ulyâ	Ovalık
کان گندم	Kân-i Gendüm	-	-
کله	Kelle	Kelle	-
فر	Fer	Fer	Ovalık
اسکان	İskân	İskân	Vadi
اکرک	Ekerek	-	-
دهنو	Deh nev	-	-
سر سختی	Sersahti	Sersahti-i Ulyâ ve Süflâ	Ovalık
سورانه	Surana	Surana	Dağ Eteği
قلقا تی	Kılkatı	-	-
بیت محمود	Beyt-i Mahmud	-	-
سنگ سفید	Seng-i Sefid	Seng-i Sefid	Ovalık
قوشه تپه	Koşa Tepe	Kuş Tepe	Dağ Eteği
قره بنیاد	Kara Bünyad	Kale Bünyad	Ovalık
اق بولاق	Ak Bulak	Ak Bulak	
تاج دولت شاه	Tac-i Devlet Şah	Tac-i Devlet Şah	Vadi
مرواری	Mürvari	Mürvarid Dere	Dağ Eteği
بهمنی	Behmeni	Behmeni	Tepelik
زهر اباد	Zehir-âbâd	Zöhr-âbâd	Dağ Eteği
کله گتیران	Kelle Getiran	Getiran-i Ulyâ ve Süflâ	Dağ Eteği- Ovalık
قلقا تی	Kılkatı	-	-
هران	Heran	-	-
چفاسیاه	Çıka Siyah	Çıka Siyah	Ovalık
گول زرد	Gül-i Zerd	Gül Zerd-i Âbdi	Vadi
قینار	Kaynar	Ğeyner	Ovalık
بازانه	Bazana	-	-
تجره	Tecere	-	-
دستجرت تلغار	Destcert-i Telkar	Destgert	Dağ Arası
دربند بازانه	Derbend-i Bazana	Derbend	Dağ Eteği
هفته	Hefte	Hefte	Dağ Dibi
عمارت	İmaret	İmaret	Dağ Arası
کلک	Külk	Kerk	Dağ Arası
حصار	Hisar	Hisar-i Bozcan	Ovalık
سوتاش	Sutaş	Çunas	Dağ Arası
موجان	Mucan	Muçan	Dağ Arası
عالم اباد	Âlem-âbâd	Elim-âbâd	Dağ Arası
خرم اباد	Hürrem-âbâd	Hürrem-âbâd	Dağ Eteği
نورین	Nürin	Nur Eyin	Dağ Arası
چشمه پهنک	Çeşme-i Pehnek	Çeşme-i Pehn	Ovalık
چشمه بی دک	Çeşme-i Bidek	-	-
جمال اباد	Cemal-âbâd	Cemal-âbâd	Ovalık

سيرکن	Sirken	Sirken	Dağ Eteği
قاسم اباد	Kasım-âbâd	Ksım-âbâd	Ovalık
ارکوبین	Arkövin	Arkövin	Vadi
حرزون	Hurzun	Hurzan	Dağ Arası
گلشن اباد	Gülşen-âbâd	Gülşen-âbâd	Ovalık
ملک احمد	Melik Ahmed	-	-
سوار اباد	Süvar-âbâd	Süvar-âbâd	Dağ Eteği
عقیل اباد	Akîl-âbâd	Akîl-âbâd	Vadi
ضامنجان	Zamincan	Zamincan	Vadi
دوزخ دره	Dûzeh Dere	-	-
رباط	Ribat	Ribat	Dağ Eteği
قشلاق بیگ	Kıslak-ı Beg	Kıslak	-
قشلاق میل	Kıslak-ı Mil	Ribat-i Mil	Dağ Eteği
درویش دره	Derviş Dere	-	-
تنگس دره	Tenges Dere	-	-
پیرم قولی	Pirim Kulu	-	-
سرسختی دیگر	Sersahti-i Diğer	Sersahti-i Bâlâ	Ovalık
زاویه	Zaviye	-	-
خراجی	Haraci	Haraci	-
خراجی بیان	Haraci Bayan	-	-
دخاهران	Dühaهران	Dü Haهران	Dağ Eteği
زهر اباد	Zehir-âbâd	-	-
دینه کبود	Dine Kebûd	Dine Kebûd	Ovalık
چنگزین	Çengzin	Çengzin	Ovalık
گل تپه	Gül Tepe	Gül Tepe	Dağ Arası
ساکس سوخته	Saki Sûhte	Saki-i Ulyâ ve Süflâ	Dağ Arası
شمس ابادخلیل الله	Şems-âbâd-i Halilü'l-lah	Şems-âbâd	Dağ Arası
کره رود	Kererûd	Kererûd	Dağ Eteği
سنجان	Sincan	Sincan	Dağ Dibi
نظام اباد	Nizam-âbâd	Nezm-âbâd	Vadi
می جان	Meycan	Meyçan	Ovalık
مرزجران	Merzceran	Merziceran	Ovalık
رباط تراکمه	Ribat-i Terakime	-	-
فارنی یاریق زیر	Karnıyarık-i Zir	Karnıyarık-i Süflâ	Vadi
فارنی یاریق سر	Karnıyarık-i Ser	Karnıyarık-i Ulyâ	Vadi
فارنی یاریق وسط	Karnıyarık-i Vasat	-	-
نمکور	Nemekver	Nemekver	Ovalık
ریز	Riz	Riz	Dağ dibi
دربند	Derbend	Derbend	Vadi
ساقی	Sakî	Sakî	Vadi
تردار	Terdar	Terdan	-
کوره در	Küre der	Küre der	Vadi
قشلاق فوزلجه	Kıslak-i Kozluca	Kızlıca	Vadi
شریف اباد	Şerif -âbâd	-	-
قشلاق باغ ملک	Kıslak-ı Bağ-ı Melik	-	-
قره بولاغ	Kara Bulak	-	-
گوار	Güvar	Güvar	Dağ Eteği
بان	Ban	Ban	Ovalık
شمس اباد دیگر	Şems-âbâd-i Diğer	Kûh-i Şems-âbâd ³⁴¹	-
گلمه قردا ش	Gelme Kardaş	-	-
گوشه	Gûşe	Gûşe	Dağ Eteği

³⁴¹ Bölgede Şems-âbâd dağı bulunmaktadır.

دستجرت	Destcirt	-	-
بغداد دره	Bağdad Dere	Bağdadi	Dağ Arası
کنکان	Kengan	-	-
درفشک	Direfşek	-	-
انجیرک	İncirek	İncirek	Dağ Eteği
آزاد مرد ا باد علیا	Azad Merd-âbâd-i Ulyâ	Azad Merz-âbâd	Ovalık
آزاد مرد ا باد سفلا	Azad Merd-âbâd-i Süflâ	-	-
ایوند	İvend	-	-

1. 1. 21. Gerus Nahiyesi (گروس)³⁴²

Gerus bugünkü Kürdistan eyaletinin doğusunda bulunan bir nahiyedir. Gerus adı Gaduz ya da Kadus diye o bölgede yerleşen bir kavmin adından alınmıştır ve zamanla Gerus şekline çevrilmiştir³⁴³. Bu bölge Zencân, Hemedan ve Senendec şehirleri arasında bulunur ve merkezi Bicar şehridir. Gerus bölgesi ve Bicar şehri tüm karyeleri ve köyleri ile birlikte Bicar-i Gerus diye adlandırılır³⁴⁴. Kızıl Özen, Kumçi Çay, Uzun Dere ve Telvar bölgede akan 4 nehirdir ki tarım arazilerinin ve halkın su ihtiyaçları bunlardan temin edilmektedir. Defter kayıtlarına göre bölgede toplam 123 yerleşim birimi bulunmaktadır. Birinci numarada Şehrek karyesi kaydedilirken Kırklar, Şir Şehrek, Mil Şehrek ve Herzin denilen 4 küçük karye ile birlikte yazılmıştır. Ayrıca 2 numaralı Gül Kabak karyesi de Tuna ve Hak-Rize karyeleri ile birlikte kaydedilmiştir, bunların avarız-haneleri ayrı ayrı yazılırken hâsılı toplam olarak hesaplanmıştır³⁴⁵.

Tablo 21

Gerus Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
شهرک	-	Şehrek	Şehre	Tepelik
گل قباک	-	Gül Kabak	Gül Kabak	Tepelik
فرج	-	Ferec	Ferec-âbâd	Vadi
تپته زیر	-	Tite-i Zir	-	-
تپته بالا	-	Tite-i Bâlâ	-	-
قوشا قلو بالا	-	Kuşaklu-i Bâlâ	-	-
قوشا قلو زیر	-	Kuşaklu-i Zir	-	-
گوندک	-	Gündek	Gündek	Tepelik
قاضی قوشه	-	Kadı Kuşa	Kadı Kuşçi	Tepelik
خسرو اباد	-	Hüsrev-âbâd	Hüsrev-âbâd	Tepelik
کونامار	-	Kunamar	Kunamar	Ovalık
جیلانه	-	Cilana	-	-

³⁴² TT.D, 906, s. 188-211.

³⁴³ <http://www.logatnaame.org>, Gerus madesi, son başvuru 03/01/2013.

³⁴⁴ Mehmet Ali Kûşa, *Simay-i Bicar-i Gerus ve Meşahir-i An*, Kürdistan 1376 h.ş, s. 37.

³⁴⁵ TT.D, 906, s. 188-189.

که‌رئز	-	Kehriz	Kehriz	Tepelik
مئل سفید طلوار	-	Mil Sefid-i Telvar	-	-
اله کبود	-	Ala Kebûd	Al Kebûd	Tepelik
قره بک	-	Kara Beg	-	-
شاهنلر	-	Şahinler	-	-
دار قیاس علیاوسفلا	-	Darkıyas-i Ulyâ ve Süflâ	Darğıyas	Vadi
قرل اغاچ	-	Kızıl Ağaç	Kızıl Ağaç	Tepelik
اق کند	-	Ak Kend	Ağ Kend-i Ulyâ	Tepelik
قلندر	-	Kalender	-	-
ندری	-	Nederi	Nediri	Tepelik
دره کبود	-	Dere-i Kebûd	-	-
قامشلو	-	Kamışlu	Kamışlu	Tepelik
دولت‌شاه	-	Devletşah	-	-
قرل علی علیا	-	Kızıl Ali-i Ulyâ	Kızıl Ali ³⁴⁶	Tepelik
تخت سفلا	-	Taht-i Süflâ	-	-
مخور علیا	-	Mehör-i Ulyâ	-	-
مخور سفلا	-	Mehör-i Süflâ	-	-
چرلی	-	Çörlü	-	-
سپلتان	-	Siltan	-	-
گل تپه	-	Gül Tepe	-	-
بیا تلو	-	Bayatlu	-	-
رود خانه قرل اوزن	-	Rûdhane-i Kızıl Özen	-	-
طلوار	-	Telvar	Telvar	Vadi
خوشمقام	-	Hoşmakam	-	-
سپلتان دیگر	-	Siltan-i Diğer	-	-
بجار	-	Bicar	-	-
الا گوز	-	Ala Göz	-	-
زمان دار	-	Zamandar	-	-
قزاق	-	Kazak	-	-
گؤگ گوز	-	Gök Göz	-	-
سرکهپل	-	Ser Köhül	-	-
دودور قاتلو	-	Dudurkatlu	-	-
خور خوره	-	Hör Höre	Hor Hore	Tepelik
قره پالچق	-	Kara Palçık	-	-
زاغه فولات	-	Zağa Fulat	Zağе Fulad	Tepelik
موله	-	Mula	-	-
قرل علی سفلا	-	Kızıl Ali-i Süflâ	-	-
تخت علیا	-	Taht-i Ulyâ	Taht-i Ulyâ	Dağ dibi
طوشان تپه	-	Tavşan Tepe	Tavşan	Dağ eteği
بورجهکه	-	Burceke	Borceke	Tepelik
قجور	-	Kacur	-	-
علی بدل	-	Ali Bedel	-	-
قره بولاغ نقد علی	-	Kara Bulak-i Nakdali	Kara Bulağ	Ovalık
شریف	-	Şerif	Şerifâbâd	Tepelik
عبدول	-	Abdül	-	-
بابا فقی	-	Baba Feki	Baba Fakih	Vadi
گنبد	-	Günbed	-	-
حسن تیمور	-	Hasan Timur	Hasan Tamir	Ovalık
قره صفال علیاوسفلا	-	Kara sakal-i Ulyâ ve Süflâ	Kara Sakal ³⁴⁷	-
ازاد	-	Azad	-	-

³⁴⁶ Karyenin diğer adı “ Kale Han Kızı Hanım ” diye geçmektedir.

³⁴⁷ Karyenin diğer adı “Fetih-âbâd” diye geçmektedir.

جلبو مراد خان	-	Celbu Murad Han	-	-
زينل خان	-	Zeynel Han	Zeynel Han	Tepelik
نظر علي	-	Nazar Ali	-	-
سبزی خان	-	Sabzi Han	-	-
نظر	-	Nazar	-	-
تيمور خان	-	Timur Han	-	-
چشمه اياز	-	Çeşme Ayaz	-	-
اغا خان	-	Ağa Han	-	-
مهرد قولى	-	Mihrad Kulu	-	-
حصا پيره	-	Hisa Pire	-	-
محمد شريف	-	Muhammed Şerif	-	-
چشمه جان قولى	-	Çeşme-i Can Kulu	Çeşme-i Han Kulu	Tepelik
گنداب	-	Gendab	Gendab	Vadi
قره تيره	-	Kara Tire	-	-
بابا سورخه	-	Baba Sürha	Baba Sürha	Tepelik
سار مساقلو	-	Sarımsaklu	-	-
تيمور خان	-	Timur Han	-	-
فرشيد	-	Ferşid	-	-
قبه رسول	-	Kubbe-i Resul	-	-
قبه قربان قولى	-	Kubbe-i Kurban Kulu	-	-
نياز قيه	-	Niyaz Kaya	Niyaz	Ovalık
محمد	-	Muhammed	-	-
قنبر	-	Kanber	-	-
نياز دره كبود	-	Niyaz Dere-i Kebûd	Niyaz Bulağ	Vadi
دکز قلعه	-	Deniz Kale	-	-
ويس مرید	-	Veys Mürid	-	-
چشمه خان علي	-	Çeşme-i Han Ali	-	-
چشمه سيد علي	-	Çeşme-i Seyyid ali	-	-
چشمه محب قولى	-	Çeşme-i Mühib Kulu	-	-
ندري سفلا	-	Nederi-i Süflâ	-	-
گول بولاغ علياوسفلا	-	Gül Bulak-i Ulyâ ve Süflâ	-	-
سباله	-	Sebala	-	-
کورکان علياوسفلا	-	Küregan-i Ulyâ ve Süflâ	-	-
تورشوقلو نوروز	-	Turşuklu-i Nevruz	-	-
خاندان قولى	-	Hanedan Kulu	Hanedan Kulu	Tepelik
شير كش علياوسفلا	-	Şirküş-i Ulyâ ve Süflâ	-	-
قرل ارق	-	Kızıl Ark	-	-
قلندر علياوسفلا	-	Kalender-i Ulyâ ve Süflâ	-	-
دولتیار	-	Devletyar	Devletyar	Ovalık
تقولیلان طهمورث	-	Takuliyani-i Tahmures	-	-
سیره لان	-	Sirelan	Sirelan	Tepelik
حصار هلوخان	-	Hisar-i Hulu Han	-	-
شبارتو	-	Şebartu	Şebartu	Tepelik
النه	-	Eline	-	-
چشمان	-	Çeşman	-	-
حسن شاه كورت علي	-	Hasan Şah Kurt Ali	-	-
گول حيدر	-	Gül Haydar	-	-
عباس فيروز	-	Abbas Firuz	-	-
بابا كرم	-	Baba Kerem	Baba Kerem	Tepelik
كره چقا	-	Kara Çıka	-	-
ده بنة	-	Deh Büne	Deh Büne	Ovalık
حصار غلام علي	-	Hisar-i Gulam Ali	-	-
سلامت اباد علياوسفلا	-	Selamet-âbâd-i Ulyâ ve	Selamet-âbâd	Ovalık

		Süflâ		
رستم ارق	-	Rüstem Ark	-	-
اوغول قشلاق	-	Oğul Kışlak	-	-
ترکمز	-	Türkmez	-	-
حرکین	-	Harkin	-	-
صالح	-	Salih	-	-
چشمه خلیل	-	Çeşme-i Halil	Çeşme-i Halil	Tepelik
قورچای	-	Kuruçay	Kuruçay	Tepelik
قشلاق شهرک	-	Kışlak-i Şhrek	-	-

1. 1. 22. Kuranî Nahiyesi (کورانی)³⁴⁸

Adını bu bölgede sakin olan Kuranî aşiretinden alan bu nahiyeye İran'ın batısında bulunan Kürdistan Eyaletine bağlı olan Bicar ilçesinin nahiyelerindedir. Coğrafi açıdan Bicar'ın kuzeydoğusunda olup, kuzeyde Zencân'ın Enguran Nahiyesi'ne, güneyde Siltan bölgesine, doğuda Kızıl Özen nehrine ve batıda Siyah Mansur Nahiyesi'ne sınırlıdır. İdarî taksimatta Kuranî merkezi Yasukend, Teğamin merkezi Ağ Bulağ-i Teğamin ve Gürgin merkezi Gürgin diye 3 nahiyeye ayrılmaktadır³⁴⁹. Kuranî dağlık bir bölgedir ve Şahneşin, Sıralan, Karadaş, Sari Güni ve Üç kızlar dağları en önemlilerinden sayılır. Kuranî'nin Kuh-i Zerd ve Kara Çimen yüksekliklerinden kaynaklanan Kum Çıkay nehri; Kızıl Özen nehrinin ana dallarından sayılırlar ve bölgenin arazilerini sulamakta kullanılmaktadırlar. Zernih ve Sipeh Salar dağlarından doğan Kuhzen nehri de bölge arazilerini suladıktan sonra Gurani (Kum Çıkay) nehri ile birleşerek Kızıl Özen'e dökülmektedir. Nahiyede yeraltı kaynaklardan demir taşı, tuz ve taş madeni bulunmaktadır³⁵⁰. Defter kayıtlarına göre bölgede toplam 104 yerleşim birimi bulunmaktadır.

Tablo 22

Kuranî Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
اشک تپه	-	Eşek Tepe	-	-
قم چقای	-	Kum Çıkay	Kum Çıkay	Vadi
دمورجی	-	Demirci	Demirci	Dağ Eteği
البأوت	-	Albavut	Alpahut	Vadi

³⁴⁸ TT.D, 906, s. 211-226.

³⁴⁹ Rezmara, *Ferheng-i Coğrafiya-i İran*, c. V, s. 180.

³⁵⁰ *Ferheng-i Coğrafiya-i Şahin Dej*, c. XXIV, Sâzimân-i Coğrafiya-i Vezaret-i Dif'a ve Poştibânî-i Niruha-i Müsallah, Tahran 1374, s. 266.

چقور قشلاق	-	Çukur Kışlak	Çukur Kışlak	Vadi
سعداله	-	Sa'dü'llah	Sadâbâd	-
قره حاج	-	Kara Hac	Haci-âbâd	-
زبوه	-	Zive	Zive	Vadi
چالاب	-	Çalab	Çalab	Vadi
رمضان	-	Ramazan	-	-
اوچ گنبدعلی اکبر خان	-	Üç Günbed-i Ali Ekber Han	Üç Günbed-i Han	Vadi
اوچ گنبد سلیمان خانی	-	Üç Günbed-i Süleyman Hani	Üç Günbed-i Sultan	Vadi
شیردان	-	Şirdan	-	-
اق بولاق	-	Ak Bulak	Ak Bulak	Ovalık
چتاق	-	Çıtak	Çıtak	Dağ Eteği
اوچ گول	-	Üç Gül	Üç Gül	Tepelik
قینرجه	-	Kaynarca	Kaynarca	Ovalık
مدک	-	Madak	Madak	Vadi
گل تپه	-	Gül Tepe	Gül Tepe	Ovalık
شیرین بولاق	-	Şirin Bulak	Şirin Bulağ	Vadi
بابا خراب	-	Baba Harab	Baba Hani	Vadi
چوداقیا	-	Cudakaya	Codakiye	Vadi
یکجه	-	Yenice	Yeni-âbâd	Tepelik
طهماس اباد	-	Tahmas-âbâd	-	-
کورکین	-	Gürgin	Gürgin	Ovalık
قراقه	-	Kazaka	-	-
قیدرغا	-	Kaydırğa	-	-
قره دره	-	Kara Dere	Kara Ture	Dağ Eteği
نصف کار	-	Nısf-ı Kar	Nime Kar	Tepelik
نوری	-	Nûri	Nederi	-
تکيه	-	Tekye	Tekye	-
بالکز حصار	-	Yalnız Hisar	-	-
قوزج	-	Kuzec	-	-
کره چقا	-	Kara Çıka	Gere Çıka	-
ازاد ویس علیا وسفلا	-	Azad Veys-i Ulyâ ve Süflâ	Azad Veys-i Ulyâ ve Süflâ	Ovalık-Vadi
شهنشینی	-	Şehnişini	Şah Neşin	-
کبکلو	-	Kebeklu	-	-
کور بولاق	-	Kör Bulak	-	-
لطفی	-	Lütfi	-	-
چیش بندی	-	Çiş Bendi	-	-
قره	-	Kara	-	-
ویسه	-	Veyse	-	-
درگاه	-	Dergâh	-	-
فتح علی	-	Fetih ali	Fetih ali	-
قرزل تپه	-	Kızıl Tepe	Kızıl Tepe	Vadi
علی دوسته	-	Ali Dosta	-	-
باشکن علیا وسفلا	-	Başken-i Ulyâ -Süflâ	Başuki	-
فتح بابی	-	Fetihyabi	-	-
اوستاد حسن	-	Usta Hasan	Seyyid Hasan	-
گولیجه	-	Güllice	-	-
اغچه گنبد	-	Ağca Günbed	Ağca Gün-bed	-
سید قاسم	-	Seyyid Kasım	Kasımâbâd	Tepelik
ویس قولی	-	Veys Kulu	Veys Mürit	-
یلانلوچه	-	Yılanluca	-	-

گوگجه قشلاق	-	Gökçe Kışlak	Halife Kışlak	Vadi
کهل	-	Köhül	Kehal	Vadi
يارجان	-	Yarcan	-	-
نيجه	-	Nice	-	-
اق بولاق	-	Ak bulak	-	-
سيد حسين	-	Seyyid Hüseyin	Seyyid Hüseyin	Vadi
خسته جه	-	Hastaca	-	-
ارالق	-	Aralık	-	-
چول ارق	-	Çöl Ark	-	-
اغجه ارق	-	Ağca Ark	-	-
ولی بگ	-	Veli Beg	Veli Beg	Vadi
کبود خانی	-	Kebûd Hani	-	-
نصف کار	-	Nisf-i Kar	-	-
قراين عليا و سفلا	-	Karayın Ulyâ-Süflâ	-	-
دوستم ارقی	-	Dostum Arkı	-	-
کچی قران	-	Keçi Kıran	-	-
شاه رخ	-	Şahrüh	-	-
یکی کند علیا و سفلا	-	Yeni Kend-i Ulyâ ve Süflâ	Yeni Kend	Tepelik
تکر قولى	-	Teker Kulu	-	-
عليشاه	-	Alişah	Alişah	Tepelik
چشمه ملا	-	Çeşme-i Molla	-	-
سرای	-	Saray	Siyuri	Vadi
مهدی	-	Mehdi	-	-
قلندر	-	Kalender	-	-
ملا رمضان	-	Molla Ramazan	-	-
شیخ علی	-	Şeyh Ali	-	-
زمان	-	Zaman	-	-
يعقوب	-	Yakub	-	-
اقیازی علیا و سفلا	-	Akyazi-i Ulyâ-Süflâ	Ağyazi	Vadi
معصوم	-	Masum	-	-
اوچی بولاق	-	Okçi Bulak	-	-
بوستان دره	-	Bostan Dere	Bostan Dere	Vadi
قند بولاق	-	Kand Bulak	-	-
قاری	-	Karı	-	-
ملا رستم	-	Molla Rüstem	Rüstem Kendi	-
مراد	-	Murad	Aga Murad	Vadi
سیف علی	-	Seyif ali	Seyif ali Kendi	Vadi
شیخ علی	-	Şeyh ali	-	-
میر محمد	-	Mir Muhammed	-	-
شیخ محمد	-	Şeyh Muhammed	-	-
شاه محمد	-	Şah Muhammed	-	-
اله بک	-	Ala Beg	-	-
شیخ بیشارت	-	Şeyh Bişaret	Şeyh Bişaret	Ovalık
گوگ نپه	-	Gök Tepe	Gök Tepe	-
کنکرلو علیا و سفلا	-	Kengerlu-i Ulyâ-Süflâ	-	-
اوچ گنبد علیا و سفلا	-	Üç Günbed-i Ulyâ-Süflâ	-	-
خلیل	-	Halil	-	-
جوینی	-	Cuveyni	-	-
یکی کند تراب	-	Yeni Kend-i Türab	-	-

1. 1. 23. Tefrîş Nahiyesi (تفرش)³⁵¹

Tefrîş, Merkezi Eyaletin ilçelerindedir. Kuzey ve kuzeybatıdan Save, doğudan Kum, güneyden Aştiyan ve batıdan Erak ilçesi (Vefs) ile sınırlıdır. Ülke taksimatında Merkezi ve Ferâhan diye iki nahiyeden oluşmaktadır. Bu nahiyeye nispeten dağlık bir bölgede bulunmakta olup yükseklikleri 2200 metre üzerinde olan Emcek, Taht-i Rüstem, Nemek, Merk ve Neryatan dağları en önemlilerindedir. Tefrîş şehrinin güney kısmında bulunan yüksekliklerden kaynaklanan Âb-ı Kemer nehri tarım arazilerini suladıktan sonra, Karaçay nehrine, Karaçay nehri de kuzey bölgesinin arazilerini suladıktan sonra Tuz Gölüne dökülmektedir. Rûdbâr'ın yüksekliklerinden kaynaklanan Fermehin nehri de, Tefrîş topraklarının bir parçasını suladıktan sonra Migan bozkırında batmaktadır. Bölgenin iklimi ılıman ve kurudur; yer altı zenginliklerinden Kireç madeni, yanmaz toprak, porselen toprağı, tuz taşı ve taş madenleri mevcuttur³⁵². Defter kayıtlarına göre bölgede 13 yerleşim birimi bulunmaktadır. Dördüncü sırada kaydedilen Ta karyesi Müin-âbâd ile birlikte yazılırken hâsılı da toplam olarak hesaplanmıştır³⁵³.

Tablo 23

Tefreş Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
ترخوران	-	Terhöran	Terhöran	Ovalık
یحیی آباد	-	Yahya-âbâd	Yahya-âbâd	Ovalık
امران	-	Emran	-	-
طا	-	Ta	Tad	Ovalık
زاغر	-	Zager	Zager	Dağ dibi
فم	-	Fem	Fem	-
یعقوب شاه	-	Yakub Şah	-	-
بازرجان	-	Bazercan	Bazercan	Vadi
تراران	-	Teraran	Teraran	-
کھک	-	Kehek	Kehek	Vadi
کوهین	-	Kûhîn	Kûhîn	Ovalık
کبوران	-	Kebûran	Kebûran	-
دین جرت	-	Dincert	Dinegerd	Ovalık

³⁵¹ *TT.D*, 906, s. 226-239.

³⁵² *Ferheng-i Coğrafya-i Kum-Erak*, c. XLVIII, Sâzimân-i Coğrafya-i Vezaret-i Dif'a ve Poştibânî-i Niruha-i Müsallah, Tahran 1374 h.ş, s. 40-41.

³⁵³ *TT.D*, 906, s. 229.

1. 1. 24. Vefs Nahiyesi (وفس)³⁵⁴

Vefs, Merkezi Eyaleti'nde bulunan Irak ilçesinin nahiyelerinden sayılmaktadır. Vefs Nahiyesi; ilçenin kuzeybatısında bulunmakta olup, kuzey ve batıdan Hemedan, doğudan Tefreş, güneyden Irak ilçeleri ile sınırlıdır. Ülke taksimatında merkezi Kemican olan Vefs Nahiyesi; Isfendan, Honcin, Hüsrev Bey ve Milacerd diye 4 bölgeden oluşmaktadır. Nispeten yüksek dağlarla çevrilidir. En önemli dağları; rakımları1900 m. üzerinde olan Kara Dağ, Yol Kışlak, Kemer-i Zerd, Cemal Ava'dır. Bölgede hiç nehir bulunmamakta, sadece Karaçay nehrinin kollarından olan Şerra bu kısımda akmaktadır. Yeraltı kaynaklarından bir taş ve 3 tane kum madeni vardır³⁵⁵. Defter kayıtlarına göre bölgede toplam 26 yerleşim birimi bulunmaktadır.

Tablo 24

Vefs Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
وفس	-	Vefs	Vefs	Vadi
میدانک	-	Meydanek	Meydanek	Vadi
فردغان	-	Ferdegan	Ferdegan	-
سید اباد	İmam-zâde	Seyyid-âbâd	Seyyid-âbâd	-
اغجه قلعه	-	Ağça Kale	Ağça Kale	Tepelik
چوکان	-	Çevgan	Çokan	Vadi
کسراسف	-	Keser Asef	Kesr Asef	Vadi
گول حیدر	-	Gül Haydar	-	-
عود اغاج علیا	-	Ûd Ağaç-i Ulyâ	Ûd Ağaç	Vadi
گنجک	-	Gencek	Kışlak-i Genci	-
جان علی	-	Can ali	-	-
جبار	-	Cabbar	Cabbar	-
قوزج	-	Kozac	-	-
کولسیین علیا وسفلا	-	Kolsiyin-i Ulyâ ve Süflâ	-	-
هارون اباد	-	Harun-âbâd	-	-
بیرام بولاغی	-	Bayram Bulağı	-	-
بیرود علیا وسفلا	-	Birûd-i Ulyâ ve Süflâ	-	-
قوشه خانی	-	Koşa Hani	Koşa Hani	Vadi
روشنان	-	Ruşenan	Ruşenayi	-
قلعه گورجان	-	Kale-i Gürcan	Gorçan	-
وسمق	-	Vasmak	Vesmek	Vadi
کوره	-	Küre	Küre	Vadi
قرجه قیا	-	Karaca Kaya	Karaca Kaya	Tepelik
بابکلو	-	Babeklu	Babeklu ³⁵⁶	-
خنجین	-	Hincin	Hencin ³⁵⁷	Ovalık

³⁵⁴ TT.D, 906, s. 239-246.

³⁵⁵ Ferheng-i Coğrafya-i Kebûter-Âhenk, s. 237.

³⁵⁶ "Babeklu" günümüzde mezra olarak geçmektedir.

رکین	-	Rekin	Rekin	Dağ Eteği
------	---	-------	-------	-----------

1. 1. 25. Rûdbâr Nahiyesi (رودبار)³⁵⁸

Rûdbâr, Erak eyaletinin Terhoran ilçesi nahiyelerindendir. Bu nahije, Erak haritası üzerinde eyaletin kuzeybatısında, Ferâhan'ın kuzeyinde ve Karaçay nehrinin her iki boyunda bulunmaktadır. Dağlık bölge olarak ılımlı iklime sahiptir. Ancak nehir kenarında bulunan karyelerin iklimi sıcak ve bölgede 42 karye bulunmaktadır³⁵⁹. Defter kayıtlarına göre nahiyede toplam 31 yerleşim birimi mevcuttur.

Tablo 25

Rûdbâr Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
قزل قاش	-	Kızıl Kaş	Kızıl Kaş	Tepelik
هفتان سفلا	-	Heftan-i Süflâ	Heftiyan	Vadi
هفتان علیا	-	Heftan-i Ulyâ	Heftiyan-i Ulyâ ³⁶⁰	Vadi
کوک سکوت	-	Gök Sükût	Gök Segerd	Vadi
ورجاق	-	Varcak	-	-
آرزومند	-	Arzumend	Arzumend	Vadi
کاله	-	Kale	Kela	Vadi
قزلجه	-	Kızılca	Kızılca	Dağ Dibi
حسین جان	-	Hüseyin Can	-	-
قرباطاق	-	Kara Batak	-	-
موسی قشلاق	-	Musa Kışlak	-	-
دلوقا نلو	-	Delükanlü	-	-
دیفان	-	Difan	-	-
دربر	-	Derber	Derber	Vadi
زورجین	-	Zorcın	Zerçin	Dağ Dibi
فرک	-	Ferek	Ferk	Dağ Dibi
چوقدان	-	Çokdan	Curkin	Vadi
خاشه	-	Haşa	Heşe	Vadi
شور شود	-	Şorşüd	-	-
شولک	-	Şulek	Şulek	Vadi
داود لی قشلاقی	-	Davudlu Kışlağı	-	-

³⁵⁷ Hencin karyesinin eski adı "Blok" olarak geçmektedir.

³⁵⁸ *TT.D*, 906, s. 246-257.

³⁵⁹ Rezmârâ, *Ferheng-i Coğrafya-i İnan*, c. II, s. 192.

³⁶⁰ Karyenin eski adı "Babaler" idi.

فرسومه	-	Fersuma	Fersmane	Vadi
کردلی علیا	-	Kürdlü-i Ulyâ	Kürd-âbâd	Dağ Dibi
کردلی سفلا	-	Kürdlü-i Süflâ	-	-
عرب	-	Arap	-	-
آب سردک	-	Âb-ı Serdek	-	-
دیگ	-	Dik	Venek	Ovalık
فرک	-	Ferek	Ferek	Dağ Dibi
کل بوزک	-	Gül Büzek	-	-
کرد کمر	-	Kürd Kemer	-	-
حشین لو	-	Haşınlı	-	-

1. 1. 26. Mezdegân Nahiyesi (مزدغان)³⁶¹

Mezdegân; Save ilçesinin Nöberan Nahiyesi'ne bağlı olan Mezdegânçay bölgesinde yer alan bir kasabanın adıdır. Mevki olarak Nöberan'ın güneydoğusundan 3 km uzaklıkta bulunmaktadır³⁶². Mezdegânçay Nahiyesi Merkezi Eyalette Save ve Hemedan arasında bulunan geniş bir dağlık bölgedir. Birkaç büyük ve küçük karyeye sahiptir. Geçmişte; Mezdegân Nahiyesi ismini Sâsâniler döneminde yaşayan Mazdekten almıştır. Alıntılara göre; Sâsâni devrinde Mazdek³⁶³ ve taraftarlarının katledilmesine ferman verilmiş, katliamdan kurtulan insanlar başkentten uzak olan bu bölgede bir çay kenarına yerleşmişler, zamanla bu çay ve yaşadıkları bölgeye isimlerini vermişler³⁶⁴. Mezdegân çayı Karağân dağlarından doğarak bölgedeki arazinin sulamasında kullanılmaktadır. Defter kayıtlarına göre Mezdegân Nahiyesinde toplam 47 yerleşim birimi ve mezra bulunmaktadır.

Tablo 26

Mezdegân Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
مزدغان		Mezdegân	Mezdegân	Ovalık
راوران	-	Raveran	-	-
رزق	-	Rızk		

³⁶¹ TT.D, 906, s. 257-274.

³⁶² Rezmârâ, *Ferheng-i Coğrafya-i İnan Ostan-i Merkezi*, c. I, 1328 h.ş, s. 207.

³⁶³ <http://www.vajehyab.com/dekhoda/> مزدگان son başvuru 20/06/2014.

³⁶⁴ *Ferheng-i Coğrafya-i Save*, c. XXXVII, Sâzımân-i Coğrafya-i Vezaret-i Dif'a ve Poştibânî-i Niruha-i Müsallah, Tahran 1369 h.ş, s. 231.

کرد خور	-	Kürd Hör	Kürd Hörd-i Ulyâ ve Süflâ	Dağ Êteği
جمالک	-	Cemalek	Cemalek	Ovalık
استجک	-	İstecek	İsticek	Dağ Arası
خونی	-	Huni	Huni	Ovalık
مهین اباد	Kehek	Mehin-âbâd	Kehek	Dağ Dibi
قازغم اباد	-	Kazgam-âbâd	Ġazem-âbâd	Dağ Êteği
آت قاشتی	-	At kaştı	Mezraa-i At kaştı	
قاضی اباد	-	Kadı-âbâd	-	-
بالقلو	-	Balıku	Balıku	Dağ Êteği
قارین اباد	-	Karın-âbâd	-	-
جزارین	-	Cezarin	-	-
نوشت	-	Nušt	Niušt	Dağ Arası
چمرم	-	Çemrem	Çemrem	Vadi
چبچک وکولو	-	Çiçek ve Güllü	-	-
کوشکان	-	Köşkân	Kuşek	Dağ Êteği
ارده مین	-	Erdemin	Erdemin	Dağ Êteği
مراغه و سنکک واسکین	-	Meraġa ve Sengek ve Eskin	Meraġa, Sengek, Askin	Dağ Arası Vadi
تجره	-	Tecere	Tecere	Dağ Dibi
اوک	-	Avek	-	-
قارلق	-	Karlık	Karlu	Vadi
نور الدین	-	Nureddin	-	-
سوسناغک	-	Süsenagek	Susen Negin	Ovalık
ارجرود	-	Ercrûd	Ercrûd	Vadi
سولاب	-	Sulab	Sulab	Vadi
اکبر اباد	-	Ekber-âbâd	Ekber-âbâd	Dağ Êteği
وسمان	-	Vasman	Visman	Dağ Êteği
رازین	-	Razin	Razin	Ovalık
قیاجک	-	Kayacık	Kayacık	Ovalık
فرق	-	Kırk	-	-
شاه سون	-	Şah Seven	Şah Seven Kendi	Dağ Êteği
کماللو	-	Kemallu	Kemallu	Ovalık
ازناد	-	Eznad	-	-
خليفة	Köşk-i Ulyâ	Halife	Halife Kendi	Dağ Êteği
یتان	-	Yatan	Yatan	Dağ Êteği
ویسیانک	-	Visiyanek	-	-
چاهبار	-	Çahbar	Çahbar	Ovalık
دروازه	-	Dervaza	Dervaza	Dağ Êteği
اغجه لو	-	Ağcalu	-	-
صفی اباد	-	Safi-âbâd	Safiâbâd	Dağ Êteği
چنار سفله	-	Çınar-ı Süflâ	Çınar-ı Süflâ	
آشتیان	-	Aştıyan	Aşıyanek	Dağ Êteği
صمان	-	Saman	Saman	Dağ Êteği
آهو	-	Ahu	-	-
قره سره	-	Kara Sere	Kermezin	Dağ Êteği

1. 1. 27. Dergezin Nahiyesi (درگزین)³⁶⁵

Part kabilesinden olan Deregezi tayfasının ikamet ettikleri yerden göçüp Hemedan'ın E'lem (اعلم) vilayetine yerleşmeleriyle bu bölge Dergezin adını almıştır. Dergezin aslında eskiden Partlı Deregezlilerin batıya doğru göç güzergahlarının menzillerinden biridir. Bu görüş çoğunlukla Evliya Çelebi'nin anlattıklarıyla güçlenmektedir. Evliya Çelebi, eski kalelerden olan Denaver, Pilever, Cemceneb'i anlatırken onların Sâsâniler döneminden kalmasına işaret ediyor ki bu kaleler şimdi (1065 h.) Hemedan'a tabi olan Dergezin'e bağlıdır³⁶⁶. Eski Dergezin Nahiyesi, günümüzdeki Rezen bölgesinin orta kısımlarında yer almakta ve kuzeyden Serd-rûd bölgesi, doğudan Kazvin ilçesinin Avec Nahiyesi'nin Hergân bölgesi, kuzeydoğudan Hergân'ın yükseklikleri ile çevrilidir. Bölgenin ovalık kısmının rakımı yüksek olduğundan dolayı kış mevsimleri uzun ve soğuk olmaktadır³⁶⁷. Hamigân nehri, nahiyenin arazi sulamasında kullanılmaktadır. Defter kayıtlarına göre; Dergezin Nahiyesi kuzeybatıdan Serd-rûd, batıdan Eznard, kuzeyden Hergân, güneydoğudan Mezdegân ile çevrilidir. Bölgede toplam 171 yerleşim birimi ve mezra bulunmaktadır.

Tablo 27

Dergezin Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
همايجان	-	Hümaycân	Humayegân	Ovalık
کومشان	-	Gümüşan	Kemuşan	-
ازناو	-	Eznav	Eznav	Dağ Eteği
ستاق	-	Sıtak	Setak	Ovalık
قولى اباد	-	Kulu-âbâd	-	-
بجما نه	-	Becemana	-	-
تجره	-	Tecere	Tecerek	Ovalık
تيمور قاهنج	-	Timur Kahınc	Timur Kaş	Ovalık
قوشنجه	-	Kuşunca	Kuşce	Ovalık
قزل اباد	-	Kızıl-âbâd	Kızıl-âbâd	Ovalık
شير ابدال	-	Şir Abdal	Şir Abdal	-
موسى اباد	-	Musa-âbâd	-	-
بابا نظر	-	Baba Nazar	Baba Nazar	Ovalık
کاج	-	Kac	Kac	Ovalık
مبارکین	-	Mübarekin	Mübarekin	Dağ Arası
دهلق سورانه	-	Dehlak-i Surana	Dehlak	Ovalık
تورق اباد	-	Turak-âbâd	-	-

³⁶⁵ *TT.D*, 906, s. 274-318.

³⁶⁶ Perviz Ezkayi, *Dergezin tâ Kâşân*, Kâşân 1392 h.ş, s. 70

³⁶⁷ *Ferheng-i Coğrafya-i Kebûter-Âhenk*, s. 108.

دهد یوان	-	Dehdivan	Dehdivan	Ovalık
امیر اباد	-	Emir-âbâd	Emir-âbâd	Ovalık
نحف اباد	-	Necef-âbâd	Necef-âbâd	Dağ Eteği
زرق	-	Zırk	Zerk	Dağ Arası
بهرام لو	-	Behramlu	-	-
شرق اباد	-	Şark-âbâd	Şerif-âbâd	Ovalık
خوشنام اباد	-	Hoşnam-âbâd	Hoş-âbâd	Ovalık
بايخان	-	Bayhan	Bayhan	Dağ Eteği
قاديرواي	-	Kadirvay	-	-
باقورچاق	-	Bakurçak	-	-
مرک	-	Merk	Merk-i Harabe	Ovalık
پاون	-	Pavan	Pavan	Ovalık
صادق اباد	-	Sadık-âbâd	Sadıklı	Dağ Eteği
قارغه لو	-	Kargalu	Zağlu	Vadi
کوسه لو	-	Köselu	Köselu	Dağ Başı
یماق	-	Yumak	Yemek	Dağ Arası
مرجه لو	-	Mercelu	-	-
جزورو	-	Cezuru	-	-
یوماقچی	-	Yumakçı	-	-
هرج	-	Herc	-	-
دیزج و عرب اباد	-	Dizec ve Arap-âbâd	Dizec	Ovalık
عمید اباد جروزد	-	Emid-âbâd-i Ceruzd	-	-
زرق	-	Zırk	Zerk	Dağ Arası
خسرو بک	-	Hüsrev Beg	Hüsrev Beg	Ovalık
مامران	-	Mamiran		
بهرام اباد	-	Behram-âbâd	-	-
سیجان	-	Sican	Sican	Dağ Dibi
سبز اباد	-	Sebz-âbâd	Sebz-âbâd	Ovalık
میخرد	-	Miherd	-	-
عیسی اباد	-	İsa-âbâd	İsa-âbâd	-
انار	-	Enar	Enar	-
خلیل اباد	-	Halil-âbâd	-	-
فاضل اباد	-	Fazıl-âbâd	Fezl-âbâd	Ovalık
سمقاور	-	Semkaver	Semgaver	Ovalık
روشنایی	-	Ruşenayi	Ruşenayi	Ovalık
شرین اباد	-	Şirin-âbâd	Şirin-âbâd	Ovalık
زوا	-	Zuva	-	-
کونجان	-	Güncan	-	-
اسفندان	-	Isfendan	Isfendan	Ovalık
عامره	-	Amire	Amere	Dağ Eteği
چهره قان	-	Çehrekân	Çehregân	Vadi
قلعه	-	Kale	Kalecuk	Tepelik
تکیه	-	Tekye	Tekye	Dağ dibi
دگرما نک	-	Değirmanek	Deh Değirman	-
شوراب	-	Şorab	-	-
شوراب	-	Şorab	-	-
ویلد اباد	-	Vild-âbâd	Velid-âbâd	Tepelik
اغادره	-	Ağadere	Akdere	Vadi
برنجور	-	Berencver	-	-
نهر پوشته	-	Nehr-i Püšte	Nehr-i Püšte	Ovalık
فروغ اباد	-	Fürûğ-âbâd	Feris-âbâd	Tepelik
شاه حسین باغی	-	Şah Hüseyin Bağı	Şah Bağı	Dağ Eteği
کلواب	-	Kelvab	-	-

فیض اباد	-	Feyz-âbâd	Feyz-âbâd	Ovalık
صماد باغی	-	Samad Bağı	-	-
حسن اباد	-	Hasan-âbâd	-	-
زهر اباد	-	Zehir-âbâd	-	-
اس تهری	-	İstehri	İstehri	Dağ dibi
شوقالار	-	Şukallar	-	-
امتا لر	-	Emtalar	Ümmetler	Ovalık
نو دهقد بيم	-	Nevdeh-i Kadim	Nevdeh	Ovalık
جهان اباد	-	Cihan-âbâd	Cihan-âbâd	Ovalık
بزینچرد	-	Bezincerd	Bezenced	Ovalık
نصیر اباد	-	Nesir-âbâd	Nesir-âbâd	Ovalık
فامنین	-	Famenin	Famenin	Ovalık
زرقان علیا	-	Zerkan-i Ulyâ	Zergan	Ovalık
زرقان سفلا	-	Zerkan-i Süflâ	-	-
وسيله	Kışlak-i Hamid	Vesile	-	-
نودهکاریزان	-	Nevdeh-i Karizan	Nevdeh	Ovalık
مالجق	-	Malcık	-	-
سرای	-	Saray	Seray	Ovalık
درگزین	-	Dergezin	Dergezin	Ovalık
نگار خاتون	-	Nigar Hatun	Nigar Hatun	Dağ Arası
همکسی	-	Hame-kesi	Hame-kesi	Ovalık
شوند	-	Şavend	Şavend	Ovalık
تکیه	-	Tekye	Tekye	Ovalık
اومان	-	Uman	Umman	Ovalık
دهلق	-	Dehlak	Dehlak	Ovalık
قروه	-	Kurve	Korve	Ovalık
پشتجین	-	Püştcin	Püştcin	Ovalık
شاهنجربین	-	Şahincerin	Şahincerin	Ovalık
استوزه	-	Üstüze	-	-
شنجور	Cengver	Şencver	Şencur	Dağ Arası
اولوجرت	-	Ulucert	-	-
سنفور اباد	-	Sungur-âbâd	Songur-âbâd	Ovalık
اشک دپه	-	Eşek Depe	-	-
قارلق	-	Karlık	Kerluk	Dağ Eteği
خاله قجره	-	Hala Kacara	-	-
نظام اباد	-	Nizam-âbâd	Nizam-âbâd	Ovalık
قاراقیه	-	Kara Kaya	Kara Kaya	Ovalık
ظهران	-	Zehran	Zehteran	Ovalık
اوکن	-	Ögen	-	-
ویسیک	-	Veysik	Mesinek	Ovalık
تومیزان	-	Tumizan	Temuzan	Ovalık
طویجلی	-	Toycılı	-	-
گول تپه	-	Gül Tepe	Gül Tepe	Dağ Dibi
ناکین	-	Nakin	Nakin	Dağ Eteği
مجد اباد	-	Mecdâbâd	-	-
کرفس	-	Kerefs	Kerefs	Dağ Eteği
بهجندان	-	Behcendan	Behkendan	Dağ Dibi
فیض اباد	-	Feyz-âbâd	Feyz-âbâd	Ovalık
تواله	-	Tevala	Tevale	Ovalık
اکله	-	Ekle	Ekle	Ovalık
خرامان	-	Hırâmân	-	-
رزن	-	Rezen	Rezen	Ovalık
اب بارک	-	Âb-ı Barik	Âb-ı Barik	Ovalık

خانجان	-	Hancan	-	-
فارسچين	-	Farscin	Farscin	Ovalık
ملاجرت اعلم	-	Melacert-i Â'lem	Milacerd	Ovalık
ماهجان	-	Mahcan	Mahniyan	Ovalık
جنت اباد	-	Cennet-âbâd	-	-
سورتکين	-	Süretkin	Suretcin	Ovalık
حکان	-	Hekan	Hekan	Ovalık
قارض	-	Karz	-	-
بيع اباد	-	Biy'-âbâd	-	-
سراوک	-	Seravak	Seravek	Ovalık
نير	-	Nir	Niyer	Ovalık
نو دهجد يد	-	Nevdeh-i Cedid	-	-
يوانه	-	Yuvana	-	-
سناج	-	Sinac	Senac	Ovalık
جامشلو	-	Camışlu	Camışlu	Ovalık
اصله	-	Asla	Asle	Ovalık
مامهان	-	Mamahân	Mamahân	Ovalık
همايجان	-	Hümaycân	Hümayegân	Ovalık
درويش حسن	-	Derviş Hasan	-	-
نلو	-	Nelu	-	-
دهله قوشان	-	Dehle Kuşan	-	-
جنداب	-	Cendab	-	-
ابي خان	-	Ebi Han	İbrahim-âbâd	
کمندان	-	Kemendân	Kemendân	Ovalık
سيد علي	-	Seyyid ali	Seyyid-âbâd	
کورطال	-	Körtal	Körtal	Ovalık
درويش الياس	-	Derviş İlyas	Dervişan	Tepelik
باد اباد	-	Bad-âbâd	Bazeran?	Dağ Arası
عسکر لو	-	Askerlu	-	-
قزلجه	-	Kızılca	Kızılca	Ovalık
ينينه	-	Yenine	Yeninec ³⁶⁸	
غلام علي	-	Ğulam ali	Ğulam ali	Dağ Dibi
قاطر اولن	-	Katır Ölen	Katır Ölen	Dağ Dibi
دولت اباد	-	Devlet-âbâd	Devlet-âbâd	Ovalık
صاری بولاغ	-	Sarı Bulak	Sarı Bulağ	Dağ Eteği
دلنجی	-	Dilenci	-	-
نو ده ملک	-	Nev deh-i Melik	-	-
وند هنده	-	Vendhende	Vehende	Ovalık
ورقسلاق	-	Verkislak	Verkistan	Ovalık
خير اباد	-	Hayır-âbâd	Hayır-âbâd	Ovalık
ازال	-	Azal	-	-
کولی جه	-	Gülice	Gülice	Ovalık
بکباغی	-	Beg-Bağı	-	-
ابزان عليا	-	Abzan-i Ulyâ	-	-
قراپان	-	Karapân	-	-
دوريجان	-	Durican	Dorniyan	Ovalık
وروزين	-	Veruzin	Veruzin	Dağ Arası
ينکجه	-	Yenice	Yenice	Dağ Eteği
ماهنج	-	Mahenc	-	-

³⁶⁸ Yeninec karyesi Serd-rûd Nahiyesi'nde kaydedilmiştir.

1. 1. 28. Zencân Nahiyesi (زنجان)³⁶⁹

Zencân bölgesi; kuzeyde Elburz sıra dağları hizasında olan Tarum ve Gilan, doğuda Kazvin, batıda Miyane, güneyde Hemedan ilçeleri ile çevrilidir. Bölgenin genellikle dağlık olduğundan dolayı Zencân, Ebher ve Kidar nahiyeleri soğuk ve Kışlakat-ı Afşar, Enguran, Mah Nişan ve Tarum nahiyeleri de ılımlı iklime sahiptir. Etrafında beş sıra dağ bulunmaktadır, kuzeyde Elburz, ikinci şerit Elburz dağlarına paraleldir ve zirvesine Degah denilmektedir; üçüncü sıra Zencân ve Ebher'in güneyinde bulunmaktadır ve zirvesi Cihan Dağ diye meşhurdur; dördüncü sıra İçrûd, Secâs, Kışlakat ve Söhreverd arasında bulunmaktadır ve Kidar Dağı diye maruftur, beşinci sıra bölgenin batısında Kızıl Özen nehri ile paralel olarak uzanır zirvesine Hör Cihan denilmektedir³⁷⁰. Zencân dağları arasında büyük mağaralar bulunmaktadır ki bunlardan en önemlileri sırasıyla Ketele Hör, Gelcik, Hermene Ser mağaralarıdır. Bölgenin en mühim nehirleri, arazi sulaması ve içme suyu olarak kullanılan Kızıl Özen, Zencân-rûd, Ebher-rûd, Secâs-rûd, Hera-rûd nehirleridir. Defterde bahsedilen Zencân Nahiyesi mevki olarak kuzeyden Tarum, Hâlhâl ve Miyane ilçelerine, doğudan Ebher ve Tarum'a güneyden Hüdabende ve İçrûd ilçesi ile sınırlıdır. Kayıtlara göre nahiyede toplam 83 yerleşim birimi ve mezra bulunmaktadır.

Tablo 28

Zencân Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
قصبه زنجان	-	Kasaba-i Zencân	Zencân	Ovalık
کچلکین	-	Keçelkin	-	-
ازدهانو	-	Ejdehanu	Ejdehanu	Ovalık
قره دپه	-	Kara Depe	Kara Tepe	Dağ Eteği
رایین	-	Rayin	Ramin	Ovalık
سهله در	-	Söhlader	Sehle	Dağ Eteği
بونى شیرجه	-	Buni Şirca	-	-
اردین	-	Erdin	Erdin	Dağ Arası
زاکر محمد اباد	-	Zakir Muhammed-âbâd	Zakir	Dağ Eteği
همایون	-	Hümâyân	Hümâyûn	Dağ Eteği
دیزج	-	Dizec	Dizec	Ovalık
بهیم	-	Bihim	-	-
زرین	Zamgani	Zerrîn	Zerrîn-âbâd	Ovalık

³⁶⁹ *TT.D*, 906, s. 319-338.

³⁷⁰ *Ferheng-i Abadiha-i Keşver-i Cumhuri-i İslami-i İnan -Zencân*, c. XXV, Sâzimân-i Coğrafya-i Vezaret-i Difa'a ve Poştibânî-i Niruha-i Mûsallah, Tahran 1369 h.ş, s. 132; Rezmârâ, *Ferheng-i Coğrafya-i İnan*, c. II, Tahran 1328 h.ş, s. 183.

رستاق	-	Rustak	-	-
طاش بولاق	-	Taş bulak	-	-
يكنبجه	-	Yenice	Yenice	Vadi
اوراچيه جديد	-	Evraçıye-i cedit	Evraçi	Ovalık
ديز قران	-	Dizkıran	-	-
ملالر	-	Melaler	Melaler	Ovalık
فرس	-	Fers	-	-
قلمان	-	Kılman	Keman	Vadi
دولاناب	-	Dolanâb	Dolanâb	Vadi
طاهر اباد	-	Tahir-âbâd	Tahir-âbâd	Dağ Arası
گلهروز	-	Gülerûz	Gülerûd	Dağ Arası
باغ چمن	-	Bağ-ı Çimen	-	-
جرين	-	Cerin	Cerin	-
خوشکروود	-	Hoşkrûd	Hoşkrûd	Dağ Eteği
مشکين امند وکاورند	-	Mişkin Emend ve Kaverend	Mişkin, Emend, Kavend	-
دو اسب اباد	-	Dü Esb-âbâd	Dü Esb	Dağ Eteği
چوره با	-	Çüreba	Çürenab	Dağ Eteği
زرنان	-	Zernân	Zernân	Dağ Eteği
باغلوچه	-	Bağluca	Bağluca-i Serdar	Ovalık
کناب	-	Kenab	Kehrab	-
بناب	-	Binab	Binab	Ovalık
مهره بختی	-	Mühre Bahti	-	-
بلاماجی	-	Bilâmaci	Bilâmaci	Dağ Eteği
مزرعه کورلارق	-	Mezraa-i Körlarık	-	-
ساهران	-	Sâhıran	-	-
سنکی خانه	-	Sengi Hane	Seng Deh	Dağ Arası
کرورق	-	Kervarak	-	-
کورجه باب	-	Görca Bab	-	-
گون علی	-	Gün ali	Gu ali	Derelek
طویله درق	-	Tavîle Darak	Tavîle Deresi	Dağ Arası
ازاد علیاوسفلا	-	Azad-i Ulyâ ve Süflâ	Azad-i Ulyâ ve Süflâ	Dağ Arası
قهر علیا وسفلا	-	Kahr-i Ulyâ ve Süflâ	-	-
سرخ اباد	-	Sürh-âbâd	-	-
بايندر	-	Bayındır	Bayındır	Dağ Arası
ريحان	-	Reyhan	Reyhan	Dağ Arası
دوران	-	Devran	Devran	Derelek
طاش بولاق	-	Taş Bulak	Daş Bulak	Dağ Arası
زنکيل اباد	-	Zengil-âbâd	Zengel-âbâd	Dağ Arası
شکل اباد	-	Şekil-âbâd	-	-
چله	-	Çille	Çille Kışlak	Dağ Eteği
سنجینه	-	Sencine	-	-
رازبین	-	Razbin	Razbin	Ovalık
اغجه پيره	-	Ağca Pire	Ağca Pire	Ovalık
شیخ حسن	-	Şeyh Hasan	-	-
شورزق	-	Şorzak	Şorzegah	Dağ Arası
حسن ابدالو	-	Hasan Abdallu	Hasan Abdalî	Dağ Eteği
سکان	-	Sakan	-	-
کله دوز	-	Kelle Düz	-	-
پالان ارغ	-	Palan Arğ	-	-
لاچین بولاغی	-	Laçın Bulağı	-	-
کولکبین	-	Gülkebin	-	-
شاهان	-	Şahan	-	-

خانه باران	-	Hane Baran	Hane Beran	-
کوشکان	-	Köşkan	Köşken	Ovalık
؟				
قوچ گنبد		Koç Günbed	-	-
دالارود	-	Dalarûd	Valarûd	Ovalık
شمس اباد		Şems-âbâd	-	-
چبر علیا و سفلا	-	Çir-i Ulyâ ve Süflâ	Çitz	Ovalık
قره بولاق	-	Kara Bulak	Kara Bulak	Dağ Arası
زهره	-	Zöhre	-	-
دلنجلو	-	Dilencilu	Delki-Delcek	Dağ Eteği
یاغلوچه عبدالله	-	Bağluca Abdullah	Bağluca-i Aga	Dağ Arası
گوزل بولاق	-	Güzel Bulak	-	-
دشکچی	-	Döşekçi	-	-
بارداقاجی	-	Barid Ağacı	Barut Ağacı	Dağ Arası
گول اباد	-	Gül-âbâd	Gülûstan-âbâd	Dağ Arası
قیتول	-	Kitul	Kitul	Dağ Eteği
راجعی	-	Raci'i	Rec'in	-
جمال اباد	-	Cemal-âbâd	Cemal-âbâd	-
ترجمه	-	Tercime	-	-
سیف اباد	-	Seyf-âbâd	Seyf-âbâd	Ovalık
گوشه پیر قولی	-	Gûşe-i Pir Kulu	-	-
اولوسان	-	Ülusan	-	-
فیله حاصده	-	File Hasde	File Hase	-
سردهار	-	Ser Dehar	Ser Dehat-i Bayat	-
قهاب	-	Kahab	Kahab	Ovalık
فونش اباد	-	Funeş-âbâd	Funeş-âbâd	Ovalık
سنگبین	-	Sengbin	Sengbin	-
کیاوند	-	Kiyavend	Kenavend	Ovalık
کیاوند	-	Kiyavend	Kavend	Dağ Eteği
کلوجه	-	Güllüca	Gülüca	Ovalık
باغلوچه	-	Bağluca	Bağluca-i Bayat	Ovalık
چاویه	-	Çaviye	Çaver	Ovalık
دکن	-	Deken	Dekah	Dağ Eteği
بریکان	-	Birikan	-	-
قاهران	-	Kahiran	Kahiran	Ovalık
قره چریان	-	Kara Çeryan	Kara Çeryan	Vadi
دل اباد	-	Dil-âbâd	-	-
چرخه بند	-	Çarha Bend	-	-
قارلق	-	Karlık	Karlık	-
یامچی	-	Yamçi	Yamçi	Ovalık
قزل دپه	-	Kızıl Depe	Kızıl Tepe-i Bayat	-
قره بولاق	-	Kara Bulak	Kara Bulak	Dağ Arası
درویشان اکبر	-	Dervišan Ekber	-	-
اق بولاق	-	Ak Bulak	Ak Bulak-i Home	Vadi
قره اغاج	-	Kara Ağaç	Kara Ağaç	Vadi
طاش کسن	-	Taş Kesen	Daş Kesen	Ovalık
سکنه طاش	-	Sekene Taş	Tikme Daş	-
کورد قشلاقی	-	Kürd Kışlağı	Kürd Kışlak	Vadi
امین اباد	-	Emin-âbâd	Emin-âbâd	Ovalık
اسفجی	-	Esfeci	Esfecin	Ovalık
گلجک	-	Gülcük	Gülcik	Dağ Arası
اسفنجان	-	İsfenac-Ispanak	İsfenac	Ovalık
اوزاج قدیم	-	Evzac-i Kadim	Evzac	-

اوچ بولاق	-	Üç Bulak	Üç Bulak	Dağ Arası
اسلم اباد	-	İslem-âbâd	İslâm-âbâd	Dağ Arası
زنگی	-	Zengi	Zengi Kûh	-
آق کند	-	Ak Kend	Ak Kend	Dağ Eteği
طاش تپه	-	Taş Tepe	Daş Tepe	-
سارجین	Güllüce	Sarcin	Gülce	Dağ Arası
احمد اباد	-	Ahmed-âbâd	Ahmed-âbâd	Dağ Eteği
قورمق	-	Kurmek	-	-
لگاہی	-	Lagahi	Lagahi	Dağ Eteği
تہم	-	Tihem	Tihem	Ovalık
سہرین	-	Söhrin	Söhrin	-
مشکین	-	Mişkin	Mişkin	-
کمال	-	Kemal	-	-
کورد کندی	-	Kürd Kendi	Kürd Kendi	Dağ Arası
قارلق دیگر	-	Karlık-i Diğer	-	-
سارین قلو	-	Sarın Kulu	-	-
عرب شاه	-	Arap Şah	Arap Şah-	Vadi
قلعه جی	-	Kalacı	Kalaycı	-
لہرہ گین	-	Löhre Gin	Löhr Gin	-

1. 1. 29. Hergân Nahiyesi (خرغان)³⁷¹

Hergân Nahiyesi günümüzde Herkân diye geçmektedir ve Merkezî Eyaleti'nin ilçelerindedir. Doğudan Zerend, güneydoğudan Save şehri, kuzeyden Kazvin, güney ve batıdan Nöberan Nahiyesi ile sınırlıdır. Herkân bölgesi Herkân-i Afşar, Herkân-i Bekeşlu, Herkân-i Ketlu olarak 3 nahiyeye bölünmektedir. Herkân dağlarında, Bağdadi diye anılan Şah Seven aşireti yaylağa giderler. Bölgede bulunan tarım arazilerinin bir kısmı Harrûd, Kelencin, Ave ve Rûdek denilen nehirlerle sulanmaktadır. Arazilerin büyük bir kısmı da nahiyede sayısı fazla olan pınarlar vasıtası ile sulanmaktadırlar. Örneğin; Kelencin ve Mısır-âbâd Karyesi civarında bulunan Ali Çeşmesi, birçok karyenin arazilerini sulamaktadır. Herkân bölgesinde bir tuz madeni bulunmaktadır³⁷². Defter kayıtlarına göre nahiyede 83 yerleşim birimi bulunmaktadır.

Tablo 29

Hergân Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
بناب	-	Binab	Binab	-
باش بلاغ	-	Baş Bulağ	-	-
هزار	-	Hezâr	-	-

³⁷¹ TT.D, 906, s. 339-351.

³⁷² Ferheng-i Coğrafya-i Save, s. 90.

اک	-	Ek	Ek	Ovalık
سلم اباد	-	Selem-âbâd	-	-
نصير اباد	-	Nesir-âbâd	Nusret-âbâd	Dağ Arası
کلنجين	-	Gelencin	Gelencin	Vadi
يره جان	-	Yere Can	Yer Can	Vadi
نصرت اباد	-	Nusret-âbâd	Nusret-âbâd	Dağ Arası
حاج عرب	-	Hac Arap	Haci Arap	Dağ Arası
رستم اباد	-	Rüstem-âbâd	Rüstem-âbâd	Vadi
رودک	-	Rûdek	Rûdek	Vadi
حسين	-	Hüseyin	Hüseyin-âbâd	Vadi
شوراب	-	Şorab	Şorab	Dağ Arası
سيد اباد	-	Seyyid-âbâd	Seyyid-âbâd	Ovalık
بطل شكين	-	Battalşkin	Tebeleşkin	Ovalık
چنگوره	-	Çengure	Çengure	Dağ Dibi
چهار چشمه	-	Çehâr Çeşme	Çehâr Çeşme	-
خونداب	-	Hündab	Hendab	Dağ Eteği
صارودلی	-	Saru Deli	-	-
ابدره	-	Âbdere	Âbdere	Ovalık
کوله سر	-	Güle Ser	Kele Ser	Dağ Eteği
قره دره	-	Kara Dere	-	-
تاخير	-	Tahir	-	-
اردان	-	Ardan	Arvan	Vadi
پروان	-	Pervan	Pervan	Dağ Arası
مشانه	-	Mişana	Meşane	-
کوره گول	-	Küre Gül	-	-
ارقی	-	Erakki	Ergay	Dağ Arası
بهشتیان	-	Bihîştiyan	Bhiştiyan	Ovalık
مهترک	-	Mihterek	Mihter	Vadi
ورج	-	Verc	-	-
آشتی	-	Aşti	-	-
ساگران	-	Sâgeran	Sâgeran-i Ulyâ-Süflâ	Ovalık
دارخورجین	-	Dârhörcin	Dahercin	Ovalık
پیرانک	-	Pirânek	-	-
خشک	-	Huşk	-	-
پورچیک	-	Pûrçik	Perçik	-
پورشون	-	Pûrşun	-	-
کسکین	-	Keskin	Keşkin	-
استلک	-	İstelek	Estelec	Dağ Arası
علی اباد	-	Ali-âbâd	Ali-âbâd	-
راوقی	-	Râveki	-	-
سبزک	-	Sebzek	Sebzek	Dağ Arası
گاویک	-	Gav Yek	Gav Yek	Vadi
قهوج	-	Kahvec	Kahvec	Ovalık
چوبینه	-	Çûbine	Çûbine	Dağ Eteği
هرابین	-	Harayin	Harayin-i Ulyâ	Vadi
بصاجک	-	Basacak	-	-
دروک	-	Derûk	Veruk	Dağ Arası
اوزون بولاک	-	Uzun Bulak	-	-
ازناوک	-	İznavaک	Eznab	Dağ Eteği
پرسبانه	-	Persbana	Persbanc	-
تو اباد	-	Tü-âbâd	Tü-âbâd	Vadi
اغچه دام	-	Ağca Dam	Akça Dam	Dağ Arası
رزک	-	Rezk	Rezek	-

پای خانه	-	Pay Hane	-	-
سماتیک		Sematik	-	-
چنار	-	Çınar	Çınar-ı Ulyâ-Süflâ	-
محمود اباد	-	Mahmud-âbâd	Mahmud-âbâd	Ovalık
قره جه قیا		Karaca Kaya	-	-
قزلجه قشلا		Kızılca Kışla	Kızılca Kışlak	Dağ Eteği
روان		Revan	Ruvan	Vadi
باغ کران		Bağ Kıran	Bağ Kerd	Dağ Arası
افتاح		Aftac	-	-
صالحه		Saliha	-	-
وسمه رود		Vesme-rûd	-	-
شین		Şin	Şenin	Dağ Eteği
یمق		Yemek	Yemek	Dağ Arası
دانگ		Dang	Dank	Dağ Arası
سکاوہ		Sakava	Senkavin	Vadi
سمهنه		Sahne	-	-
میلک		Milek	Milag	Dağ Arası
یکین		Yekin	-	-
میاندران		Miyanderan	Miyan Dere	Dağ Arası
گنج نامه		Genc Nâme	-	-
سالی کرد		Salı Kerd	-	-
وازنک		Vâzanek	-	-
باد غین		Badğin	Badğein	Dağ Eteği
کریم اباد		Kerim-âbâd	-	-
کریم اباد دیگر		Kerim-âbâd-i Diğêr	-	-
اوج		Avec	Avec	Dağ Arası
خروس دره		Horoz Dere	Horoz Dere	Dağ Arası

1. 1. 30. Sultaniye Nahiyesi (سلطانیه)³⁷³

Sultaniye, Zencân ilçesinin nahiyelerinden birinin adıdır. Kazvin-Zencân yolunun her iki tarafına dağılan bu bölgenin iklimi soğuktur. Sultaniye Nahiyesi'nin bir zamanlar çok büyük ve önemli bir yeşillik alanı vardı. Ancak günümüzde eski değerini kaybetmiştir. Tarihî binalara sahip olan Sultaniye kasabası nahiyenin merkezi konumunda olup 34 köyden oluşmaktadır. Tarım ve diğer ihtiyaçlar için gereken su kanalları ve bölgede bulunan nehirlerden temin edilmektedir. Sultaniye'de 3 tarihi türbe bulunmaktadır. Bunlardan birisi Sultan Muhammed Hüdabende'nin türbesi (XIII.yüzyıl), ikincisi kasabanın batısında bulunan ve Şah İsmail döneminde yaşamış olan Molla Hasan Şirazi'nin türbesi, üçüncüsü ise kasabanın batı kısmında bulunan ve

³⁷³ TT.D, 906, s. 352-358.

büyük ihtimal 1330'da yapılmış olan Çelebi Oğlu türbesidir³⁷⁴. Defter kayıtlarına göre bölgede toplam 56 yerleşim birimi bulunmaktadır.

Tablo 30

Sultaniye Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
قصبه سلطانيه	-	Kasaba-i Sultaniye	Sultaniye	-
علی كهريز	-	Ali Kehriz	-	-
اراهان	-	Arahan	Erhan	Dağ Arası
وير	-	Vir	Vir	Dağ Arası
غياسيه	-	Giyasiya	Giyasiya	Dağ Arası
كهل	-	Köhül	-	-
سونج	-	Sö nec	-	-
پشین	-	Peşin	-	-
در بند	-	Der bend	-	-
شلوار	-	Şalvar	Şelvar	Ovalık
ندر اباد	-	Neder-âbâd	Nedir-âbâd	Dağ Arası
چوره	-	Çure	-	-
طهماس اباد	-	Tahmas-âbâd	Tahmasb-âbâd	Dağ Arası
دده بولاغی	-	Dede Bulağı	Ali Bulağı	-
ارجین	-	Ercin	Ercin	Ovalık
شاهان	-	Şahan	-	-
شیوه	-	Şive	Şive	Ovalık
الیاسی	-	İlyasi	-	-
یککیج	-	Yenic	-	-
قزل دپه	-	Kızıl Depe	-	-
پیر زنگی	-	Pir-i Zengi	-	-
کوزل دره کوچک	-	Güzel Dere-i Küçek	Güzel Dere-i Pâyin	Dağ Eteği
کوزل دره بزرگ	-	Güzel Dere-i Büzürg	Güzel Dere-i Bâlâ	Dağ Eteği
کوهنک	-	Kûhenk	-	-
صاروجلو	-	Sarucalu	Saricalu	Ovalık
کمال اباد	-	Kemal-âbâd	-	-
بیرام اباد	-	Bayram-âbâd	-	-
علی مکی	-	Alimeki	Elmeki	Ovalık
نوح اباد	-	Nûh-âbâd	-	-
خوش اباد	-	Hoş-âbâd	Hoş Nâm	-
میر اباد	-	Mir-âbâd	Emir-âbâd	-
سامان ارغ	-	Saman Ark	-	-
فیروز اباد	-	Firuz-âbâd	-	-
شمس اباد	-	Şems-âbâd	-	-
خیر اباد	-	Hayır-âbâd	Hayır-âbâd	Ovalık
قره بولاغ	-	Kara Bulak	Kara Bulağ	Ovalık
شهحان اباد	-	Şahhan-âbâd	-	-
خاتون جه	-	Hatunca	-	-
کورد پشته	-	Kürd Püşte	Kürd Nab	Dağ Eteği
اله اکبر	-	Allah Ekber	-	-
فقیره	-	Fakire	-	-

³⁷⁴ Rezmârâ, *Ferheng-i Coğrafya-i İnan*, c. II, s. 176; *Ferheng-i Coğrafya-i Zencân*, s. 148.

سردها	-	Serdeha	-	-
منطش	-	Manteş	Manteş	-
ولایش	-	Velayeş	Valayeş	Derelik
دوسنگاه	-	Dosengan	Dosengan	Dağ Eteği
بوین	-	Bûyin	Bûyin	-
پنگی کند	-	Yeni Kend	Yeni Kend	Ovalık
سیاه سر	-	Siyah Ser	-	-
کاکا ا باد	-	Kâkâ-âbâd	Kâkâ-âbâd	Dağ Eteği
رباط	-	Ribat	-	-
سنبل اباد	-	Sümbül-âbâd	Sümbül-âbâd	Ovalık
سعید ا باد	-	Saîd-âbâd	-	-
مرواریه	-	Mürvariye	Mürvariye	Dağ Eteği
گاو گوشه	-	Gav Gûşe	Gav Dere	Dağ Arası
خال خالو	-	Hâl Hâllu	-	-
آغا بولاغی	-	Ağa Bulağı	-	-

1. 1. 31. Ebher Nahiyesi (ابهر)³⁷⁵

Ebher bölgesindeki yaşam tarihi çok eski dönemlere dayanmaktadır. Bu nahiyeye suyun bolluğu, iklimin uygunluğu, toprakların verimli olması gibi doğal şartlar nedeni ile uzun zamanlardan beri yaşam için insanların dikkatini çekmiştir. Burası M.Ö'den seneler boyu çeşitli kavimlerin yaşadığı bölgelerden sayılır. Yakut-i Hamavîye göre İranlılar Ebher'in adını "Ovher" şeklinde söylemişler³⁷⁶. Bu da daraltma veya suları bağlama anlamındadır. Ebher mevki olarak Hemedan, Zencân ve Kazvin arasında bulunmaktadır. Defter kayıtlarına göre; bölgede toplam 63 yerleşim birimi bulunmaktadır.

Tablo 31

Ebher Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
قصبهء ابهر		Kasaba-i Ebher	Ebher	Ovalık
شرق اباد	-	Şark-âbâd	Şarif-âbâd	Ovalık
فونش اباد	-	Fûneş-âbâd	Fûneş-âbâd	Ovalık
درسجین	-	Derscin	Derscin	Dağ Eteği
هیدج	-	Hidec	Hidec	Ovalık
شوبر	-	Şevir	Şevir	Ovalık
حسن قلعه	-	Hasan Kale	Kale Hasan-âbâd	Ovalık
نصر اباد	-	Nasr-âbâd	Nasirâbâd	Ovalık
طالش	-	Tâlîş	-	-
پیرسقا	-	Pir-i Saka	Pir-i Saka	-
خوره سانی	-	Hörsani	Hörsanlu	Dağ Eteği
طاش بولاغی	-	Taş Bulak	Daş Bulağ	Dağ Eteği

³⁷⁵ TT.D, 906, s. 359-377.

³⁷⁶ Coğrafiya-i Tarihi-i Serzeminhây-i Hilafet-i Şarkî, c. I, s. 239.

چرگر	-	Çerger	Çerger	Dağ Eteği
زرنکل	-	Zerengül	-	-
پلاس	-	Palas	Palas	Dağ Eteği
قره اغاچ	-	Kara Ağaç	Kara Ağaç	Dağ Eteği
چشین	-	Çeşin	Çeşin	Dağ Eteği
ایوانک	-	Eyvanek	Eyvanek	Dağ Eteği
چنگماس	-	Çengmas	Çengmas	Dağ Eteği
قزلجه	-	Kızılca	Kızılca	Dağ Eteği
ساریان جهان	-	Saryan Cihan	Serv Cihan	Dağ Arası
گلوجه	-	Güllüca	Gülce	-
بارطاب	-	Bartab	Eztap	Dağ Eteği
الوند	-	Elvend	Elvend	Dağ Eteği
قارغلو	-	Kargalu	Hüseyin-âbâd-i Karkalu	Dağ Arası
قماچ اباد	-	Kımac-âbâd	Kemec-âbâd	Ovalık
حصار قجار	-	Hisar-i Kaçar	Hisar-i Kaçar	Ovalık
قپوچق	-	Kapuçuk	Kuiçuk Han	Ovalık
قو لاتلو	-	Kolatlu	-	-
کشکشان	-	Kışkışan	-	-
آهک	-	Âhek	Âhek	-
جندیسین	-	Cendisin	Cendisin	Dağ Eteği
خلیفه لو	-	Halifelü	Halifelü	Dağ Eteği
سید احمد اباد	-	Seyyid Ahmed-âbâd	-	-
شکر چشمه	-	Şeker Çeşme	Şeker Çeşme	Ovalık
بیرام چشمه	-	Bayram Çeşme	-	-
ملا چشمه	-	Molla Çeşme	-	-
جدا قیا	-	Cudakaya	Cudakiye	Dağ Eteği
ارپه دره	-	Arpa Dere	-	-
قاضی کند	-	Kadı Kend	-	-
عباس اباد	-	Abbas-âbâd	Abbas-âbâd	Ovalık
قارلق	-	Karlık	Karlık	Dağ Eteği
خلج	-	Halac	Halac	Dağ Eteği
کوه چین	-	Kûhçin	Kûhçin	Dağ Arası
بالقلو	-	Balıklu	Balıklu	Ovalık
ازناو	-	İznav	Ezban	Dağ Eteği
ویسان	-	Visan	Vistan	Dağ Eteği
گلولو	-	Güllü	Güllü	Dağ Arası
اسکی دره	-	Eski Dere	-	-
امربساق	-	Emir Besak	Emir Bestak	Dağ Eteği
بهمن	-	Behmen	Behmen ³⁷⁷	Dağ Arası
باغ دره	-	Bağ Dere	Bağ Dere	Dağ Arası
ارده جین	-	Erdecin	Erdecin	Dağ Eteği
زرواش	-	Zervaş	Zere Baş	Dağ Eteği
حسن اباد	-	Hasan-âbâd	-	-
قلنج	-	Kılinc	Kılıc	-
حصار کونداز	-	Hisar-i Gündaz	Hisar-i Abdülkarim	Dağ Arası
میموندیره	-	Maymundere	Maymundere	Dağ Eteği
نورین	-	Nûrin	Nûrin	Ovalık
چالچی	-	Çalkıçı	Çalçuk	Dağ Arası
اسپاس	-	İspas	İspas	Dağ Başı
کینه ورز	-	Kineverz	Kinevers	Dağ Arası
خرم دره	-	Hürremdere	Hürremdere	Ovalık

³⁷⁷ Behmen karyesi İçrûd Nahiyesi'nde bulunmaktadır.

1. 1. 32. Secâs Nahiyesi (سجاس)³⁷⁸

Bugünkü Secâs, Zencân Eyaleti'nde bulunan bir şehirdir. Secâs şehri Hüdabende ilçesinin Secâs-rûd Nahiyesi'ne bağlıdır ³⁷⁹. Hüdabende ilçesi Zencân'ın güneydoğusunda yer almaktadır. Bu bölgede Hüdabendelu ve Afşar aşiretleri sakin olmuşlar. Hüdabende ilçesi Söhreverd ve Secâs adlı iki tarihi şehre sahiptir ki şehirleşme tarihleri M.Ö 5000'lere dayanmaktadır ³⁸⁰. Secâs-rûd bölgesi Kidar Nahiyesi'nin kuzeyinde bulunmakta ve büyüklü küçüklü 50 köyden oluşmaktadır. Secâs'ın havası soğuktur. Tarım arazileri için kullanılan su aynı adı taşıyan Secâs-rûd nehrinden temin edilmektedir³⁸¹. Defter kayıtlarına göre bölgede toplam 51 yerleşim birimi bulunmaktadır.

Tablo 32

Secâs Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
قصیه سجاس	-	Kasaba-i Secâs	Secâs	Ovalık
کاه بره	-	Kah Berre	-	-
صحا	-	Saha	Saha	Ovalık
هليل اباد	-	Halil-âbâd	Halil-âbâd	Dağ Arası
ريونيك	-	Riyonik	-	-
اقطاع	-	Ak Dağ	Kûh-i Ak Dağ	-
قمچکای	-	Kumçıkay	Kumçıkay	-
نظم شيخان	-	Nazm-i Şeyhan	Necm-i Şeyhan	Ovalık
قزلجه	-	Kızılca	Kızılca	-
سعید اباد	-	Saaid-âbâd	Saaid-âbâd	Ovalık
قوریه	-	Kurye	Kurye	-
ملا پور	-	Mollapûr	Molla piri	Vadi
حوین	-	Hûyin	Hûyin	Dağ Eteği
زواجر	-	Zevacir	Zevacir	Dağ Eteği
فله خاصه	-	Fele Hasa	-	-
اروین	-	Ervin	Ergin	Ovalık
زرنند	-	Zerend	Zerend	Ovalık
ورنجقین	-	Varancikin	-	-
حرنا بیل	-	Harnayil	-	-
زرزر	-	Zer Zer	Zer Zer	Ovalık
طوبی حسن	-	Tuba Hasan	Hasan-âbâd	-
آغاجری	-	Ağaceri	Agaceri	Ovalık
چوزک	-	Çözek	Çözek	Ovalık

³⁷⁸ TT.D, 906, s. 377-386.

³⁷⁹ Reamârâ, *Ferheng-i Coğrafya-i İnan*, c. II, s. 210.

³⁸⁰ <http://data.roostanews.ir/header.jpg>, Zencân-Hüdabende-Secâs-rûd-Secâs, Bank-i Came-i İtilaat-i Roostaha-i İnan, son başvuru 20 Mart 2011

³⁸¹ *Ferheng-i Coğrafya-i Zencân*, s. 140; Rezmârâ, *Ferheng-i Coğrafya-i İnan*, c. II, s. 221.

خوشه	-	Hûşe	Hoş	Ovalık
حونداب	-	Hûndab	Hendab	Ovalık
اوغل بک علیا وسفلا	-	Oğul Beg Ulyâ ve Süflâ	Oğul Bek-i Ulyâ ve Süflâ	Dağ Eteği
چوتز	-	Çûtez	Çetez	-
بارکاب	-	Bark-Âb	Barik Âb	Ovalık
سلاحور	-	Selâhur	Çelahor	Ovalık
د با نلو	-	Dabanlu	Dabanlu	Dağ Eteği
یکجه	-	Yenice	Yenice	Dağ Eteği
نظر اباد	-	Nazar-âbâd	Nazar Kulu	Ovalık
قران	-	Kirân	-	-
کفتراک	-	Kefterek	Kebûterek	Ovalık
چنگری	-	Çingiri	Çenguri	Dağ Eteği
بولماج	-	Bulmac	Bulamaci	Ovalık
الاجمن	-	Ala Çimen	Ala Çimen	Dağ Eteği
اق بولاق	-	Ak Bulak	Ak Bulak	Ovalık
خر خراک	-	Har Harek	-	-
دهجلال	-	Dehcelal	Dehcelal	Dağ Eteği
خرامن دره	-	Hirâmen Dere	Hirrem Dere	Dağ Eteği
کوشک اباد	-	Köşk-âbâd	Köşk-âbâd	Dağ Eteği
بایندر	-	Bayındır ³⁸²	Pabend	Dağ Eteği
ویک	-	Vik	Vik	Dağ Arası
حد جک	-	Hadcık	-	-
طاشلوجه	-	Taşluca	Daşluca	Dağ Arası
قانلو دره	-	Kanlu Dere	Kanlı	Dağ Eteği
چپکلو	-	Çupuklu	Çupuklu	Dağ Arası
کوله درک	-	Küle Derek	-	-
گوندک	-	Gündek	Gün Dere	Ovalık
مزید اباد	-	Mazid-âbâd	Mezid-âbâd	Ovalık

1. 1. 33. Herut Nahiyesi (خروت)³⁸³

Herut adı, Herarûd sözcüğünün kısaltılmış şekli olarak geçmektedir. Bölge adını burada akan Herarûd nehrinden almıştır. Bu nehir, Hüdabende Nahiyesi'nin yükseklerinden kaynaklanarak doğuya doğru akmakta ve Mahmudâbâd, Nûrâbâd arazilerini suladıktan sonra Hemedan bölgesinde Avec nehri ile birleşmektedir³⁸⁴. Herarûd nehrinin aktığı mesir de karyeler ve köyler ortaya çıkmıştır. Defter kayıtlarına göre Herut Nahiyesi doğudan Ebher, batıdan Söhrevers, kuzeyden Sultaniye, kuzeybatıdan Secas ve güneyden Bezinerûd nahiyeleri ile sınırlıdır; bölgede toplam 32 yerleşim birimi bulunmaktadır.

³⁸² Bayındır karyesi öncede Zencân Nahiyesi kayıt edilirken o bölgede yazılmıştır, çevreye dikkat edilirse Köşk-âbâd yakınlarında Pabend karyesi bulunmaktadır, büyük ihtimal Pabend olmalıdır.

³⁸³ TT.D, 906, s. 386-391.

³⁸⁴ <http://www.loghatnaameh.org/image/fa/logo.jpg> . خروت maddesi son başvuru tarihi 25/12/2012.

Tablo 33

Herut Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
اینچ	-	İnec	İnce	Ovalık
جرین	-	Cerin	Cerin	Ovalık
کهل اباد	-	Köhülâbâd	Köhülâbâd	Ovalık
اق بولاق	-	Ak Bulak	Ak Bulak-i Ulyâ ve Süflâ	Dağ Eteği
گنه لک	-	Genelek	Gengek	Dağ Eteği
کوسه اباد	-	Köseâbâd	Köseâbâd	Dağ Arası
پیر یایار	-	Pir Yavyar	Pir Gav Gül	Ovalık
فرجون	-	Fercûn	-	-
مکانی	-	Mekâni	Gül Makam	Dağ Eteği
دشیر	-	Deşir	Deh Şir	-
ولجه شیر	-	Velce Şir	Belge Şir	Ovalık
طوب قره	-	Top Kara	Top Kara	Ovalık
داودییه	-	Davudiye	-	-
ارده لان	-	Erdelan	Erdelan	Ovalık
دشتک	-	Deşteşek	Deşteşek	Ovalık
فطر اباد	-	Fitrâbâd	-	-
قیس اباد	-	Kaysâbâd	-	-
قاطر بولاغی	-	Katır Bulağı	Katar Bulağı	Dağ Arası
پینه دوز	-	Pine Düz	-	-
علی اباد	-	Aliâbâd	Aliâbâd	Ovalık
خیر اباد	-	Hayırâbâd	Hayırâbâd	-
دوسه جین	-	Düseccin	-	-
لاچوان	-	Laçûvan	Laçûvan	Ovalık
حسن؟	-	? Hasan	-	-
ورچشان	-	Verçeşan	Vercûşan	Ovalık
بیچقین	-	Biçkin	Biçkin	Ovalık
بابالر	-	Babalar	Babalar	-
شهرستانک	-	Şehristanek	Şehristanek	Dağ Eteği
محمود اباد	-	Mahmudâbâd	Mahmudâbâd	Ovalık
کهل	-	Köhül	Köhül	Dağ Eteği
کمال اباد	-	Kemalâbâd	-	-
زرین گول	-	Zerrin Gül	Zerin Gül	Ovalık
قره بولاق	-	Kara Bulak	Kara Bulak	Ovalık
دیدار	-	Didar	Didar	Vadi
ادار	-	Adar	Adar	Dağ Eteği
عبدالله مقصود	-	Abdüllah Maksud	Abdüllah Mesud	Dağ Eteği

1. 1. 34. Söhrevers Nahiyesi (سهره ورث)³⁸⁵

Söhrevers adı günümüzde Söhreverd diye geçmekte ve iki kelimenin birleşiminden oluşmuştur, Söhre, kırmızı; Verd ise taş anlamına gelmekte olup, kırmızı taş olarak adlandırılmıştır³⁸⁶. Söhreverd, Zencân ilçesinin Kidar Nahiyesi'nin

³⁸⁵ TT.D, 906, s. 391-398.

³⁸⁶ <http://www.loghatnaameh.org/image/fa/logo.jpg.Söhreverd>, son başvuru 30/05/2014.

bölümlerinden sayılarak nahiyenin merkezi kısmında Kidar dağının güney eteklerinde ve ovalarında bulunmaktadır; büyüklü küçüklü 25 karyeden oluşmakta ve Kersef kasabası merkezi sayılmaktadır. Kara Dağ dağından doğan Kara Kuş nehri Söhreverd karyesinin batısından geçmektedir. Bu yüzden karyenin diğer adı Kara Kuş olarak geçmektedir³⁸⁷. Defter kayıtlarına göre bölgede toplam 63 yerleşim birimi bulunmaktadır.

Tablou 34

Söhrevers Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
سهره ورث	-	Söhrevers	Söhreverd	Dağ Eteği
کرسف	-	Kersef	Kersef	Dağ Eteği
ملا یعقوب	-	Molla Yakub	Molla Yakub	-
طوپراقلو	-	Topraklu	Topraklu	Dağ Eteği
سازین	-	Sazın	Sazın	Dağ Eteği
قومسان	-	Kumsan	-	-
سیس	-	Sis	-	-
شیخ احمد لو	-	Şeyh Ahmedlu	Şeyhler	Vadi
آب علیا وسفلا	-	Âb-i Ulyâ ve Süflâ	Âbi	Ovalık
قینرجه	-	Kaynarca	Kaynarca	Ovalık
آینه جک	-	Âynacık	Eyncık	Vadi
قره احمد لو	-	Kara Ahmedlu	-	-
تخت	-	Taht	Taht	Dağ Eteği
پیش کوهان	-	Piş Kûhan	Pes Kûhan	Dağ Eteği
کره چال	-	Kara Çal	Kara Çal	Dağ Eteği
چوچقین	-	Çuçkin	-	-
اکنه لو	-	Ekinelu	-	-
قامشلو	-	Kamışlu	Kamışlu	Dağ Arası
چسب	-	Çesb	Çesb	Vadi
قوشچی	-	Kuşçi	Kuşçi	Dağ Arası
قویی تکانو	-	Kuyi Takanu	Kuyi	Ovalık
چریک	-	Çirik	Çiriklu	Ovalık
گللوچه	-	Güllüce	Güllice	Ovalık
اوچ ایاق	-	Üç Ayak	Üç Bulak	Dağ Arası
تورم طای	-	Turum Tay	-	-
چراق مزرعه	-	Çırak Mezraa	Çırak Mezraa	Dağ Eteği
کوران	-	Göran	Göran	Dağ Eteği
سرین دره	-	Serin Dere	Serin Dere	Vadi
شین	-	Şin	Şin	Ovalık
خان احمد حصارى	-	Han Ahmed Hisarı	Han Ahmed Hisarı	-
اق بولاغ	-	Ak Bulak	Ak Bulak	Ovalık
چراق حصارى	-	Çırak Hisarı	Çırağ Hisarı	Ovalık
ممقان	-	Mamakan	Mamagan	-
شیخ موسی	-	Şeyh Musa	Şeyh Musa	Dağ Eteği
نچار	-	Neccar	-	-

³⁸⁷ Ferheng-i Coğrafya-i Zencân, s. 155.

قره طاغ	-	Kara Dağ	Kara Dağ	Dağ Arası
اسفریجین	-	İsfericin	-	-
بر	-	Ber	Bezin	Ovalık
دغالوجه	-	Değaluca	Değanlu	Ovalık
طاش شیخ	-	Taş Şeyh	-	-
بگم اغا	-	Begim Ağa	Begim Ağa	Dağ Eteği
نخود دهره	-	Nohut Dehre	-	-
اوشتینان	-	Uştininan	Uştininan	Dağ Arası
نقابلو	-	Nikablu	-	-
یارمجه	-	Yarımca	Yarımca	Dağ Eteği
گرم اب	-	Germ Âb	Germ Âb	Ovalık
چقلان	-	Çalkalan	-	-
بختی	-	Bahtı	Bahtı	Ovalık
مسگر	-	Misger	Misger	Dağ Eteği
فریدون	-	Feridun	Feridun	Ovalık
تاتارده	-	Tatar Deh	Tatar Deh	Ovalık
تورم طای	-	Turum Tay	-	-
گوگر چینلو	-	Gökerçinlu	Göverçinek	Ovalık
ارکوین	-	Erkövun	Erkövun	Ovalık
چچن سراى	-	Çeçen Saray	-	-
گنه جک	-	Genecek	-	-
کرچک	-	Gerçek	-	-
سید محمد	-	Seyyid Muhammed	Saîd Muhammed	Ovalık
قارجه قیا	-	Karaca Kaya	-	-
خرابات	-	Harâbat	-	-
صقر چین	-	Sıkırçin	Sagar Çin	Dağ Eteği
ملکوه	-	Melekûh	-	-
جوم سراى	-	Cum Saray	-	-

1. 1. 35. Bezine-rûd Nahiyesi (بزینه رود)³⁸⁸

Bezine-rûd, Zencân ilçesinin Kidar Nahiyesi'nin beş bölgesinden biri olup, ayrıca bu bölgeden kaynaklanan ve Kızıl Özen çayına dökülen bir nehrin de adı sayılmaktadır. Kidar'ın güney kısmında yer alan Bezine-rûd bölgesi; Germab, Şivanat ve Bezine-rûd diye 3 bloktan oluşmaktadır. Kehla Karyesi nahiyenin merkezi sayılır. Bu bölge kuzeyden Hüdabende'nin Merkez Nahiyesi, güneyden Hemedan'ın Şirin Su Nahiyesi, doğudan Rezen ilçesi ve batıdan Hüdabende'nin Afşar Nahiyesi ile sınırlıdır³⁸⁹. Defter kayıtlarına göre bölgede toplam 30 yerleşim birimi bulunmaktadır.

³⁸⁸ TT.D, 906, s. 398-402.

³⁸⁹ Rezmârâ, *Ferheng-i Coğrafya-i İnan*, c. II, s. 225.

Tablo 35

Bezine-rûd Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
توزلو	-	Tuzlu	Tuzlu	Ovalık
آهنگران	-	Ahengeran	-	-
چاقیر بولاغی	-	Çakır Bulağı	-	-
قازاولو	-	Kazulu	Kazuhlu	Dağ Eteği
سایین حسین	-	Sayın Hüseyin	-	-
جورین	-	Cûrin	-	-
زرین اباد	-	Zerrin-âbâd	Zerrin-âbâd	Ovalık
تخت سلیمان	-	Taht-i Süleyman	Taht	Dağ Eteği
اغچه خرابه	-	Ağca Harabe	Akça Harabe	Vadi
شیرواز	-	Şirvaz	-	-
چقال	-	Çakal	-	-
اوغوزلو	-	Oğuzlu	Ağuzlu	Vadi
گوکچه بیلاغی	-	Gökçe Yaylağı	Gökçe Yaylak	Dağ Arası
ارده هین	-	Erdehin	Erdehin	-
بابا پسرک	-	Baba Peserek	-	-
حصم اباد	-	Hasm-âbâd	-	-
تورکمان کندی	-	Türkaman Kendi	-	-
امادجان	-	Amadcan	-	-
قوجور	-	Kucur	Kucur	Ovalık
پیرمرزبان	-	Per Merzban	Pir Merzban	Vadi
پا مرزیان	-	Pa Merziyan	-	-
غلام ویس	-	Gulam Veys	Gulam Veys	Dağ Eteği
طاشبوداق	-	Taş Budak	Taş Bulak	Ovalık
بولدق	-	Bulduk	Bulduk	Vadi
قوتی اباد	-	Kutî-âbâd	Kutî-âbâd	Ovalık
وشقاق	-	Vaşkak	Kaşkaca	Ovalık
استرود	-	İsterûd	İsterud	Ovalık
محمد خلج	-	Muhammed Halac	Muhammed Halac	-
سرشبار	-	Sereşbar	Sereşbar	Ovalık
قانله	-	Kanla	Kanlı	-

1. 1. 36. İcrûd Nahiyesi (ایجرود)³⁹⁰

Merkezi Zerrin-âbâd olan İcrûd, Zencân eyaletinin ilçelerinden biridir. İcrûd bölgesi eyaletin güneybatısında bulunmakta, Merkezi ve Haleb diye iki nahiyeden ve Zerrin-âbâd diye bir şehirden oluşmaktadır³⁹¹. Bu nahiyede bir çok nehir ve çay bulunmakta olup, İcrûd'un adı da aynı isimde olan bölgedeki İcrûd nehrinden alınmıştır, İcrûd Nahiyesi Uzun Dere-i Koca Kaya nehri ile İcrûd nehrinin kesiştiği yerde ortaya çıkmıştır. Kuzeyden Zencân, güneyden Hüdabende, kuzeydoğudan Sultaniye,

³⁹⁰ TT.D, 906, s. 402-406.

³⁹¹ Ferheng-i Coğrafya-i Şahin Dej (Sayın Kale), c. XXIV, Sâzimân-i Coğrafya-i Vezaret-i Difa' ve Poştibânî-i Niruha-i Müsallah, Tahran 1374 h.ş, s. 35.

kuzeybatıdan Mahnişan ve batıdan Kürdistan'da bulunan Bicar ilçeleri ile sınırlıdır³⁹². Defter kayıtlarına göre bölgede toplam 32 yerleşim birimi bulunmaktadır.

Tablo 36

İçrûd Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
ا بچه	-	İce	İc	Ovalık
کرکا نه	-	Gergana	-	-
خانقاه	-	Hân-kâh	Hân-kâh	Ovalık
زرین ا باد	-	Zerrin-âbâd	Zerrin-âbâd	Ovalık
خاین	-	Hayın	Hancin	Ovalık
قره بولاغی	-	Kara Bulağı	Kara Bulak	-
شهرک	-	Şhrek	Şhrek	Ovalık
ینگى کند	-	Yeni Kend	Yeni Kend	-
خواین	-	Havain	Huyin	Dağ Eteği
قارا بلاق	-	Kara Bulak	Kara Bulak	Dağ Arası
تره جرد	-	Terecerd	Telecerd	Ovalık
بن گینه	-	Bün Gine	Bid Gine	Ovalık
خاتون کندى	-	Hatun Kendi	Hatun Kendi	Ovalık
دشیر علیا	-	Deşir-i Ulyâ	Deşir-i Bâlâ	Vadi
دشیر سفلا	-	Deşir-i Süflâ	Deşir-i Pâyin	Vadi
انجه	-	Anca	İnce	Ovalık
قارتلو	-	Karatlu	-	-
دادا کندى	-	Dada Kendi	-	-
کاوند	-	Kavend	Kavend	Vadi
قوزان	-	Kozan	Kozan	Vadi
قرا سید	-	Kara Seyyid	Kara Sa'îd	Ovalık
اش تپه علیا و سفلا	-	Aş Tepe-i Ulyâ ve Süflâ	-	-
احمد کندى	-	Ahmed Kendi	Ahmed Kendi	Vadi
دهرین	-	Dehrin	-	-
گوگجه قیا	-	Gökçe Kaya	Gökçe Kaya	Vadi
اق بولاق	-	Ak Bulak	-	-
اولاپا	-	Ulaya	-	-
ونجان	-	Vencan	-	-
شوراب	-	Şorab	Şorab	Vadi
قولتوق	-	Koltuk	Koltuk	Vadi
بسیر	-	Besir	Bezin	Ovalık
چاپق	-	Çapuk	Çapuk	Ovalık

1. 1. 37. Çûme Nahiyesi (چومه)³⁹³

Bugünkü Çeme Zencân ilçesinin Sirdan Nahiyesi'ne bağlı olan Tarum-i Bâlâ bölgesinin karyelerinden sayılmaktadır³⁹⁴. Bu karye Zencân eyaletinde bulunmaktadır.

³⁹² Ferheng-i Coğrafya-i Zencân, s. 133-134.

³⁹³ TT.D, 906, s. 406-418.

Sultaniye'den 2 km uzaklıkta Hayır-âbâd karyesini geçtikten sonra Tarum'un dağlık bölgesi başlamakta ve güzergahta bir çok köy bulunmaktadır. Çeme ile Hayır-âbâd köyünün arası 35 km dir³⁹⁵. Defter kayıtlarına göre bölgede toplam 74 tane köy bulunmaktadır; bunlardan sadece 6'sı meskun durumdadır. Çûme Nahiyesi'nin harita üzerinde köylerini araştırırken bu nahiyede kaydedilen bazı karye isimlerinin tekrarlandığı fark edilmiştir. Bazı köy adları Sultaniye Nahiyesi'nde geçmiş, aynı adlar bu bölgede de tekrarlanmıştır. Defter kayıtlarına baktığımızda 412. sayfanın yarısına kadar sıra 50'ye dek yazılmıştır. Burada sayfanın yarısı boş bırakılarak diğer sayfadan 51. sayı ile devam edilmiştir. İlk 50'de geçen karye adlarının çoğu Sultaniye Nahiyesi'nde de yazılmıştır; bunların belli olması için yanlarına (*) işareti koyuldu.

Tablo 37

Çûme Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
*ویر	-	Vir	Vir	Dağ Eteği
*اراخان	-	Arahan	Erhan	Dağ Eteği
*علی کریز	-	Alikeriz	Elkeriz	Dağ Eteği
*خاتون جه	-	Hatunca	-	-
*کرد پشته	-	Kürd Püşte	Kürd Püşe	-
*اله اکبر	-	Allah Ekber	-	-
*منتش	-	Manteş	Manteş	Dağ Arası
*فقیره	-	Fakire	Fakire	-
*ولایش	-	Velayeş	Velayeş	Vadi
*دوسنگان	-	Dosengan	Dosengan	Dağ Eteği
*سیاه سر	-	Siyah Ser	-	-
*بویین	-	Bûyin	Bûyin	-
*یکی کند	-	Yeni Kend	Yeni Kend	-
*کاکا ا باد	-	Kâkâ-âbâd	Kâkâ-âbâd	Dağ Eteği
*ریاد	-	Ribad	Ribat	-
*کاو گوشه	-	Gav Gûşe	-	-
*خالخالو	-	Hâl hâlu	-	-
*کرده ناب	-	Kerdenab	Kerdenab	Dağ Eteği
*مروارید	-	Mürvarid	Mürvariye	Dağ Eteği
*قره بولاق	-	Kara Bulak	Kara Bulak	Ovalık
*خیر ا باد	-	Hayır-âbâd	Hayır-âbâd	Ovalık
*شمس ا باد	-	Şems-âbâd	-	-
*میر ا باد	-	Mir-âbâd	Emir-âbâd	Vadi
*موسی ا باد	-	Musa-âbâd	Musa-âbâd	-
*نوح ا باد	-	Nûh-âbâd	-	-
*علی مکی	-	Alimeki	Elmeki	Ovalık
*کرچنک	-	Gerçenk	-	-

³⁹⁴ <http://www.loghatnaameh.org/image/fa/logo.jpg> . Çeme madesi son başvuru 30/05/2014,

³⁹⁵ <http://www.roosta.ir/> , Çeme, son başvuru tarihi 30/05/2014.

سليمان كندی	-	Süleyman Kendi	Selman Kendi	Ovalık
*صاروجه لو	-	Sarucalu	Saricalu	Ovalık
كلندراق	-	Gelendarak	-	-
بررنگی	-	Per Rengi	Perengin	Dağ Eteği
*فیروز ا باد	-	Firuz-âbâd	-	-
ساقارغی	-	Sakar Arkı	-	-
بازرگان بولاغی	-	Bezirgan Bulağı	-	-
اق بولاغ	-	Ak Bulak	-	-
*بیرام ا باد	-	Bayram-âbâd	-	-
*ارجین	-	Ercin	Ercin	Ovalık
*یکنج	-	Yenic	Yenic	-
*شاهان	-	Şahan	Şah Neşim	Dağ Eteği
*شیوه	-	Şive	Şive	Ovalık
چپ دره	-	Çep Dere	Çep Dere	Dağ Eteği
دهبولاغی	-	Deh bulağı	-	-
*طهماس ا باد	-	Tahmas-âbâd	Tahmasb-âbâd	Dağ Arası
*شلوار	-	Şalvar	Şalvar	-
*سونجه	-	Sönca	-	-
*پشین	-	Peşin	-	-
*کهل	-	Köhül	Köhla	Ovalık
*در بند	-	Derbend	-	-
*قیاسیه	-	Kıyâsiya	Kıyâsiya	Dağ Eteği
تخماق ا باد	-	Tohmak-âbâd	-	-
جوز	-	Ceviz	Cezla	Dağ Eteği
ایچ	-	İc	İc	Dağ Arası
کلانتار ا باد	-	Kalantarâbâd	-	-
سرخ اباد و انارستان	-	Sürh-âbâd ve Enâristan	Sürh-âbâd ve Enâristan	Dağ Arası
گول گئش	-	Gül Geş	-	-
ولیس	-	Velis	Velis	Vadi
کوردان	-	Kürdan	-	-
کزج	-	Kezec	Kezec	-
کتیران	-	Getiran	-	-
ظهران	-	Zehran	Zehteran	Dağ Eteği
ال طوان	-	El Tuvan	-	-
ایواج	-	İvac	-	-
کلنجه	-	Gelence	-	-
شینین	-	Şinin	-	-
حزن	-	Hüzün	-	-
شوراب	-	Şorab	-	-
خا نقاه	-	Hân-kâh	Hân-kâh	Ovalık
اندز	-	Endez	Endez	-
کلج	-	Gelec	Gelec-âbâd	Dağ Eteği
جیا	-	Ciya	Ciya	Dağ Arası
ارشت	-	Ereşt	Ereşt	Dağ Arası
سورخه میش	-	Sürhe Miş	Sürhe Miş	-
درام	-	Dırâm	Dırâm	-
رود علی	-	Rûd ali	Ala-rûd	Dağ Arası

1. 1. 38. Veniser Nahiyesi (ونيسر)³⁹⁶

Nahiye adını aynı isimde olan Veniser Karyesi'nden almaktadır. Veniser, Zencân Eyaleti'nin Sirdan bölgesine bağlı olan Tarum-i Bâlâ karyelerindedir. Gilan dağlarından doğan Tarum nehri karyenin ortasından geçmektedir. Bugünkü Tarum'un merkezi, Âbber olarak Zencân Eyaleti'nin ilçelerinden biri sayılmakta ve bölgenin kuzeyinde bulunmaktadır. Tarum kuzeyden Erdebil ve Gilan, doğudan Kazvin eyaletleri, güneyden Zencân ve Sultaniye ile sınırlıdır. Kızıl Özen nehri bölgenin en önemli sularından olup, tarım ve ziraatin özellikle de zeytin tarımının gelişmesine neden olmuştur³⁹⁷. Defter kayıtlarına göre bölgede toplam 34 yerleşim birimi bulunmaktadır.

Tablo 38

Veniser Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
ونيسر	-	Veniser	Veniser	Dağ Eteği
ابراهيم اباد	-	İbrahim-âbâd	İbrahim-âbâd	Dağ Eteği
دستجرده	-	Destcirde	Destcirde	Ovalık
دهنه	-	Dehene	Dehene	Dağ Eteği
چالكان	-	Çalkan	Çalkan	Dağ Eteği
ارزند	-	Erzend	Ezend	-
نقل اباد	-	Nakıl-âbâd	Nakıl-âbâd	Vadi
سوخته	-	Sûhte	Sûhte	-
رود اب خوره	-	Rûd-i Âbhöre	Rûd-i Âbhöre	-
سوله دشت	-	Sula Deşt	-	-
قا نقلو	-	Kangılı	Kankılı	Dağ Arası
محراب	-	Mihrab	-	-
روان	-	Revan	-	-
مورستانه	-	Muristane	Muristane	Dağ Eteği
موشكان	-	Mûşkan	-	-
مهر اباد	-	Mihr-âbâd	Mihr-âbâd	-
قلاب	-	Kullâb	Kullâb	Dağ Eteği
بادامستان	-	Badamistan	Badamistan	Dağ Arası
پوست گوزی	-	Pöst Kuzî	-	-
چوزمق	-	Çözmek	Cezvenek	-
بابا سرعی	-	Baba Ser'i	-	-
زاچغان	-	Zaçgan	Zaçkan	Dağ Arası
کبودان	-	Kebûdan	-	-
دانه کنجوان	-	Dana Gencevan	-	-
جعفر اباد	-	Cafer-âbâd	-	-
خان اباد	-	Han-âbâd	-	-
داد اباد	-	Dad-âbâd	-	-

³⁹⁶ TT.D, 906, s. 418-422

³⁹⁷ Ferheng-i Coğrafiya-i Zencân, s. 281; Rezmârâ, Ferheng-i Coğrafiya-i İran, c. II, s. 192.

دامنجوک	-	Dâmencûk	-	-
بیروح	-	Birûh	-	-
کمان	-	Keman	Keman	-
دوبر	-	Düber	-	-
کوکن	-	Kuken	Kûh Ken	Dağ Eteği
جم چهار	-	Cem Çehar	-	-
چارود	-	Çarûd	-	-

1. 1. 39. Celangir Nahiyesi (جلانگیر)³⁹⁸

Gilankeşe, Zencân ilçesinin Sirdan Nahiyesi'ne bağlı Tarum-i Bâlâ bölgesinde bulunan bir karyedir. Gilankeşe karyesinin eski adları Cilankeşe, Çilankeşe, Cilanciye olarak geçmekte ve Tarum bölgesinin en doğusunda bulunmaktadır. Kuzeyden Kızıl Özen nehri, güneyden Kacar, Kaflan kûh dağları ve Perengin Karyesi, batıdan Hindi Kendi, doğudan Altın keş ve Hindi zemin karyeleri ile çevrilidir. Tarum-rûd nehri arazilere gereken suyu temin etmektedir³⁹⁹. Defter kayıtlarına göre bölgede toplam 28 yerleşim birimi bulunmaktadır.

Tablo 39

Celangir Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
زبیر اباد	-	Zeyir-âbâd	Zehter-âbâd	
شینہ رود	-	Şinarûd	-	-
چمله	-	Çamla	Çamla	Ovalık
؟				
جملهء دیگر	-	Çamla-i Diğêr	-	-
کوچقان	-	Köçkan	-	-
کنجوانه	-	Gencvana	-	-
کسکین	-	Keskin	Teskin	Ovalık
ایران	-	İran	-	-
سرخ دیزج	-	Sürh Dizec	Sürh Dizec	Dağ Arası
شیخی اباد	-	Şeyhi-âbâd	-	-
لاز	-	Lar	Lar	Dağ Eteği
خلجروود	-	Halac-rûd	-	-
کوردہ یاب	-	Kürdeyab	Kürdenab	-
تشیویر	-	Teşvir	Teşvir	Dağ Eteği
چینه	-	Çine	Per Çine	Vadi
وسویان	-	Vesuyan	-	-
وسویان دیگر	-	Vesuyan-i Diğêr	-	-

³⁹⁸ TT.D, 906, s. 423-426.

³⁹⁹ <http://www.iranvilage.ir>, Gilankeşe, son başvuru tarihi 03/01/2013; *Ferheng-i Coğrafiya-i Zencân*, s. 250.

كجركان	-	Kaçarkan	-	-
انارستان	-	Enaristan	Enaristan	Dağ Arası
سهمينه	-	Sehmine	-	-
زردہ	-	Zerde	Zerde	Vadi
جلانگیر	-	Celangir	Gilan Keşe	Dağ Eteği
هندوحجم	-	Hinduhacm	Hindi Kendi	Ovalık
قیتول	-	Kitul	-	-
کومبلہ	-	Kümbala	-	-
بوخو	-	Buhu	Buci	Dağ Eteği
اسیاب	-	Asiyab	Asiyab	-

1. 1. 40. Vizd Nahiyesi (ویزد)⁴⁰⁰

Günümüzdeki Zencân Eyaleti'nin idari taksimatı ve haritası üzerinde Vizd adlı bir bölgeye rastlanmadı. Ancak Zencân ilçesinin Enguran bölümünde Vizmek diye bir karye ismine rastlandı. Bu karyenin söz konusu olan bölgede olması nedeniyle büyük ihtimalle zamanla adı değişerek Vizmek olmuştur. Vizmek karyesi Zencân ilçesinin Enguran bölümünde bulunan Kalacuk Nahiyesi'nin köylerinden sayılmaktadır. Coğrafi mevkii dağ arasında yarı kurak ve soğuk bir bölgedir. Bugünkü Dendi şehrinin kuzeydoğusundan 35 km uzaklıktadır. Kuzeyinde Bâlâ Kend dağı, güneyinde Dalu Dağ ve güneybatısında Şahnişin dağı bulunmaktadır⁴⁰¹. Defter kayıtlarına göre bölgede toplam 46 yerleşim birimi bulunmaktadır.

Tablo 40

Vizd Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
آلتون کش	-	Âltunkeş	Âltinkeş	Dağ Eteği
ماهین	-	Mâhin	Mâhin	Dağ Arası
شین	-	Şin	-	-
یامقان	-	Yamakan	Yemekan	Dağ Arası
سبز	-	Sebz	-	-
دیزه جین	-	Dizecin	Dizecin	Dağ Arası
زلوجه	-	Zaluca	-	-
ابراهیم اباد	-	İbrahim-âbâd	İbrahim-âbâd	Dağ Eteği
شجاع اباد	-	Şüca'-âbâd	-	-
صیاوک	-	Siyavek	-	-
زاویهء خانى صوفى	-	Zaviye-i Hani-i Sûfi	-	-
زاویهء خالو شاهى	-	Zaviye-i Halu Şahi	-	-
موقا نک	-	Mûganek	Mûganek	Dağ Arası
صلوات	-	Salâvât	-	-
بلور	-	Bûlûr	Bûlvar	-

⁴⁰⁰ TT.D, 906, s. 427-434.

⁴⁰¹ Ferheng-i Coğrafya-i Şahin Dej (Sayın Kale), s. 330.

خرم اباد	-	Hürrem-âbâd	Hürrem-âbâd	-
ناگهان	-	Nagihan	-	-
سهراب	-	Söhrab	-	-
شربز	-	Şeriz	Şeriz	-
کنگاور	-	Kengaver	Kengaver	Dağ Arası
سید تقی	-	Seyyid Taki	-	-
مالک	-	Malik	-	-
نهران	-	Nehran	Nehran	Dağ Arası
قره چم	-	Kara Çem	Kara Çem	Dağ Eteği
قردوش	-	Kardûş	-	-
شیروان	-	Şirvan	Şirdan	Ovalık
کلیج	-	Gelic	Kelec	Dağ Eteği
حصار	-	Hisar	Hisar	Dağ Arası
اسمعیل	-	İsmail	İsmail-âbâd	-
حسین اباد	-	Hüseyin-âbâd	Hüseyin-âbâd	Dağ Arası
زرنند	-	Zerend	Zerend	Dağ Arası
کمرود	-	Kem-Rûd	Kem-Rûd	-
شبیله	-	Şibile	Şolume	-
ناصر اباد	-	Nasır-âbâd	Nesır-âbâd	Dağ Arası
زینبویه	-	Zeynebuye	Zeynebe	-
اردک	-	Ördek	Ördek	-
عمنه	-	Ammene	Emend	Dağ Arası
مودک	-	Müdek	Cüdeki	Dağ Arası
محمودیه	-	Mahmudiye	-	-
روکرود	-	Rukrûd	-	-
زرک	-	Zerek	Zerni	Dağ Arası
نا صیرقان	-	Nasır Kân	Nasır Luyi	-
ارده شیر	-	Erdeşir	-	-
شیلہ در	-	Şileder	Şilander	Dağ Arası
زرین له	-	Zerrinla	-	-
سیاه پوش	-	Siyah Püş	Siyah Püş	Dağ Eteği

1. 1. 41. Tirek Nahiyesi (تیرک)⁴⁰²

Tirek, Ebher'in kuzeyinde bulunan, 30 köye sahip bir kasabadır. İklimi soğuktur. Suları bölgedeki dağlardan kaynaklanarak Sefid-rûd nehrine dökülmektedir⁴⁰³. Defter kayıtlarına göre; kuzeybatısında Vird ve güneyinde Ebher Nahiyesi bulunmaktadır. Tirek bölgesinde toplam 22 yerleşim birimi mevcuttur.

Tablo 41

Tirek Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
ال چوبان	-	Al Çoban	İl Çoban	Vadi
بهاور	-	Bahâver	Bahâver	Dağ Eteği
تیرک اباد	-	Tirek-âbâd	-	-

⁴⁰² TT.D, 906, s. 434-438.

⁴⁰³ <http://www.loghatnaameh.org/image/fa/logo.jpg> ,Tirek madesi, son başvuru tarihi 03/01/2013.

مهين اباد	-	Mehin-âbâd	Mehin	Dağ Eteği
یوقمش	-	Yokmuş	-	-
زا یان	-	Zayân	Rayân	Dağ Arası
زنگین	-	Zengin	Vengin	Dağ Arası
بنقشروود	-	Bengeş-rûd	Begane-rûd	Dağ Arası
رود بر	-	Rûdber	Rûdber	Dağ Arası
سروشار	-	Servşar	Servşan	Dağ Eteği
قجوم	-	Kacum	-	-
ارباب	-	Erbab	Eznab	Dağ Eteği
اورکن	-	Örken	Örken Türk	Dağ Eteği
چکروود	-	Cekrûd	-	-
چالچ	-	Çalıç	-	-
خوره	-	Höre	-	-
چرمین	-	Çermin	Çerbin	Dağ Arası
خوید	-	Hüyd	-	-
امروستان	-	Emrudistn	Kûh-i Emrud?	-
تشک دوز	-	Töşekduz	Biyalduz	Dağ Eteği
انجلی	-	Encili	Encilin	Dağ Arası
مصطفی لو	-	Mustafalu	Mustafalu	Dağ Arası

1. 1. 42. Loşan Tarum-i Süflâ ve Ulyâ (لوشان طارم سفلی و علیا)⁴⁰⁴

Loşan, Kazvin-Reşt yolunun kenarında, Paçınar ve Behadi Vend karyeleri arasında bulunan bir yerdir. Reşt ilçesinin Rûd-bâr Nahiyesi'ne bağlı olan bu dağlık bölgenin iklimi ılımlı ve nemlidir. Harita üzerinde Tarum adı ile meşhur olan birkaç yer bulunmaktadır; hepsi de dağlıktır. Söz konusu olan bölgede iki Tarum bulunmaktadır. Bunlardan birisi Zencân eyaletine bağlı olan Tarum-i Ulyâ, diğeri Kazvin eyaletine bağlı Tarum-i Süflâdır. Tarum-i Ulyâ Zencân eyaletinin kuzeyinde bulunmakta, Tarum-i Süflâ kuzeyden Zencân eyaleti, güneyden Loşan şehri, kuzeydoğudan Mencil şehri ile çevrilidir⁴⁰⁵. Defter kayıtlarına göre bölgede toplam 29 yerleşim birimi bulunmaktadır.

Tablo 42

Loşan Tarum Nahiyesi'nin Yerleşim Birimleri				
KOA	KDA	KLA	KGA	CM
توی	-	Tûyi	Tûylan	Vadi
شنبر	-	Şenber	Şenberek	-
چنارستان	-	Çınaristan	Çınaristan	Vadi
انجیلین	-	Encilin	Encilbon	Dağ Eteği
وتیان	-	Vetiyân	-	-

⁴⁰⁴ TT.D, 906, s. 438-442.

⁴⁰⁵ Coğrafya-i Siyasi-i İran, c. II, s. 373-383; <http://www.loghatnaameh.org/image/fa/logo.jpg>, Loşan ve Tarum madeleri.

لوشان	-	Loşan	Loşan	Ovalık
بی وزین	-	Biverzin	Biverzin	Dağ Eteği
قره مکان	-	Kara Mekân	Kara Tikan	Dağ Eteği
گونده جین	-	Gündecin	-	-
خال خال	-	Hâl Hâl	-	-
نمکه واران	-	Nemeke-Veran	Nemek-Averan	Dağ Eteği
تهی درخت	-	Tehî Dıraht	-	-
بیوزسک	-	Bivezesk	-	-
سنگرود	-	Seng-rûd	Seng-rûd	Vadi
بلبل دره	-	Bûlbûl Dere	-	-
زرین چای	-	Zerrinçay	-	-
برکلو	-	Berklu	-	-
مرزان	-	Merzan	-	-
منزل قشلاغی	-	Menzil Kışlağı	-	-
قره دولو	-	Kara Develu	Kara Develu	Dağ Eteği
کنکه باغی	-	Kenge Bağı	-	-
کبودون	-	Kebûdun	-	-
توت اغاج	-	Tût Ağac	Tût Ağacı	-
وتیان دیگر	-	Vetiyân-i Diğer	-	-
چناره جک	-	Çınarecek	-	-
چول میان	-	Çöl Miyan	-	-
استکل	-	İsteköl	İstakol	Dağ Eteği
جام زرین	-	Cam-i Zerrin	-	-
لوک	-	Lûk	Lake	Dağ Arası

1. 2. HEMEDAN'DA OSMANLI YÖNETİCİLERİ

1. 2. 1. Muhafızlar

Osmanlı Devleti Hemedan ve çevresini fethettikten sonra bu bölge, 1 kaza ve 42 nahiyeden meydana gelen Hemedan Eyaleti'ni oluşturmuştu. Osmanlı Devleti'nin taşra idaresinin en büyük idari birimi olan eyalet, sancak beyinin idaresi altında sancak veya liva denilen idari birimlerden meydana geliyordu. Beylerbeyi, eyaletin merkezindeki "paşa sancağı" adı verilen sancakta bulunuyordu. Bunlar vali sıfatıyla sultanın icra gücünü temsil ederek eyaletin tüm işlerinden sorumlu sayılıp padişahın emirlerini ve kadıların hükümlerini uygularlardı⁴⁰⁶.

⁴⁰⁶ İnalçık, "Eyalet", s. 548-550.

Fetihten sonra, Hemedan kalesi, Şehrizzor'un eski valisi olan Vezir Mustafa Paşa'ya gereken hizmetleri yapmak ve muhafaza etmek şartıyla verilmiştir⁴⁰⁷. Aşağı yukarı bir sene sonra Vezir Mustafa Paşa Hemedan muhafızlığından alınarak Trabzon Eyaleti ona tevcih olunmuş ve yerine Erdelan Beylerbeyi Hane Muhammed Paşa tayin edilmiştir⁴⁰⁸. 1727 senesinde Osmanlı Devleti, Eşref Afgan ile barış anlaşması yapmış ve sulh şartlarına göre Hüveyze Osmanlıya verilmişti. Bu nedenle Hemedan seraskeri Vezir Ahmed Paşa oransını almaya memur olmuş ve Anadolu valisi Vezir Mustafa Paşa Hemedan muhafazasına tayin edilerek muhafızlara başbuğ seçilmiştir. Eski muhafız Vezir Muhammed Paşa'ya da Sivas Eyaleti tevcih olunarak Nihâvend muhafazasına tayin edilmiştir⁴⁰⁹. Yaklaşık 7 ay sonra III. Ahmed tarafından gönderilen bir fermanla Mustafa Paşa serasker olarak tayin edilmiştir⁴¹⁰. Hemedan muhafazasına eski Basra valisi olan Vezir Abdurrahman Paşa seçilmiştir. Abdurrahman Paşa Hemedan'a varıp kale muhafazasına başladığı zaman, Mustafa Paşa oradan kalkarak mansıbı olan Anadolu Eyaletine giderek hükümetinin merkezi Kütahya'ya geçip vazifelerini yerine getirmiştir⁴¹¹. Abdurrahman Paşa 14 aya yakın bu makamda görev yapmıştır. Fakat 1729'da Arap eşkıyası, Bağdat'da vali bulunmamasından yararlanıp etrafa saldırarak hasarlar vermişlerdir. Bunları bertaraf etmek ve bölgeyi korumak için eski Hemedan seraskeri Vezir Ahmed Paşa'nın şimdi Bağdat valisi olarak orada ikamet etmesi gerekmektedir ve Hemedan muhafazasında bulunan askere Vezir Mustafa Paşa serasker tayin edilmiştir. Bu nedenle Maraş beylerbeyi Süleyman Paşa'ya hemen kalkarak seraskerden önce Hemedan'a varması ve bölgeyi muhafaza etmesi fermanı verilmiştir⁴¹². Abdurrahman Paşa'nın bu görevden alınma sebebi Hemedan kalesinin muhafazasında yaptığı hata yüzünden olmuştu⁴¹³. Bu nedenle Bağdat valisi serasker Vezir Ahmed Paşa bir mektupla eski muhafızın affedilmesini ve muhafız olarak tayin edilmesini rica etmiştir⁴¹⁴. Padişah, Paşanın kusurunu affetmiştir⁴¹⁵.

⁴⁰⁷ Fehameddin Başar, *Osmanlı Eyalet Tevcihatı(1717-1730)*, Ankara 1997, s. 158; BOA. AE, III. Ahmed, hkm. 10664, Evahir-i Cemaziyelevvel 1137 (4 -14 Şubat 1725).

⁴⁰⁸ BOA. MD, 133, Evayil-i Recep 1138 (5-14 Mart 1726), s. 42, hkm. 167.

⁴⁰⁹ BOA. MD, 134, Evasit-i Rebiülevvel 1140 (26 Ekim-5 Kasım 1727), s. 223, hkm. 745.

⁴¹⁰ BOA. AE, III. Ahmed, 20246, Evasit-ı Sefer 1140 (27 Eylül-7 Ekim 1727).

⁴¹¹ BOA. MD, 134, Evayil-i Recep 1140 (12-21 Şubat 1728), s. 227, hkm. 1180.

⁴¹² BOA. MD, 136, Evahir-i Ramazan 1142 (8-18 Nisan 1730), s.121, hkm.382.

⁴¹³ BOA. MD, 136, Evahir-i Recep 1143 (29 Ocak- 8 Şubat 1731), s. 351, hkm. 1460.

⁴¹⁴ BOA.MD, 136, Evahir-i Recep 1143 (29 Ocak-8 Şubat 1731), s. 351, hkm. 1460.

Aradan kısa bir süre geçtikten sonra yine 1730 senesinde Abdurrahman Paşa'yı Hemedan muhafazasında görmekteyiz. Paşa bu göreve Hemedan'ı Nadir'e terk ettiği zamana kadar devam etmiştir⁴¹⁶. 1731 senesinde Vezir Ahmed Paşa'ya yazılan fermanla Hemedan Kalesi'nin çok önemli olmadığını belirten bir hükümde, Bağdat valisi olarak Hemedan seraskeri Vezir Ahmed Paşa'ya barış anlaşması yazılmış, çevrede bulunan düşünce sahipleri de uygun görürlerse, kale ve hareminin yıkılması emri verilmiştir⁴¹⁷.

1. 2. 2. Kadılar

Hemedan Eyaleti kayıtlarını içeren Tahrir Defterinde, Hemedan kaza merkezi olarak kayıtlıdır. Aynı zamanda, sancak merkezi de sayılmaktadır. Osmanlı idari teşkilatında sancaklar adli bakımdan kazalara, idari bakımdan da nahiyelere ayrılmış olarak yönetilmekte idiler. Bir merkezi kasaba ya da şehrin civarındaki yakın köylerle birlikte oluşturulan kaza bölgesi, kadının yargılama alanı sınırları içindedir⁴¹⁸. Kaza idaresinin başı olan kadı, umumiyetle kaza merkezi olan ve nefis tabir edilen şehirde oturur. Merkezde bulunan kadılar, padişah beratı ile atanır, kadıaskerlik makamınca yürütülürdü. Naibler kadılara mahkeme işlerinde yardım ederler ve kazaya bağlı nahiyelerde otururlardı⁴¹⁹. Kadı görev sahası olan yerlerde imar faaliyetlerinden, asayiş, çarşı ve Pazar denetlemeleri, davaların görülmesine kadar geniş bir alanda faaliyet yapmakta idi. Başka bir deyişle kadı Osmanlı Devleti'nin taşrada bir rüknü sayılırdı⁴²⁰.

1724'de Ubeydullah Efendi, Hemedan mollası unvanıyla bölgeye doğru harekete geçti⁴²¹. Yaklaşık iki sene boyunca bölgede kadı olarak görev yaptı. Fakat ayrılığa fazla dayanamayarak İstanbul'a dönmek istediğinden dolayı yerine bir naib tayin edilerek

---

⁴¹⁵ BOA. MD, 136, Evahir-i Recep 1143 (29 Ocak-8 Şubat 1731), s. 351, hkm. 1461.

⁴¹⁶ *Abdi Tarihi*, s. 15-16.

⁴¹⁷ BOA. MD, 138, Evasıt-ı Recep 1144 (8-18 Ocak 1732), s. 187, hkm. 625.

⁴¹⁸ Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi*, İstanbul 1977, c. II, s. 96.

⁴¹⁹ Batmaz, *a.g.t.*, s. 31.

⁴²⁰ İlber Ortaylı, *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devletinde Kadı*, Ankara 1994, s. 72.

⁴²¹ Sadreddinzade Tehlisi Mustafa Efendi, Ceride, BOA. KK, no 7500, Evail-i Rabiülevel 1137 (18-27 Kasım 1724), s. 182

dönmesine izin verilmiştir⁴²². Kadının yerine Diyarbakır'dan azledilmiş Kara Ahmed Efendi tayin olunmuştur⁴²³.

Ne yazık ki Kara Ahmed Efendi de bir seneden fazla bu makamda kalamamış ve Muharrem ayında ölüm haberi İstanbul'a varmıştır⁴²⁴. 1728 senesinde Hemedan kadılığında Mustafa Efendiyi görmekteyiz. Bir sene sonra gönderilen hükümlerde Mevlana tabiri yazılmaktadır. Bu da kadının mevleviyet payeli olduğunu göstermektedir. Bu dönemde Hemedan kadılığında Mevlana Mustafa Bagi görev yapmakta idi⁴²⁵. Ardından 1730 yılında Hemedan kadısı Alizade Efendi diye kayıt edilmiştir⁴²⁶.

1. 2. 3. Defterdarlar

Hemedan'ın fethinden sonra serasker Ahmed Paşa'ya eski Basra defterdarı Fehim Mustafa'nın defterdarlığa ve Defter-i Hakanî kâtiplerinden Van tarafında görevli olan Mustafa Rûhî'nin muharrir olarak maiyetine tayin edilmesine dair hüküm gönderilmiştir⁴²⁷. Aradan bir ay geçmeden başka bir hükümle Mustafa Helimî, Ahmed Çeldî, Hacı Bayram Fâiz Hemedan tahririne kâtip olarak seçilmişler; fakat Hacı Bayram attan düşerek kolunu kırmış ve yerine Muhtarî Ahmed seçilmiştir⁴²⁸. Mustafa Rûhî'ye de Tiflis'in tahririni bitirmesi için o bölgede kalmasına dair hüküm gönderilmiştir⁴²⁹.

Yaklaşık üç ay sonra, tahrir işleminin hızlanması için kapıcı başlarından Kara Hasan Zade tahrir mübaşir tayin olunarak Hemedan defterdarı Fehim Mustafa'ya ve Defter-i Hakanî kâtiplerinden olan diğer Fehim Mustafa'ya hüküm gönderilmiştir⁴³⁰. Defterdar Fehim Mustafa görev yerine gelmekte yeterince gecikmiş, bölgeye geldikten sonra tahrir işini yapan muharriri de ciddiye almamıştır. Ayrıca kâtipler halktan tahrir

⁴²² BOA. *MD.133*, Evasıt-ı Rabiülevvel 1139 (5-15 Kasım 1726), s. 285, hkm. 1274.

⁴²³ Sadreddinzade Tehlisi Mustafa Efendi, Ceride, BOA. *KK, no 7500*, Evail-i Cemaziyelevvel 1139 (27 Ekim -5 Kasım 1726), s. 208.

⁴²⁴ Sadreddinzade Tehlisi Mustafa Efendi, Ceride, BOA. *KK, no 7500*, Evail-i Muharrem 1140 (19-28 Ağustos 1727), s. 216.

⁴²⁵ BOA. *İE. AD*, DSCO 1503, 883.

⁴²⁶ Sadreddinzade Tehlisi Mustafa Efendi, Ceride, BOA. *KK, no 7500*, Evail-i Muharrem 1143 (17-26 Temmuz 1730), s. 242.

⁴²⁷ BOA. *MD, 132*, Evasıt-ı Safer 1137 (29 Ekim-8 Kasım 1724), s.160, hkm. 613.

⁴²⁸ BOA. *MD, 132*, Evasıt-ı Rabiülevvel 1137 (27 Kasım-7 Aralık 1724), s. 209, hkm. 1112.

⁴²⁹ BOA. *MD, 132*, Evail-i Şevval 1137 (13-22 Haziran 1725), s. 236, hkm. 1168.

⁴³⁰ BOA. *MD, 133*, Evahir-i Muharrem 1138 (28 Eylül -8 Ekim 1725), s.123, hkm. 490.

için fazla para almışlar aynı zamanda sahipli yerleri başkalarına satmışlardır. Bu haberler İstanbul'a varmış ve Defter-i Hakanî kâtibi olan Fehim Mustafa'ya tam yetki verilmiştir. Bundan sonra onsuz tahrir ve yer satma işi olmayacak, sahibi bulunan yerlerin parası ödenerek sahiplerine geri verilecektir⁴³¹. Bu olup bitenlerin ardından yaklaşık 3 ay sonra Hemedan muhafızı Hane Muhammed Paşa'ya gelen hükümde kâtip Mustafa Fehim'in muharrirle anlaşamaması nedeniyle geri dönmesi için emir verilmiştir⁴³². Bunu müteakip, Hemedan Defterdarı Fehim Mustafa'nın yerine de bir vekil tayin edilerek geri gelmesi için hüküm gönderilmiştir⁴³³. 1141/1728 yılında defterdarlıkta Mustafa Efendi Pir'i görmekteyiz⁴³⁴. Ancak aynı yılda bu şahıs defterdarlıktan azl edilerek geri dönmesi için hüküm gönderilmiştir⁴³⁵. Bunun sebebi de Vezir Abdurrahman Paşa'ya gönderilen hükümden anlaşılmaktadır. Buna göre Hemedan Eyaleti'nin müstakil idare edilmesi için defterdarlık kaldırılarak, eyalet vergileri ile birlikte 730 kese akçe ile vezire tevcih edilmiştir⁴³⁶.

Osmanlı idareleri yanı sıra gayrimüslim nüfusun işlerini halletmek için Hemedan şehrinin Salhane Mahallesi'nde sakin olan hıristiyanlardan bir keşiş ve kale mahallesinde 6 keşiş ve bir kethüda ayrıca Hüseyin Hani Mahallesi'nde yaşayan Yahudilerden bir haham idari ve dini teşkilatta görev yapmaktaydılar.

1. 3. GENEL DEĞERLENDİRME

Önceden de değindiğimiz gibi 2 ciltlik Hemedan Eyaleti'nin tahrir defterinde toplam 1 kaza ve 42 nahiye kayıtlı bulunmaktadır. Birinci ciltte 14 nahiye kaydedilmiştir. Bu defterde karyelerin var olan diğer adları veya mevki açısından hangi karyenin yakınlarında bulunduğu da kaydedilmiştir. Bu da yerlerin coğrafi konumlarının tespitine yardımcı olmuştur. Bazen bölgede aynı adla iki karye olduğunda bu husus bize kolaylık sağlamıştır. Nitekim muharrir "*der-nezd-i*" ibaresi ile hangi

⁴³¹ BOA. MD, 133, Evahir-i Muharrem 1138(28 Eylül -8 Ekim 1725), s. 127, hkm. 486 ; BOA. MD,133, Evahir-i Muharrem 1138 (28 Eylül-8 Ekim 1725), s. 120, hkm. 488; BOA. MD,133, Evahir-i Zilkade 1138 (20-30 Temmuz 1726), s. 280, hkm. 943; BOA. AE, III. Ahmed, 6781.

⁴³² BOA. MD, 133, Evail-i Rabiülevel 1139 (27 Ekim-5 Kasım 1726), s. 259, hkm. 1172.

⁴³³ BOA. MD, 134, Evasıt-ı Cemaziyelevvel 1140 (24 Aralık1727-3 Ocak 1728), s. 296, hkm. 1050 .

⁴³⁴ *Osmanlı Eyalet Tevcihatı(1717-1730)*, s. 276.

⁴³⁵ BOA. MD, 135, Evasıt-ı Cemaziyelevvel 1141 (12-22 Aralık 1728), s. 270, hkm. 1270.

⁴³⁶ BOA. MD, 135, Evail-i Muharrem 1142 (27 Temmuz-5 Ağustos1729), s. 299, hkm. 1370.

karyenin yakınlarında olduğunu belli ettiğinde bu problemler ortadan kalkmıştır. 907 numaralı defter Hemedan Eyaleti'nin orta kısımlarına ait olduğundan dolayı muharrir ve kâtiplerin bölgede bulunan yerlerin coğrafi mevkilerinden geniş bilgiye sahip olduklarını göstermektedir. Biz de coğrafi mevkilerini tespit ettiğimiz köyleri harita üzerinde göstermeye çalıştık. 907 numaralı defterde bulunan 905 yerleşim birimlerinden 381 tanesini tespit edemedik. Tabî ki bunların içinde kışlak, çayır ve mezra da vardır ki günümüzde tamamen yok olmuş ya da değişmişlerdir. Fakat 906 numaralı defterde yani ikinci ciltte durum aynı değildir. Bu defterde kaydedilen 1795 karye ve mezradan 825'inin yerini tespit edemedik. Bu karyelerin diğer adı varsa yazılmamış ayrıca karyelerin coğrafi konumu ile ilgili bilgi verilmemiştir. Özellikle Zencân bölgesi daha uzak olduğundan dolayı bilgiler çok az ve problemler daha çoktur. Birinci ciltte yerleşim birimleri yanı sıra mezra, çayır ve kışlaklar da kaydedilmiştir. Fakat ikinci ciltte Burûcerd Nahiyesi'nden sonraki tüm nahiyelerde sadece yerleşim yerleri kayıtlıdır. Ayrıca neredeyse defterin yarısından çoğunda tüm karyeler hâlî kaydedilmiştir. Tüm bunları dikkate aldığımızda yine bu sonuç elde edilir ki, kâtipler merkezden uzak olan yerlerin kaydında büyük ihtimalle yerli olan ve bölgeyi iyi bilen birilerinden bilgi edinmişler ve bu durum da bazı yanlışlıklara neden olmuştur.

Hemedan tahririne başlandığı zaman, idari taksimat Osmanlı Devleti'nin klasik tahrirlerinden farklı olarak bölge 1 kaza ve 42 nahiyeye şeklinde kayda alınmıştır. Fakat Osmanlı belgelerine baktığımızda aynı şekilde devam etmemiş, bazı yerler eyalet, sancak, kaza olarak yazılmıştır. III. Ahmed'in gönderdiği bir hükümde Hemedan Eyaleti'ne tabi olan Tûy ve Serkân eyalet olarak Hersin, Dergezin, Gerus ve Kezzaz sancak statüsünde kayıtlıdır⁴³⁷. Ayrıca 1727 yılında gönderilen hükümde, Burûcerd ve Tûyserkan sancak diye geçmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi, Osmanlı ordusu tarafından fethedilen bölge büyük bir alan olduğundan dolayı merkezden idare edilmesi biraz zor oluyordu. Bu sebepten Zencân, Sultaniye ve onlara tabi olan bölgeler büyük ve uzak olduğundan dolayı sancak olarak Sübhanverdi Beye tevcih olunmuştur⁴³⁸. Aradan bir yıl geçtikten sonra Zencân, Sultaniye, Ebher, Tarum nahiyeleri sancak statüsünde iyi

⁴³⁷ BOA. *AE, III. Ahmed*, 13387, Evail-i Sefer 1139 (28Eylül- 7 Ekim 1726); BOA. *AE, III. Ahmed*, 9596, Evail-i Sefer 1138 (9-18 Ekim 1725). Dergezin ile ilgili bakınız BOA. *MAD, 590*, Evail-i Cemaziyelevvel 1142 (22 Kasım- 1 Aralık 1729), 65, s. 168-169.

⁴³⁸ BOA. *İE.TV*, DSC 01714, Evasıt-ı Şaban 1141(11-21 Mart 1729).

korunması ve idare edilmesi şartıyla Timur isimli şahsa verilmiştir⁴³⁹. Sübhanverdi Bey'e de; gerektiğinde Hemedan muhafazasına yardım etmek koşuluyla, Nihâvend Sancağı verilmiştir⁴⁴⁰.

Defter kayıtlarına göre bölgede sadece Hemedan kazası kayda geçmiştir. Ancak; Hemedan kadısı Mevlana Mustafa'ya gönderilen hükümde Tûyserkan, Kengaver, Burûcerd nahiyeleri Hemedan'a tabi olmaktan çıkarılıp, müstakil kaza olarak tevcih olunması gerektiği kaydedilmiştir⁴⁴¹. Hemedan Kazası Sahne ve Sungur nahiyeleri ile birlikte fethedilmiştir. Fakat bu nahiyeler Kirmânşâh'tan ayrı bir kaza olarak, Hemedan muhafızı Vezir Abdurrahman Paşa'nın isteği üzerine Hemedan'a ilhak edilmiş⁴⁴² ve Sungur Nahiyesi de sancak olarak kaydedilmiştir⁴⁴³.

Hemedan Eyaleti'nin tahrir defterlerine ve diğer arşiv belgelerine baktığımızda ilk başta tahrir işlemleri yapılırken sistemin tamamen oturtulmadığı ve bölgeyi tamamen tanıyamadıklarından dolayı fethedilen büyük bölgeyi sadece 1 kaza ve 42 nahiyeye böldükleri anlaşılmaktadır. Fakat zaman ilerledikçe klasik tahrir sistemini yerine oturtmaya çalışmışlar ve görüldüğü gibi daha sonraki yıllarda kaydedilen nahiyelerin çoğu sancak statüsüne girmiş ve birkaç yer de kaza olarak yazılmıştır. Sonuç olarak eğer sakin, mücadeleden uzak bir ortamda, tahrir memurlarının bundan fazla zaman ve fırsatları olsaydı, yeni tahrir yapıldığında bu yerlerin çoğunun statüsü daha farklı ve klasik sisteme daha yakın olacağı kanaatindeyiz .

---

⁴³⁹ BOA. MAD, 590, Evasıt-ı Şaban 1142 (28 Şubat- 10 Mart 1730), 18397, s. 4; BOA. MD, 136, Evail-i Rebiülahir 1142 (2 Kasım 1729), s.101, hkm. 323.

⁴⁴⁰ BOA. MD, 137, Evasıt-ı Şaban 1142 (28 Şubat- 10 Mart 1730), s. 31, hkm. 94; Nihâvend ve Dergezin nahiyeleri liva olarak yazılmıştır fazla bilgi için bakınız BOA. MAD, 590, Evasıt-ı Şaban 1141 (16 Mart 1729), s. 174-175, hkm. 68.

⁴⁴¹ BOA. İE. AD, DSC 01503, Evail-i Recep 1142 (20-29 Ocak 1730).

⁴⁴² BOA. AE, III. Ahmed, 4408, Evasıt-ı Muharrem 1141 (16- 26 Ağustos 1728).

⁴⁴³ BOA. MD, 134, Evasıt-ı Recep 1140 (21 Şubat -2 Mart 1728), s. 253, hkm. 1219.

İKİNCİ BÖLÜM

EYALETTE NÜFUS VE YERLEŞİM

2. 1. HEMEDAN EYALETİ'NİN NÜFUS YAPISI

Osmanlı Devleti'nin sayısal verilerini içeren temel kaynakların çoğunluğu, vergilerin tespiti için sayım sonuçlarını gösteren defterlerdir. Bu defterlerin en önemlileri tahrir defterleridir. Tahrir defterlerinin hazırlanma nedenlerini; yeni padişah'ın tahta çıkması, yeni fethedilen memleketlerin tahririnin yapılması ve tımar sisteminin düzenlenmesi olarak sayabiliriz.

Tahrir defterleri kendine has bir düzene göre hazırlanmaktaydı. Bu özellikler ve bilgi verme tarzı, mufassal ve icmal tahrir defterlerine göre değişmektedir. Arazi tahririnin ayrıntılarını içeren mufassal defterde, vergiye tabi olan erkek nüfusun adı, baba adı, hukuki durumu, ödedikleri vergiler, tasarruflarındaki toprak ve onun miktarını gösteren özel işaretler kaydedilmiştir⁴⁴⁴. Bu işaretlerden vergi ödeyen nüfusun evli veya bekar olup olmadığını, tasarrufunda toprak olup olmadığını, varsa miktarını ve tabi oldukları vergi oranını rahatlıkla tespit edebilmekteyiz. Bunların dışında tahrir defterlerindeki kayıtlarda; imam, çoban, papaz, seyyid, haham, müezzin gibi görevli veya vergiden muaf olanlara; köylülerin ürettiği ürünün çeşit ve miktarına, bağ ve bahçe, çömlek fırınları, arı kovanları, yaylaklar, kışlaklar, çayırlar, mezralar, ibadethaneler, bazen mahallelerin ismi, ayrıca bu bölgenin coğrafi konumu, iklimi, ekonomik yapısı, tarım ve hayvancılık kültürü, halkın temel geçim kaynakları ve bir çok diğer konularla ilgili bilgilere ulaşabilmekteyiz. Bu bölümde asıl konumuz nüfus olduğundan dolayı diğer konuları şimdilik bırakarak nüfus meselesini ele alacağız. Tahrir defterlerinde vergi ödeyen erkek nüfus evli veya bekar olarak kayıtlara geçmiştir⁴⁴⁵. Vergiye tabi tutulan hane hakkında defterlerde etraflı bilgi bulunmamaktadır. Tahrir, nüfus sayımı olmamasına rağmen biz bu kayıtlardan tahrir edilen bölgenin nüfus sayısını da tahmin edebilmekteyiz. Fakat, Osmanlı

⁴⁴⁴ Osman Gümüşçü, *Tarihi Coğrafya*, İstanbul 2006, s. 224.

⁴⁴⁵ Mehmet Öz, "Tahrir Defterlerinde Sayısal Veriler", *Osmanlılarda Bilgi ve İstatistik*, ed. H.İnalçık-Ş.Pamuk, Ankara 2000, s. 19.

kanunnamelerinde ve tahrir defterlerinde çeşitli sebeplerden dolayı nüfusun büyük bir kısmı kayıt dışı tutulduğundan, kesin bir sayı elde etmek imkansızdır. Defterlerde sadece vergiye tabi tutulanların adı kayıtlı olup, kadın, kız, çocuk, hizmetçi, köle, asker ve vergi ödemeyenlerin adı kayıtlı değildir. Bu durumda defterlerdeki bilgilerden tam ve eksiksiz bir nüfus sayımına ulaşabilmek mümkün değildir. Bu bakımdan; bir hanede veya bir ailede bulunan kişi sayısını hesaplamak için çeşitli görüşler öne sürülmüştür. Kuşkusuz bu sayı da bölgeden bölgeye, yerleşim yerine ve döneme göre farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle, hane sayısını hesaplamak için tarih araştırmacıları tarafından farklı rakamlar verilmiştir. Ancak, Ömer Lütfi Barkan'ın görüşü pek çok araştırmacı tarafından kabul edilmiştir⁴⁴⁶.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, hane sayısı hakkında kesin rakamlara ulaşmamız imkânsızdır. Ayrıca, her bölgeye aynı hesaplamayı uygulayarak nüfus sayısını elde etmek doğru olmaz. Çünkü nüfus değişkendir; bölge, kültür ve zaman gibi faktörlerin etkisi önemlidir.

Hemedan defterlerinde bazı nahiyelerde halkın dini ayrımına ilaveten mezhep açısından da ayırım yapılmış, Şia ve Sünni olarak iki guruba ayırmışlardır. Önce de ifade edildiği gibi, tahrir defterlerine göre Hemedan Eyaleti 1 kaza, 42 nahiye ve 2.700 köy ve mezradan oluşan bir eyalettir. Defterleri incelediğimizde nüfus yapısıyla ilgili ilk göze çarpan unsur, dini açıdan nüfusun Müslim ve gayrimüslim diyerek ikiye ayrılmasıdır. Eyalet yapısında nüfusu bu şekilde ayırmak kolaydır, zira bölgeler, mahalleler kaydedilirken ilk başta Müslümanlar ve ardından da gayrimüslimler yazılmaktadır. Hemedan Eyaleti'nde bazı nahiyelerde dini ayrımla birlikte mezhep ayrımı da yapılmıştır. Yani Sünnilerin yaşadığı köyler belirtmiştir. Ayrıca, nüfusla ilgili olarak, insanların kullandıkları isimler de bu tür bir tasnif için bilgi vermektedirler. Eyalette nüfus yerleşimine etnik açıdan baktığımızda, fazla bilgi alamamaktayız. Sadece birkaç nahiyede aşiretlerin yaşadıkları bölge “*an aşiret-i*” ya “*an cemaat-i*” ibaresiyle hangi aşirete ait olduğu belirtilmiştir. Şunu unutmamalıyız ki, bu değerlendirmeler ve verilen rakamlar kesin olmayıp, tamamen tahminden ibarettir.

---

⁴⁴⁶ İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi 1300-1600*, c. I, s. 61-64; İvecan, *Osmanlı Hakimiyetinde Revan*, s. 69; Nejat Göyünç, “Hane Deyimi Hakkında”, *İÜEF Tarih Dergisi* 32, İstanbul 1979, s. 331-348.

2. 1. 1. Sîmîn-rûd Nahiyesi

Eyalet Merkezi Hemedan Şehri

Tezimizde kullandığımız tahrir defterlerindeki verilere dayanarak Hemedan Eyaleti'ndeki mevcut nahiyelerin nüfus yapısıyla ilgili bilgileri tablolara aktararak her nahiyede mevcut olan şehir ve köyler ele alınacaktır. Eyalet merkezi Hemedan şehri'nden başlayarak bu yerleşimler hakkında bilgi verilecektir. Verilen bu rakamlar gerçek nüfus sayısı değil, defterlere dayanarak elde edilen tahmini sonuçlardır. Defter kayıtlarına göre önce kale içi ardından da eskiden şehir mahallelerinden sayılan Mezra-i Ser Şir Hisarı, Fethi Bey Hisarı ve diğer adı Aşki Hisarı olan Kadı karyeleri kaydedilmiştir. Bu yerleşim yerleri, mezzarlar kale duvarları yapılırken şehirden ayrı tutulmuş ve şehrin hududunda gösterilmiştir. Aşağıda tabloda da görüldüğü gibi Nefs-i Şehr-i Kale-i Hemedan'da toplam 32 mahalle bulunmaktadır. Bu mahallelerde toplam nüfus 7.939 kişidir. Bunlardan 5.890'ı Müslüman, 1.063'ü Hıristiyan, 986'sı Yahudi olarak belirtilmiştir. Buna göre nüfus oranının %74.2'si Müslüman, %13.3'ü Hıristiyan ve %12.4'ü Yahudi'dir. Kale nüfusunu Müslüman ve gayrimüslim olarak ayırırsak; nüfusun %74'ü Müslüman ve %26'sı gayrimüslim sınıfa aittir. Vergi mükelleflerinden 1072'si Müslüman, 336 aile ve 2 mücerret de gayrimüslimdir. Bunlar kayıt yapılırken aile reisinin mesleği adının altında belirtilmiştir. Bu da o dönemde halkın geçimlerini nasıl sağladıklarını göstermektedir. Daha fazla bilgi edinmek için biz bu meslekleri tablo haline getirdik. Tablo 1-1'e göre 60'a yakın meslek adı kaydedilmiştir. Mesleklerin yayılımına baktığımızda Kebabiyan mahallesinde 4 kasap bulunmaktadır. Bu da mahalle adıyla uyumludur. Şalbfan mahalesine baktığımızda işleri dokumacılık olduğundan dolayı cüllahların o bölgede yaşadıklarını bekliyoruz; fakat 9 cüllah Gavbaz ve Şorşore mahalesinde yaşamaktadırlar. Bakkallar aşağı yukarı tüm mahallelerde bulunmaktadır ancak Seyyidan mahallesinde 5 bakkal mevcuttur. Meslek sayısına baktığımızda ilk üç de Bakkal, Kasap ve Terzi yer almaktadır. Şehir mahallelerine bakıldığında; meslek sahiplerinin bulunduğu en kalabalık ilk üç sırasıyla: Gavbaz, Kebabiyan ve Seyyidan mahalleleridir. Gazeran Çeşme ve Sufiyan mahallelerinde mükelleflerin adlarının altında hiçbir meslek kaydı bulunmamaktadır.

Tablo 1

Hemedan Şehrinin Nüfusu ⁴⁴⁷								
Yer İsimleri	OA	B	M	Y	G	Bi	T	N
Kale-i Hamedân	قلعه همدان							
Bunebazar	بونه بازار						31	170
Muytaban	موی تابان						61	335
Miyanter	میانتر					1	58	319
Gazaran Çeşme	کازران چشمه					2	14	77
Sûfiyan	صوفیان						16	88
Pir Hüseyin Hani ve Pir Kürk	پیر حسین خانی و پیر کورک					2	39	214
Çeşme-i Hallâcan	چشمه حلاجان					2	21	115
Kale	قلعه						30	165
Kaslanc	کاسلنج					1	34	187
Güzer	گوزر					1	16	88
Seyyidan	سیدان					3	60	330
Gavbaz ve Şorşore	کاو باز و شور شوره						91	500
Şalbafan	شا لبافان						32	176
Cüllahân	جلاهان						39	214
Bagilla ve Çobanan	باقله و چوپانان						16	88
Nazar Beg ve Güzer	نظر بک و گوزر					1	38	209
Haci	حاجی						50	275
Pehlivan İnyet	پهلوان عنایت					2	17	93
Ahili	اهلی					1	33	181
İmam-zâde	امام زاده					1	18	99
Kaşka	قاشقه						12	66
Sebzever	سبزه وار						27	148
Seng Tıraşan	سنگ تراشان					1	11	60
Külpa	کولپا						30	165
Kulanc	کولانج						38	209
Durud âbâd	درود آباد						62	341
Günbet	گنبد						59	324
Seyyid Calanan	سید جلانان					1	5	27
Hacı Hafız	حاجی حافظ						42	231
Muhtaran ve Kaşık Tıraşan	مختاران و قاشق تراشان					2	42	231
Kebabıyan	کبابیان						30	165

⁴⁴⁷ Bu bölümdeki nüfus tablolarında verileri tabloya sığdırmak için kelimeleri kısaltarak yazdık. Bu yüzden OA -Osmanlıca Adı, B- Bennak, M-Mücerred, Y -Yahudi, G-Gebr, Bi-Bive, T-Toplam, N-Nüfus, C- Caba, H-Hane, N-Ç – Nim Çift, Mu-Muaf, A-A'mâ, S-Seyyid, İ-İmam, A.H- Avarız Hanesi, D-Dilsiz, Me-Mecnun, Ç-Çift ve Ço-Çoban olarak geçmektedir.

Gebzan								
Sufiler	صو فيلر				10		10	55
Salhane	سلخانه				62		62	341
Kinisa -Kale	كنيسا - قلعه		2		135		135	667
Yahudiyan								
Hüseyin Hani	حسين خانى			48			48	264
Pir Körin	پير كورين			83			83	456
Mezraa-i Serşir Hisarı	مزرعه ي سر شیر حصارى	15	1				17	89
Karye-i Fethi Beg Hisarı	قریه ي فتحى بك حصارى	20	2				22	112
Karye-i Kadı Meşhur Aşki Hisar	قریه ي قاضى المشهور اشقى حصار	11	5				16	65

Tablo 1-a: Hemedan Şhrindeki Mevcut Meslekler

Meslek Adı	Meslek Sayısı	Meslek Adı	Meslek Sayısı
Bakkal	22	Attar- Aktar	1
Berber	14	Misger- Kalaycı	3
Kasap	16	Allaf	1
Habbaz -Ekmekçi	10	Tuzcu	2
Hamamcı	2	Değirmenci	1
Hayyât- Terzi	15	Rezzaz Fûrûş- Pirinç satan	3
Debbağ	10	Nohut Fûrûş	1
Dellak	9	Hamurgir	2
Dellal	1	Sütçü	1
Hallaç	11	Ferraş	3
Tebbah – Kelle paçacı	7	Dülger	2
Bennâ	5	Harrât	1
Balıkçı	13	Çerçi	1
Asker	8	Çorapçı	2
Sariban - Kervancı	3	Cüllah	11
Mirza	8	İp eğiren	2
Sağarcı	3	Sarrac- Semerci	4
Kürekçi	2	Kebabcı	2
Helvacı	6	Küzeci	1
Başmakçı	1	Bağban	2
Kirişçi	1	Nalbant	3
Hurdacı	1	Mürit	4
Molla	6	Avcı	1
Eşekçi	7	Demirci	1
Neccâr- Marangoz	4	Mekkari	1
Külâhdûz	5	Çoban	1
Bezzaz	3	Simsar	1
Zerger- Kuyumcu	3	Hekim	1
Keçeci	3		

Tablo1-b’de de görüldüğü gibi Hemedan şehri dışında nahiyede 25 yerleşim birimi, 6 mezra ve 6 boş karye bulunmaktadır. Bu da demek ki nahiyenin %80’i meskûn

haldedir. Daha önce de bahsedildiği üzere, defterin başlangıcında bulunan fihristle defterde kaydolun karye adları ve sayılarında bazı farklılıklar görülmektedir. Bu nahiyede Gencine karyesi yazıldıktan sonra, sayı numarası olmayan Mamacari karyesi kaydedilmiştir. Bu karye ile birlikte 26 yerleşim yeri bulunmaktadır. Osmanlı Devletinde nüfus Müslüman ve gayri Müslim diyerek ikiye ayrılırken, burada mezhep açısından da ayırım yapılmıştır. Ferucan, Süleyman-âbâd, Destcird karyelerinde yaşayan mükellefler kaydedilirken karye adının yanında Sünni diye yazılmıştır ve böylelikle karyenin Sünni mezheplere ait olduğu belirtilmiştir. Destcird Karyesi'nin, Cale diğer adı Mescit-i Abdullah b. Ömer, Kul ve Çay diğer adı Kiliğa olmak üzere 3 mahallesi bulunmaktadır. Bu yerleşim birimlerinde toplam 2.385 Sünni yaşamaktadır. Nahiyenin tahmini nüfusu 6.273 kişidir. Bu rakamdan 3.888 kişiyi Şia olarak kabul edersek, nüfusun %62'si Şia ve %38'i Sünni sayılabilir. Nahiye kayıtlarında karyenin vergi mükelleflerinin bitiminde hane sayısı yazılmıştır. Ancak bu sayı; ne aile hane sayısı, ne de toplam yazılanların sayısı ile uyuşmamaktadır. Büyük ihtimal avarız-hane sayısı olabilir. Bilindiği gibi avarız hanesi, gerçek bir hane olmayıp, itibari bir vergi hanesidir⁴⁴⁸. Bu sebepten dolayı mevcut hane sayısı ile farklı görünmektedir. Defter kayıtlarına göre nahiyede toplam 1.072 Şia ve 336 Sünni hanesi hesaplanmıştır. Tabloya da baktığımızda 495 avarız-hanesi, 3 karyede yaşayan Sünnilere ait ve 668 avarız-hanesi de Şialara yazılmıştır. Ayrıca 37 sayılı Yeken-âbâd Karyesi'ne hiç hane yazılmamıştır. Lâ'lcin Karyesi 174 hane ve 209 avarız-hanesi ile nahiyenin en kalabalık köyü sayılmaktadır.

Tablo 1-b

Sîmîn-rûd Nahiyesi'nin Nüfusu											
Yer İsimleri	Mezhep	B	M	C	İ	A	D	Mu	A.H	T	N
Ferucan	Sünni	148	74	1		1			142	224	904
La'lcin		173	66				1		209	240	1026
Süleyman-âbâd	Sünni	147	63	3				1	212	214	898
Denecird											Boş
Destcird	Sünni	95	43	1	1	1			81	141	583
Vehencan		14							14	14	77

⁴⁴⁸ Mustafa Öztürk, "1616 Tarihli Halep Avarız-Hane Defteri", *OTAM*, 1999, s. 249-293.

Gencine		37	8						27	45	212
Mamacari		31	7						22	38	178
Mezraa-i Aktaş											Mezra
Gündeşin		5	2						4	7	30
Mâhicân											Boş
Orascin		57	7						58	64	321
Zağ-e-i Zeğfereni		12	2						12	14	68
Çeşme-i Veys Kulu		6	2						6	8	35
Çutaş											Boş
Revan											Mezra
Sîmîn		30	8	1					30	39	179
Arumend		51	8						40	59	289
Guşilan		19	3						15	22	107
Seng-i Sefid		12							7	12	66
Ahtacı		12	4						10	16	66
Tac-âbâd		13	3						10	16	75
Seyyid ali		4							3	4	22
Baba ali		14							12	14	77
Heft Çeşme											Mezra
Kazım-âbâd											Mezra
Hoş Âb		6	1						4	7	33
Kûnizan		12	1						12	13	66
Ağca Kehriz		3							3	3	15
Mihmele		9	2						9	11	52
Çubuklu											Boş
Kardaşcık											Boş
Miyanrûdan											Mezra
Salih-âbâd		39	7						26	46	222
Bahar		64	23						42	87	377
Kûzekûnan		26	6						12	32	149
Yeken-âbâd		24	13						-	37	146
Dinar-âbâd											Boş

2.1. 2. Kûh-paye Nahiyesi

Kûh-paye Nahiyesi'nde 19 karye, 9 hali köy ve 4 mezra bulunmaktadır. Diyebiliriz ki nahiyenin %68'inde yerleşim bulunmaktadır. Çeşin Köyü'nün halkı büyük ihtimal savaştan dolayı diğer karyelerde yaşamaktalar. Ahali adlarının üstünde hâlâ Haku, Mencus ve Fakire karyelerinde yaşadıkları kaydedilmiştir. Bu nahiyede

Müslüman ve gayrimüslim ayrımından başka mezhep ayrımı da yapılmıştır. Bölgenin nüfus tablosuna göre Şûrin, Hızır Nebi ve Ribat karyeleri Sünnilerin yaşadığı karyeler olarak belirlenmiştir. Bu karyelerde toplam 1.778 sünni, diğer karyelerde de 2.624 Şia yaşamaktadır, bölgenin toplam tahmini nüfusu 4.402 kişidir. Böylelikle nüfusun %60'ı Şia ve %40'ı Sünnilere aittir. Nahiye de toplam 1.084 avarız-hanesi kayıtlıdır, bu sayıdan 673 hane Sünnilerin yaşadığı Şûrin karyesinde ve toplamda 744 avarız-hanesi Sünnilere, 340 hane de Şiilere aittir.

Tablo 2

Kûh-paye Nahiyesi'nin Nüfusu									
Yer İsimleri	Mezhep	B	M	C	Me	Mu	A.H	T	N
Yelpan		60	30	6	1 m	1	40	97	401
Şûrin	Sünni	211	54			3	673	268	1236
Sürh-âbâd		70	17	1		1	53	89	415
Mihrin-âbâd									Boş
Emir-âbâd									Boş
Ağca Kehriz									Boş
Tefrican		51	24		1+1 m		39	76	313
Hızır-ı Nebi	Sünni	34	3	6			25	43	201
Ribat	Sünni	58	20				46	78	341
Şûrabi									Mezra
Çeşin		14					13	14	77
Ser-i Dere									Mezra
Kürd Bulağı		9	3				6	12	53
Gencine		12					12	12	66
Tulane									Mezra
Yekane		31	5				27	36	176
Hâku		17	5				14	22	99
Caverscin		33	10				25	43	192
Sengistan-i Ulyâ		40	2				34	42	222
Sengistan-i Süflâ									Mezra
Âbşine		16	10				12	26	99
Murad Bulağı		10	1				9	11	56
Temmuz		22	6			1	16	29	133
Ancelas									Boş
Ser Soğan									Boş
Varâni									Boş
Simin									Boş

Varkâne									Boş
Erzanfut									Boş
Mencus		16	3				14	19	91
İvak Deresi		15	6				8	21	89
Fakire		21	24				18	45	142

2.1. 3. Feravar Nahiyesi

Tabloda da görüldüğü gibi, Feravar Nahiyesi'nde 14 karye, 2 boşalmış köy ve 3 mezra bulunmaktadır. Bu nahiyede gayrimüslim yaşamamaktadır. Nahiyenin genel nüfus toplamı, mücerred statüsünde kayıtlı olanlarla birlikte 4.589 kişi olarak tahmin edilmiştir. 3 numaralı tabloda da görüldüğü gibi nahiyede 756 hane kayıtlıdır. Ancak defterde 637 avarız-hanesi hesaplanmaktadır. Cörekan, 191 avarız-hanesi ve mücerretle birlikte toplam nüfusu 1.226 kişi olarak nahiyenin en kalabalık karyesi kabul edilmiştir. Bunu müteakip 767 kişi ile Muhâciran Karyesi gelmektedir. Nahiyenin geneli %87.5 oranda meskun haldedir.

Tablo 3

Feravar Nahiyesi'nin Nüfusu							
Yer İsimleri	B	M	C	S	A.H	T	N
Senca-âbâd	63	49			54	112	400
Emzacirt	52	22	4		51	78	332
Nehran	8	1	1		8	10	50
Emrantû							Mezra
Erna Ferid ?	11	4	1		11	16	70
Lebkah	34	19	1		32	54	213
Berenle	38	21			38	59	232
Ak Bulak	16	8			16	24	97
Köşk-âbâd	48	41	3		48	92	325
Kürican	15	18			15	33	102
Muhâciran-i Hamun							Boş
Raykan	43	39			43	82	279
Cörekan	193	90	10	2	191	295	1226
Selma-âbâd							Boş
Muhâciran	78	62	49		46	169	767
Bâr							Mezra
Zeyn-âbâd							Mezra

Ferucer	56	11	1		56	68	325
Kara Çıka	28	11	1		28	40	171

2.1. 4. Mamaşa-rûd Nahiyesi

Nahiyede; 11 meskun karye, 2 boşalmış köy, 5 mezra ve bir Çayır bulunmaktadır. Bölgede tahmini 1.532 kişi bulunmaktadır. Tabloda da görüldüğü gibi 252 hane ve 246 avarız-hanesi kaydedilmiştir. Bölgede gayrimüslim ve ehlisünnet mezhebinde olan kimse bulunmamaktadır. Bölgenin %84.6'sı meskûn durumdadır.

Tablo 4

Mamaşa-rûd Nahiyesi'nin Nüfusu						
Yer İsimleri	B	M	C	A.H	T	N
İmam-zâde	45	34	1	40	76	290
İnic	11	4	1	11	16	70
Berfçin	22	11	1	22	34	138
Hive Çin	19	11	1	19	31	122
Tuyicin	21	10		21	31	126
Genc Depe	18	13	1	24	32	119
Meryanec	41	26		41	67	254
Kurde	13	5		13	18	77
Sululan	37	16	1	36	54	226
Çaştıyan	9	3		9	12	53
Çayan						Boş
Çeşme-i Kassaban						Boş
Badirsincan						Mezra
İvar						Mezra
Beş bağ	10	2		10	12	57
Siyah Kemer						Mezra
Mamavera'						Mezra
Bihlak						Mezra
İnâbet						Çayır

2.1. 5. Eznard Nahiyesi

Nahiyede 22 meskûn karye, 7 mezra ve 5 hali köy bulunmaktadır. Bu karyelerden meskûn olanların oranı %81.5'dir. Bölge genelinde bekârlarla birlikte nüfusun tahmini sayısı 2.361 kişi olup, hepsi Müslümandır. Nüfus tablosunda da görüldüğü gibi 403 hane ve 362 avarız-hanesi yazılmıştır. Urni karyesi; 48 avarız-hanesi ve bekârlarla birlikte 277 kişi, tahmini olarak nahiyenin en kalabalık köyü sayılmaktadır.

Tablo 5

Eznard Nahiyesi'nin Nüfusu						
Yer İsimleri	B	M	C	A.H	T	N
Kılka-âbâd	13	7	1	13	21	85
Kulu-âbâd						Mezra
Velce						Boş
Dadak-âbâd	49	19	8	48	79	334
Laladere						Mezra
Sazıncın	33	17	4	31	54	222
Şah-âbâd	6			6	6	33
Gündüçin						Mezra
Sâleler	7	6		7	13	45
Kebüter-Âhenk	5				5	27
Şeyhinkân	2				2	11
Bavan	9	1		9	10	50
Mübarek-âbâd						Mezra
Kırklar	4	1			5	23
Seyf-âbâd						Mezra
Cini						Boş
Keruc						Boş
Büyük-âbâd						Boş
Hatem-âbâd	17	16		17	33	111
Muhammed-âbâd						Mezra
Veyan	24	7		24	31	140
Esirli	6	1		6	7	34
?Nemürde	9	3	1	9	13	58
Ramişa	29	3	2	29	34	174
Roğan	41	4		41	45	230
Destcirt	23	7	1	23	31	140

Ayn-âbâd	9			9	9	49
Semavek	4	1	1		6	28
Kadir-âbâd	5				5	27
Kird-âbâd	32	7	4	32	43	206
Nev-âbâd	10	2		10	12	57
Urmi	48	10	2	48	60	277
Şeyh Sa'di						Mezra
Orkin						Boş

2.1. 6. Serd-rûd Nahiyesi

Serd-rûd Nahiyesi 55 karye ve 1 mezradan meydana gelmektedir. Bunlardan sadece 7 karyede yaşam vardır. Diğer 48 köy halidir. Bu köylerin meskun olan karyelere oranı %87.2'dir. Bölgenin tahmini nüfus sayısı 228 kişidir. Nahiyede 41 hane ve 23 avarız- hanesi kayıt edilmiştir. Damak Karyesi 8 hane ile nahiyenin en kalabalık köyü sayılmaktadır.

Tablo 6

Serd-rûd Nahiyesi'nin Nüfusu					
Yer İsimleri	B	M	A.H	T	N
Damak	8		8	8	44
Baba Nazar	4	2		6	24
Kaslıncan	7		7	7	38
Zendlican	6			6	33
Çormak	5			5	27
Fetih-âbâd	3	1		4	17
Muhammed Bulağı					Boş
Kühen Daşlu					Boş
Baba Gav Süvar					Boş
Ermian					Boş
Odu Çayı					Boş
Alıncan					Boş
Ak kehriz					Boş
Ahmed Can					Boş
Baba Hañçer					Boş
Uzun Bulak					Boş
Yenenc					Boş
Hañçer-âbâd					Boş
Hurande					Boş

Kuşican					Boş
Babanlı					Boş
Hu Tepe					Boş
Kozluca					Boş
Kehriz					Boş
Pabene					Boş
Duşica					Boş
Ak Kehriz-i Diğer					Boş
Felucin					Boş
Emir Sak					Boş
Seyyid Alaeddin					Boş
Şübedan					Boş
Samirecik					Boş
Tahrana					Boş
Kayış					Boş
Nilüfer					Boş
Hümâyçân					Boş
Pir İzzeddin					Boş
Kızılca					Boş
Derki Ali Bulak					Boş
Zustan					Boş
Kızıl-âbâd					Boş
Çayan					Boş
Gülkebûd					Boş
Mansur-âbâd					Boş
Çeşme					Boş
Hoşican					Boş
Çar Boğa					Boş
Çeşme-i Kassaban					Boş
Çırak Badenc					Boş
Kuhard					Boş
Kaynarca					Boş
Bayıd Diklu					Boş
Versinçuk					Boş
Kara Kehriz					Boş
Taran	8	1	8	9	45
Serle					Mezra

2.1. 7. Hemedan Nahiyesi

Hemedan bölgesinde 10 yaşam birimi, 10 hali karye, 7 mezra ve 13 kışlak bulunmaktadır. Burada meskûn ve boşalmış olan yerlerin oranı %50'dir. Tabloda da görüldüğü gibi nahiyede gayrimüslim ya da başka mezhebe tabi olan kimse bulunmamaktadır. Tahmini nüfus sayısı bekârlarla birlikte 1.247 kişi, nahiyede 203 hane ve 164 avarız-hanesi bulunmaktadır. Aliâbâd Karyesi 46 hane ve 44 avarız-hanesi ile nahiyenin en kalabalık karyesi sayılmaktadır. Bölgede mevcut olan Kara Dağ dibindeki 13 kışlak eskiden Gumar aşiretinin kışlağı imiş, ancak bu aşiret parçalandıktan sonra onlar da harap durumda kalmışlar. Gumar cemaati, Bahtiyari aşiretinin kollarından biri olarak Kirmânşâh etrafında yaşamaktadırlar⁴⁴⁹.

Tablo 7

Hemedan Nahiyesi'nin Nüfusu						
Yer İsimleri	B	M	C	A.H	T	N
Ali-âbâd	46	25	3	44	74	297
Mehrican	20	19		20	39	131
Şeyhune						Mezra
Şhrincan						Mezra
Musa Beg Hisarı						Mezra
Kör Âhenk						Mezra
Nazar-âbâd	3	3			6	20
Haydara	38	16		37	54	226
Siyah Güneş						Boş
Ba-âbâd						Boş
Ali Han Beg						Boş
Molla İsmail Hisarı	24	14	4		42	169
Haceki						Boş
Şeyh Han Ağa	15	4		10	19	87
Abdü'l-Hadi						Mezra
Kelenc						Mezra
Çehar Bağ						Mezra
Dizacı	11	6		11	17	67

⁴⁴⁹ Abdullah Şehbazi, *Mukaddemeyi-i ber Şihaht-i İlat ve Aşayir*, Tahran 1369 h.ş, s. 86.

Dere Divin	11	13	2	11	26	86
Murad Beg Ulyâ	17	14		22	31	109
Murad Beg Süflâ	9	5		9	14	55
Ağca						Boş
Delu Kaya						Boş
Ak Taş						Boş
Kehriz						Boş
Kör Göz						Boş
Kıbçak						Boş
Kasidlu						Kışlak
Mama Sütü						Kışlak
Gül Çeşme						Kışlak
Çorum Kaya						Kışlak
Yörtüklüce						Kışlak
Odun-Bulak						Kışlak
Kurşaklu						Kışlak
Gül Depe						Kışlak
Ağaç Kışlak						Kışlak
Zağe						Kışlak
Evliya						Kışlak
Biâb						Kışlak
Seyfi Han						Kışlak
Kerem						Kışlak

2. 1. 8. Isfend-âbâd Nahiyesi

Isfend-âbâd bölgesinde 67 meskûn karye ve 29 boş köy bulunmaktadır. Bu köylerin boş olan köylere oranı %69.8'dir. Nüfus tablosuna göre nahiyenin tahmini nüfus sayısı 9.191 kişidir. Bu nahiyenin nüfusunun etnik kökeni ile ilgili az da olsa bilgiler verilmiştir. Siriş-âbâd 174 hane ve 215 avarız-hanesi ile bölgedeki yaşam birimlerinin içinde en çok nüfusa sahip olanıdır. Bu karye kaydedilirken, mükelleflerin adlarının üstünde hangi aşirete veya cemaate ait oldukları da yazılmıştır. Sirişâbâd karyesinde Caf, İzzeddinlu, Görân ve Niyazlu Cemaatine mensup halk yaşamaktadır. Caf aşireti, Caf-ı Muradi, Caf-ı Cevanrûdi, Beyzade diye 3 tayfaya bölünerek Kirmânşâh civarında yaşamlarını sürdürmektedirler. İzzeddinlu, Kaçar tayfasının Aşağı Baş denilen koluna ait bir cemaat olarak Azerbaycan ve Hemedan Eyaleti'nin etrafında

yaşamaktadırlar⁴⁵⁰. Göran cemaatinin Bivenic, Çobankare, Haydari, Tufenkçi diye 4 büyük tayfası vardır ve Kirmânşâh bölgesinde yaşamaktadırlar⁴⁵¹. Niyazlu tayfası Karaca Dağ, Nazlı Çay, Urmiye şehrinde bulunan Baranduz Çay vb, bugünkü İran'ın kuzeybatısında, merkezinde, batısında yaşamaktadırlar⁴⁵². Vehc Karyesi'nde Abdümeliki cemaati sakinler ve kayıt yapılırken bunlar “*an cemaat-i*” başlığı altında 41 bennak, 16 mücerred ve 8 caba olarak yazılmışlardır. Abdümelikiler, Fehrvend, Zeynvend, Şeyhavend, Kalvend diye 4 aşirete bölünerek Kirmânşâh ve Lûristan'da yaşamaktadırlar⁴⁵³. Kenkere, Çakır Bulak, Gürc Bayan, Meydan-i Firuz-âbâd, Zemin, Kelik, Kara Bulak, Ser Girdekana, Câme Şura, Balavane karyeleri Kolyayi cemaatinin yaşadığı bölgelerdir. Bu aşiret Begvend, Sufivend, Musivend, Peşmvend ve Şirazi diye 5 tayfaya ayrılmışlar ve Kirmânşâh'ın kuzeyinde yaşamaktadırlar⁴⁵⁴. Nahiyenin Kencab-i Süflâ Karyesi'nde 16 Hıristiyan kayıtlıdır ve 26 avarız-hanesi hesaplanmıştır. Tabloda da görüldüğü gibi nüfusun %1.6'sı gayrimüslim ve %98.4'u Müslümandır. Nahiyede toplam 544 avarız-hanesi bulunmaktadır.

Tablo 8

Isfend-âbâd Nahiyesi'nin Nüfusu								
Yer İsimleri	B	M	C	Gr	Mu	A.H	T	N
Siriş-âbâd	174	40	41			215	255	1226
Hân-kâh	3					3	3	16
Yalnız Ağaç	9	3	2			11	14	65
Taht-i Sükkan-i Ulyâ	4	4				4	8	26
Taht-i Sükkan-i Süflâ	10	4	1			11	15	65
Zive	7					7	7	38
Dereklu								Boş
Kara Burun								Boş
Aliverdi-i Ulyâ	12	6	1			13	19	78
Aliverdi-i Süflâ	8	3				8	11	47
Kara Bulak	10	2	1			11	13	63
Şirvana	5	1				5	6	28

⁴⁵⁰ *Mukaddemeyi-i ber Şinaht-i İlat ve Aşayir*, s. 90.

⁴⁵¹ Alirza Ebtehi, “*Riše ve menşe-i İl-i Bahtiyari*”, Makale, *Müesseseyi Mütali'ti Tarihi Mü'asir-i İran*, s. 125.

⁴⁵² Ali Muhammed Saki, “*Müşaşaiyan-i Lûristan*”, *Neşriyyi Yeğma*, 1. Sayı, Tahran 1370, Makale, s. 415-422.

⁴⁵³ Rıza Kanberi-i Abdülmeleki, *Tarih-i İl-i Abdülmeleki*, Sari 1388, s. 15.

⁴⁵⁴ <http://af.samta.ir/atlas>, Nejad ve Tire dar Ostan-i Kirmânşâh, son başvuru 25/05/2013.

Gelali								Boş
Düberale	4	2				4	6	24
Piremlu	10	4				10	14	59
Kadir-âbâd								Boş
Hasan-âbâd								Boş
Kara Kend	27	9	2			22	27	169
Selman-âbâd								Boş
Şihabbeddin	66	28	1			69	95	399
Firuz-âbâd								Boş
Muhammed-âbâd								Boş
Isfand-âbâdla	5		1				6	33
Şeyhvana								Boş
Emin-âbâd								Boş
Serane	11	3				11	14	64
Baba Şeydala								Boş
Ser Küncab-i Ulyâ								Boş
Küncab-i Süflâ	10	4		16		26	30	147
Kine Pen								Boş
Baharlu	16	1				16	17	89
Taş Kesen	7					7	7	38
Nekbend-i Ulyâ ve Süflâ								Boş
Bağluca								Boş
Dest Curi	11	8				12	19	69
Kapucak	4					4	4	22
Malluca	36	13	1			37	50	218
Doğan	5	2				5	7	30
Seyyid Cemaleddin	5	1				5	6	28
Kızılca Kend	5	1				5	6	28
Çoğan								Boş
Micin-i Ulyâ	12	4				12	16	70
Micin-i Süflâ	3					3	3	16
Harila	8	2				8	10	46
Devlet-âbâd								Boş
Şeyh Tâhâ	5					5	5	27
Küca Kerd	9	2	1			10	12	63
Çubuklu-i Alidad	12	3					15	69
Hüsrev-âbâd	19	3	3			19	25	119
Çar Gav								Boş
Mim	13	6	1			13	20	83
Üstüce	29	9	1			29	39	175
Şeyh Cafer ve Şeyh İzzeddin	28	13	2			28	43	179

Zerila	11	7	1				19	74
Dizec	15	5					20	88
Kerem Hani	6	1	1				8	39
Venisar	17	3				17	20	97
Kazım-âbâd	7	6					13	45
Dive Zen	16	9	1				26	103
Pirlûk	31	22	10				63	250
Kara Taşlı	8	1					9	45
Hasan Abdal								Boş
Kara Göl	4	2			3		9	41
Poluserkan	30	13	1			30	44	185
Toğan	17	3				17	20	97
Salih-âbâd	6	3					9	36
Mehdi-âbâd								Boş
Yeknec								Boş
Sandık-âbâd	6	4				6	10	37
Ali-âbâd								Boş
Âb Barik								Boş
Zeng-âbâd								Boş
Düser								Boş
Kemer Deh								Boş
Damcird	16	3					19	91
Vehc	77	36	15				124	545
Koç	15	5					20	170
Hoş-kemrûd-i Ulyâ	10	3	1				14	64
Hoş-kemrûd-i Süflâ	9	1	2				12	61
Şorab-i Ulyâ ve Süflâ	13	5	2			13	20	88
Kuniye	10	5	1				16	66
Orya	14	3	2				19	91
Kurbe	46	15				44	61	269
Kaslan	40	13	2			40	55	245
Çubuklu-i Şeyda	48	20			1		69	291
Avenkan	52	21					73	309
Gümüşkeran	15	4				15	19	87
Kengere	22	5	1			23	28	132
Çakır Bulak	48	6	4			52	58	292
Gürc Bayan	33	2				34	35	184
Meydan-i Firuz-âbâd	44	1				45	45	243
Zemin	27	3					30	149
Kelik	43	1				43	44	237
Kara Bulak	19					19	19	71

Ser Girdekana	20					20	20	110
Câme Şura	51	2	1			52	54	288
Balavane	10					10	10	55
Âb Barik								Boş
Kamışlu								Boş
Serab-ı Kaht								Boş

2. 1. 9. Mihribân Nahiyesi

Mihribân Nahiyesi'nde 40 meskûn karye, 79 boşalmış köy ve 3 mezra bulunmaktadır. Burada boş karyelerin oranı meskûn köylere göre %69.8'dir. Bölgenin tahmini nüfusu bekârlarla birlikte 2.525 kişidir. Nüfus tablosunda da görüldüğü gibi gayrimüslim veya diğer mezheplere bağlı olan kimse bulunmamaktadır. Bu demektir ki; burada kalan nüfusun %100'u Şiadır. Nahiyede 408 hane ve 222 avarız-hanesi yazılmaktadır. Mescit Karyesi 46 hane ve 28 avarız-hanesi ile bölgenin en kalabalık karyesi sayılmaktadır.

Tablo 9

Mihribân Nahiyesi'nin Nüfusu										
Yer İsimleri	Ç	N-Ç	B	M	Ço	C	Mu	A.H	T	N
Mirza Hisarı		4	12	8		2		11	26	108
Tohta Hisarı		4	16	17		1			37	134
Taş Depe										Boş
Bane			13	6				12	19	78
Tahirlu			30	33		5	2		70	240
Arap Bulağı										Boş
Delu Muhammed			5	5					10	32
AkTaş			4	1					5	23
Goraçine										Boş
Kûhin		4	10	11		1			26	94
Koruk Ribat			4	3		1		9	8	31
Kara Gül		4	6	7					17	63
Bayand Bulağı			5	1					6	28
İncir Bağı			2	2					4	13
Koşa Günbed			7	8		2			17	58
Kuhurd-i Bâlâ			7	2				7	9	41
Şeyh Cerrah			6	4		3	1	6	14	59
Âb-ı Mişkin			8	3					11	47

Mescid			40	16	1	4	1	28	62	270
Kara Atlu	1	1	4	1				3	7	34
Karanlu Kara Dere			1			1			2	11
Korati										Boş
Güllüce										Boş
Daskala			2					2	2	11
Mübarek-âbâd										Boş
Çekdim										Boş
Zeytun										Boş
Taş Depe			1						1	5
Cezvan										Boş
Kara Kaya										Boş
Babalar										Boş
Sarı Kamış										Boş
Cemşid-âbâd										Mezra
Tût Ağacı										Mezra
Kuruçay										Boş
Murad Beyk										Boş
Koca Balı										Boş
Muhamed Salih Hisarı										Boş
Ahmed-âbâd										Boş
Tur Ali Bulağı										Boş
Halife-i Kara Bulak										Boş
Kirid-âbâd										Boş
Koşaca										Boş
Yeni Kend										Boş
Hasan Timur										Boş
Hüdayi										Boş
Ali Serd										Boş
Hasan Suyi										Boş
Ağca Kaya										Boş
Hace kendi										Boş
Abdülmümin										Boş
Baba Güzel			5					5	5	27
Anca										Mezra
Gemi Kale			10	3				10	13	58
Sefariz			13	2		1		10	16	79
Kend Bulağı			2			1		2	3	16
Kara Kend										Boş
Çardak										Boş
Derbend										Boş

Sâlâr			4	2		1			7	30
Karaca Kaya										Boş
Şüca'										Boş
Vaşir			8	4		2			14	59
Musa Bulağı			9	1		1		8	11	56
Tepe Bulağı										Boş
Sulica										Boş
Kızılca			4	1				4	5	23
Gav Zeban			4	1				4	5	23
Kılıç Bağı										Boş
Ağa Bulağı										Boş
Alan										Boş
Gül Depe										Boş
Beşik Depe										Boş
Baba Hançer										Boş
Halife										Boş
Kabak Depe										Boş
Çallu Depe										Boş
Şir Barat										Boş
Ak Bulak										Boş
Çorsuk										Boş
Ceyran Keçen										Boş
Kâkâ Abbas			30	13				30	43	179
Ak Bulak										Boş
Köhne Hisar										Boş
Diktelu										Boş
Kazan Kıran										Boş
Tahmas										Boş
Tecere										Boş
Muhur										Boş
Halıkverdi										Boş
Tereğayi										Boş
Bağça			7	2				7	9	41
Ağaç Kışla										Boş
Kitur										Boş
Hasan Timur										Boş
Hace Kendi										Boş
Ekinelu										Boş
Kabak Depe										Boş
Devlet-âbâd										Boş
Çınarı Beg										Boş

Ekinli		2	4	3				9	36
Bağça									Boş
Kıllık									Boş
Kuhurd-i Zir			25	7			24	32	145
Çeganlu			5	1			5	6	28
Saraycık									Boş
Timur Hisarı									Boş
Ağa Deresi			3	2			3	5	19
Şeyh Can			3	1			3	4	17
Mahmutlu			15	3		1	15	19	86
Haber Arği			9	6		2	9	17	67
Keçel Ahmed									Boş
Per Tac									Boş
Kermu									Boş
Ak Bulak									Boş
Gök Kaş			5				5	5	27
Per Bulak									Boş
Çekin									Boş
Dökme Taş									Boş
Hasan Beg Kışlağı									Boş
Pir Miyanakan									Boş
Okçulu			19	7		1	2	29	129

2. 1. 10. Melayir Nahiyesi

Melayir Nahiyesi 95 meskûn, 99 boşalmış köy ve 6 mezradan meydana gelmiştir. Hâli olan köylerin meskûn olanlara oranı %51'dir. Yerleşim olan karyelerde 2.066 hane ve 1.722 avarız-hanesi kaydedilmiştir. Bunların tamamı Müslümanlar hanesidir. Nahiyede genelinde bekârlar dâhil toplam nüfus 12.099 kişi tahmin edilmektedir. Bölge çapında Comil karyesi 323 hane, 300 avarız-hanesi ve bekârlarla birlikte 1.871 kişi ile en çok nüfusu barındırmaktadır. Bunun da ardında Neneç karyesi yer almaktadır.

Tablo 10

Melayir Nahiyesi'nin Nüfusu								
Yer İsimleri	N-Ç	B	M	C	Mu	A.H	T	N
Eznav-i Taryan		43	20	3	2	44	68	286

Abdal Ahmed		6				6	6	33
Karatla								B0ş
Nenec		123	49	16	3	138	191	835
Kuzan	1	22	7	3		22	33	151
Behmen Dere								B0ş
Destcird		14	6	6		14	26	116
Nehnec		4	1	3			8	39
Kesb		23	9	2		23	34	147
Pirmişan								B0ş
Mübarek-âbâd								B0ş
Tac Büyük								B0ş
Nasır-âbâd								Mezra
Şuşab		8	3			8	11	47
Beş Ağaç								B0ş
Şerif-âbâd	3	10	11	4		13	28	105
Kend Hulan								B0ş
Sulağa								B0ş
Mercu Bere		9	4	1			14	59
Kara Tegini	1	10	2			9	13	63
Verce		24	12	1		20	37	151
Gül Dere								B0ş
Gül Şecird								B0ş
Kacar-i Ulyâ								B0ş
Kacar-i Süflâ								B0ş
Kemer Âb								B0ş
Seyyid Şihâb		20	8			18	28	119
Üştürmul		14	1			12	15	78
Zer Âbiye		13	3			13	16	75
Halil-âbâd								B0ş
Köşk Gül								B0ş
Zaviye								Mezra
Şebistane								Mezra
Nasrâbâd								Mezra
Karaviya								B0ş
Hülber	1	22	4		2		29	142
Dermen		22	2	1		20	25	129
Pir Ğayib		13	2			13	15	74
Serabiye		7	4			7	11	43
Pir Hatib		12	3			10	15	69
Biâb		9	2	1			12	57
Köse Halil								B0ş

Günbed								B0ş
Deymesen								Mezra
Turan								B0ş
Bendun								B0ş
Kerkan		17	3	1		17	21	102
Kurta								B0ş
Ribat		10	2				12	57
Ciciyanrûd		24	4	1		26	29	142
Ciciyan Kûh								B0ş
Ribat								B0ş
Yay Çıka								B0ş
Eznaviya								B0ş
Uluşcerd								B0ş
Gül Dere								B0ş
Günbed								B0ş
Hisar-i Nazar Beg								B0ş
Mihr-âbâd	1	16	6	1		17	24	105
Eznav		59	34	6		66	99	395
Eznavela		16	8			16	24	97
Beruz		16	6	2		15	24	105
Çorab		60	11	3	5	66	79	386
Davcan		53	12	4		52	69	325
Tusk		25	10			23	35	148
Cozan		24	9	3		25	36	158
Manzan		25					25	137
Kamasa								B0ş
Berle Kician								B0ş
Babilkan								B0ş
Hisar	1	14	4			14	19	87
Ahmed Ravgani		3	1				4	17
Miyan Deh		5					5	27
Gülper-âbâd		5	2			5	7	30
Peri		35	9			35	44	202
Komazan		24	5	3		23	32	154
Nehender		1	4				5	10
Gûşe-i Kemazan								B0ş
Kesavend								B0ş
Aşte Günicin		9				9	9	49
Günicin		4	3				7	25
Mişin		15	3	1		15	19	91
Mervil		3				3	3	16

Kara Halife-i Bâlâ		11	4		1	12	16	70
Dehçane								B0ş
Gür Çay								B0ş
Kara Dere								B0ş
Bikaş		5					5	27
Alemdar		12	4			10	16	70
Cura								B0ş
Kikla								B0ş
Tayima		14				12	14	77
Şah Rüstem								B0ş
Sürme Der								B0ş
Kışlak-i Sadr								B0ş
Destgirt								B0ş
Dere-i Ebülhasan		8	5			8	13	49
Perid		6	1			6	7	34
Güneşban		3				3	3	16
körpe ?		6	2			6	8	35
Seyfeddin Salar		24	3			20	27	135
Hancer-âbâd								B0ş
Dere Murad								B0ş
Dere Ağa								B0ş
Malyan		25	11	4		25	40	171
Ergis		5				5	5	27
Dere Miyan		8	2				10	46
Dere Cıyan		10	9	1		10	20	70
Bihan		6	2	1		6	9	41
Pir Saran	1	27	33			25	61	190
Günicin-i Diğcr		9	6			6	15	56
?Çıka		3	2				5	19
Cünil		296	86	23	4	300	408	1871
Sâmen		36			1	37	37	203
Tecer		10	1				11	56
Damak		82	20		1	70	103	478
Köhne Damak		31	4				35	175
Badamek		12	1			10	13	67
Uşşak								B0ş
Babarûd								B0ş
Naz Hatun								B0ş
Hamil-âbâd		14				14	14	77
Yakub Şah		19	5			19	24	110
Zağc-i Melik Sadreddin								B0ş

Dervaz								B0ş
Üstan-Dere		10				10	10	55
Ahmed-âbâd								B0ş
Baba Kemal		24		1		25	25	
Siyah Dere		5				5	5	137
Miyan Haran								B0ş
Luleher								B0ş
Gerya		7				7	7	38
Ebuderda		8				8	8	44
Hor Hora								B0ş
Hüseyin-âbâd	1	36	8	1		37	46	218
Malica		19	3			19	22	108
Hasan Köse		31	1			30	32	171
Seyf-âbâd		17	2			17	19	96
Miyandi								B0ş
Fezale								Mezra
Averzman		26	15	3		26	44	176
Bilvertu								B0ş
İskenan								B0ş
Dehlak								B0ş
Dizan		6	4			6	10	37
Zan Zan								B0ş
Durican		11	2	1		11	14	68
Âbdar		3	2			3	5	20
Kelle-âbâd		5	1			6	6	28
Kehkedan-i Büzürg		6	2				8	35
Kertil-âbâd		17	3			15	20	97
Mey-âbâd		13	2			12	15	74
Davcan		21	7			21	28	123
Araplu		5				5	5	27
Kara Bulak								Boş
Yası Bulak								Boş
Miyan Devre Han								Boş
Baba Hayran		11	1	1		10	13	67
Deştak								Boş
Hümâyûn								Boş
Küzere								Boş
Veren Keş								Boş
Sed								Boş
Abdürrahim								Boş
Horand								Boş

Bustak Bulak								Boş
Tohum-âbâd								Boş
Gevenlu								Boş
Alevi								Boş
Yekle		38	1			10	39	210
Kapu								Boş
Bereket-âbâd								Boş
Muluca								Boş
Âb-ı Hindi								Boş
Kahavend		31				30	31	170
Buruc		6					6	33
Ber Ber								Boş
Harabe								Boş
Mehere								Boş
Şerif-âbâd								Boş
Alicık								Boş
Rumiye								Boş
Yusuf-âbâd								Boş
Günbed								Boş
Ciro								Boş
Maruf								Boş
Kademi								Boş
Albavud								Boş
Mengavi								Boş
Mükrebi								Boş
Çeşme Kemer								Boş
Tasbendi								Boş
Dayılar								Boş
Tecere								Boş
Hızırı								Boş
Baba Kanber		4				4	4	22
Beravend								Boş
Dingile Kehriz		9	4			9	13	54
Pol-i Şikeste		5					5	27
Delu Dehla								Boş

2. 1. 11. Nihâvend Nahiyesi

Nihâvend Nahiyesi'nde 1 şehir, 45 meskun karye, 29 boş köy ve 6 mezra bulunmaktadır. Şehrin nüfusu Zir Mahallesi ve Kasaba diye iki kısımda yazılmıştır. Zir mahallesinde Müslümanların kayıtları bittikten sonra Yahudiler kaydedilmiştir. Şehrin tahmini nüfusu toplam 5.964 kişidir. Nüfus oranının %98.6'sı Müslümanlara, %1.4'ü de gayrimüslimlere aittir. Nefs-i Nihâvend'de 980 Müslüman hanesi ve 65 gayrimüslim hanesi bulunmaktadır. Kasabada 1.045 avarız-hanesi tespit edilmiştir. Nahiye genelinde terk edilmiş köylerin meskûn köylere oranı %38.6'dır. Bölgenin tahmini nüfusu Nihâvend şehri ile birlikte 10.716 kişi olup; bu sayıdan 10.633'ü Müslüman ve 83'ü Yahudidir. Fakat kasaba nüfusunu bundan çıkardığımızda kırsal kısmın nüfusu 4.752 kişidir. Nahiye genelinde nüfusun %99.2'si Müslüman ve %0.8'i gayrimüslimdir. Ancak kırsal bölgede gayrimüslim nüfus bulunmamaktadır. Burada 837 hane ve 531 avarız-hanesi kayıtlıdır. Tabloda da görüldüğü gibi Kiyân karyesi 954 kişi tahmini nüfusla 165 hane ve 150 avarız-hanesine sahip olarak en büyük köylerden sayılmaktadır.

Tablo 11

Nihâvend Nahiyesi'nin Nüfusu									
Yer İsimleri	N-Ç	B	M	C	Mu	Y	A.H	T	N
Nefs-i Nihâvend	1	951	491	26	2	15	1045	1487	5946
Razi-âbâd		5	2					7	29
Cafer-âbâd									Boş
Miyanrûdan									Boş
Derviş Şems-i Alemdar									Boş
Dehbure		14	3	4			14	21	102
Şah ali Mevcut		19		2				21	115
Kehuni		22	4	2			22	28	136
Yercud									Mezra
Molla Şeyhan		11	2	2			10	15	74
Zerami		25	3				25	28	141
Sa'd-i Vekkas									Boş
Derbriz-i Baba Kasım									Boş
Bayan Şütür-i Gulam									Boş
Söhran Famas									Boş

Ezel Güzel									Mezra
Burcak									Boş
Küleng Dere		13	7	1				21	85
Taze Nev									Boş
Dere Yele									Mezra
Feyaz Aman									Boş
Dede İbrahim									Mezra
Şavan									Boş
Deh nev		15					15	15	82
Zeribag-i Çıka Serayil									Boş
Harican-i Şiravend		18	3	3				24	119
İz Nehri		33		3			30	36	198
Baba Rüstem		34	1	3			30	38	204
Banser-i Kelle Hane									Boş
Üşvend									Boş
Şuşine									Boş
Pir Tere									Boş
Veşt									Boş
Engüşte-i Sefid Hani									Boş
Fehrumend									Boş
Kör Gariban									Mezra
Şah Kulu Kuşçu		33	16	2			33	51	210
Kiyan		153	42	12			150	207	954
Kil-âbâd		5	1	1			5	7	34
Piş Kar		3					3	3	16
Şehrek-i Velvele Kerem		9	3	2			9	14	64
Bend Aman		5	1				6	6	28
Asker-âbâd									Boş
Dehnev		16	8	1			10	25	102
Anber Kanber		9	2				8	11	52
Mehin-âbâd		10	3	2			7	15	69
Mâhân		10	7					17	63
Köhne Kebûd		10	4				6	14	59
Çınari		6	1	1			5	8	39
Söhrab									Boş
Farsban		41		6			30	47	258
Razini		10	1	1				12	61
Kariz-i Veys Kulu									Boş
Kariz-i Genç Ali									Boş
Kurte		4					3	4	22
Yadigar									Boş

Feta Can									Boş
Lavaşan									Boş
Rûdbari									Boş
Berdistan									Boş
Çölek		58	11	6			40	75	364
Mağrur		8	2	1				11	52
Cervan									Mezra
Tuana		9	5				7	14	55
Kürk		13	1					14	72
Kılan		2	1	1				4	17
Derne		9	3				7	12	53
Berzul		7	7					14	46
Kariz-i Vesc		19	2	1				22	112
Şeyhune		13		2				15	74
Semerkandi-i Kerb		5						5	27
Ekberâbâd		4					4	4	22
Şadmana		6						6	33
Dere-i Bâlâ		15	3	1			12	19	91
Carhan-i Ulyâ		13	2				10	15	74
Varazana		6					6	6	33
Ser Donan		8	1	1			8	10	50
Leylas									Boş
Dehful		18	2	4			12	24	123
Vekan		4	3	2			4	9	36
Taima		22	10	1				33	137

2. 1. 12. Hersin Nahiyesi

Hersin bölgesi 1 şehir, 36 meskûn karye, 4 boşalmış köy ve 3 mezradan oluşmaktadır. Hersin şehrinde Pa-yi Kale ve Muhammed Aziz Bey diğer adı ile Saray olan iki mahalle bulunmaktadır. Şehirde tahminen 1.232 kişi yaşamaktadır. Mücerredler hariç 201 kayıt bulunurken avarız-hanesi başlığı yazılmış, ancak sayı yazılmamıştır.

Bu nahiyenin nüfus yapısında etnik bakımdan da ayırım yapılmıştır ve burada sakin olan cemaatlerle ilgili de bilgi verilmiştir. Lek aşiretinden evli ve bekar toplam 11, Hızri ve Ahmedlu cemaatinden 11, Lûristan'dan gelen Osmanvend cemaatinden de 2 kayıt Gencuvan karyesinde, Çeşme Gözan da 32, Divane Musa karyesinde 18, Bağ-i

Zineddin ve Sürh Deh karyelerinde Halidvend cemaatinden 22 kayıt bulunmaktadır. Lek aşireti, İran'ın batı bölgelerinde sakin olan tayfalardır ve anlam olarak yüz bin manasına gelmektedir. Vend eki alan tüm cemaatler bu tayfanın kollarından sayılmaktadır⁴⁵⁵. Gork aşireti 250 sene önceden Hulyer Ovası ya da Erbil denilen bölgede yaşamışlardır. Kelime “ateşi koruyan” anlamına gelmektedir. Hızri bu aşiretin hanedanlarından biri sayılmaktadır⁴⁵⁶. İlyasvend ve Ahmedvend cemaatleri evli ve bekâr toplam 57 kayıttır ve Şeref-âbâd karyesinde bulunmaktadır. Kebûter Lâne de İshakvend, Afşar ve Kerani cemaatleri yaşamaktadırlar. Tabloya göre bölgenin tahmini nüfusu 3.144 kişi olarak 497 hane ve 323 avarız-hanesi bulunmaktadır. Gencuvan karyesi 30 hane ve 28 avarız-hanesi ile nahiyede en çok nüfusa sahip olan karyedir.

Tablo 12

Hersin Nahiyesi'nin Nüfusu								
Yer İsimleri	N-Ç	B	M	C	Mu	A.H	T	N
Nefs-i Hersin		198	127	1	2		328	1245
Hasan Buk'a		4	2			4	6	24
Çınar		9	6			8	15	56
Kurdil		17	18			15	35	113
Kehriz		26	18			22	44	163
Dehnev		7	6			6	13	45
Zazarm		4	2			4	6	24
Temrek		9	14	1		9	24	70
Kölge								Mezra
Baba Zeyd		29	19			25	48	180
Gümüş Bedr-âbâd		11	10			10	21	71
Reyon Gümüş		14	9		1	14	24	92
Köse Kara Gümüş		5	4			4	9	26
Huşalan Gümüş		9	3			8	12	53
Perive		6	7			6	13	41
Sefid Dere		17	8			15	25	102
Çehir		12	12	5		12	29	107
Kürre		8	8			5	16	53
Germiyanek	1	15	12	1		13	29	107
Germ Hani								Boş

⁴⁵⁵ Menuçehr Sütüde, *Namname-i İlat ve Aşayir ve Tevayif*, (İhtimam. Hurşit Mu'mini), Tahran 1385 h.ş, s. 49.

⁴⁵⁶ İskender Akāşe, *Tarih-i İl-i Bahtiyari*, (İhtimam. Farid Muradi), Tahran 1365 h.ş, s. 75.

Şems-âbâd		4	10	1		4	15	38
Gav Gül		27	13				40	163
Dehnev								Boş
Sermac		17	17			17	34	112
Bezen-âbâd		6	3			5	9	36
Gelenge		6	4		1	6	11	43
Şahabad-i Zir	1	11	11			8	23	78
Çırağ Beg								Boş
İsmi Han								Boş
Serhoy		10	7		1		18	68
Bedr-âbâd-i Gümüş		11	13			8	24	75
Püştvar		19	8	1		12	28	119
? Püştvar		21	15			15	36	132
Kör Pelengi		5	4	1		5	10	37
Gencuvan		30	20			28	50	187
Seyyid Nizameddin		17	13			14	30	108
Şeref-âbâd-i Kebir	1	29	27				57	195
Divane Musa		8	10			6	18	55
Çeşme Gözan		15	17			15	32	101
Şeref-âbâd								Mezra
Kebûter Lâne-i Ulyâ		17	14				31	109
Kebûter Lâne-i Süflâ		10	10	1			21	71
Sürh Deh		12	5				17	71
Bağ-i Zineddin		3	2				5	19
Köhnerûd								Mezra

2. 1. 13. Hazal Nahiyesi

Hazal Nahiyesi 10 meskûn karye, 17 boşalmış köy ve 1 mezradan oluşmaktadır. Terk edilmiş köylerin meskûn olan karyelere oranı %63 sayılmaktadır. Bu bölgenin adından da belli olduğu üzere, Hazal cemaatinin yaşadığı nahiyedir. Hazal aşireti etnik olarak Kürt sayılırlar ve İlam, Kirmânşâh, Lûristan, Hemedan, Gilan eyaletlerinde yaşamaktadırlar. Lûristan da Hazal bölgesinde ve Nihâvend'in batısında bulunmaktadır⁴⁵⁷. Tabloya göre bölgede tahminen 608 kişi nüfus, 109 hane ve 58 avarız-hanesi kayıtlıdır. Tarik Dere karyesi 31 hane ve 25 avarız-hanesi ile nahiyenin en kalabalık köyüdür.

⁴⁵⁷ İrec Afşar-i Sistani, *Negahi be İlam*, Tahran 1366 h.ş, s. 147.

Tablo 13

Hazal Nahiyesi'nin Nüfusu							
Yer İsimleri	B	M	C	Mu	A.H	T	N
Köhne Cengâver	16	4	7		10	27	131
Kûtah Dere	5					5	30
Tarik Dere	31	1			25	32	171
Siyah Dere	7		1		5	8	44
Daryab	2			1	3	3	16
Hum-i Hüsrev	3				3	3	16
Çınaran							Boş
Çeşme-i Sefer							Boş
Halac-rûd	4					4	22
Vanavku							Boş
Heft Hani							Boş
Burceki							Boş
Hıra Hıra	14		1		12	15	82
Ser Halac	6					6	33
Çevtaş							Boş
Şahin Kebûd							Boş
Darbet							Boş
Çem Ceriha							Boş
Pehlivan Cem							Boş
Çıka Saray							Boş
Ber Âftab							Boş
Ser Mehleb							Boş
Yar Veli							Boş
Sirekana							Mezra
Cemaat-i Hasan Beg	11	2				13	63
Gerus							Boş
Sarab							Boş
Kehriz							Boş

2. 1. 14. Tûy Nahiyesi

Tûy Nahiyesi'nde 2 şehir, 102 yerleşim bulunan karye, 11 hâli köy, 18 mezra ve 4 çayır bulunmaktadır. Tûy şehrinde Pâyin Derb-i Sog diğer adı Der-i Bazar başta olmak üzere, Mescit-i Zerhan ve mahalle-i Hân-kâh, Mescit-i Pâyin, Yahudiler, Mescit-i Bağvar, Mescit-i Destcirt, Medrese, Pa-yı Çınar, Cûlahistan, Mihmanhane, Kasaphane

diye 11 mahalle bulunmaktadır. Şehrin toplam nüfusu 4.744 iken 176'sı yahudidir yani nüfusun %3.7'si gayrimüslimdir. Kasabada mücerredler ve Yahudiler dışında 790 hane bulunurken avarız-hane sayısı yazılmamaktadır. Serkan şehrinin Miyan, Mescit-i Zir, Mescit-i Bâlâ, Şehriyar isimlerinde 4 mahallesi bulunmaktadır. Burada gayrimüslim bulunmamakla birlikte toplam tahmini nüfusu 3.711 kişidir. Serkan'da mücerredler haricinde 640 kayıt bulunurken, avarız-hane sayısı yazılmamıştır.

Bölgede diğer etniklerin durumuna dair bilgi verilmemiştir. Nahiyein şehirler hariç tahmini nüfusu toplam 12.196 kişidir. Tabloda da görüldüğü gibi şehirler dışında 2.119 hane ve 1.243 avarız-hanesi mevcuttur. Kurzan Karyesi 991 kişilik nüfusa, 168 hane ve 120 avarız-hanesine sahip olarak kırsal bölgenin en kalabalık köyüdür. Kırsal kısımda gayrimüslim bulunmuyor. Ancak nahiye genelinde gayrimüslimlerin oranı %0.9'a, Müslümanların oranı ise %99.1'e ulaşmaktadır.

Tablo 14

Tüy Nahiyesi'nin Nüfusu										
Yer İsimleri	N.Ç	B	M	C	S	A	Mu	A.H	T	N
Nefs-i Tüy		737	223	47		1	1		1.012	4.744
Serkan Şehri		637	174				3		814	3.711
Şehristan		33	12	2			2	28	49	217
Kıla'										Boş
Verdeverd-i Bâlâ		26	3					26	29	146
Verdeverd-i Miyan		8	2						10	44
Verdeverd-i Zir		9	3					7	12	53
Pir-i Herrat		7	2	1				6	10	46
Gavbend		14	1					12	15	78
Arzvec		4						4	4	22
Bican										Boş
Baba Pir		15	2	1				12	18	90
Şah Zeyd		21	2	1				21	24	123
Velaşcerd		30	8	2			1	32	41	190
Gidun		18	4				1		23	103
Günciran-i Kulkule		3	2						5	19
Günciran-i Mekrubi Günciran-i Gayıb Kulu		13	4	1					18	81

Günciran-i Melik Mansur										Boş
Sazyan		6						6		33
Feyz-âbâd		14	8	1				14		91
Fetih-âbâd		4	1	1				6		28
Musa		7	5				7	12		44
Şehne-âbâd		11	2				10	13		63
Kışlak-i Çeşme Sehmeddin										Boş
Hüseyin-âbâd		2						2		11
Hüseyin-âbâd-i Diğer		6	3				4	9		36
Tahir-âbâd		7	1				7	8		39
Kuçe		6	3				6	9		36
Şorça		4	3				4	7		25
Gav Kuran		9	4				8	13		54
Vela										Boş
Aysican	1	12	11	1			12	25		89
Sistana		30	18	3		1	1	53		212
Üştüran		55	8	8			2	45	73	366
Tekye		11	2				8	13		63
Südlük		14	7	4			10	25		107
Kumbala		11	3				11	14		64
Kul Kul		26	4				20	30		147
Hemyanek		20	9					29		120
Âbdar		9	3					12		51
Tur Miyanek		17	8	1			12	26		108
Eberlak		20	7	4			10	31		140
Abdalan		11	6					17		67
Begverdi		8	2	1			6	11		52
Hirenci		30	6	3			25	39		188
Revasi Can	3	29	13	8				53		234
Keşani		5	7	1			6	13		41
Ardeman	1	123	54	8	17		2	100	205	890
Kûhnuş	1	35	25	3				35	64	236
Gündür		9	4				8	13		54
Serabi	1	83	43	51				80	178	723
Pa-yı Çınar		28	14	13			1	20	56	246
Bar Dere										Boş
Kale-i Cafer Beg		10	4	1				15		65
Darani		5	2					7		30
Kale-i Kadı		2	3					5		14
Nurzin										Boş

Nukde										Boş
Zaviye-i Pir Necmeddin		6	2	2				10		46
Kala-i Ecel Beg		4	8	5			5	17		58
Şeyh Cevlan										Mezra
Bulduk		4	2	2			4	8		35
Bağ-i Seyf										Boş
Kale-i Ser Diz										Boş
Kale-i Ağa Beg		8	4					12		48
Müşkan										Mezra
Ali Nasır		3	1					4		17
Kurzan	2	155	61	11			120	229		991
Gelunkan-i Süflâ										Boş
Baba Pir ali		11	4	4				19		87
Sencuzan		3	4				3	7		21
Gelunkan-i Ulyâ		5	2				6	7		30
Pilenger		78	21	4				103		474
Ağca Kale		6	2				6	8		35
Kale-i Şeyh		11	2				8	13		63
Kelle-âbâd		10	7					17		63
Urukan										Mezra
Feryazan		21	6	6			20	33		155
Feryazan										Mezra
Razani										Mezra
Şah Murtaza		7					6	7		38
Receb Kalesi		7	1				5	8		39
Mincan		23	7				30	30		134
Haci Tu	1	24	3				20	28		141
Ferz Ferec		110	22			1	100	133		635
Dezican		26	7	1				34		156
Malica		11	4				11	15		65
Gülyan		4	2					6		24
Cerac		39	16	5			35	60		259
Osman		11	3	1			8	15		69
Berfyan		12	4				10	16		70
Hams-âbâd		14					10	14		77
Goracıl										Mezra
Cengâver		93	13	1				107		531
Şehr-i Viran										Mezra
Nehrüddeve		11	1				8	12		61
Gürgin Dere										Mezra

Baskan										Mezra
Serive-Hoşami										Mezra
Seng-i Sefid										Mezra
Firuz-âbâd		10					7	10		55
Şeker Âb		7	2				5	9		41
Çeşme-i Davud										Mezra
Hemyanek		15	9				13	24		92
Şeşkân										Mezra
Darkân										Mezra
Ayarık		19	2				15	21		105
Ayarık										Mezra
Dere Beser		7	1	1			4	9		45
Feşharan		11					9	11		60
Abdal Taceddin		9	1				9	10		50
Kazvine		23	8			1	20	32		141
Dehnev		10	3				8	13		58
Nazar-âbâd		6	1				5	7		34
Caversine		12	4	1			9	17		76
Kebûter Lâne-i Baba Kuri		7	8					15		47
Kara Kışla										Mezra
Kebûter Lâne-i Baba Kuri		21	9				18	30		125
Sermest		9	3					12		53
Harkuş		6	1					7		34
Kahni Kile		6	2				6	8		35
Kermacan		7	2					9		41
Maran Zengene		18	4				15	22		103
Aran		18	5				15	23		104
Bumaran		10	3				10	13		58
Sultan-âbâd		34	14				30	48		202
Goracıl		10	4				8	14		59
Çamlıca										Mezra
Çıka-i düser		22	6	1			20	29		133
Çille Hest										Mezra
Ala Dana		8						8		44
Kanadlı										Mezra
Kemangeran										Boş
İshakâbâd										Çayır
Karlık										Çayır
Kârhane										Çayır
Kenad Çimen										Çayır

2. 1. 15. Esed-âbâd Nahiyesi

Esed-âbâd Nahiyesi 1 şehir, 51 yerleşim olan karye, 38 boşalmış köy, 10 mezra ve 1 çayırdan meydana gelmektedir. Esed-âbâd şehrinde Meydan, Sufiyan, Kasaban, Seyyidan adlı 4 mahalle bulunmaktadır. Şehrin toplam nüfusu 990 kişi olarak tahmin edilmektedir. Esed-âbâd'da 169 hane kaydı vardır ve avarız-hanesi yazılmamaktadır.

Nahiyede hâli köylerin oranı meskûn karyelere göre %42.3'tür. Şehir dışında bölgede 4.117 kişi nüfus, 711 hane ve 397 avarız-hanesi vardır. Feş karyesi 633 kişi nüfus, 110 hane ve 136 avarız-hanesi ile bölgenin en kalabalık köyüdür. Acin karyesi bunu takip etmektedir. Tablonun verdiği bilgilere göre bölgede gayrimüslim veya diğer mezheplere bağlı olan kimse bulunmamaktadır. Şehirle birlikte nahiyenin toplam nüfusu 5.107 kişi tahmin edilmektedir.

Tablo 15

Esed-âbâd Nahiyesi'nin Nüfusu							
Yer İsimleri	B	M	C	A	A.H	T	N
Nefs-i Kasaba-i Esed-âbâd	167	61	2			230	990
İmam Caferzâde Abdullah	6	4			5	10	37
Hun Âb							Boş
Veli Han Beg							Boş
Behmender	3	2				5	19
Bayac							Boş
Hisar-ı Hakriz	4	1		1	6		28
Ak Bulak							Boş
Beyt							Boş
Dehnev							Boş
Denuş							Boş
Yusuf-âbâd							Boş
Çayır							Çayır
Külin Depe							Boş
Nasır-âbâd	16	7	1		10	24	101
Musa-âbâd	12	2			8	14	68
Leylak	15	6			10	21	89
Düçıka	15	2			13	17	86
Kale-i Çıka-i Bâlâ	25	15	1		20	41	159
Kale-i Çıka-i Zir	24	10			20	34	143
Bifanek	10	4			10	14	59

Pir Şemseddin	14	5			12	19	82
Ali-âbâd	9	9				18	59
Kumbala	12	7			10	19	74
Şah Kariz-i Beğeli							Boş
Devlet-âbâd							Boş
Cergen Ağac							Boş
Feş	110	26				136	633
Çınar-ı Balı Beg	28	13	4		20	45	190
Alınca	15	7	1			23	96
Virayi	6	2			5	8	35
Man-âbâd	2		1			3	12
Ser Tuylan							Boş
Cenkul							Boş
Zereş Hani							Boş
Mule							Boş
Güzarpen							Boş
Ahu Depe	8	2			7	10	46
Pir Yusuf	9	3				12	53
Siravend	20	1			2	21	111
Cennet-âbâd	3				3	3	16
Cafer-âbâd							Mezra
Dinar-âbâd							Mezra
Dehbozan	2	1			3	3	12
Timurec Hisarı							Boş
Kuvanle							Boş
Badhore							Boş
Latif-âbâd							Boş
Aziz-âbâd							Boş
Girdekana	7				6	7	38
Reştıyan	20				20	20	110
Zerde	5					5	27
Hisar-i Aştıyan	5					5	27
Üştürin	6	4			7	10	37
Serala	6					6	33
Burcin	6					6	33
Gözerekçin	3	1				4	17
Kure ve Bayac							Mezra
Sedran							Boş
Meydan Kaya							Mezra
Ferruh-âbâd							Mezra
Terhin-âbâd	12	6			10	18	72

Gavlan							Mezra
Layaza	6	6	1		6	13	45
Melhemdar							Boş
Bend-i Halil							Mezra
Yılan Kandır							Boş
Bağ Melik							Boş
Molla Veli	6	3				9	38
Siyah Gelle							Boş
Siyah Kemer	9	2	1		9	12	57
Kömek							Boş
Der Kömek	15	4	2		15	21	98
Ayvura	11	4			10	15	65
Semeran	13		4		10	17	93
Çınar-ı Süleymani	3	1	1			5	23
Çınar-ı Kara Beg	2	1				3	12
Hertecer	6	2			6	8	35
Çınar-ı Piyameti	6	2	1			9	41
Çarık							Boş
Gümüşane	5	1			5	6	28
Koç Depe							Boş
Ak Depe							Boş
Acın	91	25	11		80	127	588
Siyah Kemer							Boş
Hac Eyüb							Boş
Şerif-âbâd							Boş
Çeşme-i Celaleddin							Boş
Gav Gözan	10	1				11	56
Zive							Boş
Mihrcerd							Mezra
Kuvana	13		1		10	14	77
Miyan Rûdan							Mezra
Buhraz	8	1			8	9	45
Vender-âbâd							Boş
Vender-âbâd							Boş
İshak-âbâd							Mezra
Hülber	4	2	1		4	7	29
Butere Van	17		1		15	18	99
Hu Dere	7	2			6	9	41
Çınar-ı Sa'adi Beg	7	1	1		6	9	45

2. 1. 16. Pilâver Nahiyesi

Pilâver 67 meskûn karye, 10 hâli köy, 5 mezra ve 2 çayırdan oluşmaktadır. Bölgede meskûn karyelerin oranı boşalmış köylere göre %87'dir. Nahiyede tahminen 3.472 kişi, 603 hane ve 311 avarız-hanesi bulunmaktadır. Tablonun verdiği bilgilere göre nahiyeye çapında Serable karyesi 162 kişi, 28 hane, 35 avarız-hanesi ile en yüksek nüfusu barındırmaktadır. Bölgede gayrimüslim, diğer mezheplere bağlı olan veya farklı etniklerden sayılanlarla ilgili hiç bilgi verilmemektedir.

Tablo 16

Pilâver Nahiyesi'nin Nüfusu						
Yer İsimleri	B	M	C	A.H	T	N
Merzifon	17	9	2	15	28	114
Kara Veys-âbâd						Boş
Muça Han						Boş
Gümüşver	11	3		10	14	64
Vermezan	7	2		7	9	41
Pırincan	16	6	3	15	25	111
Verile	9	3			12	53
Yuvan						Mezra
Kaşık						Mezra
Pir Müzd	5				5	27
Mahmud-âbâd	9			8	9	49
Sürkal	4				4	22
Kakiya	4			3	4	22
Vermanca	12	3			15	69
Serabla	22	7	6		35	162
Afşar	2	1			3	12
Derviş ali	3	1			4	17
Tike	3			3	3	16
Kakılistan	6	2		6	8	35
Siyah Çıka						Mezra
Gün Çıka						Boş
Sungur-âbâd						Mezra
Leylan Ber	14	3		14	17	80
Sultan Kûh	22	3		16	25	124
Dehkede-i Molla Bâkır	3	2	1		6	24
Çırak-âbâd	4				4	22

Kör Depe	4	2			6	24
Daşulican	4	2			6	24
Lorlaz	5			4	5	27
Ahmed-âbâd	5			4	5	27
Yahta kân						Mezra
Ber Âftab						Boş
Harnik	4	3		4	7	25
Sululan	6	1		2	7	34
Biebr	6	2		5	8	35
Gelulan	5	1		4	6	28
Baba Türk	4				4	22
Kömek	12	2		9	14	68
Kışlak-i Ber Âftab	14	2		14	16	79
Sütiyan	14				14	77
Kara Zel	4	1		4	5	23
Kara Çıka	17	1			18	94
Kara Çıka						Boş
Lâ'l-âbâd	15	1			16	83
Safi-âbâd	2				2	11
Melik Depe	6	1		4	7	34
Hoşinan	4	2			6	24
Bertiyan						Çayır
Seravili						Çayır
Kezer	24	4	1		29	142
Kalyan	11			8	11	56
Kani Beg	4		1		5	27
Burteke	7	3			10	42
Zeyneddin	19	4			23	109
Dizkıran	10	5		10	15	60
Vendereni	21	2	1	20	24	123
Mabend	22	1	1	18	24	127
Yâ- Abbasi	5				5	27
Şirvana	15	2		12	17	85
Hezar Cerib	3			3	3	16
Kayseran	5				5	27
Zerencuk	4	3	1		8	31
Belan	11		1	10	12	66
Çub Taşan	22	2			24	123
Salar-âbâd	14	2		14	16	79
Kale	13			10	13	71
Şah Hani						Boş

Razin	21				21	115
Haran	3				3	16
Hind Yandır						Boş
Sürni	6			6	6	33
Kömeki kon						Boş
Kürekan	6	1		6	7	34
Marab	3			3	3	16
Batman	6	1		6	7	34
Vermehleğ	19	4	2	19	25	120
Torbariz	5	2		4	7	30
Biyar	2			2	2	11
Kelmas Berkuş	2			2	2	11
Tevankeş	2			2	2	11
Kemyarek	2			2	2	11
Güllüca						Boş
Güllüca-i Diğer						Boş
İmam-zade	3			3	3	16

2. 1. 17. Burûcerd Nahiyesi

Defterde Burûcerd şehrinin kaydından sonra bölgenin kalan kısmının kaydı Silahur Nahiyesi adı altında devam etmektedir. Burûcerd şehrinde Dar Döngü, Taskeddin, Razan, Sera-âbâd diye 4 mahalle bulunmaktadır. Taskeddin ve Sera-âbâd mahallelerinde gayrimüslimler de yaşamaktadırlar. Nüfus tablosuna göre bölgenin tahmini nüfusu 9.042 kişidir. Burûcerd şehrinde gayrimüslimlerin oranı %3.5 ve Müslümanlarınki %96.5'dir. Şehir haricinde nahiyede 26 meskûn karye ve 102 hâli köy vardır. Bölgede terk edilmiş köylerin yerleşim olan karyelere oranı %80'dir. Tabloya göre; nüfus toplam 10.108 kişidir.

Tablo 17

Burûcerd Nahiyesi'nin Nüfusu									
Yer İsimleri	B	M	C	A	Y	Mu	A.H	T	N
Şehr-i Burûcerd	1.519	159	17	1	57	22		1.719	9.042
Ekber-âbâd	8						7	8	44
Sultan Kebel	12	1					12	13	67
Peri	4	3						7	25
Kızıl Can	5	5					5	10	33

Veşkerdar	9	3						12	53
Dere-i Germ	5	2				1	7	8	35
Hak Vala	4	1					4	5	23
Felekeddin	6	4					6	10	37
Gicayi	10	14						24	70
Kebş Kıran	3						3	3	16
? Şah Kulu	4	1						5	23
Dere-i Gürg	8	4						12	48
Destcert	5						5	5	27
İğne	12	4						16	70
Efravende	10	2					8	12	57
Nene küre	8	4						12	48
Turdüz	7							7	38
Sonca	9	3						12	52
Kurbanla	4						4	4	22
Merhemder	1	2					3	3	8
Çerhistan	5	1						6	28
Serince	3						3	3	16
Hasanyan	4							4	22
Firuz-âbâd	8	2					6	10	46
Telhistan-i Ulyâ	13	7					12	20	79
Telhistan-i Süflâ	13	7						20	79
Eznad									Boş
Üştürniyan									Boş
Engüşte									Boş
Ebü'l-Abbasi									Boş
Ercene									Boş
Bozhel									Boş
Perkek									Boş
Binat									Boş
Bedr-âbâd									Boş
Bidekleme									Boş
Tuca Dere									Boş
Hasan-âbâd									Boş
Hiştianek									Boş
?Hane									Boş
Dere-i Germ									Boş
Dalancu									Boş
Deh nev									Boş
Razan									Boş
Razla									Boş

Pelekân									Boş
Dere-i Gürg									Boş
Cercis-âbâd									Boş
Deh Kürt									Boş
Asiyader ve Melik-âbâd									Boş
Görsence									Boş
Gencine									Boş
Pol-i Şikeste									Boş
Zeyn-âbâd									Boş
Dinar-âbâd									Boş
Zıma-âbâd									Boş
Ekber-âbâd									Boş
Kağa									Boş
Meydan									Boş
Zerrin Hani									Boş
Haşa Vil-i Ulyâ									Boş
Haşa Vil-i Süflâ									Boş
Efravende									Boş
Pehlivan Kel									Boş
Deryan Dere									Boş
Pirican									Boş
Kertil Pire									Boş
Kidden									Boş
Âbkete									Boş
Sercabana									Boş
Suran									Boş
Senderkan									Boş
Bamser									Boş
Geztaf									Boş
Çubder									Boş
Şehrbanu									Boş
Saadet Merce									Boş
Dahurican									Boş
Zerd Kemer									Boş
Saliyana									Boş
Senkâna									Boş
Sizan									Boş
Sencerdi									Boş
Şiran Çıka									Boş
Mine Cerib									Boş
Gürgi Han									Boş

Kemran									Boş
Köşk									Boş
Gülcerdet									Boş
Miyanrûdan									Boş
Miyangeran									Boş
Tudar									Boş
Deh Şeyhan									Boş
Deh nev									Boş
Kariz-i Hüdada									Boş
Destcert									Boş
Dere-i Şahbudak									Boş
Kürk, Mest Meydan, Karmendi									Boş
Miyanvulan									Boş
Hüsrev-âbâd									Boş
Deli-âbâd ve Yün Kale									Boş
Timur									Boş
Gav Dane									Boş
Anda									Boş
Şah Budun									Boş
Şah Budun-i diğeri									Boş
Felekeddin									Boş
Dekriz									Boş
Dermiyan									Boş
Gele Göçe									Boş
Şah Viran									Boş
Zan									Boş
Şeker-âbâd									Boş
Behram-âbâd									Boş
Zeriz									Boş
Koruk-i Kelbi Emir Ahur									Boş
Koruk-i Bibar									Boş
Koruk-i Viran									Boş
Gûşe-i Pol									Boş
Dere Zan									Boş
Emir-âbâd									Boş
Gece Serek									Boş
Sulana									Boş
Altun-âbâd									Boş
Emyane									Boş
Kadı-âbâd									Boş

Tükçü									Boş
Gen pere									Boş

2. 1. 18. Serbend Nahiyesi

Serbend Nahiyesi'nde yaşayan halk savaş nedeniyle can ve mal varlıklarını korumak için bölgeyi terk etmek zorunda kalmışlar. Nahiyeyi teşkil eden 44 karyenin cümlesi hâlidir.

Tablo 18

Serbend Nahiyesi'nin Nüfusu	
Yer İsimleri	Nüfus
Ahengeran	Boş
Enbuder	Boş
Çem Kelan	Boş
Halife Bulağı	Boş
Humstan	Boş
Hışta Dere	Boş
Raziyana	Boş
Zağ Dere	Boş
Zer Aluk	Boş
Firuz-âbâd	Boş
Bi Zebanlı	Boş
Kend-i Kebûd	Boş
Kend-i Sefid	Boş
Turder	Boş
Se Küze	Boş
Hinduder-i Büzürg	Boş
Hinduder-i Kûçek	Boş
Karcistan	Boş
Lûk Tıraşan	Boş
Telhistan-i Ulyâ ve Süflâ	Boş
Riveşt, Heştıyan, Tirkani Zıyan	Boş
Ak Bulak	Boş
Nazar ali	Boş
Müşkdür	Boş
Serince	Boş
İbrahim-âbâd	Boş

Deh-i Sefid	Boş
Gül-i Zerd	Boş
Bün Günbed	Boş
Tavandeşt	Boş
Tavan-rûd	Boş
Mervek-i Serince	Boş
Çeşme-i Ğazenfer	Boş
Bağ-i Cemal	Boş
Şarkder	Boş
İznavder	Boş
Merhemder	Boş
Gülber Dik	Boş
Gürg ali	Boş
Kardana Ber	Boş
Der Hacizan	Boş
Tohum Sar	Boş
Çınaristan	Boş
Vezmistan	Boş

2. 1. 19. Şerra Nahiyesi

Nahiye 17 yerleşim olan karye ve 22 boşalmış köyden meydana gelmektedir. Burada mezralar ayrı yazılmamış, ancak karyeler civardaki mezralarla birlikte kaydedilmiştir. Örneğin Dizâbâd Karyesi, Kah Kenk, Razin, Bekirâbâd, Şahva mezraları ile birlikte kayda geçmiştir. Hundab, Aktaş ve Değirmen karyeleri de mezralarla birlikte yazılmıştır. Nahiyede terk edilmiş olan köylerin yerleşim bulunan karyelere oranı %56.4'dir. Bölgenin yerleşim bulunan kısımlarında 214 hane ve 171 avarız-hanesi bulunduğu için nüfusu da 1.179 kişidir. Diz-âbâd Karyesi 54 hane ve 55 avarız-hanesi ile nahiyenin en kalabalık köyü sayılmaktadır.

Tablo 19

Şerra Nahiyesi'nin Nüfusu						
Yer İsimleri	B	M	C	A.H	T	N
Diz-âbâd	49	1	5	40	55	298
Rahcert						Boş
Âbanbar						Boş

Mey-âbâd						Boş
Ebdürrahim						Boş
Vezvane						Boş
Devlet-âbâd						Boş
Cizne						Boş
Kozanlı						Boş
Kozan						Boş
Dehlak						Boş
Ferav						Boş
Kuşurvan						Boş
Razgurdan						Boş
Gökçelu						Boş
Dehçal	6				6	33
Seyran	7			5	7	38
Hundab	23			29	23	129
Çaversiyan	20			18	20	110
İhlâs-âbâd						Boş
İcan	14			10	14	77
Mest	9			8	9	49
Hân-kâh	8			8	8	44
Aktaş	4			4	4	22
Salihi	4			4	4	22
Avüşte	6			5	6	33
Hüseyin Gürg						Boş
Lincab-i süflâ						Boş
Değirmen	14			12	14	77
Ali Aşır						Boş
Herzene						Boş
Har Pehlu						Boş
İmam-zâde Abbas	7			7	7	38
Karizan	6			5	6	33
Ercinvend	7	1		6	8	39
Lenca						Boş
Ceyran						Boş
Kaynarca	11				11	60
Molla Gird	14			10	14	77

2. 1. 20. Kezzaz Nahiyesi

Kezzaz Nahiyesi'nde 2 şehir, 78 meskûn karye ve 61 boşalmış köy bulunmaktadır. Mezralar karyelerle birlikte yazılmıştır. Defter kayıtlarında genelde Nefs tabir olunan yerleşim yeri bölge kaydında en başta gelmekte; ancak Kezzaz Nahiyesi'nde 44. sırada yazılmaktadır. Şehrin toplam nüfus 15 kayıt ve 14 avarız-hanesine göre 85 kişi olarak tahmin edilmektedir. Kezzaz Nahiyesi'nde bulunan ikinci şehir Astane'dir. Toplam nüfusu 193 kişidir ve mücerredler dışında 35 hane kaydı bulunmaktadır. Ancak 30 avarız-hanesi tespit edilmiştir. Nahiyede hâli köylerin yerleşim bulunan karyelere oranı %43.3'tür. Şehirler dışında nahiyenin nüfusu 5.889 kişi olup; 371 hane ve 548 avarız-hanesi belirtilmiştir.

Tablo 20

Kezzaz Nahiyesi'nin Nüfusu						
Yer İsimleri	B	M	C	A.H	T	N
Nesfs-i Kezzaz	14	3	1	14	18	85
Nesfs-i Kasaba-i Astane	35	1		30	36	193
Anac	10	3	1		14	64
Manzan	14	6		13	20	83
Kerkan	6	6		6	12	39
Sede						Boş
Aludere-i Ulyâ ve Süflâ						Boş
Bayram Beg						Boş
Gül Tepe						Boş
Gûşe	5			4	5	27
Mest-i Kürezar	34	21			55	210
Cusefcan	8	15			23	60
Kışlak-i Külâhdûz	3	3			6	20
Muhâciran	7	1	2		10	50
Elburz	12	1	2	10	15	78
Lencerûd	17	2			19	96
Töre	10		1		11	60
Aliâbâd-i Cuceni	7	1		7	8	39
Hisar	18	1	1	12	18	105
Dehbul	2			1	2	11
Debe						Boş
Esfircan						Boş

Kakulan						Boş
Keli						Boş
Meşhed-i Tereğan						Boş
Miyanvulan						Boş
Vereka						Boş
Han Miran						Boş
Zalile						Boş
Şerefeddin						Boş
Şeref-âbâd						Boş
Şems-âbâd-i Emir Halilan						Boş
Zehir-âbâd						Boş
Kelave						Boş
Ezna						Boş
Anberte						Boş
Muhsin-âbâd						Boş
Bağrefte						Boş
Vaşa						Boş
Musum						Boş
Çeşme-i Pehne						Boş
Hak	12	1		10	13	67
Kân-i Gendüm	25	4			29	142
Kelle	71	26			97	419
Şems-âbâd Ulyâ ve Süflâ	25	1		80	26	138
Fer	46	8	6		60	295
İskan	19	3		10	22	108
Ekerek	8	3		8	11	47
Dehnev	4			4	4	22
Sersahti	21	1		18	22	116
Şurana	9	3		6	12	53
Kılkatı						Boş
Beyt-i Mahmud						Boş
Seng-i Sefid						Boş
Koşa Tepe						Boş
Kara Bünyad						Boş
Ak Bulak						Boş
Tac-i Devlet Şah						Boş
Mürvari						Boş
Behmeni						Boş
Zehir-âbâd						Boş
Kelle Getiran						Boş
Kılkatı						Boş

Heran	12			10	12	66
Çıka Siyah	5	2		5	7	30
Gül-i Zerd	4			4	4	22
Kaynar	10				10	55
Bazana	20	2			22	112
Tecere	4				4	22
Destcert-i Telkar	4	1		4	5	23
Derbend-i Bazana	3			3	3	16
Hefte	42	1	2	40	45	243
İmaret						Boş
Külk						Boş
Hisar	18			15	18	99
Sutaş	5	1			6	28
Mucan	32	1	1		34	182
Âlem-âbâd						Boş
Hürrem-âbâd						Boş
Nûrin						Boş
Çeşme-i Pehnek						Boş
Çeşme-i Bidek						Boş
Cemal-âbâd						Boş
Sirken	9			7	9	49
Kasım-âbâd	22	1		20	23	122
Arkövin	17				17	93
Hurzun	12	2		10	14	68
Gülşen-âbâd	11	1			12	61
Melik Ahmed	9			7	9	49
Süvar-âbâd	14	1		15	15	78
Akıl-âbâd	9	1		7	10	50
Zamincan	8	1	1		10	50
Dûzeh Dere	6				6	33
Ribat	3			3	3	16
Kışlak-i Beg						Boş
Kışlak-i Mil						Boş
Derviş Dere						Boş
Tenges Dere						Boş
Pirim Kulu						Boş
Sersahti-i Diğır	18				18	99
Zaviye	1	2		1	3	7
Haraci	9	2			11	52
Haraci Bayan						Boş
Dühaهران	3			3	3	16

Zehir-âbâd						Boş
Dine Kebûd	15	2	2	15	19	96
Çengzin	15	3			18	86
Gül Tepe						Boş
Saki Sûhte	3			3	3	16
Şems-âbâd-i Halilü'l-lah	4			3	4	22
Kererûd	49			39	49	269
Sincan	32	1			33	177
Nizam-âbâd	1			1	1	5
Meycan	14			10	14	77
Merzceran	15			12	15	82
Ribat-i Terakime	8			7	8	44
Karnıyarık-i Zir	7			7	7	38
Karnıyarık-i Ser						Boş
Karnıyarık-i Vasat						Boş
Nemekver	11			7	11	60
Riz	8	1		7	9	45
Derbend	6				6	33
Saki	9			9	9	49
Terdar	9	1	1		11	56
Küre der	6			4	6	33
Kışlak-i Kozluca						Boş
Şerif-âbâd						Boş
Kışlak-ı Bağ-ı Melik						Boş
Kara Bulak						Boş
Güvar	18	1		15	19	100
Ban	5				5	27
Şems-âbâd-i Diğer	6				6	33
Gelme Kardaş						Boş
Gûşe	8				8	44
Destcirt	34	3		30	37	190
Bağdad Dere	8			7	8	44
Kengan						Boş
Direfşek	7			6	7	38
İncirek	8			7	8	44
Azad Merd-âbâd-i Ulyâ	13	3		13	16	75
Azad Merd-âbâd-i Süflâ						Boş
İvend	3			3	3	16

2. 1. 21. Gerus Nahiyesi

Gerus'da 31 meskûn karye ve 92 boş durumda olan köy kayıtlı iken mezraya rastlanmamıştır. Terk edilmiş köylerin yerleşim bulunan karyelere oranı %75'tir. Burada bazı karyeler kaydedilirken küçük köylerle birlikte yazılmışlardır. Örneğin Şehrek Karyesi, Kırklar, Şir Şehrek, Mil Şehrek, Herzin karyeleri ile birlikte, Gül Kabak Karyesi Tuna ve Hakrize köyleri ile Ferec Karyesi Fil Sefid ile bir yere yazılmıştır. Tabloda da görüldüğü gibi bölge nüfusu 2.130 kişidir ve nahiyede 372 hane ve 322 avarız-hanesi vardır. Gündek Karyesi 28 hane ve 31 avarız-hanesi ile bölgenin en çok nüfusa sahip olan karyesidir. Bölgede gayrimüslim nüfus bulunmamakta fakat Safevi döneminde Yahudilerin bu bölgede yaşadıkları, ticaret ve halı dokumacılığının ilerlemesinde önemli rolleri olduğu bilinmektedir. Bicar bölgesinin Yahudileri Pir Tac, Hüsrev-âbâd, Sirlan ve Nigaristan gibi büyük karyelerde yaşamakta olduğu, hattâ Pehlevi döneminde Bicar Nahiyesi'ndeki 1.200 aile ve 8.912 kişi nüfusun 108'inin Yahudi olduğu, 1316/1937 yılında bu şehirde 6100 Yahudi yaşadığı bilinmektedir. Bunların kendilerine has okul, kenise, kasap, hamamları olduğu hattâ yaşadıkları mahallede su pınarları bulunduğu da malumdur⁴⁵⁸. Fakat defterde bu konuyla ilgili bilgi bulunmamaktadır.

Tablo 21

Gerus Nahiyesi'nin Nüfusu							
Yer İsimleri	N-Ç	B	M	Mu	A.H	T	N
Şehrek		25					137
Kırklar		7	3		32	35	42
Şir Şehrek		3					16
Mil Şehrek		4			7	7	22
Herzin		4			3	4	22
Gül Kabak		12	1				67
Tuna		9	2		20	24	52
Hakrize		14	3		10	17	80
Ferec		23	4				131
Fil Sefid		18	2		40	47	101
Tite-i Zir		14	9			23	87

⁴⁵⁸ Muhammed Merivani, *Bicar der Güzergâh-ı Tarih*, Kum 1386 h.ş, s. 38.

Tite-i Bâlâ							Boş
Kuşaklu-i Bâlâ		3	5		3	8	22
Kuşaklu-i Zir							Boş
Gündek		28	3		31	31	157
Kadı Kuşa		9			9	9	49
Hüsrev-âbâd		22		5	27	27	148
Kunamar		4			4	4	22
Cilana		7	1	1	9	9	45
Kehriz		8			7	8	44
Mil Sefid-i Telvar		11	1		11	12	61
Ala Kebûd		13			10	13	71
Kara Beg		10			10	10	55
Şahinler		7				7	38
Darkıyas-i Ulyâ ve Süflâ	1	15	2	1	15	19	96
Kızıl Ağaç		6				6	33
Ak Kend		5				5	27
Kalender		3	1		3	4	17
Nederi		4				4	22
Dere-i Kebûd		7	1		8	8	39
Kamışlu		21	2		16	23	118
Devletşah		21			22	21	115
Kızıl ali-i Ulyâ		2	1		3	3	12
Taht-i Süflâ		4			4	4	22
Mehör-i Ulyâ		5				5	27
Mehör-i Süflâ		4			4	4	22
Çörli		6				6	33
Siltan		7			7	7	38
Gül Tepe		3	1		3	4	17
Bayatlu		4	1		4	5	23
Rûdhane-i Kızıl Özen							Boş
Telvar							Boş
Hoşmakam							Boş
Siltan-i Diğer							Boş
Bicar							Boş
Ala Göz							Boş
Zaman Dar							Boş
Kazak							Boş
Gök Göz							Boş
Ser Köhül							Boş
Dudurkatlu							Boş
Hör Höre							Boş

Kara Palçık							Boş
Zağ e Fulat							Boş
Mula							Boş
Kızıl ali Süflâ							Boş
Taht-i Ulyâ							Boş
Tavşan Tepe							Boş
Burceke							Boş
Kacur							Boş
Ali Bedel							Boş
Kara Bulak-i Nakdali							Boş
Şerif							Boş
Abdül							Boş
Baba Feki							Boş
Günbed							Boş
Hasan Timur							Boş
Kara Sakal Ulyâ ve Süflâ							Boş
Azad							Boş
Celbu Murad Han							Boş
Zeynel Han							Boş
Nazar ali							Boş
Sebzi Han							Boş
Nazar							Boş
Timur Han							Boş
Çeşme-i Ayaz							Boş
Ağa Han							Boş
Mihrad Kulu							Boş
Hisa Pire							Boş
Muhammed Şerif							Boş
Çeşme-i Can Kulu							Boş
Gendab							Boş
Kara Tire							Boş
Baba Sürha							Boş
Sarımsaklu							Boş
Timur Han							Boş
Ferşid							Boş
Kubbe-i Resul							Boş
Kubbe-i Kurban Kulu							Boş
Niyaz Kaya							Boş
Muhammed							Boş
Kanber							Boş
Niyaz Dere-i Kebûd							Boş

Deniz Kale							Boş
Veys Mürid							Boş
Çeşme-i Han ali							Boş
Çeşme-i Seyyid ali							Boş
Çeşme-i Mühîb Kulu							Boş
Nederi-i Süflâ							Boş
Gül Bulak-i Ulyâ ve Süflâ							Boş
Sebala							Boş
Küregan-i Ulyâ ve Süflâ							Boş
Turşuklu-i Nevruz							Boş
Hanedan Kulu							Boş
Şirküş-i Ulyâ ve Süflâ							Boş
Kızıl Ark							Boş
Kalender-i Ulyâ ve Süflâ							Boş
Devletyar							Boş
Takuliyân-i Tahmures							Boş
Sirelan							Boş
Hisar-i Hulu Han							Boş
Şebartu							Boş
Eline							Boş
Çeşman							Boş
Hasan Şah Kurt ali							Boş
Gül Haydar							Boş
Abbas Firuz							Boş
Baba Kerem							Boş
Kere Çıka							Boş
Deh Büne							Boş
Hisar-i Gulam ali							Boş
Selamet-âbâd-i Ulyâ-Süflâ							Boş
Rüstem Ark							Boş
Oğul Kışlak							Boş
Türkmez							Boş
Harkin							Boş
Salih							Boş
Çeşme Halil							Boş
Kuru Çay							Boş
Kışlak-i Şehrek							Boş

2. 1. 22. Kuranî Nahiyesi

Kuranî Nahiyesi 20 yerleşimli ve 84 boşalmış karyeden oluşmaktadır. Burada mezra kaydına rastlanmamıştır. Nahiyede terk edilmiş köylerin yerleşim olan karyelere oranı %80.7'dir. Bölgede tamamen Müslümanlar yaşamaktadır ve toplam nüfusu tahminen 662 kişidir. Nahiyede genelinde 123 hane ve 97 avarız-hanesi bulunmaktadır. Şirin Bulak Karyesi 25 hane ve 25 avarız-hanesi ile bölgenin en kalabalık karyesidir.

Tablo 22

Kuranî Nahiyesi'nin Nüfusu						
Yer İsimleri	B	M	Mu	A.H	T	N
Eşek Tepe	6				6	33
Kum Çıkay	8	1		8	9	45
Demirci	3				3	16
Albavut	6				6	33
Çukur Kışlak	3			3	3	16
Sadullah	2		1	3	3	16
Kara Hac	3	1		3	4	17
Zive	4	1		4	5	23
Çalab	7			7	7	38
Ramazan	5				5	27
Üç Günbed-i Ali Ekber Han	8			8	8	44
Üç Günbed-i Süleyman Hani	8			8	8	44
Şirdan	4			4	4	22
Ak Bulak	7			7	7	38
Çıtak	3	1		3	4	17
Üç Gül	6				6	33
Kaynarca	4			4	4	22
Madak	4			4	4	22
Gül Tepe	6	1		6	7	34
Şirin Bulak	25	1		25	26	138
Âb-ı Gerdan						Boş
Baba Harab						Boş
Cudakaya						Boş
Yenice						Boş
Tahmas-âbâd						Boş
Gürgin						Boş
Kazaka						Boş

Kaydırğa						Boş
Kara Dere						Boş
Nısf-i Kar						Boş
Nûri						Boş
Tekye						Boş
Yalnız Hisar						Boş
Kuzec						Boş
Kara Çıka						Boş
Azad Veys-i Ulyâ ve Süflâ						Boş
Şeh Nişini						Boş
Kebeklu						Boş
Kör Bulak						Boş
Lütfi						Boş
Ciş Bendi						Boş
Kara						Boş
Veyse						Boş
Dergâh						Boş
Fetih ali						Boş
Kızıl Tepe						Boş
Ali Dosta						Boş
Başken-i Ulyâ ve Süflâ						Boş
Fetihyabi						Boş
Usta Hasan						Boş
Güllice						Boş
Ağca Gün-bed						Boş
Seyyid Kasım						Boş
Veys Kulu						Boş
Yılanluca						Boş
Gökçe Kışlak						Boş
Köhül						Boş
Yarcan						Boş
Nice						Boş
Ak Bulak						Boş
Seyyid Hüseyin						Boş
Hastaca						Boş
Aralık						Boş
Çöl Ark						Boş
Ağca Ark						Boş
Veli Beg						Boş
Kebûd Hani						Boş
Nısf-i Kar						Boş

Karayın Ulyâ ve Süflâ						Boş
Dostum Arkı						Boş
Keçi Kıran						Boş
Şahrüh						Boş
Yeni Kend-i Ulyâ ve Süflâ						Boş
Teker Kulu						Boş
Alişah						Boş
Çeşme Molla						Boş
Saray						Boş
Mehdi						Boş
Kalender						Boş
Molla Ramazan						Boş
Şeyh ali						Boş
Zaman						Boş
Yakub						Boş
Akyazi-i Ulyâ ve Süflâ						Boş
Masum						Boş
Okçu Bulak						Boş
Bostan Dere						Boş
Kand Bulak						Boş
Karı						Boş
Molla Rüstem						Boş
Murad						Boş
Seyif ali						Boş
Şeyh ali						Boş
Mir Muhammed						Boş
Şeyh Muhammed						Boş
Şah Muhammed						Boş
Ala Beg						Boş
Şeyh Bişaret						Boş
Gök Tepe						Boş
Kengerlû-i Ulyâ ve Süflâ						Boş
Üç Günbed-i Ulyâ ve Süflâ						Boş
Halil						Boş
Cuveyni						Boş
Yeni Kend-i Tûrab						Boş

2. 1. 23. Tefrîş Nahiyesi

Tefrîş Nahiyesi'nde 11 meskûn karye ve 2 boş köy bulunmaktadır. Kûhin ile Fem karyeleri mezarlarla birlikte kayda geçirilmiştir. Nahiyede meskûn karyelerin terk edilmiş köylere oranı %85'tir. Bölgenin toplam tahmini nüfusu 4.216 kişidir. 755 hane ve 628 avarız-hanesi vardır. Tabloda da görüldüğü gibi Fem Karyesi'nde 78 seyyid kayıtlıdır, bunlardan 74'ü muaf statüsündedir. Bu karyede 191 hane ve 130 avarız-hanesi bulunur ve nahiyenin en kalabalık köyü sayılır. Buna müteakip Terhöran Karyesi'nde 51 seyyid yazılırken sadece 2'si muaftır. Bu karye 189 hane ve 150 avarız-hanesi ile nahiyenin ikinci büyük karyesidir.

Tablo 23

Tefrîş Nahiyesi'nin Nüfusu								
Yer İsimleri	B	M	C	S	Mu	A.H	T	N
Terhöran	176	19	11		2	150	208	977
Yahya-âbâd								Boş
Emran								Boş
Ta	8	1						45
Muin-âbâd	6	1				15	16	34
Zager	12	2				12	14	68
Fem	109	23	4	78	74	130	212	1079
Yakub Şah	75	11	6			75	92	457
Bazercan	97					95	97	533
Teraran	33	3	2			36	38	196
Kehek	32		8			32	40	220
Kûhîn	25		3			24	28	154
Kebûran	38		3			37	41	225
Dincert	25		3			25	28	154

2. 1. 24. Vefs Nahiyesi

Nahiyede 1 şehir, 10 karye ve 15 boşalmış köy bulunmakta olup, mezra kaydına rastlanmamıştır. Vefs şehrinde 11 seyyid kayıtlıdır bunlardan 6'sı muaf statüsündedir. Şehirde ve 62 hane kaydı ile tahminen 342 kişi yaşamakta olduğu halde 60 avarız-hanesi hesaplanmıştır. Nahiyede hâli köylerin yerleşim bulunan karyelere oranı %60'tır. Tabloda da görüldüğü gibi, şehir hariç bölgenin tahmini nüfusu 693 kişi olup, 127 hane

ve 138 avarız-hanesi bulunur. Bölgede gayrimüslim bulunmamaktadır. Hıncin Karyesi 176 nüfus, 32 hane ve 32 avarız-hanesi ile nahiyenin en çok nüfusa sahip olan köyüdür.

Tablo 24

Vefs Nahiyesi'nin Nüfusu							
Yer İsimleri	B	M	S	Mu	A.H	T	N
Nefs-i Vefs	56	1	11	6	60	63	342
Meydanek	20				20	20	110
Ferdegan	7				7	7	38
Seyyid-âbâd	17			1	18	18	99
Ağca Kale							Boş
Çevgan							Boş
Keser Asef							Boş
Gül Haydar							Boş
Ûd Ağac-i Ulyâ							Boş
Gencek							Boş
Can Ali							Boş
Cabbar							Boş
Kozac							Boş
Kolsiyin-i Ulyâ ve Süflâ							Boş
Harun-âbâd							Boş
Bayram Bulağı							Boş
Birûd-i Ulyâ ve Süflâ							Boş
Koşa Hani							Boş
Ruşenan							Boş
Kale-i Gürçan	10				16	10	55
Vasmak	10				16	10	55
Küre	6				6	6	33
Karaca Kaya	14	1			14	15	78
Babeklu	5				5	5	27
Hıncin	32				32	32	176
Rekin	4				4	4	22

2. 1. 25. Rûdbâr Nahiyesi

Bölgede 25 meskûn karye, 6 boşalmış köy bulunmaktadır. Mezralar da karyelerle birlikte kaydedilmiştir. Nahiyede meskûn karyelerin terk edilmiş köylere oranı %80,6'dır. Bölgenin nüfusu tahminen 1.090 kişi olup, yerleşim olan yerlerde 185

hane ve 140 avarız-hanesi bulunmaktadır. Burada gayrimüslim nüfus yaşamamaktadır. Kızılca karyesi 16 hane ve 16 avarız-hanesi ile nahiyenin en kalabalık karyesi sayılmaktadır.

Tablo 25

Rûdbâr Nahiyesi'nin Nüfusu						
Yer İsimleri	B	M	Mu	A.H	T	N
Kızıl Kaş	12	5			17	71
Heftan-i Süflâ	7	3		7	10	42
Heftan-i Ulyâ						Boş
Gök Sukut	13	8		13	21	80
Varcak	7	2		6	9	41
Arzumend						Boş
Kale	10	4		10	14	48
Kızılca	16	9		16	25	98
Hüseyin Can	10	7			17	63
Kara Butak	3	2			5	19
Musa Kışlak	4	1			5	23
Delükanlü	2				2	11
Difan	7	3		7	10	42
Derber	2				2	11
Zorcın	6	3		6	9	36
Ferek	2			2	2	11
Çokdan	12	9		13	21	76
Haşa	8	3		8	11	47
Şorşüd	3	1			4	17
Şulek	4	1			5	23
Davudlu Kışlağı	5	3		5	8	31
Fersuma	4			4	4	22
Kürdlü-i Ulyâ	15	2		11	17	85
Kürdlü-i Süflâ	10	2	1	10	13	63
Arap	8	4		8	12	48
Âb-ı Serdek	3	2		3	5	19
Dik						Boş
Ferek	11	2		11	13	63
Gül Büzek						Boş
Kürd Kemer						Boş
Haşımlu						Boş

2. 1. 26. Mezdegân Nahiyesi

Mezdegân Nahiyesi'nde mevcut olan 1 şehir ve 46 köyden yalnızca 4 tanesi terk edilmiştir. Şehirde toplam 159 kişi yaşamaktadır. Belgede 29 hane kaydı bulunurken, avarız-hanesine rastlanmamıştır. Nahiyede mezralar karyelerle birlikte kayda geçirilmiştir. Bölgede terk edilmiş köylerin meskun olan karyelere oranı %8.5'tir. Tabloda da görüldüğü gibi şehir dışında 441 hane ve 416 avarız-hanesi bulunmakta olup tahmini nüfus 2.474 kişidir. Nahiyenin en kalabalık köyü 85 hane ve 86 avarız-hanesi ile Aştiyan Karyesi'dir.

Tablo 26

Mezdegân Nahiyesi'nin Nüfusu							
Yer İsimleri	B	M	C	Mu	A.H	T	N
Karye-i Nefs-i Mezdegân	28		1			29	159
Raveran	18					18	99
Rızk	4					4	22
Kürd Hör	6					6	33
Cemalek	4					4	22
İstecek	9				9	9	49
Huni	9				9	9	49
Mehin-âbâd	10	8			12	18	64
Kazgam-âbâd	5			1		9	33
At kaştı	2				2	2	11
Kadı-âbâd	2				2	2	11
Balıklu	6				4	6	33
Karın-âbâd	8				8	8	44
Cezarin	15				12	15	82
Nuş	20				20	20	110
Çemrem	22				22	22	121
Çiçek ve Güllü	12				12	12	66
Köşkân	3				3	3	16
Erdemin	24				20	24	132
Merağa ve Sengek ve Eskin	8	3			8	11	47
Tecere	7	1			7	8	39
Avek	5				5	5	27
Karlık	7				7	7	38
Nureddin	4				4	4	22
Süsenâğek	14	1			15	15	78

Erçrûd	5				5	5	27
Sulab	4				4	4	22
Ekber-âbâd	12				12	12	66
Vasman	13				13	13	71
Razin	4		1		3	5	27
Kayacık	4				4	4	22
Kırk	26	3	1		27	30	152
Şah Seven	16				16	16	88
Kemallu							Boş
Eznad							Boş
Halife							Boş
Yatan	10				16	10	55
Visiyanek	2	1			2	3	12
Çahbar	10				16	10	55
Dervaza	4				4	4	22
Ağcalu	5				5	5	27
Safi-âbâd	3					3	16
Çınar-ı Süflâ	2				2	2	11
Aştiyan	85	8			86	93	476
Saman	10				16	10	55
Ahu							Boş
Kara Sere	4				4	4	22

2. 1. 27. Dergezin Nahiyesi

Bu nahiyeyi oluşturan köylerden 92'sinde yerleşim mevcut olup, 79 tanesi terk edilmiş durumdadır. Buna göre hâli köylerin, yerleşimin olduğu karyelere oranı %46.2'dir. Yerleşim bulunan köylerde toplam 1.042 hane bulunmaktadır ve bölgede gayrimüslim nüfus bulunmadığı için tamamı Müslümandır. Nahiyenin bekârlarla birlikte nüfusu 5.797 kişi tahmin edilerek 912 avarız-hanesi hesaplanmıştır. Nahiyenin en kalabalık köyü 62 hane ile Sican'dır ve ardından 50 haneli Cuzru Karyesi gelmektedir.

Tablo 27

Dergezin Nahiyesi'nin Nüfusu							
Yer İsimleri	B	M	C	Mu	A.H	T	N
Hümaycân	20	1			20	21	111
Gümüşan	27	3			25	30	152
Eznav	25	1			25	26	138
Sıtak	13				13	13	71
Kulu-âbâd	7	3			8	10	42
Becemana	13	2			13	15	74
Tecere	14	2			14	16	79
Timur Kahınc	4				4	4	22
Kuşunca	2	2			2	4	13
Kızıl-âbâd	9	1			9	10	50
Şir Abdal	9	3			9	9	53
Musa-âbâd							Boş
Baba Nazar							Boş
Kac							Boş
Mübarekin	2				2	2	11
Dehlak Surana	6				6	6	33
Turak-âbâd							Boş
Dehdivan							Boş
Emir-âbâd							Boş
Necef-âbâd							Boş
Zırk							Boş
Behramlu							Boş
Şark-âbâd							Boş
Hoşnam-âbâd							Boş
Bayhan							Boş
Kadirvay							Boş
Bakur Çak							Boş
Merk							Boş
Pavan							Boş
Sadık-âbâd							Boş
Kargalu							Boş
Köselu							Boş
Yumak							Boş
Mercelu							Boş
Cezuru	50	6	3		50	59	298
Yumakçı							Boş
Herc	31				31	31	170

Dizce ve Arap-âbâd	26	1	1		26	28	149
Emid-âbâd							Boş
Zırk	8					8	44
Hüsrev Beg	17				17	17	93
Mamıran	6				6	6	33
Behram-âbâd	4				4	4	22
Sican	62	3			63	65	344
Sebz-âbâd	6					6	33
Miherd	14				8	14	77
İsa-âbâd	4				4	4	22
Enar	10				10	10	55
Halil-âbâd	3	1			3	4	17
Fazıl-âbâd	10				10	10	55
Semkaver	40	2			40	42	222
Ruşenayi	5	1			5	6	28
Şirin-âbâd	18				18	18	99
Zuva	14	3			14	17	80
Günçan	29	1			32	30	160
İsfendan	14	1			15	15	78
Amire	11				11	11	60
Çehrekan	10	1			11	11	56
Kale	22	2		1	22	25	129
Tekye							Boş
Değirmanek							Boş
Şorab							Boş
Şorab							Boş
Vild-âbâd							Boş
Ağa Dere							Boş
Berencver							Boş
Nehr-i Püşte							Boş
Fürüğ-âbâd							Boş
Şah Hüseyin Bağı							Boş
Kelvab							Boş
Feyz-âbâd							Boş
Samad Bağı							Boş
Hasan-âbâd							Boş
Zehir-âbâd							Boş
İstahri							Boş
Şukallar							Boş
Emtalar	13	2			13	15	74
Nevdeh-i Kadim	13	1			13	14	72

Cihan-âbâd	30				30	30	165
Bezincerd	4	2				6	24
Nasır-âbâd							Boş
Famenin	4					4	22
Zerkan-i Ulyâ	4	2				6	24
Zerkan-i Süflâ							Boş
Vesile	5	1				6	28
Nevdeh-i Karizan							Boş
Malcık							Boş
Saray	39	1			41	40	215
Dergezin	11				11	11	60
Nigar Hatun	6					6	33
Hamkesi	8	2			8	10	46
Şavend	24				24	24	132
Tekye	2				2	2	11
Uman	4				4	4	22
Dehlak	8				8	8	44
Kurve	4				4	4	22
Püştcin	4				4	4	22
Şahincerin	14				14	14	77
Üstüze	17	1				18	94
Şencver	7					7	38
Ulucert	6	1				7	34
Sungur-âbâd	6					6	33
Eşek Depe	4					4	22
Karlık	6					6	33
Hala Kacara							Boş
Nizam-âbâd	9				9	9	49
Kara Kaya	3				3	3	16
Zehran	3				3	3	16
Ögen	3				3	3	16
Veysik	2				2	2	11
Tumizan	2				2	2	11
Toycılı							Boş
Gül Tepe	2				2	2	11
Nakin	3				2	3	16
Mecd-âbâd	4					4	22
Kerefs	10				12	10	55
Behcendan	4				4	4	22
Feyz-âbâd	16				16	16	88
Tevala	5				5	5	27

Ekle	11					11	60
Hırâmân	8				8	8	44
Rezen	20	1			21	21	111
Âb-ı Barik	3				3	3	16
Hancan	7				7	7	38
Farscin	10				10	10	55
Melacert-i Âlem	7				7	7	38
Mahcan	5			1		6	33
Cennet-âbâd	3				3	3	16
Süretkin	4					4	22
Hekan	8				8	8	44
Karz	3				3	3	16
Biy'-âbâd							Boş
Seravak	3				3	3	16
Nir	6					6	33
Nevdeh-i Cedid							Boş
Yuvana	19				19	19	104
Sinac	13	2			13	15	74
Camışlu	2	3			2	5	14
Asla	14	1			13	15	78
Mamahân	23	1			20	24	127
Hümaycân							Boş
Derviş Hasan							Boş
Nelu							Boş
Dehle Kuşan							Boş
Cendab							Boş
Ebi Han							Boş
Kemendân							Boş
Seyyid ali							Boş
Körtal							Boş
Derviş İlyas							Boş
Bar-âbâd							Boş
Askerlu							Boş
Kızılca							Boş
Yenine							Boş
Çulam Ali							Boş
Katır Ölen							Boş
Devlet-âbâd							Boş
Sarı Bulak							Boş
Dilenci							Boş
Nevdeh-i Melik							Boş

Vendhende							Boş
Ver Kışlak							Boş
Hayır-âbâd							Boş
Azal							Boş
Gülice							Boş
Begbağı							Boş
Abzan-i Ulyâ							Boş
Karapân							Boş
Durican							Boş
Veruzin							Boş
Yenice							Boş
Mahenc							Boş

2. 1. 28. Zencân Nahiyesi

Nahiyede 1 şehir, 20 yerleşimli karye, 115 boşalmış köy bulunmaktadır. Zencân Nahiyesi'nin savaş bölgelerine yakın olması ve ana yolların kesiştiği mahal olmasından dolayı nüfusun çoğunluğu yaşadıkları yerleri terk etmişlerdir. Bu yüzden şehirde tahminen 330 kişi yaşamakta idi. Zencân'da 60 hane kaydedilirken, 60 avarız-hanesi hesaplanmıştır. Nahiye genelinde terk edilmiş köylerin, yaşam bulunan karyelere oranı %84.5'tir. Şehir dışındaki köylerde toplam 787 kişi yaşamaktadır. Nahiyede 144 hane ve 95 avarız-hanesi mevcuttur. Bölgenin en kalabalık köyü 16 haneli Behim Karyesi'dir. Gayrimüslim nüfus bulunmamaktadır.

Tablo 28

Zencân Nahiyesi'nin Nüfusu				
Yer İsimleri	B	A.H	T	N
Nefs-i Kasaba-i Zencân	60	60	60	330
Keçelkin	10	10	10	55
Ejdehanu	5		5	27
Kara Depe	5		5	27
Rayin	6		6	33
Söhlader	6		6	33
Buni Şirce	7	7	7	38
Erdin	6		6	33
Zakir Muhammed-âbâd	6	6	6	33
Hümâyûn	6	6	6	33

Dizec	5	5	5	27
Bihim	16	16	16	88
Zerrîn	10	10	10	55
Rustak	5	5	5	27
Taş Bulak	5	5	5	27
Yenice	7	7	7	38
Evraçıye-i Cedid	9		9	49
Dizkıran	5		5	27
Melaler	4	3	4	22
Fers	6		6	33
Kılman	9	9	9	49
Dolanâb	6	6	6	33
Tahir-âbâd				Boş
Gülerûz				Boş
Bağ-ı Çimen				Boş
Cerin				Boş
Hoşkrûd				Boş
Mişkin Emend ve Kaverend				Boş
Dü Esb-âbâd				Boş
Çüreba				Boş
Zernân				Boş
Bağluca				Boş
Kenab				Boş
Binab				Boş
Mühre Bahti				Boş
Bilâmaci				Boş
Körlarık				Boş
Sâhıran				Boş
Sengi Hane				Boş
Kervarak				Boş
Görca Bab				Boş
Gün ali				Boş
Tavîle Darak				Boş
Azad-i Ulyâ ve Süflâ				Boş
Kahr-i Ulyâ ve Süflâ				Boş
Sürh-âbâd				Boş
Bayındır				Boş
Reyhan				Boş
Devran				Boş
Taş Bulak				Boş
Zengil-âbâd				Boş

Şekil-âbâd				Boş
Çille				Boş
Sencine				Boş
Razbin				Boş
Ağca Pire				Boş
Şeyh Hasan				Boş
Şorzak				Boş
Hasan Abdallu				Boş
Sakan				Boş
Kelle Düz				Boş
Pâlân Ark				Boş
Laçın Bulağı				Boş
Gülkebin				Boş
Şahan				Boş
Hane Baran				Boş
Köşkan				Boş
?				Boş
Koç Günbet				Boş
Dalarûd				Boş
Şems-âbâd				Boş
Çir-i Ulyâ ve Süflâ				Boş
Kara Bulak				Boş
Zöhre				Boş
Dilencilu				Boş
Bağluca-i Abdullah				Boş
Güzel Bulak				Boş
Döşekçi				Boş
Barıd Ağacı				Boş
Gül-âbâd				Boş
Kitul				Boş
Raci'i				Boş
Cemal-âbâd				Boş
Tercime				Boş
Seyf-âbâd				Boş
Gûşe-i Pir Kulu				Boş
Ülusan				Boş
File Hasde				Boş
Ser Dehar				Boş
Kahab				Boş
Funeş-âbâd				Boş
Sengbin				Boş

Kiyavend				Boş
Kiyavend				Boş
Güllüca				Boş
Bağluca				Boş
Çaviye				Boş
Deken				Boş
Birikan				Boş
Kahiran				Boş
Kara Çeryan				Boş
Dil-âbâd				Boş
Çarha Bend				Boş
Karlık				Boş
Yamçi				Boş
Kızıl Depe				Boş
Kara Bulak				Boş
Dervişan Ekber				Boş
Ak Bulak				Boş
Kara Ağaç				Boş
Taş Kesen				Boş
Sekene Taş				Boş
Kürd Kışlağı				Boş
Eminâbâd				Boş
Esfeci				Boş
Gülcük				Boş
İspanak				Boş
Evzac-i Kadim				Boş
Üç Bulak				Boş
İslem-âbâd				Boş
Zengi				Boş
Ak Kend				Boş
Taş Tepe				Boş
Sarcin				Boş
Ahmed-âbâd				Boş
Kurmek				Boş
Lagahi				Boş
Tihem				Boş
Söhrin				Boş
Mişkin				Boş
Kemal				Boş
Kürt Kendi				Boş
Karlık-i Diğer				Boş

Sarın Kulu				Boş
Arap Şah				Boş
Kalacı				Boş
Löhre Gin				Boş

2. 1. 29. Hergân Nahiyesi

Hergân Nahiyesi'nde, 12 köyde yerleşim bulunmakla birlikte 71 köy tamamen hâlidir. Buna göre terk edilen köylerin yerleşim bulunan köylere oranı %85,5'tir. Yerleşim olduğu 12 köyde toplam 120 hane ve 108 avarız-hanesi vardır. Bölgede gayrimüslim nüfus yoktur. Nahiyeye, hane sayıları düşük olan köylerden oluştuğundan dolayı, toplam nüfusu 658 kişidir. Nahiyenin en kalabalık köyü 23 haneli Rûdek Karyesi'dir.

Tablo 29

Hergân Nahiyesi'nin Nüfusu				
Yer İsimleri	B	A.H	T	N
Binab	5	5	5	27
Baş Bulak	4	4	4	22
Hezâr				Boş
Ek	3	3	3	16
Selem-âbâd	10	10	10	55
Nesir-âbâd	13	13	13	71
Gelencin	14	14	14	77
Yere Can	10	10	10	55
Nusret-âbâd	6		6	33
Hac Arap	6		6	33
Rüstem-âbâd	10	10	10	55
Rûdek	23	23	23	126
Hüseyin	16	16	16	88
Şorab				Boş
Seyyid-âbâd				Boş
Battalşkin				Boş
Çengure				Boş
Çahâr Çeşme				Boş
Hündab				Boş
Saru Deli				Boş

Âbdere				Boş
Güle Ser				Boş
Kara Dere				Boş
Tahir				Boş
Ardan				Boş
Pervan				Boş
Mişana				Boş
Küre Gül				Boş
Erakki				Boş
Bihîştîyan				Boş
Mihterek				Boş
Verc				Boş
Aşti				Boş
Sâğëran				Boş
Dârhörcin				Boş
Pirâneki				Boş
Huşk				Boş
Pûrçik				Boş
Pûrşun				Boş
Keskin				Boş
İstelek				Boş
Aliâbâd				Boş
Râveki				Boş
Sebzek				Boş
Gav Yek				Boş
Kahvec				Boş
Çûbine				Boş
Harayin				Boş
Basacak				Boş
Derûk				Boş
Uzun Bulak				Boş
İznavek				Boş
Persbana				Boş
Tü-âbâd				Boş
Ağca Dam				Boş
Rezk				Boş
Payhane				Boş
Sematik				Boş
Çınar				Boş
Mahmud-âbâd				Boş
Karaca Kaya				Boş

Kızılca Kışla				Boş
Revan				Boş
Bağ Kırın				Boş
Aftac				Boş
Saliha				Boş
Vesmerûd				Boş
Şin				Boş
Yemek				Boş
Dang				Boş
Sakava				Boş
Sahne				Boş
Milek				Boş
Yekin				Boş
Miyanderan				Boş
Genç Nâme				Boş
Salı Kerd				Boş
Vâzanek				Boş
Badğın				Boş
Kerim-âbâd				Boş
Kerim-âbâd-i Diğer				Boş
Avec				Boş
Horoz Dere				Boş

2. 1. 30. Sultaniye Nahiyesi

Sultaniye Nahiyesi 1 şehir ve 55 köyden oluşmaktadır. Sultaniye Nahiyesi de savaş yollarının keşistiği mahalle yakın olduğundan dolayı şehir ve kölerin hepsi boşalmış haldedir.

Tablo 30

Sultaniye Nahiyesi'nin Nüfusu	
Yer İsimleri	Nüfus
Nefs-i Kasaba-i Sultaniye	Boş
Ali Kehriz	Boş
Arahan	Boş
Vir	Boş
Ğiyasiya	Boş
Köhül	Boş

Sö nec	Boş
Peş in	Boş
Der bend	Boş
Şal var	Boş
Neder-âbâd	Boş
Çure	Boş
Tahmas-âbâd	Boş
Dede Bulağı	Boş
Ercin	Boş
Şahan	Boş
Şive	Boş
İlyasi	Boş
Yenic	Boş
Kızıl Depe	Boş
Pir Zengi	Boş
Güzel Dere-i küçek	Boş
Güzel Dere-i Büzürg	Boş
Kûhenk	Boş
Sarucalu	Boş
Kemal-âbâd	Boş
Bayram-âbâd	Boş
Alimeki	Boş
Nûh-âbâd	Boş
Hoş-âbâd	Boş
Mir-âbâd	Boş
Saman Ark	Boş
Firuz-âbâd	Boş
Şems-âbâd	Boş
Hayır-âbâd	Boş
Kara Bulak	Boş
Şahhan-âbâd	Boş
Hatunca	Boş
Kürd Püşte	Boş
Allah Ekber	Boş
Fekire	Boş
Serdeha	Boş
Manteş	Boş
Velayeş	Boş
Dosengan	Boş
Bûyin	Boş
Yeni Kend	Boş

Siyah Ser	Boş
Kâkâ-âbâd	Boş
Ribat	Boş
Sümbül-âbâd	Boş
Saaid-âbâd	Boş
Mürvariye	Boş
Gav Gûşe	Boş
Hâl Hâllu	Boş
Ağa Bulağı	Boş

2. 1. 31. Ebher Nahiyesi

Ebher Nahiyesi'nde 1 şehir, 8 yerleşim olan karye ve 54 hâli köy bulunmaktadır. Ebher kasabası, Hallâc-âbâd, Derb-i Mazuke, Derb-i Vendan, Şitab, Şiran, Der-i Beg, Kethüda-i Hân-kâh olarak 7 mahalleye bölünmüştür. Şiran mahallesinin 45 kaydı bulunmaktadır ve bunlardan 14'ü seyyid olarak toplam vergiden muaftırlar. Şehirde tahminen 2.341 kişi yaşamakta ve gayrimüslim nüfus bulunmamaktadır. Mücerredler ve muaflar dışında toplam 349 hane kaydı bulunurken 450 avarız-hanesi hesaplanmıştır. Nahiyede genelinde hâli köylerin meskûn olan karyelere oranı % 82.8'dir. Bölgede gayrimüslim nüfus olmadığından dolayı yerleşim olan köylerde bulunan 309 hane ve 301 avarız-hanesinin tamamı Müslümanlara aittir. Bölgenin toplam nüfusu 1.801 kişi olarak tahmin edilmektedir. Nahiyenin meskûn olan köylerinin içinde en kalabalık karye 145 haneli Hürrem Dere Köyü'dür.

Tablo 31

Ebher Nahiyesi'nin Nüfusu								
Yer İsimleri	B	M	S	A	Mu	A.H	T	N
Nefs-i Kasaba-i Ebher	348	45	14	1	54	450	904	2341
Şark-âbâd	22	3			3	24	28	141
Fûneş-âbâd	20	6				20	26	116
Dersein	24	3				24	27	135
Hidec	16	9				16	25	98
Şevir	39	5				39	44	220
Hasan Kale	33	17			2	36	54	211
Nasr-âbâd	5					5	5	27
Tâliş								Boş
Pir-i Saka								Boş

Hörasani								Boş
Taş Bulak								Boş
Çerger								Boş
Zerengül								Boş
Palas								Boş
Kara Ağaç								Boş
Çeşin								Boş
Eyvanek								Boş
Çengmas								Boş
Kızılca								Boş
Saryan Cihan								Boş
Güllüce								Boş
Bartab								Boş
Elvend								Boş
Kargalu								Boş
Kımac-âbâd								Boş
Hisar-i Kaçar								Boş
Kapuçık								Boş
Kolatlu								Boş
Kişkişan								Boş
Âhek								Boş
Cendisın								Boş
Halifelü								Boş
Seyyid Ahmed-âbâd								Boş
Şeker Çeşme								Boş
Bayram Çeşme								Boş
Molla Çeşme								Boş
Cudakaya								Boş
Arpa Dere								Boş
Kadı Kend								Boş
Abbas-âbâd								Boş
Karlık								Boş
Halac								Boş
Kûhçin								Boş
Balıklu								Boş
İznav								Boş
Visan								Boş
Güllü								Boş
Eski Dere								Boş
Emir Besak								Boş
Behmen								Boş

Bağ Dere								Boş
Erdecin								Boş
Zervaş								Boş
Hasan-âbâd								Boş
Kılinc								Boş
Hisar-i Gündaz								Boş
Maymun Dere								Boş
Nûrin								Boş
Çalkıçı								Boş
İspas								Boş
Kineverz								Boş
Hürrem Dere	142	4	1		2	138	149	802

2. 1. 32. Secâs Nahiyesi

Secâs Nahiyesi 1 şehir, 13 meskûn karye ve 38 hâli köyden meydana gelmiştir. Kasaba nüfusu toplam 83 kişidir. Mücerredler haricinde 12 hane kaydı ve 11 avarız-hanesi hesaplanmıştır. Bölgede terk edilen köylerin yerleşim bulunan karyelere oranı %74.57'dir. Nahiye genelinde köylerin çoğunun boşalmış olması, yerleşim bulunan karyelerin de düşük hane sayılarından dolayı nahiye, 79 hane ve 64 avarız-hanesi ile birlikte 459 kişilik bir nüfusa sahiptir. Kum Çıkay 16 hane ile bölgenin en kalabalık karyesi sayılmaktadır.

Tablo 32

Secâs Nahiyesi'nin Nüfusu					
Yer İsimleri	B	M	A.H	T	N
Nefs-i Kasaba-i Secâs	12	16	11	28	83
Kah Berre	3		3	3	16
Saha	3	3	4	6	20
Halil-âbâd	3	2	3	5	19
Riyonik	2	3	2	5	14
Ak Dağ	5		5	5	27
Kumçıkay	16	1		17	89
Nazm-i Şeyhan	13		13	13	71
Kızılca	13		13	13	71
Said-âbâd	3	5	3	8	22
Kurye	3		3	3	16

Molla Pûr	2	1	2	3	12
Hüyin	13	11	13	24	83
Zevacir					Boş
Fele Hasa					Boş
Ervin					Boş
Zerend					Boş
Verencikin					Boş
Harnayil					Boş
Zer Zer					Boş
Tuba Hasan					Boş
Ağaceri					Boş
Çözek					Boş
Hûşe					Boş
Hündab					Boş
Oğul Beg Ulyâ ve Süflâ					Boş
Çüteç					Boş
Bark Âb					Boş
Selâhur					Boş
Dabanlu					Boş
Yenice					Boş
Nazar-âbâd					Boş
Kırân					Boş
Kefterek					Boş
Çingiri					Boş
Bulmac					Boş
Ala Çimen					Boş
Ak Bulak					Boş
Har Harek					Boş
Dehcelal					Boş
Hirâmen Dere					Boş
Köşk-âbâd					Boş
Bayındır					Boş
Vik					Boş
Hadcık					Boş
Taşluca					Boş
Kanlı Dere					Boş
Çubuklu					Boş
Küle Derek					Boş
Gündek					Boş
Mazid-âbâd					Boş

2. 1. 33. Herut Nahiyesi

Herut Nahiyesi de benzer nahiyeler gibi 36 hâli karyeden meydana gelmiştir.

Tablo 33

Herut Nahiyesi'nin Nüfusu	
Yer İsimleri	Nüfus
İnec	Boş
Cerin	Boş
Köhül-âbâd	Boş
Ak Bulak	Boş
Genelek	Boş
Köse-âbâd	Boş
Pir Yavyar	Boş
Fercûn	Boş
Mekâni	Boş
Deşir	Boş
Velce Şir	Boş
Top Kara	Boş
Davudiye	Boş
Erdelan	Boş
Deştekin	Boş
Fıtr-âbâd	Boş
Kays-âbâd	Boş
Katır Bulağı	Boş
Pine Dûz	Boş
Ali-âbâd	Boş
Hayır-âbâd	Boş
Düsecin	Boş
Laçûvan	Boş
? Hasan	Boş
Verçeşan	Boş
Biçkin	Boş
Babalar	Boş
Şehristanek	Boş
Mahmud-âbâd	Boş
Köhül	Boş
Kemal-âbâd	Boş
Zerrin Gül	Boş
Kara Bulak	Boş

Didar	Boş
Adar	Boş
Abdullah Maksud	Boş

2. 1. 34. Söhrevers Nahiyesi

Söhrevers Nahiyesi 63 terk edilmiş köyden oluşmaktadır.

Tablo 34

Söhrevers Nahiyesi'nin Nüfusu	
Yer İsimleri	Nüfus
Söhrevers	Boş
Kersef	Boş
Molla Yakub	Boş
Topraklu	Boş
Sazın	Boş
Kumsan	Boş
Sis	Boş
Şeyh Ahmedlu	Boş
Âb-i Ulyâ ve Süflâ	Boş
Kaynarca	Boş
Âynacık	Boş
Kara Ahmedlu	Boş
Taht	Boş
Piş Kûhan	Boş
Kara Çal	Boş
Çuçkin	Boş
Ekinelu	Boş
Kamışlu	Boş
Çesb	Boş
Kuşçi	Boş
Kuyi Takanu	Boş
Çirik	Boş
Güllüce	Boş
Üç Ayak	Boş
Turum Tay	Boş
Çırak Mezraa	Boş
Göran	Boş
Serin Dere	Boş
Şin	Boş

Han Ahmed Hisarı	Boş
Ak Bulak	Boş
Çırak Hisarı	Boş
Mamakan	Boş
Şeyh Musa	Boş
Neccar	Boş
Kara Dağ	Boş
İsfericin	Boş
Ber	Boş
Değaluca	Boş
Taş Şeyh	Boş
Begim Ağa	Boş
Nohut Dehre	Boş
Uştininan	Boş
Nikablu	Boş
Yarımca	Boş
Germ Âb	Boş
Çalkalan	Boş
Bahtı	Boş
Misger	Boş
Feridun	Boş
Tatar Deh	Boş
Turum Tay	Boş
Gökerçinlu	Boş
Erkövun	Boş
Çeçen Saray	Boş
Genecek	Boş
Gerçek	Boş
Seyyid Muhammed	Boş
Karaca Kaya	Boş
Harâbat	Boş
Sıkırçin	Boş
Melekûh	Boş
Cum Saray	Boş

2. 1. 35. Bezine-rûd Nahiyesi

Bezine-rûd Nahiyesi'nde bulunan 30 karyenin tamamı hâlidir.

Tablo 35

Bezine-rûd Nahiyesi'nin Nüfusu	
Yer İsimleri	Nüfus
Tuzlu	Boş
Ahengeran	Boş
Çakır Bulağı	Boş
Kazulu	Boş
Sayın Hüseyin	Boş
Cûrin	Boş
Zerrin-âbâd	Boş
Taht-i Süleyman	Boş
Ağca Harabe	Boş
Şirvaz	Boş
Çakal	Boş
Oğuzlu	Boş
Gökçe Yaylağı	Boş
Erdehin	Boş
Baba Peserek	Boş
Hasm-âbâd	Boş
Türkaman Kendi	Boş
Amadcan	Boş
Kucur	Boş
Per Merzban	Boş
Pa Merziyan	Boş
Gulam Veys	Boş
Taş Budak	Boş
Bulduk	Boş
Kutî-âbâd	Boş
Vaşkak	Boş
İsterûd	Boş
Muhammed Halac	Boş
Sereşbar	Boş
Kanla	Boş

2. 1. 36. İçrûd Nahiyesi

İçrûd Nahiyesi 32 karyedir ve tamamı boş durumda bulunmaktadır.

Tablo 36

İçrûd Nahiyesi'nin Nüfusu	
Yer İsimleri	Nüfus
İce	Boş
Gergana	Boş
Hân-kâh	Boş
Zerrin-âbâd	Boş
Hayın	Boş
Kara Bulağı	Boş
Şehrek	Boş
Yeni Kend	Boş
Havain	Boş
Kara Bulak	Boş
Terecerd	Boş
Bün Gine	Boş
Hatun Kendi	Boş
Deşir-i Ulyâ	Boş
Deşir-i Süflâ	Boş
Anca	Boş
Karatlu	Boş
Dada Kendi	Boş
Kavend	Boş
Kozan	Boş
Kara Seyyid	Boş
Aş Tepe-i Ulyâ ve Süflâ	Boş
Ahmed Kendi	Boş
Dehrin	Boş
Gökçe Kaya	Boş
Ak Bulak	Boş
Ulaya	Boş
Vencan	Boş
Şorab	Boş
Koltuk	Boş
Besir	Boş
Çapuk	Boş

2. 1. 37. Çûme Nahiyesi

Çûme Nahiyesi'nde, 6 yerleşim bulunan karye ve 68 boş olan köy bulunmaktadır. Buna göre terk edilmiş köylerin yerleşimi olan karyelere oranı %91.9'dur. Bu nahiyede de boşalmış köylerin sayısının fazla olmasından dolayı yaşanan karyelerde 115 hane ve 115 avarız-hanesi ile toplam nüfus 633 kişidir. Bölgede yerleşim bulunan karyeler arasında en kalabalık karye 50 haneli Ceviz Karyesi'dir.

Tablo 37

Çûme Nahiyesi'nin Nüfusu					
Yer İsimleri	B	M	A.H	T	N
Vir					Boş
Arahan					Boş
Alikeriz					Boş
Hatunca					Boş
Kürd Püşte					Boş
Allah Ekber					Boş
Manteş					Boş
Fakire					Boş
Velayeş					Boş
Dosengan					Boş
Siyah Ser					Boş
Bûyin					Boş
Yeni Kend					Boş
Kâkââbâd					Boş
Ribad					Boş
Gav Gûşe					Boş
Hâlhalu					Boş
Kerdenab					Boş
Mürvarid					Boş
Kara Bulak					Boş
Hayır-âbâd					Boş
Şems-âbâd					Boş
Mir-âbâd					Boş
Musa-âbâd					Boş
Nûh-âbâd					Boş
Alimeki					Boş

Gerçenk					Boş
Süleyman Kendi					Boş
Sarucalu					Boş
Gelendarak					Boş
Per Rengi					Boş
Firuz-âbâd					Boş
Sakar Arkı					Boş
Bezirgan Bulağı					Boş
Ak Bulak					Boş
Bayram-âbâd					Boş
Ercin					Boş
Yenic					Boş
Şahan					Boş
Şive					Boş
Çep Dere					Boş
Dehbulağı					Boş
Tahmas-âbâd					Boş
Şalvar					Boş
Sönca					Boş
Peşin					Boş
Köhül					Boş
Derbend					Boş
Kıyâsiya					Boş
Tohmak-âbâd					Boş
Ceviz	50	1	50	51	276
İc	6		6	6	33
Kalantar-âbâd	20		20	20	110
Sürh-âbâd, Enâristan	14		14	14	77
Gül Geş	20		20	20	110
Velis	5		5	5	27
Kürdan					Boş
Kezec					Boş
Getiran					Boş
Zehran					Boş
El Tuvan					Boş
İvac					Boş
Gelence					Boş
Şinin					Boş
Hüzün					Boş
Şorab					Boş
Hân-kâh					Boş

Endez					Boş
Gelec					Boş
Ciya					Boş
Ereşt					Boş
Sürhe Miş					Boş
Dırâm					Boş
Rûd ali					Boş

2. 1. 38. Veniser Nahiyesi

İsmi ni bölgede bulunan 6 haneli Veniser Köyü'nden alan nahiy e; 5 meskûn karye ve 29 hâli köyden oluşmaktadır. Bu sebepten dolayı terk edilmiş köylerin yerleşim bulunan karyelere oranı %85.3'tür. Nahiyede boşalmış olan köylerin fazlalığı ve yerleşik durumdaki karyelerin hane sayısının düşük oluşu sebebiyle toplam nüfus 30 hanede 165 kişidir. Bölgenin en kalabalık köyü 8 haneli Dehene Karyesi'dir.

Tablo 38

Veniser Nahiyesi'nin Nüfusu				
Yer İsimleri	B	A.H	T	N
Veniser	6		6	33
İbrahim-âbâd				Boş
Destcirde	6		6	33
Dehene	8	10	8	44
Çalkan	5		5	27
Erzend	5		5	27
Nakıl-âbâd				Boş
Sûhte				Boş
Rûd-i Âbhöre				Boş
Sula Deşt				Boş
Kangılu				Boş
Mihrab				Boş
Revan				Boş
Muristane				Boş
Mûşkan				Boş
Mihr-âbâd				Boş
Kullâb				Boş
Badamistan				Boş
Pöst Kuzî				Boş

Çözmek				Boş
Baba Ser'i				Boş
Zaçgan				Boş
Kebûdan				Boş
Dana Gencevan				Boş
Cafer-âbâd				Boş
Han-âbâd				Boş
Dad-âbâd				Boş
Dâmençük				Boş
Birûh				Boş
Keman				Boş
Düber				Boş
Kuken				Boş
Cem Çehar				Boş
Carûd				Boş

2. 1. 39. Celangir Nahiyesi

Celangir Nahiyesi'nde 2 yerleşimli karye ve 26 hâli köy bulunmaktadır. Buna göre terk edilmiş köylerin yerleşim sahibi olan karyelere oranı %93'tür. Nahiyeye genelinde 19 hane bulunmaktadır ve toplam nüfus 105 kişidir. Bölgedeki iki köyden Şinerûd Karyesi'nde 10 hane bulunur.

Tablo 39

Celangir Nahiyesi'nin Nüfusu					
Yer İsimleri	B	M	A.H	T	N
Zeyir-âbâd	9	1	9	10	50
Şinarûd	10		10	10	55
Çamla					Boş
?					Boş
Çamla-i Diğer					Boş
Köçkan					Boş
Genevana					Boş
Keskin					Boş
İran					Boş
Sürh Dizec					Boş
Şeyhi-âbâd					Boş

Lar					Boş
Halacrûd					Boş
Kürdeyab					Boş
Teşvir					Boş
Çine					Boş
Vesuyan					Boş
Vesuyan-i Diğer					Boş
Kaçarkan					Boş
Enaristan					Boş
Sehmine					Boş
Zerde					Boş
Celangir					Boş
Hinduhacm					Boş
Kitul					Boş
Kümbala					Boş
Buhu					Boş
Asiyab					Boş

2. 1. 40. Vızd Nahiyesi

Vızd Nahiyesi, 7 oturlan, 38 adet de boşalmış köyden meydana gelmiştir. Buna göre terk edilmiş köylerin yaşanılan yerlere oranı %84.4'tür. Nahiyenin meskûn kısmında en kalabalık olan karye, 20 haneli Mâhin köyüdür. Bölge genelinde yerleşim birimlerinin az olmasından dolayı hane sayısı 77 olup, toplam nüfus 421 kişidir.

Tablo 40

Vızd Nahiyesi'nin Nüfusu				
Yer İsimleri	B	A.H	T	N
Âltunkeş	7	7	7	38
Mâhin	20	20	20	110
Şin	5		5	27
Yamakan	9	9	9	49
Sebz				Boş
Dizecin				Boş
Zaluca				Boş
İbrahim-âbâd				Boş
Şüca'-âbâd				Boş

Siyavek				Boş
Zaviye-i Hani-i Sûflâ				Boş
Zaviye-i Halu Şahi				Boş
Mûganek				Boş
Salâvât				Boş
Bûlûr				Boş
Hürrem-âbâd				Boş
Nagihan				Boş
Söhrab				Boş
Şeriz				Boş
Kengaver				Boş
Seyyid Taki				Boş
Malik				Boş
Nehran				Boş
Kara Çem				Boş
Kardûş				Boş
Şirvan	10	10	10	55
Gelic	18	18	18	99
Hisar	3	3	3	16
İsmail	5		5	27
Hüseyin-âbâd				Boş
Zerend				Boş
Kemrûd				Boş
Şibile				Boş
Nasır-âbâd				Boş
Zeynebuye				Boş
Ördek				Boş
Ammene				Boş
Mûdek				Boş
Mahmudiye				Boş
Rukrûd				Boş
Zerek				Boş
Nasîr Kân				Boş
Erdeşir				Boş
Şileder				Boş
Zerrinle				Boş
Siyah Pûş				Boş

2. 1. 41. Tirek Nahiyesi

Tirek Nahiyesi'nde 4 meskûn karye, 18 hâli köy bulunmakta ancak mezra kaydı bulunmamaktadır. Tabloya göre bölgede terk edilmiş köylerin yaşanılan karyelere oranı %81.8'dir. Nahiyede meskûn karyelerde 31 hanede toplam 169 kişi yaşamaktadır. Mehin-âbâd Karyesi, 11 hane ile bölgenin en kalabalık köyüdür.

Tablo 41

Tirek Nahiyesi'nin Nüfusu				
Yer İsimleri	B	A.H	T	N
Al Çoban	7	7	7	38
Bahâver	3	3	3	16
Tirek-âbâd				Boş
Mehin-âbâd	11	11	11	60
Yokmuş	10	10	10	55
Zayan				Boş
Zengin				Boş
Bengeş-rûd				Boş
Rûdber				Boş
Servşar				Boş
Kacum				Boş
Erbab				Boş
Örken				Boş
Cekrûd				Boş
Çalıç				Boş
Höre				Boş
Çermin				Boş
Hüveyd				Boş
Emrudistan				Boş
Töşekdüz				Boş
Encili				Boş
Mustafalu				Boş

2. 1. 42. Loşan Tarum-i Süfli-Ulyâ

Loşan Tarum Nahiyesi'ndeki 29 karyeden 24'ü boşalmıştır. Sadece 5 meskun karye vardır ve ayrıca mezra kaydı da bulunmamaktadır. Tabloya göre terk edilmiş köylerin yerleşim yerlerine oranı % 82.7'dir. Bölge genelinde 33 hanede toplam 181

kişinin yaşadığı tahmin edilmektedir. Nahiye'nin yerleşim yerleri içinde en kalabalık köy, 10 haneli Tüyi Karyesi'dir.

Tablo 42

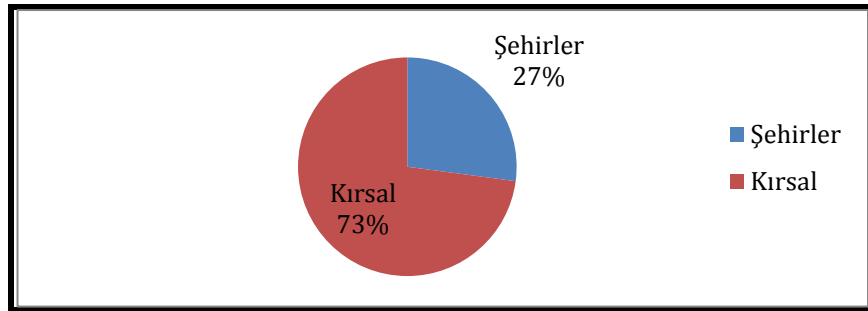
Loşan Tarum-i Süflâ-Ulyâ Nahiyesi'nin Nüfusu				
Yer İsimleri	B	H	T	N
Nahiye- Loşan Tarum-i süflâ-ulyâ				
Tüyi	10	10	10	55
Şenber	8		8	44
Çınaristan	5		5	27
Encilin	6		6	33
Vetiyan	4	4	4	22
Loşan				Boş
Biverzin				Boş
Kara Mekân				Boş
Gündecin				Boş
Hâl Hâl				Boş
Nemekeveran				Boş
Tehî Dıraht				Boş
Bivezesk				Boş
Sengrûd				Boş
Bülbül Dere				Boş
Zerrinçay				Boş
Bereklu				Boş
Merzan				Boş
Menzil Kışlağı				Boş
Kara Develu				Boş
Kenge Bağı				Boş
Kebûdun				Boş
Tût Ağac				Boş
Vetiyan-i Diğer				Boş
Çınarecek				Boş
Çöl Miyan				Boş
İsteköl				Boş
Cam-i Zerrin				Boş
Lûk				Boş

2. 2. GENEL DEĞERLENDİRME

Eyalet nüfusunu bütün nahiyeleriyle incelediğimizde eyaletin toplam nüfusunun 137.116 kişi olduğu tahmin edilmektedir. Aşağıdaki grafikte de görüldüğü gibi bu sayıdan 37.168'i şehirlerde ve 99.948'i de kırsal kesimde yaşamaktadır. Şehirde yaşayanların kırsal bölgedekilere oranı %27.1' dir. Bundan hareketle halkın ekserisinin kırsal bölgede yaşadığını, geçimini tarım ve hayvancılık yaparak sürdürdüğünü söyleyebiliriz. Hemedan Eyaleti'nin temel ekonomik dinamiğini bu faaliyetler oluşturmaktadır.

Yukarıda da görüldüğü gibi bölge çapında eyalet merkezi olan Hemedan şehri dışında büyüklü küçüklü 15 şehir daha bulunmaktadır. Nüfusla ilgili tablolara dikkat edildiğinde gayrimüslim nüfusun genellikle şehirlerde yaşadığı görülmektedir. Şehirlerde yaşayan nüfusun genel toplamı 37.168 kişidir. Bunların 2.617 kişisi gayrimüslim, 34.545 kişisi de müslümandır. Buna göre; şehirlerde gayrimüslimlerin oranı %7'dir. Emniyet ve asayiş olan şehirlerde zanaat ve ticaret de iyi olduğundan dolayı, geçimini bu faaliyetlere yoğunlaştıran nüfus şehirlere toplanmıştır. Ancak savaş olan bölgeler veya savaşa yakın yerlerde yaşamak güçleştiğinden bu yerlerde köylerin boşaldığı ya da nüfus yoğunluğunun çok düştüğü rahatça görülmektedir.

1:Şehirler ve Kırsal Bölgede Nüfus Oranı

Hemedan Eyaleti'nin genelinde mevcut 2.677 yerleşim yerinden 1.580'inin terk edilmiş olduğu göze çarpılmaktadır. Bu bilgiyi tabloya aktardığımızda boşalmış yerlerin meskûn olan yerlere oranının %59 olduğunu görmekteyiz. Bu büyük nüfus kaybının ve göç hareketinin şüphesiz pek çok nedenleri vardır. Fethedilen bu bölgelerin nüfus kaybının en önemli nedenlerinden biri can ve mal emniyetini koruma kaygısıdır. İnsanlar varlıklarını daha rahat muhafaza edebilmek için savaş olan bölgelerden uzak

yerlere göç ederek, köylerin boşalmasına sebep olmuştur. Bu durum serasker Vezir Ahmed Paşa'ya gönderilen bir emirde⁴⁵⁹ açıkça karşımıza çıkmaktadır. Bu emirde Osmanlı ordusunun hareketi sırasında köylerin hasar görmesi ve ahalinin ordudan korkarak daha emniyetli bölgelere kaçması istenen bir durum değildir. Osmanlının asıl amacının gelir toplama olduğu ifade edilmiştir. Bu yüzden seraskere, ahaliye iyi davranması tavsiye edilerek, halkın bölgeye geri dönmesi için çabalaması ve bu bölgenin ekilip biçilerek vergi toplama imkânının sağlanması emredilmiştir.

Eyaletin köylerinin terk edilmesinde ve cemaatin perakende olmasında, kuşkusuz bölgedeki otorite boşluğu da önemli bir sebeptir. Savaş bölgelerinde güvenliği sağlamak her zaman mümkün olmadığından bu durumdan faydalanmak isteyen bazı insanlar, köylerdeki halka saldırarak onları rahatsız edip perişan olmalarına sebep oluyorlardı. Mesela Osmanlı Devleti tarafından Zencân, Sultaniye, Ebher, Tarum sancaklarına mutasarrıf olarak atanan Sübhanverdi Paşa⁴⁶⁰, adı geçen mahalleri bırakarak Hemedan tarafına geçtiğinde bu mahaller muhafızsız bırakıldığı için fırsat kollayanlar boş durmamış ve bu boşluğu değerlendirmişler, bölgedeki eşkıya hareketleri artmıştır. Eşkıya çeteleri savaş nedeniyle bölgedeki hâkimiyet boşluğundan yararlanarak, etrafa saldırıp halkın can ve mallarına hasar vermişlerdir.

Halkın güvenlik gerekçesiyle savaştan uzak nahiyelere göç etmesinin bir diğer nedeni de Osmanlı askerlerinin savunmasız halka karşı olumsuz davranışları idi. Örneğin Acem tüccarlarından 40-50 Ermeni, serasker Ahmed Paşa'ya⁴⁶¹ arzuhal vererek, Osmanlı ordusu şehre geldiğinde muhalefette bulunmalarına rağmen bazı askerlerin kendilerini yağmaladığını, ailelerinin perişan duruma düştüğünü ifade etmişlerdir.

Osmanlı Devleti, fethettiği yerlerden ekonomik açıdan kendi topraklarındaki kadar düzenli olmasa da vergi almaya çalışırdı. Fakat Safevi topraklarında yaşayan halk bu konuda yönetim tarafından esnek bırakıldığı için Osmanlı sistemine ayak uyduramamıştır. Osmanlının düzenli bir sistemle vergi alması, hattâ bazen gereğinden

---

⁴⁵⁹ BOA. MD. 132, Evayıl-i Muharrem 1137 (20-29 Eylül 1724), s. 90, hkm. 329; BOA. MD.134, Evasıt-ı zilhicce 1140 (18-28 Temmuz 1728), s. 226, hkm. 755.

⁴⁶⁰ BOA. MAD. 18397, Evahir-i Camaziyelevvel 1142 (11-21 Aralık 1729), s. 2.

⁴⁶¹ BOA. MD. 132, Evahir-i Safer 1137 (8-18 Kasım 1724), s. 161, hkm. 578.

fazla alınması da köylerin terk edilmesine neden olmuştur. Örneğin serasker Vezir Ahmed Paşa'ya gönderilen hükümde Erdelan aşiretinden gelen arzuhale işaret edilmiştir. Bu arzuhalde ahali Osmanlı devletine itaat ve reyalığı kabul ettiklerini iletip mal-ı mîrîlerini ödedikten sonra, daha fazlasının talep edilmesinden dolayı rencide olduklarını beyan etmişlerdir⁴⁶².

Safevi topraklarından fethedilen bölgelerde bir kısım köyün boşalmış olmasının diğer bir sebebi de, mezhep farklılığıdır. Bölgede yaşayan halkın çoğunluğu Şii olduğundan, Sünni Osmanlı yönetimini istemeyip köylerini terk etmişler.

Bahsettiğimiz dönemde Safevi toprakları Ruslar, Osmanlılar ve Afganlar tarafından ele geçirilmiştir. Bu durumla mücadele için Şehzade Tahmasb Isfahan kuşatmasından kaçtıktan sonra kendine asker toplamaya başlamıştır. Tabî ki bazı bölgelerin ahali de bu orduya katılmak sebebiyle yaşadıkları yerleri terk etmişlerdir. Bu ordu bir taraftan dışarıdan gelen güçlerle mücadele ederken diğer taraftan Safevi topraklarının her köşesinde Şahlık iddiasındaki isyancılarla da savaşmak zorunda kalmıştır. Şehzade Tahmasb gücü yettiği kadar bu isyancıların üzerine de kuvvet göndermeye mecbur olmuştur. Bu çatışmalarda ölenlerin sayısı da az değildi ve nüfusun azalmasına sebep olmuştur. Mesala Şehzade Tahmasb, Afganlı Eşref'le Tahran yakınlıklarındaki muharebesinde başarısız olduğunda kendini yeniden toparlamak için Mazenderan bölgesine çekilmiş ve bu bölgedeki veba salgını yüzünden Şehzadenin askerlerinin tümü burada hastalıktan ölmüşlerdir. Hastalığın 10 yıl devam etmesi bölgenin yakın çevrelerini de çok etkilemiş bu da civardaki nüfusun azalmasına sebep olmuştur.

Nahiyelerin nüfus tablolarına dikkat edilirse en çok boşalmış yerler Zencân bölgesindedir. Öyle ki 4 nahiye tamamen terk edilmiş durumdadır ve 10 nahiyede de nüfus çok azdır. Ekteki İran haritasına baktığımızda Zencân ve çevresinin Azerbaycan, Kazvin, Hemedan ve Isfahan bölgelerine giden yollar üzerinde bulunduğu görülmektedir. Başka bir deyişle yabancı ve yerli askeri güçler hareketlarına başladığı zaman bu çevreden geçmeleri gerekmekteydi. Bu nedenle devamlı askeri kuvvetlerin

---

⁴⁶² BOA. MD. 133, Evahir-i Safer 1139 (17-27 Ekim 1726), s. 454, hkm. 1533; BOA. MD. 135, Evahir-i Şevval 1140 (30 Mayıs- 9 Haziran 1728), s. 60, hkm. 280.

geçiş güzergahında kaldıklarından dolayı çevre ahali can ve mal varlıklarını korumak için bölgeyi terk etmeye mecbur kalmışlardır. Buna benzer olay 1725 yılında Ahmed Paşa'nın Isfahan üzerine yürümesinde de görülmüştür. Ahmed Paşa birlikleriyle Isfahan havalisine vardığı zaman Bahtiyari aşireti yaşadıkları Hurmavat (هورموات) nahiyesini terk ederek sürüleriyle dağlara sığınmışlardır⁴⁶³.

Yukarıda da ifade edildiği gibi Osmanlı Devleti'nin Safevilerden aldığı topraklarda önemli sayıda nüfus, yaşadıkları yerleri çeşitli nedenler yüzünden terk etmişlerdir. Bu göçlerin bir kısmı Osmanlı ordusunun bölgeye gelmesiyle başlamış, bir kısmı da Osmanlı, Safevi ve Afgan güçlerinin çatışmaları sürecinde gerçekleşmiştir. Savaşın devam ettiği bölgelerde can güvenliği için göç etmek bir gerekçe sayılmakla birlikte savaşın bittiği bölgelerde göçe devam edilmesi normal bir durum değildir. Bu nüfus kaybı Osmanlı yönetimini zor bir durumla karşı karşıya bırakmıştır. Fethedilen bölgede yönetim, hâkimiyetini sağlamak için nüfusa ihtiyaç duyuyordu. Başka bir deyişle reayasız toprak Osmanlı'nın hiç işine yaramazdı. Çünkü vergi sisteminin düzgün çalışması için tarım faaliyetlerinin yapılabilmesi, dolayısıyla da yeterli nüfusun olması gerekiyordu. Bundan dolayıdır ki yöneticilere emniyeti sağlamaya, halka iyi davranmaya, onların gönlünü almaya ve geri dönmeye teşvik etmelerine dair bir çok emir gönderilmiştir⁴⁶⁴.

Farklı bölgelere göç eden insanlar sadece yaşadıkları yerin nüfus dengesini bozmakla kalmamış, gittikleri yerin de ekonomi ve nüfus dengesini bozmuşlardır. Bu şekilde yapılan göçlerle terk ettikleri nahiyenin üretim ve ekonomi faaliyetleri yavaşlamış hattâ bazen tamamen durmuştur. Göçenler gittikleri yeni bölgenin oturmuş olan üretim ve ekonomi düzenini de ciddi sıkıntıya sokmuşlardır. Osmanlı yönetimi de bu durumu önlemek için emirler göndererek bir bölgeden başka bölgelere göç etmeyi yasaklamaya çalışmıştır⁴⁶⁵. Tabloda da görüldüğü gibi eyalet genelinde boşalmış yerleşim yerlerinin oranı %59'dur. Bu da bölgenin yarıdan fazlasının boş olduğunu göstermektedir.

⁴⁶³ Jan Antuan Dosersu, *İlel-i Sukût-i Şah Sultan Hüseyin*, (çev. Veli-ullah Şadan), Tahran 1364, s. 289.

⁴⁶⁴ BOA. MD. 134, Evasıt-ı Rebiulevvel 1140 (26 Ekim-5 Kasım 1727), s. 226, hkm. 755, BOA. MD. 135, Evahir-i Şevval 1140 (30 Mayıs-9 Haziran 1728), s. 60, hkm. 280.

⁴⁶⁵ BOA. MAD, 18397, Evayıl-i Safer 1142 (26 Ağustos-4 Eylül 1729), s. 1; BOA. C.1, HR, 7224, DSC. 7451; BOA. MD. 135, Evayıl-i Safer 1142 (26 Ağustos-4 Eylül 1729), s. 422, hkm. 1505,

Tablo 43

Hemedan Eyaleti Yerleşim Oranı⁴⁶⁶			
Eyaletin Nahiyeleri	TYY	BYY	BYYO
Sîmîn-rûd	31	6	%19.4
Kûh-paye	28	9	%32.1
Feravar	16	2	%12.5
Mamaşa-rûd	13	2	%15.4
Eznard	27	5	%18.5
Serd-rûd	55	48	%87.3
Hemedan	20	10	%50
Isfend-âbâd	96	29	%42
Mihribân	119	79	%66.4
Melayir	194	99	%51
Nihâvend	75	29	%38.6
Hersin	41	4	%9.7
Hazal	27	17	%63
Tûy	115	11	%9.6
Esed-âbâd	90	38	%42.2
Pilâver	77	10	%13
Burûcerd	129	102	%79
Serbend	44	44	%100
Şerra	39	22	%56.4
Kezzaz	141	61	%43.3
Gerus	123	92	%74.8
Kuranî	104	84	%80.8
Tefrîş	13	2	%15.4
Vefs	26	15	%57.7
Rûdbâr	31	6	%19.4
Mezdegân	51	4	%7.8
Dergezin	171	79	%46.2
Zencân	136	115	%84.5
Hergân	83	71	%85.5
Sulltaniye	55	55	%100
Ebher	63	54	%85.7
Secâs	51	38	%74.5
Herut	36	36	%100
Söhrevers	63	63	%100
Bezine-rûd	30	30	%100
İçrûd	32	32	%100
Çûme	74	68	%91.9
Veniser	34	29	%85.3
Celangir	28	26	%92.8
Vizd	45	38	%84.4
Tirek	22	18	%81.8
Loşan Tarum-i Süflâ-Ulyâ	29	24	%82.7
Toplam	2677	1580	%59

⁴⁶⁶ TYT: Toplam Yerleşim Yeri; BYT: Boş Yerleşim Yeri; BYTO: Boş Yerleşim Yerlerinin Oranı

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HEMEDAN EYALETİ'NİN İKTİSADİ YAPISI

3. 1. SAFEVİ DÖNEMİNDE EKONOMİK YAPI

Tezkiretü'l-Mülûk'e göre Safevi toplumunun esasını teşkil eden reaya hakkında yeterince bilgi edinmemekteyiz. Onların özgür olduklarını ama kendilerine ait toprakları bulunmadığını, ellerindeki toprakları ya kiraladıklarını ya da toprak sahibi ile bir çeşit ortaklık tesis ettiklerini görmekteyiz. Bu ortaklar genellikle Şah'ın temsilcileri idiler. Kiralanan arazilerin sayısı azdı ve çoğunlukla büyük şehirlerin yakınlarında bulunmaktaydı. Bu topraklarda genelde doğal felaketler sonucu diğer tarım ürünlerine nazaran daha az telef olan sebze ve bostan yetiştirilirdi. Isfahan etrafında bulunan bu gibi bostanların her ceribi (956 m²) kirası 30 Eku (6.600 Dinar veya 66 Tumen) idi.

Toprak yönetiminde kiradan başka bir de mezara'a (مزارعه) tarzı uygulanırdı. Burada arazi sahibi ile çiftçi mahsülde ortak oluyorlardı. Her ne kadar Safevi kaynaklarında beş etkenden bahs edilmemişse de şüphesiz mahsülü paylaşma, kolaylığı nedeniyle eskiden beri toprak sahibi ve çiftçi arasında daha çok tercih edilirdi. Sözü geçen tarzda 5 önemli etken toprak, su, tohum, işçi ve öküzdür. Toprak sahibi ile reaya arasındaki paylaşım bu etkenlerin temin edilmesindeki payına bağlıdır. Bu paylaşım tarzı sulanan araziler için uygulanmakta, sulanmayan arazilerde hâsıl dörde bölünmektedir⁴⁶⁷. Chardin'e göre arazi sahibi genelde toprak hâsılından, davar ve büyükbaş hayvanlardan üçte birini, ağaç meyvelerinin yarısını ya da üçte ikisini alırdı⁴⁶⁸. Keampfer, seyahatnamesinde Isfahan etrafındaki ekincilerle ilgili şöyle demektedir: "*Eğer Şah tohum ile suyu ve ekinci öküz, gübre, kendi iş gücüne ilave yardımcı işini de üzerine alırsa ekincinin hâsıldan payı üçte bir, Şah'ın payı üçte iki olmaktadır; eğer Şah öküz ve aletleri verirse ekincinin payı dörtte bir*⁴⁶⁹, *eğer yardım işini de Şah kabullenirse ekincinin payı sekizde bir olmaktadır*"⁴⁷⁰.

⁴⁶⁷ *Tezkiretü'l-Mülûk (Sâzımân-i İdari-i Hükümet-i Safevi)*, s. 33-34.

⁴⁶⁸ *Sefarname-i Chardin*, c. V, s. 384.

⁴⁶⁹ Günümüzde Azerbaycanda hâlâ ekincilerin bazılarında Çerekdar denilir, bu da ¼ anlamına gelmektedir.

⁴⁷⁰ *Sefarname-i Keampfer*, s. 91.

Angarya nedeniyle reyanın durumu kötüye gidiyordu. Malik kendi mülkünde yapılan bina, bağ ve diğer işlerde ya reaya kendisi çalışmalıydı ya da köy halkı her gün belli sayıda işçiyi angarya için malike vermeliydi. Taşımacılık için reaya rahatlıkla kullanılırdı. Malikin köyde ikamet ettiği süreçte masraflarını halk temin etmekteydi bazen bu masraflar nakit olarak alınırdı. Bu hak vergi toplayan kişiler için de geçerliydi. Şah'a ve yüksek makamlı şahıslara ait olan topraklarda reaya üzerine yüklenen haksızlıklar normal halka ait olan topraklardan daha fazlaydı. Örneğin Şah'ın ve malikin misafirlerinin masraflarını reaya ödemeliydi⁴⁷¹.

Çiftçiler fazla vergilerin yükünü hafifletmek için hâsılın kötü olma bahanesiyle yeniden değerlendirme isteğinde bulunuyorlardı. Vergi memurları bazen ekincileri bu isteğe başvurmaları için teşvik ediyorlardı. Zira bu iş onlara miktarı belli olan vergiyi toplamaktan daha çok gelir getiriyordu⁴⁷².

Safevi döneminde göçebelerin ekonomik durumları çiftçilere nazaran daha iyiydi. Ekinciler toprak sahiplerine kira ve malik hakkı ödemekle sömürü altındaydılar. I.Şah İsmail döneminde reyanın gönlünü kazanmak için vergiler altıda bir miktarına düştü, ama yine de angarya, ordu erzak temini, ikamet vergisi ve Şah'ın avlanmasına yardım gibi işler halka yüklenmekteydi. Mesela I. Şah Abbas, Gurgan'da avlanmaya çıktığı zaman 9.000 köylü ona yardım için yerinden yurdundan oldu; bunların bazıları öldü ve geri dönmedi. I. Şah Tahmasp paraya düşkün olduğundan dolayı çeşitli vergiler yüklemekle tarımı neredeyse yok etme durumuna getirdi. I. Şah Abbas zamanında tarım ve ekonomik durumda biraz iyileşme oldu, vergiler azaldı ama halefleri döneminde vergiler yeniden halka yüklendi.

Devlet tarafından vergiden muaf olan toprakların ekincileri tüm vergileri toprak malikine ödemekteydiler. Ayrıca toprak üzerinde çalışanların tümü vergiler dışında devlet memurlarına ve malike yılda belli bir miktar hediye, selamiye, bayramlık adı altında nakit ya da mal olarak bir şeyler takdim etmeliydiler⁴⁷³.

---

⁴⁷¹ *Sefarname-i Chardin*, c.V, s. 387-390.

⁴⁷² *Tezkiretü'l-Mülük*, s. 36.

⁴⁷³ Murtaza Ravendi, *Tarih-i İctimai-i İran*, c. III, Tahran 1357, s. 159.

Safevi hükümetinin son yıllarında devletin maddi ihtiyaçlarını gidermek için vergiler fazlalaştırılarak reaya ve şehir halkından daha çok para alınmaya çalışıldı. Şah Sultan Hüseyin'in mali siyaseti halk için dayanılacak gibi değildi. Ekinciler, şehir ahalisi, zanaatkar ve tüccara bağlanan vergiler XVII. yüzyıldan itibaren yavaş yavaş yükselmeye başlamıştı hattâ son dönemde 3 sene içerisinde 3 kata fazlalaştı. Vergi memurları köylere giderek bilgi edindikten sonra sopa ve kırbaç gücüyle halktan zorla vergi alıyorlardı. Bu siyaset sonucunda köylüler şehirlere göçmeye başladılar ve vergi verenlerin sayısı hissedilecek kadar azaldı. Şah Sultan Hüseyin döneminde köylüyü toprağa bağlama politikası -ki seneler önce ortadan kalkmıştı- yeniden itibar kazandı; kendi başına yerlerinden göç eden çiftçiler yeniden eski yerlerine döndürüldüler⁴⁷⁴.

Safevi sultanlarının çok sayıda hayvan sürüleri bulunmaktaydı ve bunları çobanlar otlatmaktaydılar. Hayvancılardan ayrıca yıllık bir vergi alırlardı. Bu vergi "Çoban Beyi" diye adlandırılır onu toplayan kişiye de "Çoban Başı" denilirdi. Şah koyunların yün ve yavrusundan yedide birini vergi olarak alıyordu. Hayvan sahipleri ve çoban ilişkilerinde hayvanın yün ve karnındaki yavrusunun üçte biri malike aitti⁴⁷⁵.

3. 2. HEMEDAN EYALETİNİN EKONOMİK YAPISI

Osmanlılarda topraklar; miri, mülk ve vakıf olmak üzere üçe ayrılmıştır. Miri topraklar da, tapulu ve mukataa diye kendi içinde ikiye ayrılmış olup mülkiyeti devlete ait olan topraklardır. Bu topraklar, 'tımâr' adı altında hizmetlerinin karşılığı olarak devlete hizmet edenlere dağıtılırdı. Bu toprakların kullanımı tımâr sahibi kişi tarafından reayaya belli bir bedel karşılığında tapu ile verilmiştir. Reaya, tapu ile sahip olduğu yerlerin bütün vergilerini ödemek ve aynı zamanda gerek devlete, gerekse sipahiye bazı hizmetler sunmakla yükümlendirilmiştir. Bir ailenin geçimini sağlayan tapulu araziye çiftlik denirdi. Çiftlik; bir çift öküzle sürülen bir toprak parçası olarak da tanımlanabilir. Çiftliklerin yüzölçümü, bütün Osmanlı topraklarında aynı değildir. Tapu ile alınan bu topraklar, *çift-hane* sistemi kapsamına girerek aile çiftliği olmuştur⁴⁷⁶. Osmanlı kanunnâmelerine göre verimli çiftlik 60, orta verimli 80, düşük verimli ise 130-150

⁴⁷⁴ *Tarih-i İctimai-i İran*, s. 160.

⁴⁷⁵ *Sefarname-i Chardin*, c. VIII, s. 285; *İktisad-i Asır-i Safevi*, s. 77.

⁴⁷⁶ Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1300-1600)*, c. I, s. 150-151.

dönüm olarak hesaplanmıştır. Eğer reaya bir çiftliğin yarısı kadar toprağa sahip ise, nim çift tabiri kullanılmıştır.

Osmanlı Devleti'nin gelir kaynaklarının büyük kısmı, toprağa bağlı vergiler ve cizye idi. Köylülerden alınan vergiler sultani ya da örfi kategorisine girmektedir. Sultani ve örfi vergiler; para cezaları, gelin-gerdek resimleri, hukuki muamele resimleri gibi örnekler içermektedir. Osmanlılar, fethettikleri yerlerde halktan önceden de alınan vergilerin kanunlara aykırı olmayanlarını kendi sistemlerine uygun olarak almaya devam etmişlerdir. Çift resmi sistemi de bunlardan birisi olarak sayılabilir⁴⁷⁷. Osmanlılar; yeni fethettikleri yerlerde – kendi eyaletlerinde olduğu gibi – aynı sistemi uygulamaya çalışmışlardır.

Hemedan Eyaleti de Osmanlı hakimiyetine geçtiğinde, yeni bir gelir kaynağı olarak görülmüştür. Hemedan Eyaleti'nin bölge sınırları içerisinde kalan nahiyeleri çoğunlukla dağlık mekanlardır. Bölgede denizin bulunmaması ve yüksekliğin fazla olması karasal iklimin hakim olmasına sebep olmuştur. İklim yapısı, şüphesiz insanların yaşam tarzında ve ekonomik durumlarında belirleyici rol oynamaktadır. Bu nedenle, karasal iklimin hakim olduğu bölgelerde soğuğa dayanıklı olan arpa ve buğday tahıllarının üretimi yaygındır. Nahiyenin ovalık kısımlarının ılımlı iklime sahip olan yerlerinde arpa ve buğdaya ek olarak pamuk ve meyve üretimi; suyun bol olduğu yerlerde de pirinç üretimi görülmektedir. Bölgenin dağlık olmasından dolayı tarım için uygun arazi miktarı kısıtlıdır. Bu nedenle eyalette hayvancılık da önemli bir yere sahiptir.

Hemedan Eyaleti'nde tarım alanındaki faaliyetler, tahıl üretimi, bağ-bahçecilik ve sınaî tarım olmak üzere üç kısma ayrılabilir. Tezimizin üçüncü bölümünde eyaletin ekonomik yapısını incelerken nahiyelerde şehirleri ve kırsal bölgeyi ele aldık. Tarım alanındaki faaliyetlerde sözü geçen üç kısmı, bu bölümde değerlendirmeye çalışacağız.

Hemedan Eyaleti'ne ait 907 ve 906 numaralı defterlerin başlangıcında kanunnâme bulunmamaktadır. Fakat baş muhasebeye gönderilen bir fermanda fetihten sonra Hemedan Eyaleti'nden alınacak öşür ve vergilerin miktarı yazılmıştır. Bu fermanda vergilerin reaya zorlanmadan, Osmanlı Devleti kanunlarına göre toplanması

---

⁴⁷⁷ *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1300-1600)*, s. 110-111.

istenmiştir. Buna göre sulanabilir arazilerde yetişen tahıllardan beşte bir (خمس), susuz topraklardaki tahıllardan sekizde bir (ثمن), meyve, sebze, bostan ve başka elle toplanan hububattan onda bir (عشر) oranında vergi alınmalıdır. Bağ bahçeye gelince; her bir dönüm bağdan resm olarak 60 akçe, her çiftten 120 akçe resm-i çift (رسم چفت), bir sene boyunca çalışan değirmenlerden 240 akçe resm-i Asiyab (رسم آسیاب), koyunların her birinden 2 akçe resm-i ağnam (رسم اغنام), yük hayvanları ve büyük baş hayvanlardan da 12 akçe alınması uygun görülmüştür. Ayrıca bölgede bulunan sorumlulara, reayadan şartnamelerde kaydedilen miktarların dışında bir kuruş dahi fazla almamaları istenmiştir. Bölgedeki görevlileri ve askerlerin reayadan kendi ihtiyaçları için tavuk, yumurta, çeşitli eşya veya hayvanlar için aldıkları yoncanın bedelini ödemediği kesinlikle almamaları emredilmiştir⁴⁷⁸.

Eyaletin genelinde yetiştirilen ürünleri; buğday (حنطه- گندم), arpa (شعیر), darı (ارزن), burçak ve sengek (گاو دانه و سنگک)⁴⁷⁹, pamuk (پنبه), tömbeki (تمباکو), nohut-mercimek (نخود و مرجمک), susam (کنجد), Hint yağı tanesi (کرچک), yonca-bostan (یونجه و بوسنا ن) olarak sayabiliriz. Bu saydığımız ürünler bölgede bulunanların tamamını kapsamasa da genel olarak tüm nahiyelerde yetiştirilmektedir. Verilere göre genelde eyalet çapında alınan rüsumatlar; resm-i çift, bennak, mücerred, caba, değirmen, gelin-gerdek, tapu-yi zemin, adet-i ağnam, adet-i deştbanı; bağ-bahçe ve öşürler; buğday, arpa, darı, burçak, Hint yağı tanesi, susam, pamuk, tömbeki, nohut-mercimek, çeltik, yonca-bostan ve kovandır. Biz de tablolarda bunları nahiye geliri diye ele alacağız. Bu bölümde nahiye gelirini şehirler ve kırsal kesimlerde rüsum, zirai ürünler, sınaî ürünler ve bağcılık⁴⁸⁰ olarak 4 başlık altında toplayarak değerlendirmeye çalışacağız.

⁴⁷⁸ BOA. *İE. DA*, 3018, 0761; BOA, *MD*, 136, Evail-i Cemaziyelevvel 1142 (22 Kasım-1 Aralık 1729), s. 9, hkm. 41.

⁴⁷⁹ Gav Dane ve Sengek: Bakla türünden bir bitki, Arapça ona Keresne denir ve tanesine gav dane derler, Azerbaycan'da Kürüşne ve Türkiye'de burçak olarak tanınır. Sengek: bir çeşit tahıldır, siyah renkli ve küçüktür bazen ona Seng de denir.

⁴⁸⁰ Söz konusu olan tahrir defterlerinde bağcılıkla ilgili bkz Akihiko Yamaguchi, "A Note On Fruit Cultivation In The Early Eighteenth-Century Hamadan Province", *Eurasian Studies*, I-II, (2006), s. 377-392.

3. 2. 1. Sîmîn-rûd Nahiyesi

Eyalet Merkezi Hemedan Şehri

Hemedan Eyaleti'nde tahıl ürünlerine uygulanan ölçü birimi harvar (خروار)⁴⁸¹ dır. Harvarla ölçülen bu ürünlerin değerinin nasıl tespit edildiği belli değildir. Safevilerin sonlarına doğru Şah Sultan Hüseyin döneminde memlekette kullanılan para birimi Abbasidir. Bu konu Osmanlı belgelerinden de anlaşılmaktadır. Vezir Ahmed Paşa'ya gönderilen bir emirde, halkın elinde bulunan Abbasilerden ayarları tam olanların toplanarak Acem nakışlarının silinmesi için Tebriz, Tiflis ve Revan darphanelerine gönderilmesi ve Sultani sikkesine çevrilmesi istenmiştir. Fermanda tam ayarlı Sultanilerin her birinin 16 Para, yarısının 8 Para, çeyreğinin de 4 Para olarak fiyatlandırıldığı yazılmıştır. Yeni sikkenin halk arasında Abbasi adıyla anılması da kesin emirlerle yasaklanmıştır⁴⁸². Ayrıca, Hemedan muharriri Fehim Mustafa'ya gönderilen hükümde yazılan bir cümleden – "60 sağ akçeye rayiç olan birer Abbasi" – tam ayarda olan 60 akçenin, bir Abbasi ile eşit değerde olduğu anlaşılmaktadır⁴⁸³. Fakat verilere baktığımızda; bizim için esas olan, ürünlerin altında yazılan miktar ve bunlardan alınan vergilerdir. Zira şehrin toplam geliri hesaplanırken, Âdet-i Ağnam'da 800 sayısı kaydedilmiştir. Buradan alınan vergi miktarı 1600 akçe olduğuna göre her bir küçük baş hayvandan 2 akçe alınmıştır. Bu bilgilerden ve baş muhasebeye yazılan hükümden yola çıkılarak, alınan vergilerin akçe olarak hesaplandığı ve eyalet genelinde ürünlerden alınan vergi miktarında hiçbir değişiklik olmadığı görülmektedir.

Hemedan şehrine gelince; I. Bölümde de ifade edildiği gibi Nefs-i Şehr eskiden kale değildir. Şehrin sınırlarında çiftlikler ve mezzalar bulunmaktaydı. Hisar çevrildikten sonra, çiftliklerin bir kısmı şehrin içinde, bir kısmı da dışarıda kalmıştır. Sınır dışında kalan çiftlikler mezra statüsüne geçmişler ve sakinleri buldukları yerde hayatlarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Kapıların içeri veya dışarı sınırlarında

⁴⁸¹ Harvar, bir yük hayvanının kaldırabileceği yüke denilir. Miktar olarak 100 Tebriz batmanı sayılır, bu da günümüzde yaklaşık 300 kg ağırlığında olmaktadır. Kadı Ahmed b. Şerefeddin el-Hüseyin el-Hüseyinî, *Hülasetü't-Tevarih*, (neşr. İhsan İşrakî), Tahran 1383, c. I, h.ş, s. 326; Walther Hinz, *İslam'da Ölçü Sistemleri*, (çev. Acar Sevim), İstanbul 1990, s. 17.

⁴⁸² BOA. MD,135, Evahir-i Sefer 1142 (14-24 Eylül 1729), s. 447, hkm. 1613.

⁴⁸³ BOA. MD,133, Evahir-i Muharrem 1138 (28 Eylül- 8 Ekim 1725), s. 120, hkm . 448.

bulunan değirmen ve mezzalar, kapı adıyla geçen birer mukataa sayılarak gelirleri şehirle birlikte hesaplanmıştır. Şehir içinde bulunan değirmenler şunlardır:

Tablo 1-a

Şehir İçindeki Değirmenler		
Mahalle Adı-Değirmen Adı	Dar Tasarruf	
1	Şalbafan	Saru Han ve ? -Ortaklaşa
2	Şehriyari –Seyyidan	Saru Han ve Sencer Zımmi
3	Nazar Beg	İbrahim Ağa-i Gönüllüyan, Nami Serka-Ortaklaşa
4	Meşer-Güzer	Murad Zımmi,Abram Zımmi -Ortaklaşa
5	Güzer	El-Hac İbrahim Ser Eşkinciyan
6	Pehlivan İnyet	Elvend ve Murad Zımmi-Ortaklaşa
7	Ak Ambar-Sebzevar	Kardaş ve Murad Zımmi-Ortaklaşa
8	Kulanec-Kulanec	Yakup ve Abram Zımmi -Ortaklaşa
9	Kulanec	Süleyman Ağa-i A'zeban-i Hemedan
10	Tenure- Durud-âbâd	Elvend ve Ağa Bey Zımmi -Ortaklaşa
11	Durudâbâd	Hasan Ağa Dardar-i Kale-i Hemedan
12	Bahşali-Durud-âbâd	Asker ve Allahverdi-Ortaklaşa
13	Durud-âbâd	Safi ve Allahverdi-Ortaklaşa
14	Gün-bed	Hac Hüseyin ve Elved-Ortaklaşa
15	Gazaran	Ali Efendi Mukabele-i Hemedan
16	Muhtaran-2 değirmen	Kardaş ve Murad Zımmi-Ortaklaşa
Toplam		17 Değirmen

Kale içersinde bulunan bu değirmenlerin suyu, Dere Murad Bey'den akan Durud-âbâd nehrinden alınmaktadır. Bunların su kullanma hakları eskiden de olduğu gibi bahar mevsiminin sonunda başlayarak 6 ay sürdüğü, eski adetler üzere Defter-i Hakanî'ye kaydedilmiştir⁴⁸⁴. Hemedan'ın fethinden sonra 1724 senesinde kalede bulunan dükkan, hamam ve değirmenler Ahmed Paşa'nın emriyle temessük (tapulu) olarak şahıslara devredilmiştir. Bunların birbirinden farklı olması nedeniyle bu konuya temas etmenin münasip olacağı kanaatindeyiz. Şalbafan Mahallesi'ndeki Hacı Tahir ve Nazar Beg Mahallesi'ndeki Mirza Salih değirmeni Hemedan Sağ Kol Ağası İbrahim'e 200 Zolta kuruşuna verilmiştir⁴⁸⁵. Kale içersinde bulunan Güzer Mahallesi'ndeki Şehriyar değirmeni, 315 Zolta ile zümre yeniçerilerden Mehmet Paşa ve Yusuf Paşa'ya

⁴⁸⁴ Tezin bu bölümünde Hemedan Eyaleti ekonomisi hakkında bilgi verilmiştir. Eyaletin ekonomi yapısıyla ilgili yapılan değerlendirmelerde Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde kayıtlı 907, 906 numaralı *Tapu Tahrir* Defterleri kullanılmıştır. Bu nedenle dipnot tekrarı kaçınmak amacıyla ilgili defterler dipnotta kullanılmayacaktır.

⁴⁸⁵ BOA. *D.BŞM.d.01540, A, 29 Safer 1137 (17 Kasım 1724), s. 2.*

verilmiştir⁴⁸⁶. Güzer Üstü Mahallesi'ndeki Çırağ Ali değirmeni 175 Zoltaya İbrahim Paşa adında birine verilmiştir⁴⁸⁷. Pehlivan Mahallesi'nde bulunan Hacı Bahşali değirmeni 200 Zoltayla Sekbanların odabaşısı Hasan'a verilmiştir⁴⁸⁸. Kulanec Mahallesi'ndeki Muzaffer Acem değirmeni 300 Zoltaya top arabacı başı Salih Ağa'ya, Mehmed-ali ve Hacı Zeynelabidin'in 6 ay çalışan değirmeni 115 Zoltaya Hemedan kalesi A'zeban Ağası Süleyman Ağa'ya ve Azim Habbaz değirmeni ise 115 Zoltaya çavuşlar kethüdası İbrahim Ağa'ya verilmiştir⁴⁸⁹. Kale içindeki Tenure değirmeni 200 Zolta ile Mustafa Ağa'ya⁴⁹⁰ ve Gazaran Çeşme Mahallesi'ndeki Hacı Ali Abdülgafur değirmeni 70 Zolta ile Hemedan kalesi mukabelecisi olan Ali Efendi'ye verilmiştir⁴⁹¹. Muhtaran kapısındaki Manaf ve Necef Kara Gözlu değirmeni 290 Zolta ile İbrahim, Murad, Elvend, Kardaş ve 15 zımmi'ye verilmiştir⁴⁹². Kale dışında bulunan Maniya değirmeni 100 Zolta ile zümre-i Azebandan Süleyman Ağa'ya⁴⁹³ ve Bute Pazar kapısı dışındaki Hacı Rıza değirmeni de 100 Zoltaya mukabeleci Ali Efendi'ye verilmiştir⁴⁹⁴. Dükkanlara gelince; 27 dükkan üzerinde de 23 harabe ve mamur hücre (yazıhane) 1500 Zoltaya Hemedan Sağ Kol Ağası İbarhim Ağa'ya⁴⁹⁵, Kulanec Mahallesi'ndeki 4 harap ve mamur Seyyid Hüseyin, Seyyid Kasım dükkanları 82 Zolta üzerinden Ali Efendi'ye ve Gazaran Çeşme Mahallesi'ndeki kaleye bitişik olan 21.5 dönüm Hacı Bey zemini cereyan eden sularla birlikte 100 Zolta mukabeleci Ali Efendi'ye⁴⁹⁶, Muhtaran kapısında bulunan tarla ve iki kıta bağ ve bağa bitişik olan Kavak ağaçları tahminen 50 dönüm yer ve akan sularla birlikte 105 Zoltaya Molla Ömer adında birisine⁴⁹⁷, Hemedan karyelerinden Maran adlı köyde Şeker Bey bağları olarak anılan 4 bağ 5 mezra 1 çalışmayan değirmen 120 Zolta üzerinden zümre yeniçerilerden Ömer Paşa'ya

⁴⁸⁶ BOA. *D.BŞM.d,01540, A,13* Recep 1137 (28 Mart 1725), s. 2.

⁴⁸⁷ BOA. *D.BŞM.d,01540, A, 3* Şevval 1137(15 Haziran 1725), s. 3.

⁴⁸⁸ BOA. *D.BŞM.d,01540, A, 26* Şaban 1137(10 Mayıs 1725), s. 3.

⁴⁸⁹ BOA. *D.BŞM.d,01540, A, 28* Şaban 1137(12 Mayıs 1725), s. 3

⁴⁹⁰ BOA. *D.BŞM.d,01540, A, 7* Şevval 1137(19 Haziran 1725), s. 5.

⁴⁹¹ BOA. *D.BŞM.d,01540, A,12* Şevval 1137(24 Haziran 1725), s. 2.

⁴⁹² BOA. *D.BŞM.d,01540, A, 3* Şevval 1137(15 Haziran 1725), s. 5.

⁴⁹³ BOA. *D.BŞM.d,01540, A, 20* Şevval 1137(4 Nisan 1725), s. 3.

⁴⁹⁴ BOA. *D.BŞM.d,01540, A,13* Şevval 1137(25 Haziran 1725), s. 2.

⁴⁹⁵ BOA. *D.BŞM.d,01540, A, 6* Şaban 1137(20 Nisan 1725), s. 1.

⁴⁹⁶ BOA. *D.BŞM.d,01540, A, 12* Şevval 1137(24 Haziran 1725), s. 2.

⁴⁹⁷ BOA. *D.BŞM.d,01540, A,13* Şevval 1137 (25 Haziran 1725), s. 23.

verilmiştir⁴⁹⁸. Yahudiler mahallesinde Yahudi hamamı diye bilinen hamam 650 Zolta ile Mehmed Ağa'ya verilmiştir⁴⁹⁹.

Hemedan şehrinin, Mecd-âbâd, Şurin, Esed, Durud-âbâd, Muhtaran, Bune bazar diye 6 giriş kapısı bulunmaktadır. Bu kapılara Arapçadan alınan Bab denirdi. Yukarıda da geçtiği gibi kapıların iç ve dış sınırlarına yakın olan yerler "mukataa-i bab" olarak kayıtlara geçmiştir. Biz de şehrin gelirinin daha düzenli ve anlaşılır şekilde olmasını sağlamak için her kapıya ait olan mukataaları bir yerde toplayarak o kapının adı altında değerlendirmeyi uygun gördük. Bab-i Lağım diye anılan Mecdâbâd'a ait içeride ve dışarıda bulunan yerlerin miktarı 30 çifttir. Bunlardan 3 kıta bağ 10 dönüm büyüklüğünde şehrin Gehvara mahallesinde mübayaa, hüccet ve temessük yoluyla Hemedan mukabelecisi Ali Efendi'nin elindedir. Aynı yerde bir dönüm olarak 1 kıta bağ Molla Mustafa yedindedir. Şehirin mezarlık yakınlarında bulunan bir buçuk dönüm tarım arazisi Ali Efendi'nin tasarrufunda bulunmaktadır. Bu araziler eskiden beri Dobare denilen nehrin suyu ile ayrı ayrı sulanırlardı. Bunların dışında 60 dönüm bağ-bahçe de Mecd-âbâd kapısında vardır. Adı geçen kapının hayvan ve otlak mukataaları eskiden ne miktarda ise aynı şekilde 2.250 olarak yük hayvanlarından senede bir kez alınmış. Isfahan Babı adıyla anılan Şurin kapısında, 9 çift olarak Körce diye meşhur olan Hisar-i Bahş-ali mezrası bulunmaktadır. İçeride ve dışarıda olan bağ ve bahçelerin miktarı 32 dönümdür. Isfahan Babı'nın hayvan ve otlak mukataası 1.200 akçe olarak kaydedilmiştir. Bab-i Hane Paşa diye meşhur olan Esed kapısının sınırlarında Hisar-i Fethi Bey mezrası, Hisar-i Kadı, Hisar-i Ser Şir ve Cevaniye mezrası (2 çift ve 10 dönüm bağ) toplam 19 çift yer bulunur. Ayrıca 520 dönüm bağ ve bahçe kapı sınırında ve adı geçen mezraların etrafında vardır. Bu kapının hayvan ve otlak mukataası 3.500 akçe hesaplanmıştır. Kale dışında Esed ve Durud-âbâd kapıları arasında 6 çalışmayan (harap) değirmen mevcuttur. Durud-âbâd kapısı kapalı durumdadır ve sınırlarında 20 çift yer mevcuttur. Adı geçen kapının bağ ve bahçesine gelince 598 dönüm mamur bağı ve 140 dönüm harap bağı varmış. Muhtaran kapısının sınırlarında Keşke-i Muhtaran, Dere-i Şah Pesend (10 çift) ve Şatır Ali Deresi (3 çift) mezraları toplam 53 çift yerdir. 30 dönüm Dadak bağı, 463 dönüm mamur ve 52 dönüm harap bağ Süleyman Ağa-i

⁴⁹⁸ BOA. *D.BŞM.d,01540, A,13 Şevval 1137 (25 Haziran 1725)*, s. 5.

⁴⁹⁹ BOA. *D.BŞM.d,01540, A, 21 Şevval 1137 (3 Temmuz 1725)*, s. 4.

Azeban tasarrufundadır. Kaleye yakın tarafta 4 değirmen bulunmakta, bunlardan biri çalışmaz durumda ve diğerlerinin suyu Şah Pesend nehrinden temin edilmektedir. Ayrıca Muhtaran kapısı sınırlarında 21 değirmen mevcuttur ve bunlardan sadece 2'si adı geçen nehrin suyu ile çalışmaktadır. Muhtaran kapısının hayvan ve otlak mukataası eskisi gibi 4.226 akçe ve yük ve binek hayvanlardan senede bir kez alınır. Bunlardan Mezra-i Zemin-i Bağ-i Şahi 1 çift ve Hisar-i Menuçih 6 çift artı Ali Han Bey Hisarı 10 dönüm bağ ve 3 değirmen Muhtaran mukataasına dâhil değildir. Bune bazar kapısının diğer adı Bab-ı İbrahim Paşa olarak geçmektedir. Kapı sınırlarında 30 dönüm bağ-bahçe ve 4 çift Baba Tahir zemini bulunmaktaydı. Ayrıca kale içinde eskiden Hane yerleri olan 21.5 dönüm bostan yeri, Hemedan mukabelecisi Ali Efendinin elindeydi. Buranın hayvan ve otlak mukataası eskisi gibi 1.200 akçe belirlenmiştir. Bu kapıda da Kulan, Bağ-i Ali ve Şeyh Mehmedi mezraları 5 çift artı bağ ve yoncalık 30 dönüm mukataaya dâhil değildir.

Şehir sınırlarında bulunan arazi, bağ ve bahçelerin sulanması için mevcut olan sular, tarım mevsimi başladığında içeri ve dışarıdaki yerler arasında paylaşılmıştır. Dere-i Murad Bey'den cereyan eden nehir, bahar mevsiminde suların tarım arazilerine verilmesiyle 3 ay 12 gün boyunca 6 hisseye bölünmüştür. Bunun 4 hissesi sadece geceleri adı geçen zaman içerisinde Dere'den akarak şehirden geçer ve Mecd-âbâd kapısındaki arazileri sulardı. Nehir üzerinde olan değirmenler de bu sudan çalışırdı. Kalan 2 hisse de kale dışında ayrılarak Şurin kapısının arazilerini sulardı. Gündüzleri ise, bu nehrin suları ile 1 gün Durud-âbâd, 1 gün Esed kapısındaki araziler sulanırdı. Sene boyunca yaz günlerinin her Cuma gecesiyle Cuma günü nehrin 6 hissesi de tamamen şehre akardı. Bu süre bittikten sonra 9 hafta boyunca geceleri nehrin suyu Mecd-âbâd ile Şurin bağlarını, gündüzleri de 1 gün Esed ve 1 gün Durud-âbâd bağlarını sular ve yukarıda ki değirmenler de bu suyla çalışırdı. Bu şekilde sulama kış mevsimi gelinceye dek devam eder, kışın sadece şehir'e akardı.

Hemedan kalesinin tarım, hayvancılık ve bağcılıktan başka bazı senelik mukataaları da yüksek miktarda gelir getirirdi. Bu mukataalar sırasıyla şunlardır:

Tablo 1-b

Kalenin Diğer Mukataaları	
Gümrük ve resm-i kantar-ı Hemedan, Tûyserkan,Nihâvend,Burûcerd ve Rahdarlık-ı ⁵⁰⁰ Zencân ve Ebher	3.600.000
Debbağhane, Kasaphane,Sabunhane,Mumhane-i Nefs-i Hemedan	3.600.000
Kahve dövüp, satma Nefs-i Hemedan	24.000
Tömbeki yakılması Hemedan Livası ve Tûyserkan Kazası	164.000
Boyahane-i Nefs ve Kaza-i Hemedan , Isfend-âbâd, Esed-âbâd	84.000
Bac-ı Pazar-i at, eşek, inek Nefs-i Hemedan	15.000
Çarşı muhafızları Hemedan	14.400
Çarşı Tellalı Hemedan	6.000
Beytü'l-mâl-ı âmme-i hassa-ı Nefs ve Eyalet-i Hemedan	300.000
Bac-ı pa-yi Ağnam ve Aşiretlerin hayvanları Liva-i Hemedan	432.000
Aşiretlerin perakende gezen hayvanları	120.000
Toplam	8.359.400

Bölgede yetiştirilen ürünler buğday, arpa, darı, burçak-sengek, nohut-mercimektir. Kale ve diğer nahiyelerin toplam gelirinde, burçakla sengek, nohutla mercimek, yoncayla bostan birlikte kaydedilmiştir. Rüsüm kısmında gelin-gerdek bazı köylerde tapu-yi zeminle birlikte bazen de ayrı ayrı ya da bir nahiyeye rüsümünde hem ayrı olarak hem de bitişik şekilde yazılmıştır. Eğer sözü geçen resimler bir iki yerde olsaydı belki yanlışlık diyebilirdik fakat ekseri bölgelerde bu şekilde yazıldığına göre tablolarda biz de aynı şekilde bunları birlikte yazmak durumunda kaldık. Tabloya bakıldığında; eyalet gelirinin kaynağı cizye, mukataalar ve örfi vergiler olduğu açıkça görülmektedir. Grafikte de görüldüğü gibi şehir ekonomisinde ağırlık tahıl üretimi üzerindedir. Çünkü bu ürünler halkın ve hayvanlarının geçimi için zaruri ürünlerdir. Buğday ve arpanın üretimi aynı miktarda olduğundan dolayı alınan öşür miktarı 441 harvardır. Sadece buğday ve arpanın fiyatlarından kaynaklanan fark tüm nahiyelerde buğdayın öşür miktarının yüksek olmasına neden olmuştur. Kale arazilerinde üretilen tüm zirai mahsuldan alınan öşür bedeli 389.700 akçedir. Tarım sulanabilir arazilerde olduğu için buradan alınan öşür 5'de bir olmalıdır. Sinaî ürünlerden pamuk, Hint yağı tanesi ve tömbeki nerdeyse tüm yerlerde üretilmekteydi. Dokumacılıkta kullanılan ürünlerden biri de pamuk olduğu için aşağı yukarı her yerde yetiştirilmektedir. Eskiden

⁵⁰⁰ Hemedan muhafızına ve mollasına gönderilen bir hükümde Acem kanunlarına göre alınan Rahdarlık alınması iptal edilmiştir. BOA. *M.D,135*, s.117, hkm. 457.

Şehir ve köylerde geceleri aydınlatmak için bitkilerden elde edilen yağlardan yararlanılırdı. Söz konusu olan dönemde de, Hint yağı tanesi çok az miktarda bitki tedavisinde ve azami kısmı geceleri aydınlatmak için lambalarda kullanılırdı. Bu nedenle de tarım ürünlerinin arasında yer almaktadır. Sınaî ürünlerden alınan değer de 9.330 akçedir. Kalenin içeri ve dışarısında mevcut olan bağlar verilere göre 1.902 dönümdür. Bağ-bahçeden alınan resm, yukarıda sözü geçen fermanda her dönümden 60 akçe olarak yazılmıştır. Fakat burada ve başka yerlerde alınan akçeler bölgeye göre değişmiştir. Hemedan kalesinde bulunan 1.902 dönüm bağdan alınan vergi 57.060 akçe değerindedir. Kalede zirai ve sınaî ürünler dışında başka gelirler de bulunmaktadır. Tabloda da görüldüğü gibi bu gelirlerin tümü rüsum adı altında toplanarak bedeli 57.443 akçe olmuştur. Kalede yaşayan gayrimüslimlerden alınan cizye ile ilgili anlatmalıyız ki Hemedan seraskeri Vezir Ahmed Paşa'ya gönderilen emirde zımmi reaya'ya dağıtmak için 15.000 evlik evrakın irsal olunması belirtilmiştir. Bu hükümde her bir kağıttan 100 Para alınması istenmiştir⁵⁰¹. 1729 senesinde Hemedan muhafızı Abdurrahman Paşa'ya gönderilen emirde ehli-i zimmetin cizye miktarı 2.5 Rumi kuruş olarak belirlenmiştir⁵⁰². Verilere göre cizye'ye tabi olan 131 Yahudi, 207 Hıristiyan mükellef bulunmaktadır. Başka bir belgede Hemedan'da yaşayan Yahudi ve Hıristiyanların adı, baba adı ve hangi mahallede yaşadıkları kaydedilmiş ve bu belgede 93 Yahudi ve 62 Hıristiyan yazılmıştır. Bu belge Bağdat kadısı Mehmed ve Hemedan kadısı Ubeydullah tarafından mühürlenmiştir. Kalede öşür, rüsum ve bağ-bahçeden elde edilen gelir 549.533 akçedir. Bu gelire yukarıda sözü geçen mukataalardan alınan 8.359.400 akçe dâhil değildir.

Tablo 1-c

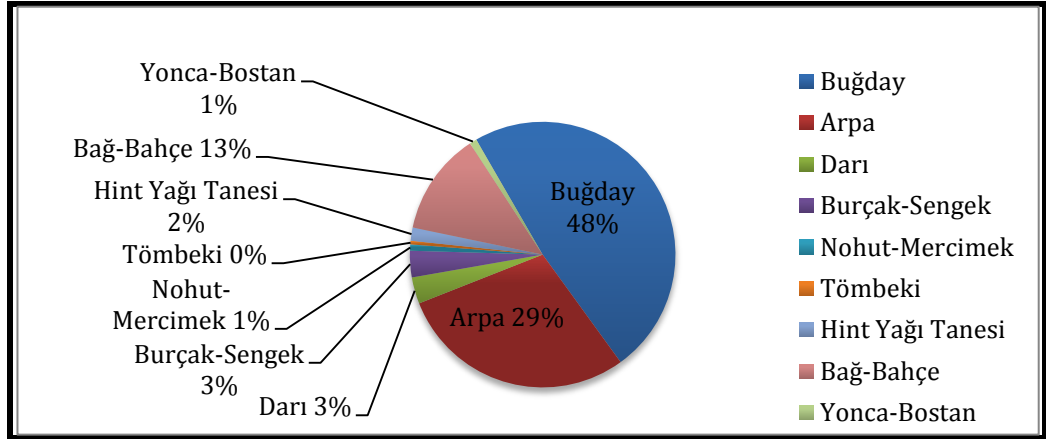
Nefs-i Şehr-i Hemedan'nın Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		7.350
Bennak (şehir dışında)		730
Mücerred (şehir dışında)		72
İspence		8.700
Adet-i Ağnam fi 2	800	1.600
Değirmenler		8.700

⁵⁰¹ BOA. MAD, 9911,15 Rebiülahir 1137 (1 Ocak 1725), s. 46.

⁵⁰² BOA. İE.DA, 4 Camaziyelevvel 1142 (25 Kasım 1729), 2337; BOA. C.MA, 9484'de sadece 2.5 Kuruş yazılmaktadır.

Adet-i Deştbanî		3.000
Gelin –Gerdek		6.876
Tapu-i Zemin		4.039
Mevaşi-Meralar (şehir kapılarında)		12.376
Niyabet ⁵⁰³		40.000
Zirai Ürünler		
Buğday	441 H	220.500
Arpa	441 H	132.300
Darı	147 H	14.700
Burçak-Sengek	147 H	14.700
Nohut-Mercimek		3.500
Yonca-Bostan		4.000
Sınai Ürünler		
Pamuk		
Tömbeki		2.000
Hint Yağı Tanesi(کرچک)		7.330
Bağcılık		
Bağ-Bahçe(şehir içinde)	1.902 dönüm	57.060
Toplam		549.533

Grafik 1:Hemedan Tarım Ürünleri

Nahiyede, Nefs-i Kale-i Hemedan hariç diğer yerleşim birimlerinde buğday, arpa, darı, burçak, nohut-mercimek, pamuk, tömbeki, Hint yağı tanesi aşağı yukarı tüm köylerde yetiştirilmektedir. Nahiyeye genelinde ekimi yapılan tahıllar arasında ilk sırada buğday ve arpa yer almaktadır. Bağ-bahçenin yüksek miktarda olması, bölgede su sıkıntısının bulunmadığını ve tarım arazilerinin sulanabilir olduğunu göstermektedir. Sulanabilir arazilerden beşte bir alındığına göre; buğdaydan alınan oşür miktarı mahsulün beşte biridir. Kale dışında Siminrūd Nahiyesi'nde aynı miktarda yetiştirilen

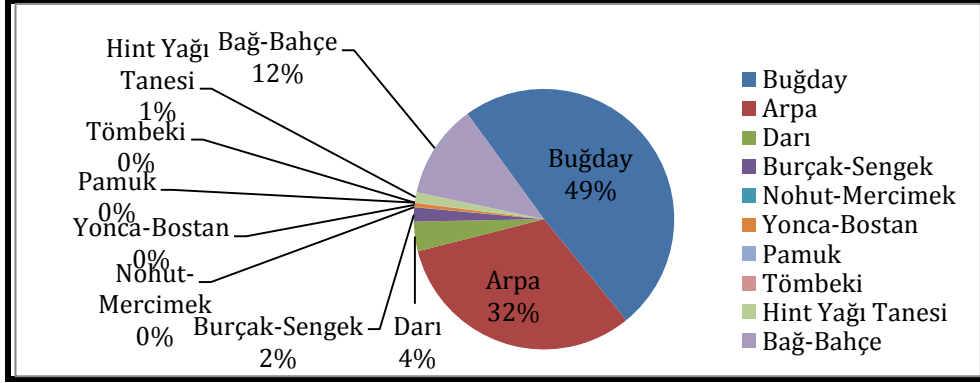
⁵⁰³ Bu vergi defterde Niyabet cürm-ı cinayet, bad-ı hava, mal-ı mefkûd, kaçkun, kul ve cariyeye, abd-ı abik şeklinde yazılmıştır tabloda yer olmaması ve görüntünün hoş olmaması nedeniyle kısaltarak sadece 'Niyabet' sözünü yazmaya karar verdik.

buğday ve arpadan 1.065, darıdan 308, burçak-sengekten 147 harvar öşür alınmıştır. Tabloda da görüldüğü gibi nahiye köylerinden alınan öşür bedeli 843.591 akçedir. Bölgede yetiştirilen pamuk, Hint yağı tanesi ve tömbekiden gelen gelir 12.847 akçedir. Nahiyenin kalabalık olmasına rağmen pamuk ve tömbeki sadece bir karyede yetiştirildiğinden dolayı gelirleri az olmuştur. Bölgede toplam 3.014 dönüm bağ-bahçe mevcut olup, 113.070 akçe gelir elde edilmiştir. La'lcin karyesinde 15 tane çömlekçilik fırını bulunmakta, buradan alınan resm diğer rüsumla birlikte 158.432 akçe nahiye ekonomisine katkıda bulunmuştur. Vergilerden alınan toplam gelir 1.127.940 akçedir. Ancak defterlerde bazı karyeler hâli olmasına rağmen kaydedilirken bunlara da gelir yazılmıştır. Bu sebepten dolayı nahiye genelinde tüm köylerin vergisini hesaplırsak 1.191.963 akçe olduğu görülür.

Tablo 1-d

Sîmîn-rûd Nahiyesi'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		32.630
Bennak		19.240
Mücerred		3.132
Caba		36
Adet-i Ağnam		14.230
Adet-i Deştbanı		8.908
Değirmen		4.440
Kovan		660
Gelin-gerdek		7.079
Tapu-yi Zemin		10.097
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		1.820
Niyabet		49.560
Fırın-i Çömlekçi		3.600
Boya hane		3.000
Zirai Ürünler		
Buğday	1.065 H	475.800
Arpa	1.065 H	309.200
Darı	308 H	35.600
Burçak-Sengek	147 H	17.050
Nohut-Mercimek		283
Yonca-bostan		4.913
Sınai Ürünler		
Pamuk		240
Tömbeki		320
Hint yağı tanesi		12.287
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	3.014 dönüm	113.070
Toplam	-	1.127.940

Grafik 1-a: Sîmîn-rûd Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

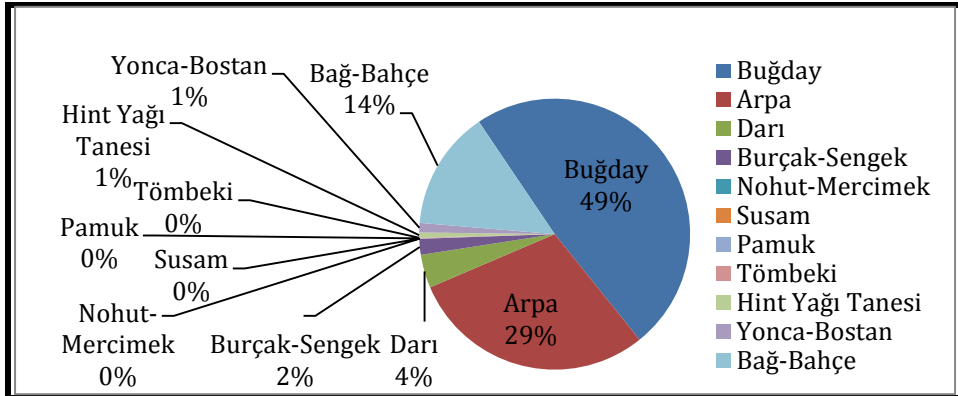

3. 2. 2. Kûh-paye Nahiyesi

Kûh-paye Nahiyesi'nde yetiştirilen tahıl ürünleri buğday, arpa, darı, burçak-Sengek, nohut-mercimektir. Elde edilen öşür açısından nahiyede yetiştirilen tahıl ürünleri sırayla buğday, arpa, darı, burçak-sengek, nohut-mercimektir. Yonca, bostan ve susamdan alınan değerleri de yukarıda saydığımız ürünlere ilave edersek nahiyeden alınan öşür miktarı 414.929 akçe olur. Sınaî ürünlerden Hint yağı tanesi, tömbeki ve pamuktur. Bunlardan elde edilen bedel de 3.483 akçedir. Gelir kaynaklarından diğeri de baĝ-bahçedir. Bölgede 2.606 dönüm baĝ-bahçeden elde edilen gelirin miktarı 69.408 akçedir. Mihrin-âbâd, Emir-âbâd, Ağca Kehriz karyelerinde sırasıyla 60, 50, 15 dönüm miktarında harap baĝ bulunmaktadır. Ayrıca Sengistan-i Ulyâ karyesinin tarım ürünleri yetiştirmek için yerleri yoktur. Sadece baĝ ve bahçeleri bulunmaktadır. Bundan dolayı, karyenin toplam gelirinde tahıl ürünü bulunmamaktadır. Nahiye gelirine tüm rüsumdan elde edilen gelir 101.822 akçe olmuştur. Zirai ve sınaî ürünlerden baĝ-bahçe ve rüsumdan gelen tüm gelir miktarı 589.642 akçe olmaktadır ancak daha önce de ifade edildiği gibi bu nahiyede de boşalmış köyler nedeniyle toplam yıllık gelir miktarı 693.735 akçe olmuştur.

Tablo 2

Kûh-paye Nahiyesi'nin Vergileri		
Rûsum	Miktar	Hâsıl
Çift		29.500
Bennak		11.598
Mücerred		2.048
Caba		177
Kovan		842
Adet-i Ağnam		4.019
Adet-i Deştbanı		5.850
Kireç Taşı		6.000
Değirmen		4.320
Gelin-gerdek		4.072
Tapu-yi Zemin		10.992
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		445
Niyabet		22.319
Zirai Ürünler		
Buğday	582 H	237.400
Arpa	585 H	143.200
Darı	194 H	19.400
Burçak-Sengek	94 H	9.230
Nohut-Mercimek		27
Susam		148
Yonca		3.556
Bostan		433
Yonca-bostan		1.535
Sinaî Ürünler		
Pamuk		220
Tömbeki		328
Hint yağı tanesi		2.935
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	2.606 dönüm	69.408
Toplam		589.642

Grafik 2: Kûh-paye Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

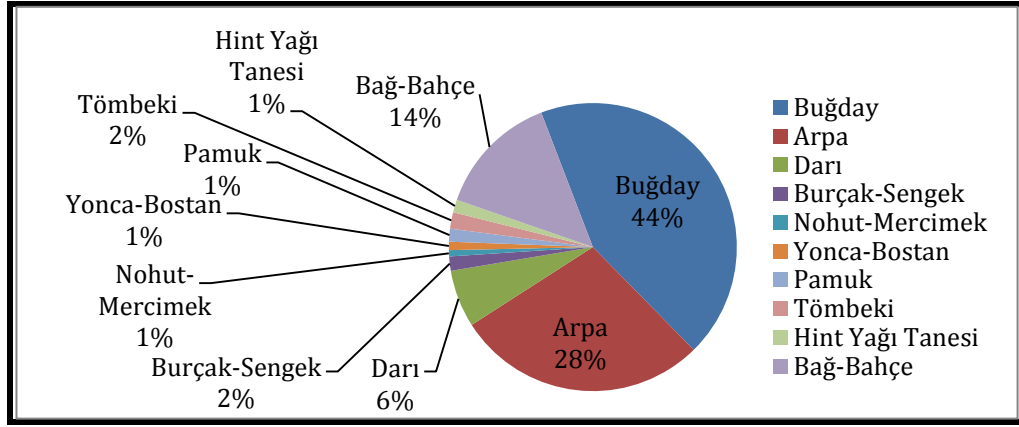
3. 2. 3. Feravar Nahiyesi

Nahiyede yetiştirilen tahıl ürünleri aşağı yukarı diğer nahiyelerde olduğu gibi buğday, arpa, darı, burçak, nohut-mercimektir. Nahiyede yetiştirilen buğday ve arpadan 645 harvar öşür alınmaktadır. Tahıllar arasında üçüncü sırada darı gelmektedir. Darı tarımından elde edilen öşür 226 harvar, burçak-sengekten 200 harvar öşür alınmıştır. Zirai ürünlerden elde edilen gelirin toplamı 424.045 akçedir. Sınaî ürünlerde ise tömbeki ilk sırada yer alırken, pamuk ve Hint yağı tanesi onu takip etmektedir. Bu ürünlerden alınan öşür miktarı 35.038 akçe olmuştur. Bölgede 3.390 dönüm bağ-bahçe bulunmakta ve bunlardan gelen gelirin değeri 102.700 akçedir. Nahiyenin diğer gelir kaynağı olan rüsumdan 53.684 akçe alınmıştır. Genelde toplam gelir 615.467 akçedir. Ancak terk edilmiş köylerin gelirini de buna ilave edersek 745.168 akçe olur.

Tablo 3

Feravar Nahiyesi'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		12.120
Bennak		11.464
Mücerred		3.296
Caba		552
Adet-i Ağnam		7.329
Adet-i Deştbanı		5.836
Değirmen		1.032
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		5.469
Niyabet		16.886
Zirai Ürünler		
Buğday	645H	322.500
Arpa	645 H	209.700
Darı	226 H	47.800
Burçak-Sengek	200 H	11.900
Nohut-Mercimek		5.202
Yonca-bostan		6.943
Sınaî Ürünler		
Pamuk		10.738
Tömbeki		13.700
Hint yağı tanesi		10.600
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	3.390 dönüm	102.700
Toplam		615467

Grafik 3: Feraver Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

3. 2. 4. Mamaşa-rûd Nahiyesi

Mamaşa-rûd Nahiyesi'nde yetiştirilen tahıl ürünleri buğday, arpa, darı, burçak-sengek, nohut-mercimek ve susamdır. Nahiye genelinde ekimi yapılan tahıllar arasında ilk sırayı buğday ve arpa almaktadır. Aynı miktarda üretilen bu iki tahıldan 249 harvar öşür alınmıştır. Bunları müteakip darının öşrü 68 ve burçak-sengek'in öşrü 90 harvardır. Böylece zirai ürünlerden alınan öşürlerin maddi değeri 217.145 akçe olmaktadır. Sınâî ürünlerde gelir açısından baktığımızda tömbeki ilk sırada, pamuk ikinci ve Hint yağı tanesi üçüncü sırada bulunmaktadır. Bu ürünlerden elde edilen gelir 10.581 akçedir. Bölgede bulunan 1.110 dönüm bağ-bahçe de 33.300 akçe gelir kazandırmaktadır. Nahiye genelinde rüsumdan gelen hasıl 29.890 akçe olmuştur. Bağcılık, rüsum, sınâî ve zirai ürünlerinden toplanan nahiyenin tüm geliri 290.916 akçedir. Fakat benzer bölgelerde de olduğu gibi boşalmış köylere yazılan hasıl da buna eklendiğinde 292.100 akçeyi bulmaktadır.

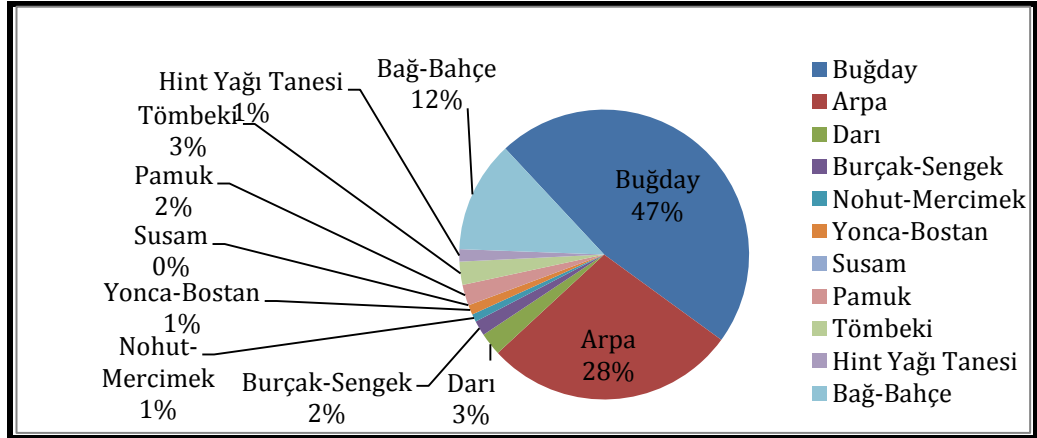
Tablo 4

Mamaşa-rûd Nahiyesi'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		4.150
Bennak		4.354
Mücerred		1.181
Caba		72
Adet-i Ağnam		2.567
Adet-i Deştbanı		2.633
Değirmen		4.680

Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		3.466
Niyabet		6.581
Kovan		105
Ceviz		101
Zirai Ürünler		
Buğday	249 H	125.500
Arpa	249 H	75.100
Darı	68 H	6.800
Burçak-Sengek	90 H	4.500
Nohut-Mercimek		2.325
Yonca-bostan		2.900
Susam		20
Sınai Ürünler		
Pamuk		6.202
Tömbeki		6.915
Hint yağı tanesi		3.684
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	1.110 dönüm	33.300
Toplam		290.916

Grafik 4: Mamaşa-rûd Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

3. 2. 5. Eznard Nahiyesi

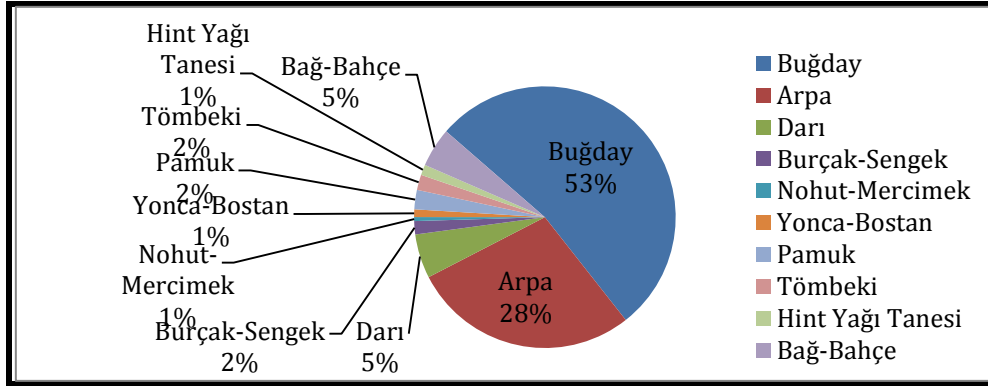
Eznard Nahiyesi'nde yetiştirilen tahıl ürünleri, buğday, arpa, darı, burçak-sengek ve nohut-mercimektir. Nahiyede buğday tarımı arpaya oranla daha fazla yapılmıştır. Buğdaydan alınan öşür miktarı 672 harvardır. Ardından 612 harvarla arpa, üçüncü sırada 201 harvar ile darı, dördüncü sırada 225 harvarla burçak-sengek, beşinci sırayı nohut-mercimek almaktadır. Zirai ürünlerin tümünden alınan öşür bedeli 410.383 akçe olmuştur. Sınaiide kullanılan pamuk, tömbeki ve Hint yağı tanesinden 35.528 akçe gelir elde edilmiştir. Bölgede 1.030 dönüm olan bağ-bahçenin 30.900 akçe geliri olmuştur.

Nahiye ekonomisine 40.239 akçe de rüsumlardan alınan maddi değer katkıda bulunmuştur. Bölge genelinde zirai, sınaî, rüsum ve bağlardan alınan vergi miktarı 517.050 akçedir ancak daha önce de ifade edildiği gibi terk edilen köylere yazılan gelir de eklenirse nahiyenin toplam hâsılı 588.471 akçe değerinde olur.

Tablo 5

Eznard Nahiyesi'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		11.200
Bennak		6.510
Mücerred		1.056
Caba		252
Adet-i Ağnam		3.717
Adet-i Deştbanı		3.682
Değirmen		1.107
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		3.735
Niyabet		8.980
Zirai Ürünler		
Buğday	672H	337.500
Arpa	612H	178.500
Darı	201 H	34.800
Burçak-Sengek	225H	10.450
Nohut-Mercimek		3.121
Yonca-bostan		6.012
Sınaî Ürünler		
Pamuk		15.248
Tömbeki		12.040
Hint yağı tanesi		8.240
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	1.030 dönüm	30.900

Grafik 5: Eznard Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

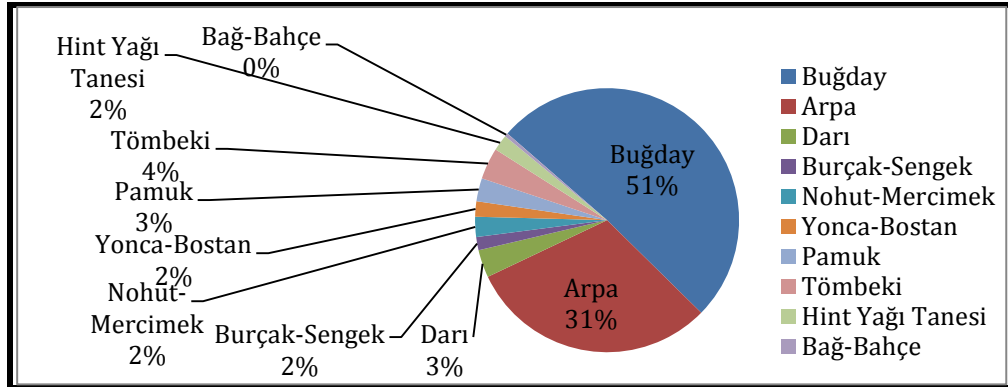
3. 2. 6. Serd-rûd Nahiyesi

Serd-rûd Nahiyesi'nin sadece 3 karyesinde ürünlerden öşür alınmıştır. Diğer köyler hâli olduğundan gallât⁵⁰⁴, otlak ve kışlaklardan az miktarda hâsıl alınmıştır. Nahiyede yetiştirilen tahıl ürünleri, buğday, arpa, darı, burçak-sengek, nohut-mercimektir. Burada tahıl ürünlerinden elde edilen öşür miktarı buğday ve arpa için eşit ölçüdedir. Fakat bunların maddi değerleri birbiriyle farklıdır, bu da buğdayın fiyatının yüksek olmasından kaynaklanır. Buğday 36 harvar öşürle ilk sırada ve arpa aynı miktarda öşürle ikinci sırada yer almaktadır. Bunlara müteakip 12 harvarla darı ve 11 harvar ile burçak-sengek gelmektedir. Tabloda da görüldüğü gibi zirai ürünlerden alınan öşür bedeli 32.104 akçedir. Grafikte de görüldüğü gibi bu miktarın % 51'i buğdaya aittir. Sinaî'de kullanılan ürünlerde tömbeki başta, pamuk ikinci sırada ve Hint yağı tanesi üçüncü sırada yer almaktadır. Bu ürünlerden gelen gelir miktarı da 3.060 akçe olmuştur. Bölgede sadece Teran köyünde 5 dönüm bağ bulunmaktadır ve bunun da geliri 150 akçedir. Bunlara ilaveten rüsumdan da 2.545 akçe gelir elde edilmiştir. Vergilerden gelen nahiyenin tüm geliri 37.859 akçe olmasına rağmen daha önceden de sözü geçtiği gibi nahiyenin çoğu hâli köylerden oluştuğundan dolayı bunlara yazılan hâsılı da ilave edersek toplam gelir 146.680 akçedir.

⁵⁰⁴ Gallât: mahsuller ve zahireler anlamındadır.

Tablo 6

Serd-rûd Nahiyesi'nin Vergileri		
Rûsum	Miktar	Hâsıl
Çift		600
Bennak		474
Mücerred		12
Adet-i Ağnam		120
Adet-i Deştbanı		300
Değirmen		9
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		460
Niyabet		570
Zirai Ürünler		
Buğday	36 H	18.000
Arpa	36 H	10.800
Darı	12 H	1.200
Burçak-Sengek	11H	570
Nohut-Mercimek		870
Yonca-bostan		664
Sınaî Ürünler		
Pamuk		1.000
Tömbeki		1.365
Hint yağı tanesi		695
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	-	150
Toplam		37.859

Grafik 6: Serd-rûd Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri**3. 2. 7. Hemedan Nahiyesi**

Hemedan Nahiyesi'nin Kasıdlu, Mama-Süti, Gül Çeşme, Çörüm Kaya,? Geluce, Odun Bulak, Kurşaklu, Gül Depe, Ağaç Kışlak, Zağ, Evliya, Mihrab, Seyfi Han ve Kerem diye 14 kışlağı vardır. Adı geçen kışlaklar Kanlı Dağ'dadır ve Gumar aşiretinin

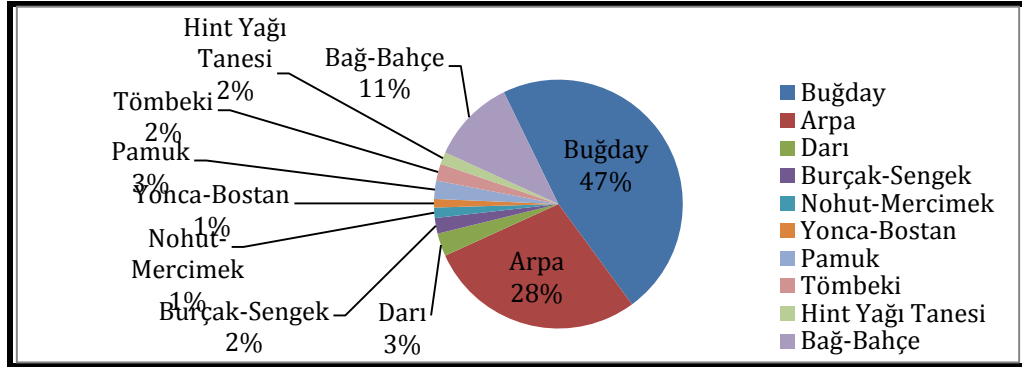
eski kışlağıdır. Fakat bu aşiret parçalandıktan sonra bu kışlaklar harap durumda kalmışlardır. Gumar cemaati, Bahtiyari aşiretinin kollarından biri olarak Kirmânşâh etrafında yaşamaktadırlar. Bu kışlaklardan elde edilen gelir 200 akçedir. Hemedan Nahiyesi'nde yetiştirilen tahıl ürünleri buğday, arpa, darı, burçak-sengek, nohut-mercimektir. Bu nahiyede de çoğu nahiyelerde olduğu gibi buğday ve arpa öşür olarak aynı miktarda yani 147 harvardır. Buğday ve arpadan sonra 45 harvarla darı üçüncü, 57 harvar ile burçak-sengek dördüncü ve nohut-mercimek beşinci sırada yer almaktadır. Tabloda adı geçen zirai ürünlerden 129.354 akçe vergi alınmıştır. Sınâî ürünlerde sırasıyla pamuk, tömbeki, Hint yağı tanesi gelerek bunlardan da 9.603 akçe gelir elde edilmiştir. Bölgedeki 570 dönüm bağ-bahçeden 17.100 akçe gelir, nahiyenin ekonomisine katkıda bulunulmuştur. Yukarıda adı geçen gelirlerin üzerine 38.432 akçe de tüm rüsumdan alınan bedeli ilave edersek nahiyeye geliri olarak 194.489 akçe değerinde bir rakam elde edilir. Ancak diğer nahiyelerde de olduğu gibi boşalmış köylere yazılan geliri de bu rakama eklediğimizde toplam gelir 221.513 akçe olarak ortaya çıkmaktadır.

Tablo 7

Hemedan Nahiyesi'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		2.450
Bennak		4.176
Mücerred		1.002
Caba		60
Adet-i Ağnam		1.726
Adet-i Deştbanı		2.260
Değirmen		1.620
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		2.576
Niyabet		3.346
Zirai Ürünler		
Buğday	147H	73.500
Arpa	147H	44.100
Darı	45 H	4.660
Burçak-Sengek	57H	3.164
Nohut-Mercimek		2.103
Yonca-bostan		1.717
Kovan		45
Ceviz		65
Sınâî Ürünler		
Pamuk		3.704
Tömbeki		3.431
Hint yağı tanesi		2.468

Bağcılık		
Bağ-Bahçe	570 dönüm	17.100
Toplam		194.489

Grafik 7: Hemedan Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

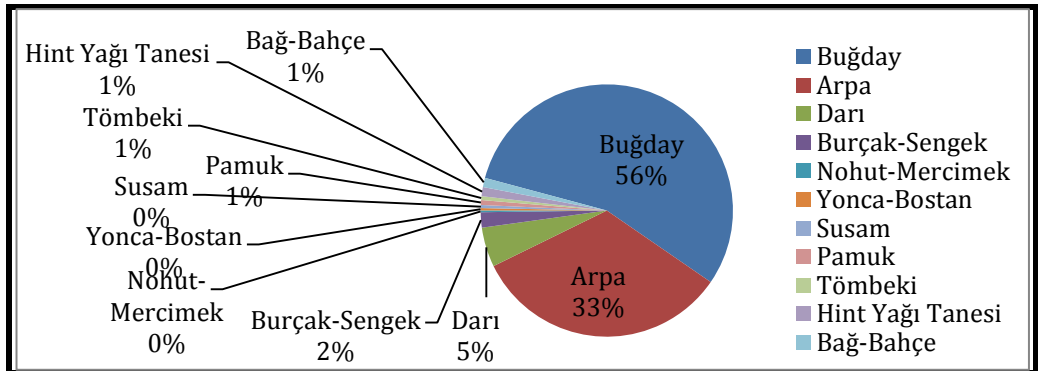

3. 2. 8. Isfend-âbâd Nahiyesi

Defter kayıtlarında bölgedeki su taksimatında Üstüce karyesinin ahalisinin nahiyede cereyan eden Lâne nehrinin suyundan faydalanma karşılığında senede 6 harvar tahlil ile 15 Abbasi sulama bedeli verdikleri yazılmaktadır. Bu nahiyede yetiştirilen tahıl ürünleri, buğday, arpa, darı, burçak-sengek ve nohut-mercimektir. Nahiyede tahıl ürünlerinden elde edilen öşür içerisinde maddi açıdan ilk sırayı alan buğdaydır. Gerçi alınan öşür buğday ve arpadan aynı miktardadır. Bölge genelinde buğday ve arpadan 2.154, darıdan 627, burçak-sengekten 355 harvar öşür alınmıştır. Diğer zirai ürünleri de bunlara ilave edersek toplam gelir 1.875.748 akçedir. Grafikte de görüldüğü gibi bu gelirin ekserisi buğdaya aittir. Sinaî ürünlerde Hint yağı tanesi birinci, pamuk ikinci ve tömbeki üçüncü sırada olarak bunlardan gelen maddi değer de 44.423 akçe olmuştur. Nahiyede mevcut olan 599 dönüm bağdan gelen gelir 22.910 akçedir. Elde edilen gelire baktığımızda burada her dönüm için 30 akçeden fazla alınmıştır. Bölgenin diğer maddi kaynağı olan rüsumdan alınan bedel nahiyeye genelinde 309.474 akçe değerindedir. Böylelikle saydığımız vergilerden oluşan nahiyenin toplam hasılı 2.252.555 akçedir.

Tablo 8

İsfend-âbâd Nahiyesi'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		88.035
Bennak		23.852
Mücerred		3.491
Caba		1.019
İspence-i Hıristiyan		625
Adet-i Ağnam		79.904
Adet-i Deştbanı		20.926
Değirmen		11.545
Gelin-gerdek		17.954
Tapu-yi Zemin		17.462
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		1.814
Niyabet		42.847
Zirai Ürünler		
Buğday	2.154H	1.077.000
Arpa	2.154H	644.100
Darı	627 H	98.750
Burçak-Sengek	355H	38.100
Nohut-Mercimek		4.340
Yonca-bostan		4.216
Bostan		1.668
Susam		7.574
Sınai Ürünler		
Pamuk		12.178
Tömbeki		9.544
Hint yağı tanesi		22.701
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	599 dönüm	22.910
Toplam		2.252.555

Grafik 8: İsfend-âbâd Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

3. 2. 9. Mihribân Nahiyesi

Burada yetiştirilen tarım ürünleri, buğday, arpa, darı, burçak-sengek, nohut-mercimek ve susamdır. Nahiyede buğday ve arpadan alınan öşür miktarı aynıdır, ancak burada da diğer benzer bölgelerde olduğu gibi buğday fiyatının fazla olmasıyla bu üründen elde edilen maddi gelirin yüksek olmasına ve ilk sırada yer almasına sebep olmuştur. Bölgede yetiştirilen buğday ve arpadan alınan öşür 969 harvardır. Ardından 328 harvarla darı ve 191 harvarla burçak-sengek gelmektedir. Grafikte de görüldüğü gibi zirai ürünlerden elde edilen gelirin % 53'ü buğdaya aittir. Tahıllardan gelen gelirin toplamı 870.264 akçedir. Sınaî üçlüsünde pamuk başta, Hint yağı tanesi ikinci sırada, tömbeki üçüncü sırada yer almaktadır. Bu ürünlerden alınan bedel de 41.296 akçe değerindedir. Bölgede bulunan 128 dönüm bağ-bahçeden 3.759 akçe gelir elde edilmiştir. Nahiyenin gelirine rüsumdan alınan bedelin de 75.588 akçe katkısı vardır. Böylelikle bölge genelinde elde edilen gelir miktarı 990.907 akçeye ulaşmıştır. Benzer yerlerde de görüldüğü gibi burada da hâli köylere yazılan hasıl da bu miktara eklenirse toplam gelir 1.149.032 akçe olmaktadır.

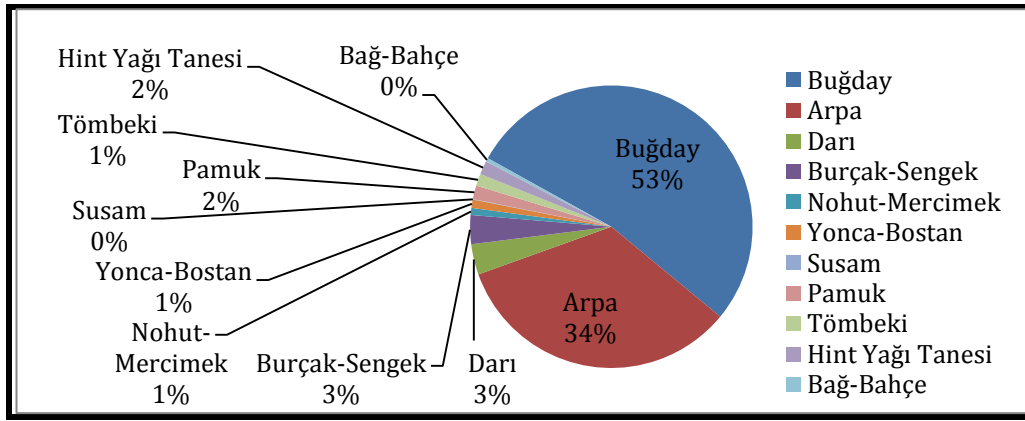
Tablo 9

Mihribân Nahiyesi'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		15.700
Bennak		6.606
Çift-Bennak		576
Mücerred		792
Caba		108
Mücerred-Caba		955
Adet-i Ağnam		11.041
Adet-i Deştbanı		7.634
Değirmen		396
Gelin-gerdek		2.840
Tapu-yi Zemin		4.705
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		6.578
Niyabet		18.413
Zirai Ürünler		
Buğday	969H	484.500
Arpa	969H	306.900
Darı	328 H	32.000
Burçak-Sengek	191H	30.350
Nohut-Mercimek		7.348
Yonca-bostan		8.666

Susam		500
Sınaî Ürünler		
Pamuk		14.366
Tömbeki		12.645
Hint yağı tanesi		14.285
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	128 dönüm	3.759
Toplam		991.672

Grafik 9: Mihribân Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

3. 2. 10. Melayir Nahiyesi

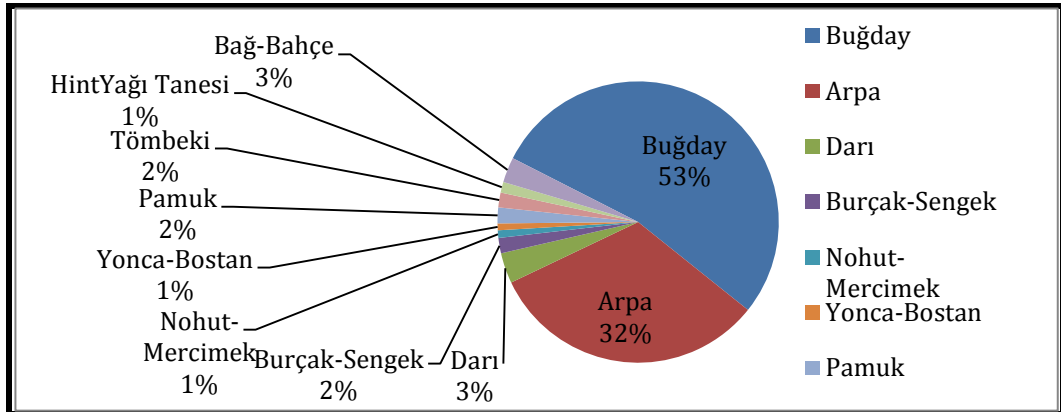
Melayir Nahiyesi'nde bulunan 194 yerleşim yerinin 99'u hâli olduğundan dolayı, yetiştirilen tahıl ürünlerinin miktarı ekonomiyi çok etkilemiştir. Melayir'de yetiştirilen tahıl ürünleri buğday, arpa, darı, burçak-sengek ve nohut-mercimektir. Burada da çoğu bölgede olduğu gibi buğday ve arpadan alınan öşür miktarı aşağı yukarı aynıdır. Ancak grafikte de görüldüğü gibi tarım ürünlerinden elde edilen gelirin % 53'ü buğdaya aittir. Buğdaydan alınan öşür miktarı 2.716.5 harvar, arpadan da 2.719.5 harvar alınmıştır. Tahıl ürünlerinde üçüncü sırada 485 harvarla darı, dördüncü sırada 214 harvarla burçak-sengek ve son sırada nohut-mercimek yer almaktadır. Zirai ürünlerden toplanan bedel 1.613.277 akçedir. Sınaî ürünlere gelince pamuk ilk sırada, tömbeki ikinci sırada ve Hint yağı tanesi son sırada yer almaktadır. Bunlardan gelen gelir de 121.067 akçe değerindedir. Bölgede mevcut olan 2.484 dönüm bağ-bahçeden gelen gelir 73.849 akçedir. Ekonomik açıdan zirai ürünlerden sonra yer alan rüsumdan gelen bedel 292.954 akçe nahiyeye gelirine katkıda bulunmuştur. Böylelikle tüm vergilerden

alınan değer 2.101.147 akçe olmuştur. Ancak burada boşalmış köylerin sayısının fazla olmasından dolayı toplam gelir 2.156.253 akçeye ulaşmıştır.

Tablo 10

Melayir Nahiyesi'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		45.225
Bennak		34.819
Mücerred		4.733
Caba		860
Mücerred-Caba		138
Adet-i Ağnam		25.764
Adet-i Deştbanı		17.773
Değirmen		11.228
Gelin-gerdek		8.186
Tapu-yi Zemin		14.931
Gelin-gerdek ve Tapu-yi		16.192
Niyabet		53.105
Boyahane, Debbaghane		60.000
Zirai Ürünler		
Buğday	2.716/5 H	1.355.250
Arpa	2.719/5 H	819.250
Darı	485 H	89.150
Burçak-Sengek	214 H	44.870
Nohut-Mercimek		22.233
Yonca-bostan		19.854
Sınaî Ürünler		
Pamuk		46.485
Tömbeki		43.221
Hint yağı tanesi		31.361
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	2.484 dönüm	73.849
Toplam		2.101.147

Grafik 10: Melayir Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

3. 2. 11. Nihâvend Nahiyesi

Nefs-i Kasaba-i Nihâvend

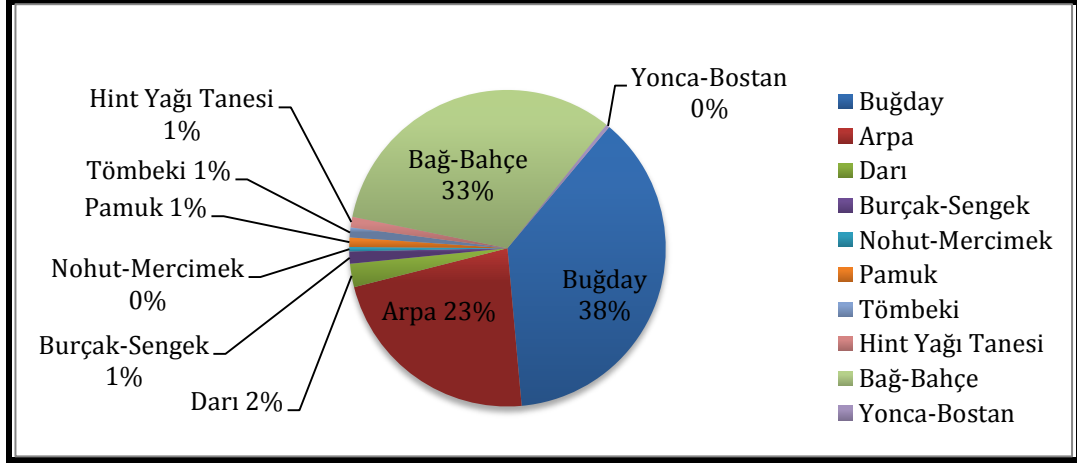
Nihâvend Kasabası'nın da 11-1 numaralı tablosuna bakıldığında, şehrin geliri cizye, tarım ve bağ-bahçeden oluşmaktadır. Burada da zirai ürünlerde ağırlık yine halkın ve hayvanlarının tükettiği tahıl ürünlerindedir. Kasabada buğday ve arpanın aynı miktarda üretildiği anlaşılmaktadır. Buğday ve arpadan alınan öşür 138 harvar ardından 46 harvarla darı ve 23 harvarla burçak-sengek gelmektedir. Kasabada zirai ürünlerden gelen gelir miktarı 118.560 akçedir. Sinaî ürünlerden tömbeki, pamuk ve Hint yağı tanesi burada da yetiştirilmektedir. Nahiye gelirine bu ürünler 5.650 akçe değerinde katkıda bulunmuşlar. Bölgede bulunan 2.000 dönüm bağ-bahçeden de 60.000 akçe bedel alınmıştır. Grafikte de görüldüğü gibi burada bağ-bahçeden gelen gelirin oranı nerdeyse buğdaydan gelen miktara çok yakındır. Bunlara ek olarak her sene başka mukataalardan alınan gelirler de vardır. Örneğin: boyahane ve debbağhane 105.000, tömbeki satma 60.000, at pazarı ve afyon 5.000, ihtisap 10.500 gibi, bu yüzden şehrin toplam geliri sözü geçen mukataalar hariç 235.912 akçedir.

Tablo 11-1

Nefs-i Kasaba-i Nihâvend'in Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		2.300
Bennak		18.730
Caba		2.800
Mücerred		3.412
İspence		400
Adet-i Ağnam		4.000
Adet-i Deştbanı		2.000
Değirmen		1.260
Gelin-gerdek		5.000
Tapu-yi zemin		1.800
Niyabet		10.000
Zirai Ürünler		
Buğday	138 H	69.000
Arpa	138 H	41.400
Darı	46 H	4.400
Burçak-Sengek	23 H	2.300
Nohut-Mercimek		820
Yonca-Bostan		640
Sinaî Ürünler		
Pamuk		1.780
Tömbeki		1.870
Hint Yağı Tanesi		2.000

Bağcılık		
Bağ-Bahçe(şehir dışı ve içi)	2.000 dönüm	60.000
Toplam		235.912

Grafik 11-1: Nihâvend Şehri'nin Tarım Ürünleri

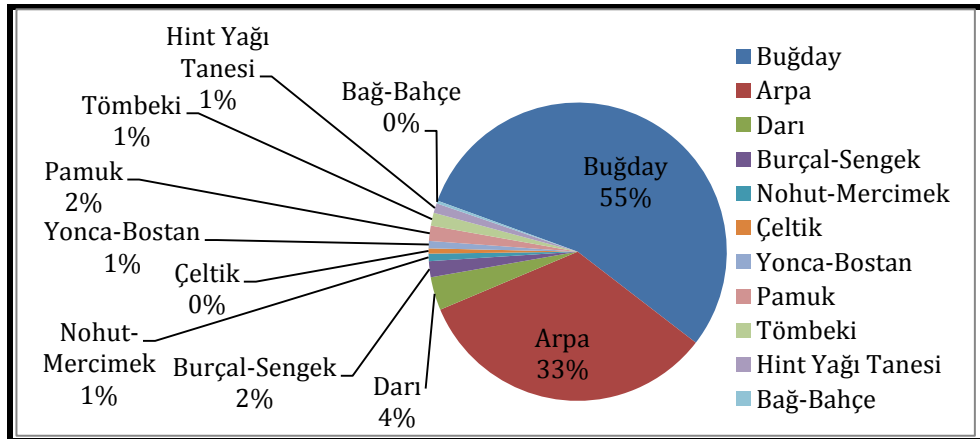

Nihâvend Nahiyesi'nde yetiştirilen tahıl ürünleri, buğday, arpa, darı, burçak-sengek, nohut-mercimek ve çeltiktir. Çeltik'ten alınan öşür batman veya Farsça batman anlamında olan Men ile ölçülmüştür. Nahiyenin sadece 6 köyünde yetiştirilen çeltikten alınan öşür 1.200 batmandır. Verilere göre her batmandan 5 akçe alınmıştır. Nihâvend Nahiyesi'nde de tahıl ürünlerinde buğday ve arpa aynı miktarda yetiştirilerek öşürleri 1.185 harvar olmuştur. Üçüncü sırada 386 harvarla darı, dördüncü sırada 188 harvarla burçak-sengek gelmektedir. Nohut-mercimek beşinci ve çeltik son sırada yer almaktadır. Zirai ürünlerden elde edilen gelir miktarı 1.026.152 akçedir. Sınâî ürünlerde pamuk ilk, tömbeki ikinci ve Hint yağı tanesi üçüncü sırada bulunmaktadır. Bunlardan alınan vergi de 44.060 akçe değerindedir. 140 dönüm bağ-bahçeden gelen gelir de 3.195 akçe olmuştur. Nahiye gelirine katkıda bulunan rüsumdan 94.081 akçe alınmıştır. Adı geçen vergilerden elde edilen toplam hâsıl 1.167.488 akçedir. Hatırlatmalıyız ki Nefs-i Kasaba-i Nihâvend'in geliri bu miktara dâhil değildir ve ayrıca terk edilen köylere de yazılan gelir bu miktara ilave edilirse toplam gelir 1.235.941 akçeye ulaşmaktadır.

Tablo 11-2

Nihâvend Nahiyesi'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		19.650
Bennak		13.693
Mücerred		1.319
Caba		576
Caba-Mücerred		121
Adet-i Ağnam		8.240
Adet-i Deştbanı		9.827
Değirmen		3.027
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		15.871
Niyabet		19.357
Boyahane,Debbağhane		2.400
Zirai Ürünler		
Buğday	1.185H	589.150
Arpa	1.185H	356.410
Darı	386 H	38.700
Burçak-Sengek	188 H	18.600
Nohut-Mercimek		8.677
Çeltik	1.200 Batman -Men	6.050
Yonca-bostan		8.565
Sınaî Ürünler		
Pamuk		17.695
Tömbeki		15.056
Hint yağı tanesi		11.315
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	140 dönüm	3.195
Toplam		1.167.494

Grafik 11-2: Nihâvend Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

3. 2. 12. Hersin Nahiyesi

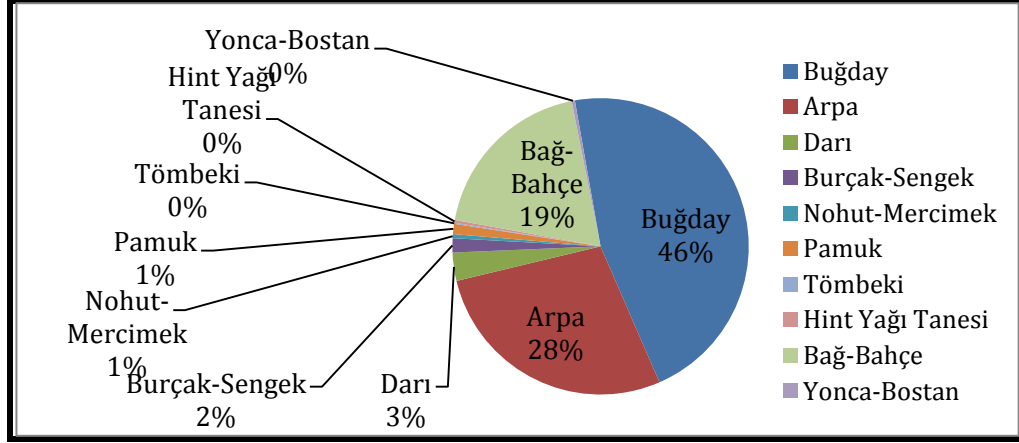
Nefs-i Hersin

Hersin şehrinde de buğday ve arpa ilk sıralarda yer almaktadır ve bunlardan alınan öşür miktarı 60 harvardır. Darı üretiminden alınan öşür 20 harvar, burçak-sengek'ten 10 harvardır. Bunlardan gelen vergi 51.645 akçe değerindedir. Grafikte de görüldüğü gibi tüm zirai ürünlerden elde edilen gelirin % 46'sı buğdaya aittir. Sınai ürünlerden ilk tömbeki, ikinci pamuk ve son sırada Hint yağı tanesi yer alırken elde edilen gelir 1.660 akçedir. Burada 211 dönüm bağ bulunmakta ve diğer şehirlerde olduğu gibi yetişen ürünlerin şehir ekonomisine önemli katkılar yapmaktadır. Bu bağlardan alınan öşür, 12.330 akçedir. Bağ gelirine bakıldığında her dönümden 60 akçeye yakın bir para alındığını görmekteyiz. Şehirden toplanan diğer rüsumun toplamı 37.400 akçedir. Sonuçta Hersin'in toplam geliri 103.035 akçedir. Hersin şehrinin toplam geliri, Pa-yi Kale ve Muhammed Aziz Beg mezarlarıyla birlikte hesaplanmıştır.

Tablo 12-a

Nefs-i Hersin'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		2.000
Bennak		5.300
Caba		120
Mücerred		270
Adet-i Ağnam		200
Adet-i Deştbanı		360
Değirmen		1.030
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		520
Boyahane		24.000
Niyabet		3.600
Zirai Ürünler		
Buğday	60 H	30.000
Arpa	60 H	18.000
Darı	20 H	2.000
Burçak-Sengek	10 H	1.000
Nohut-Mercimek		288
Yonca-Bostan		230
Meyve		127
Sınai Ürünler		
Pamuk		720
Tömbeki		740
Hint Yağı Tanesi		200
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	211 dönüm	12.330
Toplam		103.035

Grafik 12-a: Hersin Şehri'nin Tarım Ürünleri

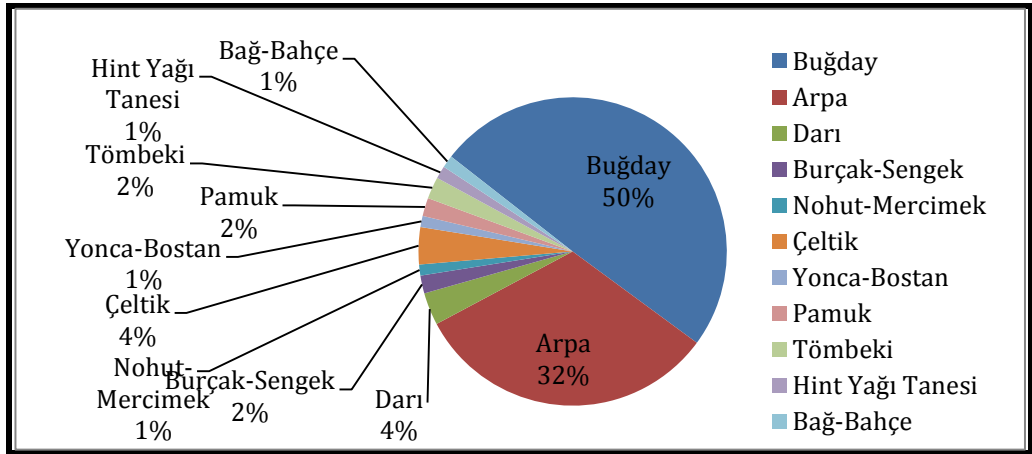
Hersin Nahiyesi'nde yetiştirilen ürünler buğday, arpa, darı, burçak-sengek, nohut-mercimek ve çeltiktir. Tahıl ürünleri arasında ilk sırayı buğday almıştır. Aynı miktarda yetiştirilen buğday ve arpadan 521 harvar, çeltikten 3.670 batman, darıdan 167.5 harvar öşür alınmıştır. Nahiye Grafiğinde de bulunduğu gibi zirai tarımın % 50'si buğdaya aittir; bu ürünlerden gelen gelirin tümü 439.112 akçedir. Sınaî ürünlerde tömbeki başta, pamuk ikinci sırada ve Hint yağı tanesi son sırada yer almaktadır. Bölge ekonomisine sınaî ürünlerinin katkı payı 26.143 akçedir. Bölge, suyun bol olmasından dolayı hem çeltik tarımı, hem de bağ-bahçe ürünlerinin yetiştiriciliği için oldukça elverişlidir. Nefs-i Hersin hariç nahiyede 210 dönüm bağ-bahçe mevcuttur ve bunlardan gelen hâsılın değeri 6.150 akçedir. Nahiye genelinde rüsumdan alınan bedel de 73.004 akçe olmuştur. Şehir hariç toplam gelir 544.409 akçe olmuştur fakat hâli köylere yazılan gelir de bu meblağa eklendiğinde toplam gelir 562.643 akçeye ulaşmıştır.

Tablo 12-b

Hersin Nahiyesi'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		9.350
Bennek		8.662
Mücerred		3.313
Caba		108
Caba-Mücerred		48
Adet-i Ağnam		6.510
Adet-i Deştbanı		6.103
Değirmen		2.439
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		9.832

Niyabet		14.301
Boyahane-Debbağhane		12.000
Meyve		338
Zirai Ürünler		
Buğday	521H	233.500
Arpa	521H	151.420
Darı	167/5 H	16.050
Burçak-Sengek	88/5 H	8.850
Nohut-Mercimek		5.445
Çeltik	3.670 Men	18.350
Yonca-bostan		5.497
Sınai Ürünler		
Pamuk		9.033
Tömbeki		10.807
Hint yağı tanesi		6.303
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	210 dönüm	6.150
Toplam		544.409

Grafik 12-b: Hersin Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

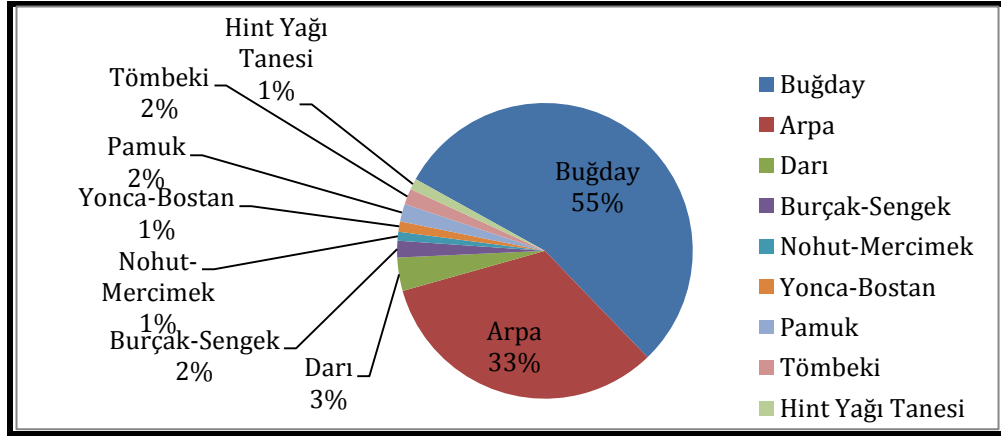
3. 2. 13. Hazal Nahiyesi

Hazal Nahiyesi'nde yetiştirilen tahıl ürünleri buğday, arpa, darı, burçak-sengek, nohut-mercimektir. Tahıl ürünleri arasında aynı miktarda yetiştirilen buğday ve arpadan 87, darıdan 31, burçak-sengekten 14.5 harvar öşür alınmıştır. Bölgedeki tüm zirai ürünlerden 75.620 akçe bedel alınmıştır. Sınaî ürünlerde pamuk başta olup tömbeki ve Hint yağı tanesi ardından gelmektedir. Bu ürünlerden de toplam 3.860 akçe vergi alınmıştır. Bölgede bağ-bahçe bulunmamaktadır. Bu nahiyenin sadece 5 köyünden vergi alındığına göre rüsum miktarı 9.822 akçe değerindedir. Böylelikle hâsıl miktarı 89.302 akçedir; eğer buna 2 ve 3 haneli köylerin veya boş olan karyelerin tahıl, otlak, kışlaklarından alınan geliri de eklersek toplam gelir 137.114 akçedir.

Tablo 13

Hazal Nahiyesi'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		1.450
Bennak		1.458
Mücerred		72
Caba		108
Adet-i Ağnam		1.180
Adet-i Deştbanı		1.152
Değirmen		954
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		1.610
Niyabet		1.838
Zirai Ürünler		
Buğday	87H	43.500
Arpa	87H	26.100
Darı	31 H	2.900
Burçak-Sengek	14/5 H	1.450
Nohut-Mercimek		770
Yonca-bostan		900
Sınaî Ürünler		
Pamuk		1.530
Tömbeki		1.370
Hint yağı tanesi		960
Bağcılık		
Toplam		89.302

Grafik 13: Hazal Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

3. 2. 14. Tûy Nahiyesi

Kasaba-i Tûy

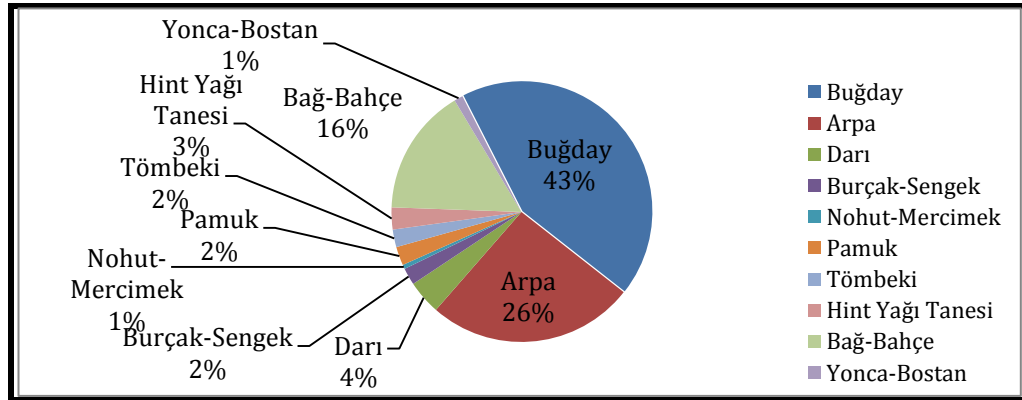
Tûy şehrinde yetiştirilen tahıl ürünleri buğday, arpa, darı, burçak-sengek ve nohut-mercimektir. Buğday ve arpadan alınan 63 harvar öşürden her iki ürünün aynı miktarda üretildiği anlaşılmaktadır. Diğer tahıl ürünlerinden darı 31 ve burçak-sengek 15.5 harvar ile sonraki basamaklarda yer almaktadır. Bunların maddi değeri ise 56.238 akçedir. Kasabanın 386 dönüm bağı olduğundan dolayı meyve mahsulünün de bol miktarda yetiştiği görülmektedir. Bağ-bahçeden elde edilen gelir 11.580 akçedir. Sınaî ürünlerde gelir açısından Hint yağı tanesi ilk sırada, pamuk ikinci ve tömbeki üçüncü sırada yer almaktadır. Sınaî ürünlerin vergileri de 5.300 akçe olmuştur. Toplamda Abdülrezaki 3 çift, Zergeri 2 çift, Tûy-i Ulyâ 6 çift, Tûy-i Süflâ 3 çift, Farhan 3 çift, Miyan Bağat 3 çift, Rûdar 11 çift olan mezralar da birlikte hesaplanmıştır. Şehirde gayrimüslimlerin de yaşamasından dolayı, hâsılat kısmında ispençenin de kayıtlı olması gerekirdi. Fakat defterde bu yer almamaktadır ve büyük olasılıkla kâtiplerin yanlış yüzünden unutulmuştur. Tûy kasabasında 11 mahalle mevcuttur. Bunlardan bir mahalle Yahudilerin yaşadığı yer olarak belirlenmiştir. Burada toplam 32 vergi mükellefi kayıtlıdır. Şehrin rüsumundan elde edilen gelir 37.652 akçe değerindedir. Bölgenin gelirinde bunlara ek olarak yıllık mukataalar da bulunmaktadır. Bunları sırasıyla şöyle sayabiliriz: boyahane, debbağhane, salhane 380.000, nalbant 12.000, gümrük-i pamuk diğer mallardan ayrı olarak 93.000, kantar ve resm-i kile 93.000, Bac-ı Pazar-ı

büyükbaş hayvan 5.000, İhtisap ve ihzariye 6.000, afyon-Fûrûş 4.000. Ayrıca bu mukataalar yazılırken tömbeki ve dükkanlar da kaydedilmiş, ancak kâtip not düşerek yanlış yazıldığını belirtmiştir. Mukataalar hariç şehrin toplam geliri 110.770 akçedir.

Tablo 14-a

Tûy Kasabası'nın Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		1.550
Bennak		13.140
Mücerred		1.881
Caba		336
Adet-i Ağnam		5.000
Adet-i Deştbanı		1.220
Değirmen		540
Gerdek-Tapu-yi Zemin		3.785
Niyabet		10.000
Kovan		200
Zirai Ürünler		
Buğday	63 H	31.500
Arpa	63 H	18.900
Darı	31 H	3.100
Burçak-Sengek	15.5 H	1.550
Nohut-Mercimek		388
Yonca-Bostan		800
Sınai Ürünler		
Pamuk		1.700
Tömbeki		1.600
Hint Yağı Taneli		2.000
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	386 dönüm	11.580
Toplam		110.570

Grafik 14-a:Tûy Kasabası'nın Tarım Ürünleri

Serkân Şehri

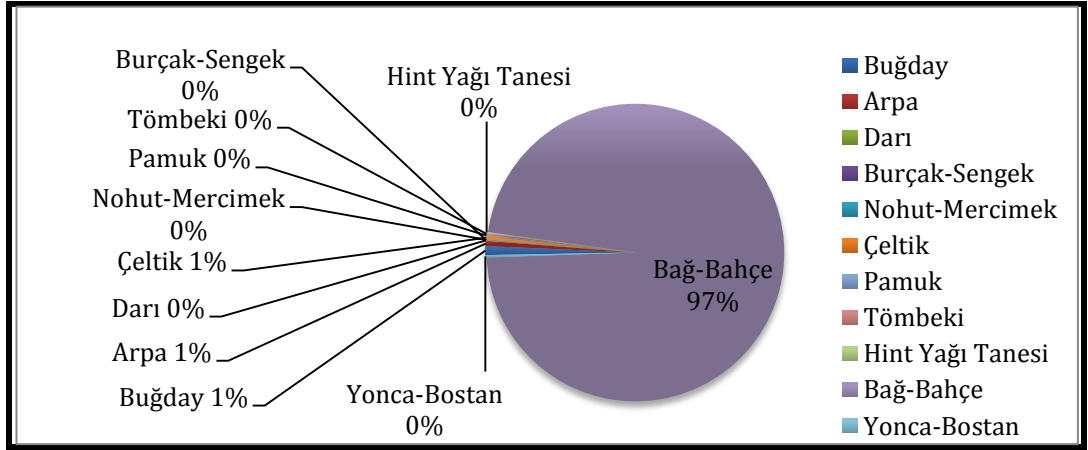
Serkân şehrinde de buğday ve arpanın aynı miktarda üretildiği görülmektedir. Buğday ve arpadan 3 harvar, çeltikten 100 batman, darıdan 1 ve burçak-sengekten 0.5 harvar oşür alınmıştır. Zirai ürünlerin tümünden alınan oşür bedeli 3.534 akçedir. Sınai ürünlerde tömbeki ilk sırada ardından pamuk ve Hint yağı tanesi gelerek bunlardan alınan vergi miktarı 740 akçedir. Çeltik tarımı ve bağ-bahçe miktarının fazla olmasından bölgenin çok sulu olduğu anlaşılmaktadır. 5.050 dönüm bağ-bahçeden elde edilen gelir 151.500 akçedir. Şehrin tarım grafiğinde de görüldüğü gibi gelirin % 97'si bağcılığa aittir. Dolayısıyla bölgede bağcılıktan elde edilen gelir diğerlerinden yüksek olup şehrin ekonomisinde önemli yeri bulunmaktadır. Bölgenin diğer gelir kaynağı olan rüsumun ekonomiye katkısı 72.975 akçe olmuştur. Ayrıca defterin 428. sayfasında vergi mükelleflerinin kaydının bittiği yerde 78 tane dükkan yazılmıştır. Ancak bunların gelirleriyle ilgili bilgi verilmemiştir. Şehrin toplam hâsılı 228.749 akçedir. Bunlara ek olarak büyük baş hayvan tellallık hâsılı yıllık 4.500 akçedir ki bu, toplam gelire dâhil edilmemiştir.

Tablo 14-b

Serkân Şehri'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		50
Bennak		12.942
Mücerred		1.485
Adet-i Ağnam		3.000
Adet-i Deştbanı		328
Değirmen		3.960
Gelin-gerdek		3.000
Tapu-yi Zemin		210
Niyabet		5.000
Kovan		1.000
Debbağhane	Her sene	42.000
Zirai Ürünler		
Buğday	3 H	1.500
Arpa	3 H	900
Darı	1 H	100
Burçak-Sengek	0/5 H	50
Nohut-Mercimek		84
Çeltik	100 Men	500
Yonca-Bostan		400
Sınai Ürünler		

Pamuk		220
Tömbeki		320
Hint Yağı Tanesi		200
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	5.050 dönüm	151.500
Toplam		228.749

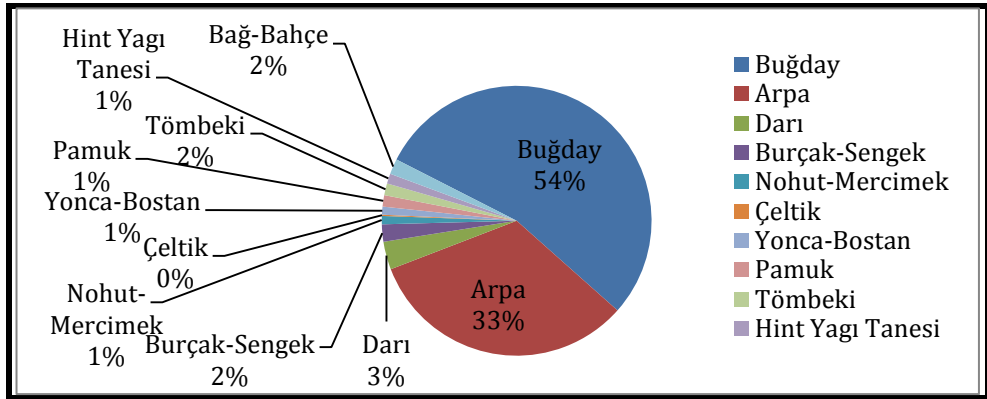
Grafik 14-b: Serkân şehrinin Tarım Ürünleri

Tûy Nahiyesi'nde 102 yerleşim yeri olduğundan dolayı tahıl ürünlerinden alınan öşür de yüksek miktardadır. Çoğu bölgelerde olduğu gibi burada da buğday ve arpadan alınan öşür miktarı aynıdır. Buğday ve arpadan 2.372, darıdan 732, burçak-sengekten 452 harvar öşür alınmıştır. Bölgede yetiştirilen çeltiğin öşrü de 630 batman olmuştur. Tüm zirai ürünlerden elde edilen gelir 2.061.922 akçe değerindedir. Sınaî ürünlerde tömbeki en başta, pamuk ikinci ve Hint yağı tanesi üçüncü sırada yer almaktadır. Bu ürünlerden gelen hâsıl da 87.200 akçedir. Nahiye hâsılında yukarıda saydığımız gelirlerden başka rüsumlar da vardır; bunların ekonomiye katkı payı 232.199 akçe değerindedir. Bölgede 1.130 dönüm bağ-bahçeden gelen gelir 40.280 akçedir. Tabloda adı geçen ürünlerin toplam değeri 2.421.601 akçedir. Bu gelire nefsi Tûy ve Serkan şehri dâhil değildir. Eğer nahiyede boşalmış köylerin geliri de bu meblağa eklenirse toplam gelir 2.938.847 akçe gibi bir rakam oluşturur.

Tablo 14-c

Tûy Nahiyesi'nin Vergileri		
Rûsum	Miktar	Hâsıl
Çift		42.025
Bennak		37.473
Mücerred		5.224
Caba		1.774
Caba-Mücerred		93
Adet-i Ağnam		26.409
Adet-i Deştbanı		21.585
Değirmen		12.426
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		27.049
Niyabet		49.948
Boyahane-Debbağhane		6.500
Meyve		288
Sumak		100
Ceviz		341
Kovan		1.000
Zirai Ürünler		
Buğday	2.372H	1.183.750
Arpa	2.372H	713.400
Darı	732 H	73.400
Burçak-Sengek	452H	45.345
Nohut-Mercimek		21.797
Çeltik	630 Men	3.150
Yonca-bostan		21.080
Sınaî Ürünler		
Pamuk		29.944
Tömbeki		31.033
Hint yağı tanesi		26.223
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	1.130 dönüm	40.280
Toplam		2.421.137

Grafik 14-c: Tûy Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

3. 2. 15. Esed-âbâd Nahiyesi

Kasaba-i Esed-âbâd

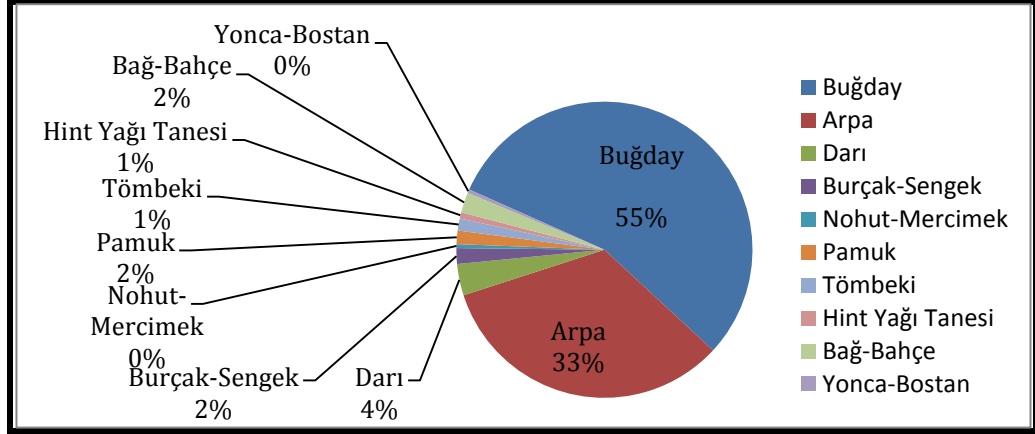
Tabloda da görüldüğü gibi tahıl ürünlerinden buğday ve arpa yine başta gelmektedir. Bu iki ürünün çoğu bölgede olduğu gibi burada da aynı miktarda yetiştirildiği kayıtlardan anlaşılmaktadır. Buğday ve arpadan alınan öşür 210 harvardır. Bunların ardından 70 ve 35 harvar öşürle darı ile burçak-sengek gelmektedir. Bölgedeki tüm zirai ürünlerden gelen hâsıl 192.180 akçe değerindedir. Sınaî ürünlerde ise pamuk, tömbeki ve Hint yağı tanesinden alınan değer 7.050 akçedir. 150 dönüm bağ-bahçenin bulunması da meyve-sebze yetiştirildiğinin kanıtıdır. Bu ürünlerden elde edilen gelir 4.500 akçedir. Nahiye gelirine katkısı olan rüsümün toplamı 56.363 akçe olmuştur. Kasabanın sene boyu çalışan 4 tane değirmeni vardır ve nehir suyunun her 13 gün ve gecesinden 10 gün ve gece Esed-âbâd kasabası ve Hakriz karyesine, kalan 3 gün ve gece de çevredeki köylere eskiden olduğu gibi dağıtılırdı. Şehrin toplam hâsılı 260.093 akçedir.

Tablo 15-a

Kasaba-i Esed-âbâd'ın Vrgileri		
Rüsüm	Miktar	Hâsıl
Çift		3.500
Bennak		2.700
Mücerred		567
Caba		36
Adet-i Ağnam		
Değirmen		720
Gelin-gerdek		700
Tapu-yi Zemin		2.000
Niyabet		4.000
Kovan		140
Boyahane-Debbağhane	Her sene	42.000
Zirai Ürünler		
Buğday	210 H	112.500
Arpa	210 H	67.500
Darı	70 H	7.000
Burçak-Sengek	35 H	3.500
Nohut-Mercimek		880
Yonca-bostan		800
Sınaî Ürünler		
Pamuk		3.000
Tömbeki		2.670
Hint Yağı Tanesi		1.380

Bağcılık		
Bağ-Bahçe	150 dönüm	4.500
Toplam		260.093

Grafik 15-a: Kasaba-i Esed-âbâd'ın Tarım Ürünleri

Esed-âbâd Nahiyesi'nde yetiştirilen tahıl ürünleri buğday, arpa, darı, burçak-sengek, nohut-mercimek ve çeltiktir. Yetiştirilen buğday ve arpadan 915, darıdan 302, burçak-sengekten 161 harvar öşür elde edilmiştir. Nahiyyede yetiştirilen tüm zirai ürünlerden 793.020 akçe değerinde vergi alınmıştır. Dokumacılıkta kullanılan pamuk başta, tömbeki ikinci sırada ve aydınlatmada kullanılan Hint yağı tanesi son sırada gelirken bunlardan elde edilen hâsıl 31.514 akçedir. Bölgedeki mevcut 780 dönüm bağ-bahçenin ekonomiye katkısı 23.400 akçe iken rüsumdan alınan bedel 77.882 akçe olmuştur. Tabloya baktığımızda nahiyyenin toplam geliri 925.816 akçedir. Benzer bölgelerde de olduğu gibi terk edilmiş köylere yazılan vergi de bu rakama dâhil edilirse toplam gelir 1.184.048 akçe olur.

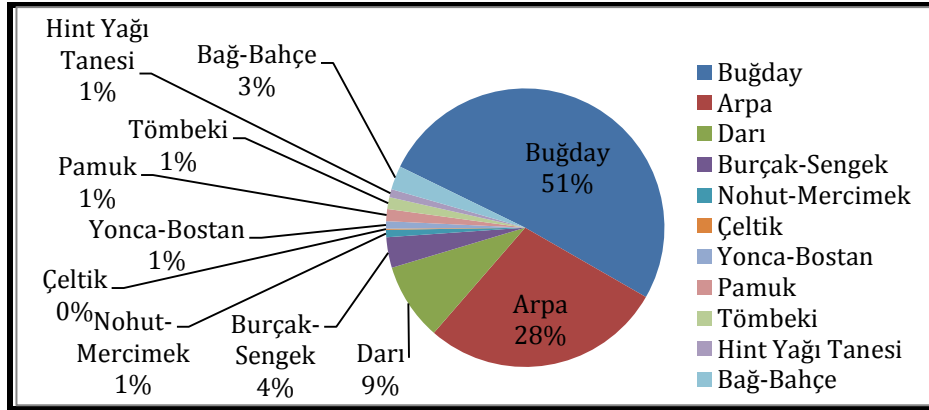
Tablo 15-b

Esed-âbâd Nahiyesi'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		19.700
Bennak		12.582
Mücerred		36
Caba		264
Adet-i Ağnam		7.098
Adet-i Deştbanı		7.432
Değirmen		2.981
Gelin-gerdek		390

Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		9.783
Niyabet		17.265
Kovan		351
Zirai Ürünler		
Buğday	915H	433.100
Arpa	915H	238.100
Darı	302 H	76.100
Burçak-Sengek	161 H	30.078
Nohut-Mercimek		7.238
Çeltik	90 batman	1.125
Yonca-bostan		7.288
Sınaî Ürünler		
Pamuk		11.894
Tömbeki		11.609
Hint yağı tanesi		8.011
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	780 dönüm	23.400
Toplam		925.816

Grafik 15-b: Esed-âbâd Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

3. 2. 16. Pilâver Nahiyesi

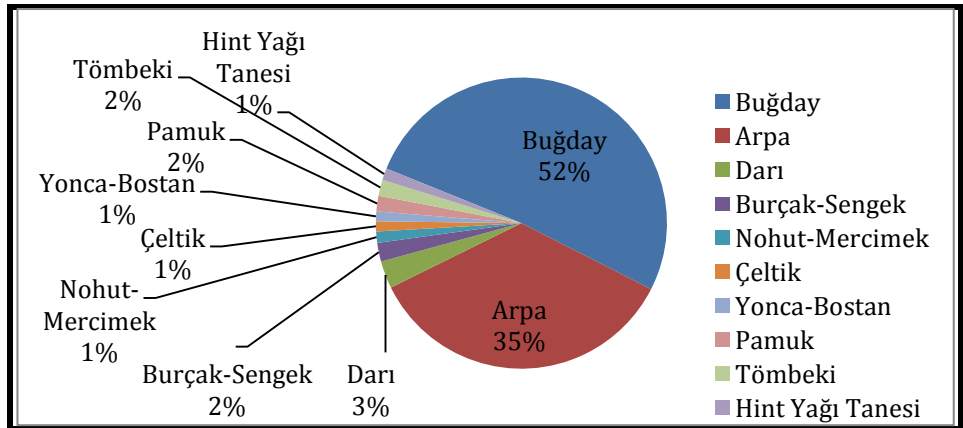
Pilâver Nahiyesi'nde yetiştirilen tahıl ürünleri buğday, arpa, darı, burçak-sengek, nohut-mercimek ve çeltiktir. Bu nahiyede de çoğu yerde olduğu gibi ağırlıklı olarak buğday ve arpa tarımı yapıldığı görülmektedir. Buğday ve arpadan elde edilen öşür miktarı 573 harvardır. Darı 169 harvarla üçüncü sırada, 116 harvarla burçak-sengek dördüncü sırada bulunurken, son sırada 1.100 batmanla çeltik yer almaktadır. Nahiyede yetiştirilen tüm zirai ürünlerden alınan bedel 530.606 akçedir. Bölgede bağ-bahçe bulunmadığına göre buradan gelir de elde edilememiştir. Sınaî ürünlerde tömbeki önde, pamuk ikinci sırada, Hint yağı tanesi üçüncü sırada bulunmaktadır. Adı geçen

ürünlerden gelen hâsıl 26.889 akçe değerindedir. Rüsumdaki alınan gelir miktarı da 52.767 akçe olmuştur. Pilâver Nahiyesi'nin vergilerden toplanan geliri 610.262 akçe olmaktadır. Bu gelire boşalmış köylere yazılan gelir de eklendiğinde toplam gelir 762.574 akçeye ulaşır.

Tablo 16

Pilâver Nahiyesi'nin Vergileri		
Rüsüm	Miktar	Hâsıl
Çift		9.053
Bennak		8.138
Mücerred		788
Caba		156
Adet-i Ağnam		4.827
Adet-i Deştbanı		6.292
Değirmen		2.212
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		9.224
Niyabet		12.077
Zirai Ürünler		
Buğday	573H	286.500
Arpa	573H	196.200
Darı	169 H	17.000
Burçak-Sengek	116 H	11.600
Nohut-Mercimek		6.977
Çeltik	1.100 Men	6.250
Yonca-bostan		6.079
Sınai Ürünler		
Pamuk		9.670
Tömbeki		9.961
Hint yağı tanesi		7.258
Toplam		610.262

Grafik 16: Pilâver Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

3. 2. 17. Burûcerd Nahiyesi

Şehr-i Burûcerd

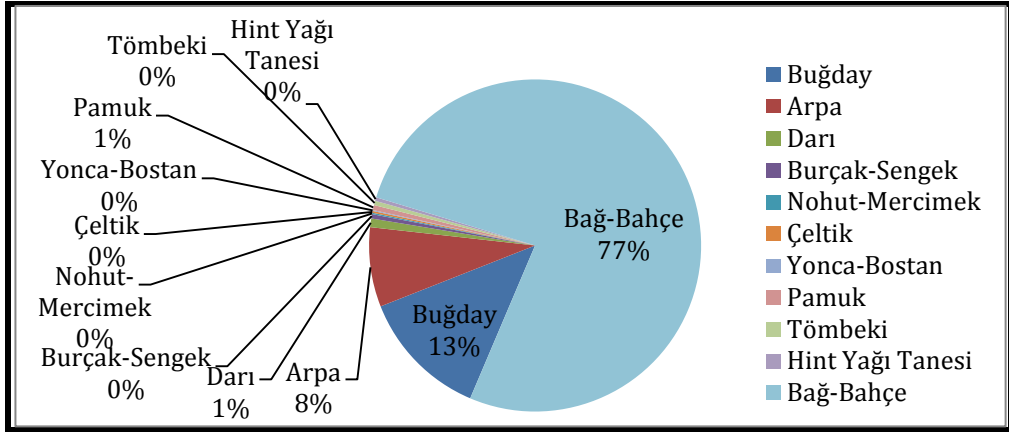
Burûcerd şehrinin tablosunda da görüldüğü gibi yine tahıl ürünleri ilk sırada yer almaktadır. Buğday ve arpadan 74, darıdan 24, burçak-sengekten 12 harvar, çeltikten 100 batman öşür alınmaktadır. Yetiştirilen tüm zirai ürünlerden 62.780 akçe vergi alınmıştır. Bu bölgede 7.284 dönümlük bağ-bahçeden elde edilen gelir 218.520 akçedir. Bunlar dışında şehirde başka zeminler de mevcuttur. Kâtip bu resmi yazarken kenarında öşür bedeli olarak her dönümden 6 akçe alınmasına not düşmüştür. Sınâî ürünler sırayla pamuk, tömbeki, Hint yağı tanesidir. Bunlardan gelen gelir de 3.600 akçedir. Şehirde rüsumdan elde edilen gelir 80.449 akçedir. Bunlara ilaveten; şehirde başka mukataalar da bulunmaktadır ki sırayla şöyledir: Nefs-i Burûcerd'de tömbeki satışı yıllık 17.700, ihtisap, bac-ı pazar, resm-i kile ve kantar 450.000, boyahane-debbağhane 474.000, şehirde rahdarlık 63.000, at pazarı, büyük baş hayvan ve afyon satışı 81.000. Mukataalar dışında şehrin toplam geliri 365.349 akçedir.

Tablo 17-a

Şehr-i Burûcerd'in Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		1.200
Bennak		24.400
Mücerred		5.400
Caba		1.200
İspence-i Yahudi		1.175
Adet-i Ağnam		2.000
Adet-i Deştbanı		1.800
Değirmen		3.510
Gelin-gerdek		3.000
Tapu-yi Zemin		2.000
Niyabet		15.000
Şehrin Zeminleri	3.461 dönüm	19.764
Zirai Ürünler		
Buğday	74 H	36.000
Arpa	74 H	22.050
Darı	24 H	2.400
Burçak-Sengek	12 H	1.200
Nohut-Mercimek		380
Çeltik	100 Batman	500
Yonca-bostan		250
Sınâî Ürünler		
Pamuk		1.400

Tömbeki		1.200
Hint Yağı Tanesi		1.000
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	7.284dönüm	218.520
Toplam		333.974

Grafik 17-a: Şehr-i Burûcerd'in Tarım Ürünleri

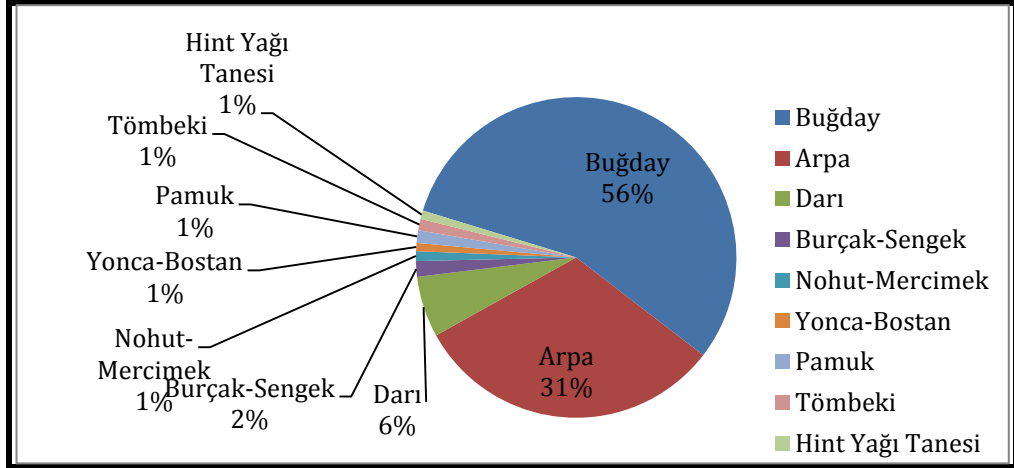

Burûcerd Nahiyesi'nde kayıt yapılırken, Şehr-i Burûcerd'ten sonra nahiyenin kayıt işlemine Silahor Nahiyesi başlığı altında devam edilmiştir. Aslında Burûcerd bölgesi çok verimli toprağı olan Silahor ovasında bulunmaktadır. Bu bölgenin geliri diğer nahiyelerle kıyaslandığında, daha fazla öşür beklenmesi gerekir. Ancak savaş yüzünden ve bölgenin emniyetsiz olmasından dolayı 102 köy boşalmıştır. Nahiyede yetiştirilen tahıl ürünleri buğday, arpa, darı, burçak-sengek, nohut-mercimektir. Bu nahiyede de buğday ve arpanın tarımı aynı olduğuna göre öşrü 387, darı öşürü 116, burçak-sengek'in öşrü 60 harvar olmuştur. Bölgede zirai ürünlerin yetiştirilmesinden elde edilen gelir 367.193 akçedir. Nahiyede bulunan bağ-bahçenin tamamı şehir kısmındadır. Sınaî ürünlerde sırasıyla pamuk, tömbeki, Hint yağı tanesi yer almıştır. Bunlardan gelen hâsıl 8.095 akçe değerindedir. Rüşumdan elde edilen ekonomik değer 406.436 akçeyi bulur. Benzer nahiyeler gibi terk edilen 102 köyün hâsılı da alınan öşürlere eklendiğinde toplam gelir 642.197 akçe gibi bir meblağ olmaktadır.

Tablo 17-b

Burücerd Nahiyesi'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		7.050
Bennak		2.466
Mücerred		539
Değirmen		729
Gelin-gerdek		320
Tapu-yi Zemin		320
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		3.589
Niyabet		5.885
Zirai Ürünler		
Buğday	387 H	211.500
Arpa	387 H	119.520
Darı	116 H	23.300
Burçak-Sengek	60 H	6.000
Nohut-Mercimek		3.735
Yonca-bostan		3.138
Sınai Ürünler		
Pamuk		4.820
Tömbeki		4.374
Hint yağı tanesi		3.239
Toplam		396.186

Grafik 17-b: Burücerd Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

3. 2. 18. Serbend Nahiyesi

Serbend Nahiyesi'nde yerleşim bulunmamaktadır. Mevcut olan 44 karyenin tamamı hâlidir. Bu köylerin boşalmasına rağmen her köye belli bir miktar hâsıl yazılmıştır fakat defterde etraflı bilgi verilmemiştir. Buna benzer nahiyelere de olduğu

gibi hâli köy için yazılan tahıl, otlak ve kışlak hâsıl köy adı altında kaydedilmiştir. Nahiye genelinde bunların toplamı 79.490 akçedir.

Tablo 18

Serbend Nahiyesi'nin Vergileri		
Yer İsimleri		Hâsıl
Ahengeran	tahıl,otlak,kışlak	3.800
Enbuder		2.400
Çem Kelan		2.800
Halife Bulağı		2.500
Hamstan		2.885
Hışta Dere		2.080
Raziyana		1.500
Zağ Dere		1.600
Zer Aluk		1.800
Firuz-âbâd		1.660
Bizebanlı		1.870
Kend-i Kebûd		1.800
Kend-i Sefid		1.600
Turder		1.500
Se Küze		1.500
Hinduder-i Büzürg		1.600
Hinduder-i Kûçek		1.085
Karcistan		1.620
Lûk Tıraşan		1.820
Telhistan-i Ulyâ ve Süflâ		1.950
Riveşt, Heştıyan, Tirkani Zıyan		1.985
Ak Bulak		1.800
Nazar Ali		1.500
Müşkdür		1.500
Serince		1.500
İbrahim-âbâd		1.600
Deh-i Sefid		1.800
Gül-i Zerd		1.700
Bün Günbed		1.856
Tavandeşt		2.080
Tavanrûd		2.500
Mervek-i Serince		2.800
Çeşme-i Ğazenfer		2.500

Bağ-ı Cemal		1.260
Şarkder		1.285
İznavder		1.286
Merhemder		1.650
Gülber Dik		1.250
Gürg Ali		1.080
kardana Ber		1.200
Der Hacizan		1.800
Tohumsar		1.500
Çınarıstan		1.600
Vezmistan		1.088
Toplam		76.490

3. 2. 19. Şerra Nahiyesi

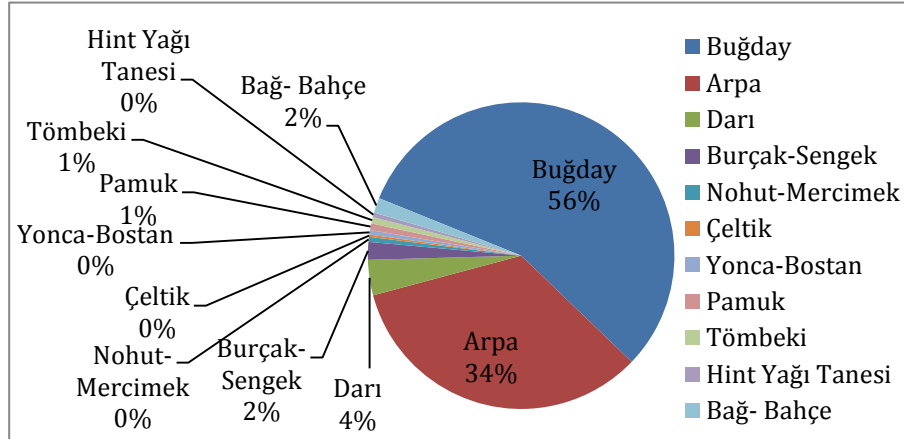
Şerra Nahiyesi'nde 22 terk edilmiş köy bulunmaktadır. Nahiyede yetiştirilen tahıl ürünleri buğday, arpa, darı, burçak-sengek, nohut-mercimek ve çeltiktir. Bu nahiyede de buğday ve arpanın öşür miktarı aynıdır. Yaşam için temel ürünlerden olan buğday ve arpadan 348, darıdan 116, burçak-sengekten 58 harvar, çeltikten 105 batman öşür alınmıştır. Zirai ürünlerden alınan bu öşürlerin bedeli 299.646 akçedir. Sınai ürünlerde sırayla pamuk, tömbeki, Hint yağı tanesi gelirken bunlardan gelen hâsıl miktarı 5.779 akçe değerindedir. Bölgede mevcut olan 550 dönüm bağ-bahçenin geliri 4.900 akçedir. Nahiyede alınan rüsum bedeli de 17.374 akçe olmuştur. Böylelikle vergilerden alınan toplam gelir 327.699 akçe eder, yukarıda sözü geçen hâli köylerin hâsılı da buna eklendiğinde nahiyenin geliri toplam 490.505 akçedir.

Tablo 19

Şerra Nahiyesi'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		5.800
Bennak		2.556
Mücerred		54
Caba		72
Adet-i Ağnam		1.748
Adet-i Deştbanı		1.860
Değirmen		738
Gelin-gerdek		210
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		1.520
Niyabet		2.816

Zirai Ürünler		
Buğday	348 H	174.000
Arpa	348 H	104.400
Darı	116 H	11.600
Burçak-Sengek	58 H	5.800
Nohut-Mercimek		1.640
Çeltik	105 Men	750
Yonca-bostan		1.456
Sinaî Ürünler		
Pamuk		2.190
Tömbeki		2.101
Hint yağı tanesi		1.488
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	550 dönüm	4.900
Toplam		327.699

Grafik 19: Şerra Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

3. 2. 20. Kezzaz Nahiyesi

Nefs-i Kezzaz

Kezzaz 14 haneli küçük bir yer olduğundan dolayı, tahıl ürünlerinin miktarı da düşüktür. Tablodan da anlaşıldığı gibi, buğday ve arpanın üretimi aynı miktardadır. Buğday ve arpadan alınan öşür 57 harvardır. Ardından 19 harvar öşürle darı ve 8.5 harvar öşürle burçak-sengek gelmektedir. Bu zirai ürünlerden alınan öşür bedeli 48.929 akçe olmuştur. Sinaî ürünlerde pamuk ön sırada ardından tömbeki ve Hint yağı tanesi gelmektedir. Sinaîde kullanılan ürünlerden de 1.360 akçe bedel alınmıştır. Bu bölgede

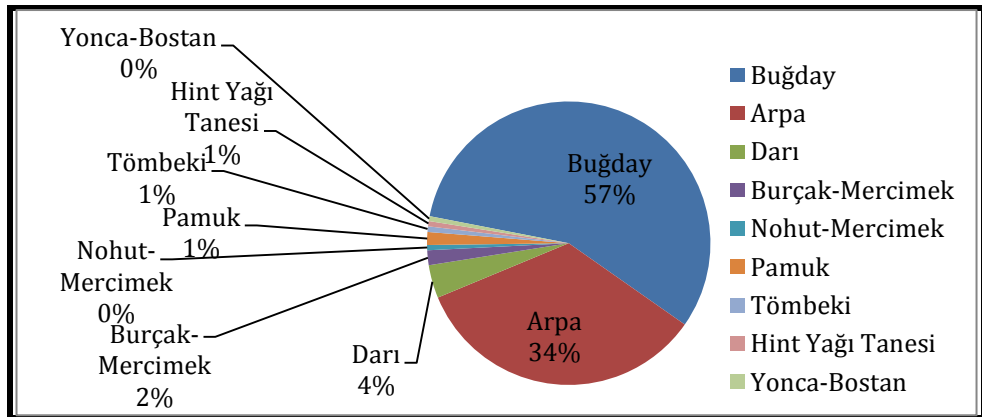

bağ-bahçe bulunmamaktadır. Şehrin rüsumundan gelen gelir miktarı da 2.369 akçe olarak toplam hâsıl 52.658 akçedir.

Tablo 20-a

Nefs-i Kezzaz'ın Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		850
Bennak		252
Mücerred		27
Caba		12
Adet-i Ağnam		320
Adet-i Deştbanı		290
Değirmen		9
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		210
Niyabet		399
Zirai Ürünler		
Buğday	57 H	28.500
Arpa	57 H	17.100
Darı	19 H	1.900
Burçak-Sengek	8.5 H	850
Nohut-Mercimek		299
Yonca-bostan		280
Snaî Ürünler		
Pamuk		740
Tömbeki		320
Hint Yağı Tanesi		300
Toplam		52.520

Grafik 20-a: Kezzaz Şehri'nin Tarım Ürünleri

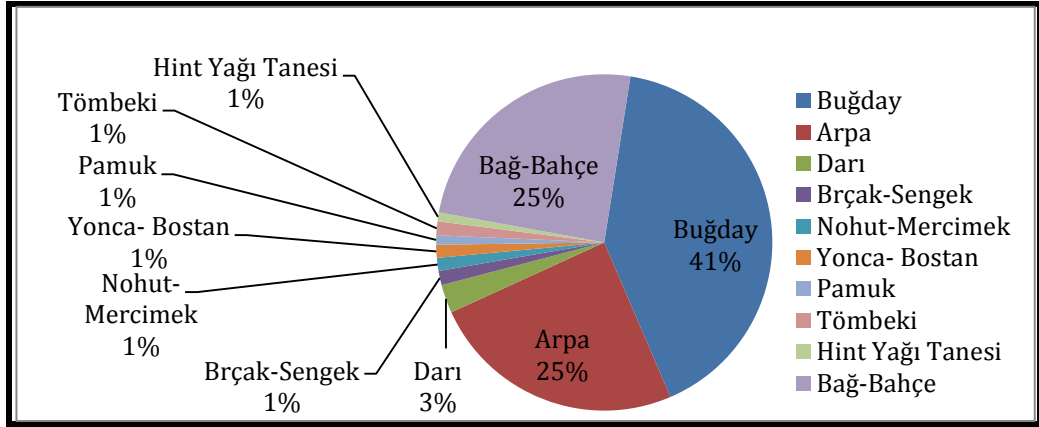
Kasaba-i Astane

Astane kasabasında da yetiştirilen tahıl ürünleri buğday, arpa, darı, burçak-sengek ve nohut-mercimektir. Aynı miktarda üretilen buğday ve arpadan 21, darıdan 7, burçak-sengekten 3.5 harvar öşür alınmaktadır. Zirai ürünlerin öşürlerinden alınan hâsıl 18.490 akçedir. Sinaî ürünlerde gelire göre tömbeki, pamuk ve Hint yağı tanesi sırayla yer alarak bunlardan elde edilen gelir 790 akçe olmuştur. Bölgede 210 dönüm bağ-bahçe olduğundan dolayı meyve-sebze yetiştiriciliği de kasabanın ekonomik durumunu etkilemektedir. Bağcılıktan gelen gelir 6.300 akçedir. Şehrin toplam geliri 29.778 akçe olmuştur.

Tablo 20-b

Kasaba-i Astane'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		350
Bennak		612
Mücerred		9
Adet-i Ağnam		400
Adet-i Deştbanı		298
Değirmen		1.980
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		229
Meyve		320
Zirai Ürünler		
Buğday	21 H	10.500
Arpa	21 H	6.300
Darı	7 H	700
Burçak-Sengek	3.5 H	350
Nohut-Mercimek		320
Yonca-bostan		320
Sinaî Ürünler		
Pamuk		230
Tömbeki		340
Hint Yağı Tanesi		220
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	210 dönüm	6.300
Toplam		29.778

Grafik 20-b: Astane Şehri'nin Tarım Ürünleri

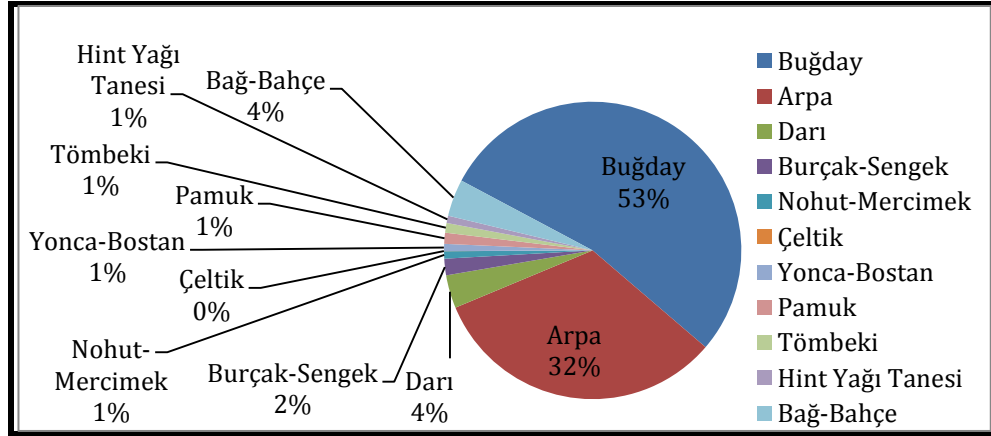
Kezzaz nahiyesi'nde yetiştirilen ürünler buğday, arpa, darı, burçak-sengek, nohut-mercimek ve çeltiktir. Bu nahiyenin öşürleri arasına, ilk kez efyûn'dan alınan 220 akçe değer de ilave edilmiştir. Nahiyede tahıl üretiminde ağırlık buğdaydadır. Bu üründen 1.571, arpadan 1.541, darıdan 534, burçek-sengekten 275.5 harvar, çeltikten 50 batman öşür alınmıştır. Bölgedeki zirai ürünlerden gelen gelir 1.417.172 akçe değerindedir. Sinaî ürünlerde pamuk önde, tömbeki ikinci sırada ve Hint yağı tanesi sonda gelerek bunlardan alınan vergi de 46.482 akçedir. Nahiyenin 2.012 dönüm bağ-bahçesinden elde edilen gelir 61.360 akçe olmuştur. Bölgenin toplam geliri rüsumdan alınan 108.406 akçe bedelle 1.633.420 akçeyi bulmuştur. Diğer nahiyelerde olduğu gibi, hâli köylerin geliri de bu miktara ilave edilirse nahiyenin toplam geliri 1.863.016 akçe olur.

Tablo 20-c

Kezzaz Nahiyesi'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		27.235
Bennak		16.298
Mücerred		1.437
Caba		442
Adet-i Ağnam		12.973
Adet-i Deştbanı		12.609
Değirmen		6.819
Gelin-gerdek		4.126
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		9.801
Niyabet		23.586
Boyahane-Debbağhane		4.000
Kovan		200
afyon		220
Zirai Ürünler		

Buğday	1.571 H	815.800
Arpa	1.541 H	494.700
Darı	534 H	54.900
Burçak-Sengek	275.5 H	27.420
Nohut-Mercimek		12.219
Çeltik	50 Men	250
Yonca-bostan		11.883
Sınai Ürünler		
Pamuk		18.358
Tömbeki		15.989
Hint yağı tanesi		12.135
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	2.012 dönüm	61.360
Toplam		1.633.420

Grafik 20-c: Kezzaz Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

3. 2. 21. Gerus Nahiyesi

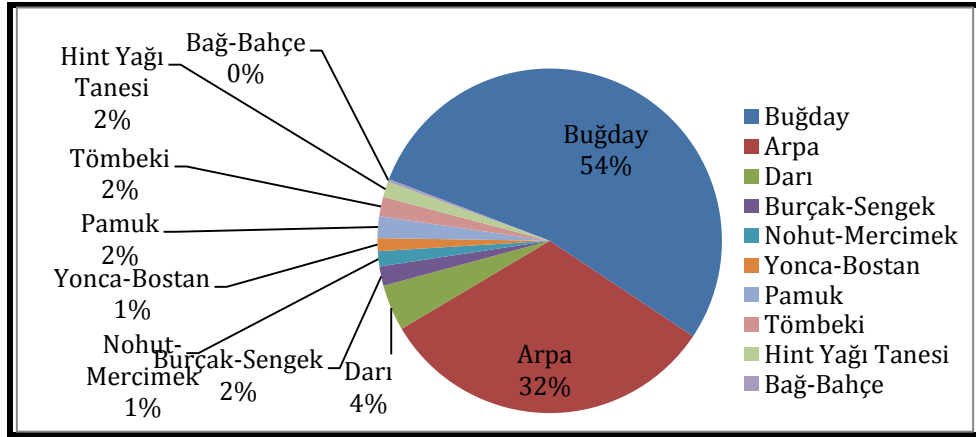
Gerus Nahiyesi 123 köyden oluşmaktadır. Ancak diğer nahiyelerle kıyaslandığında, öşür miktarının daha fazla olması beklenirken tabloya baktığımızda tam tersine ürünlerde büyük düşüş görülmektedir. Bunun nedeni nahiyedeki köylerin 92'sinin hâli olmasıdır. Nahiyede yetiştirilen tahıl ürünleri buğday, arpa, darı, burçak-sengek, nohut-mercimektir. Bu nahiyede de buğday ve arpadan alınan öşür miktarı aynıdır. Buğday ve arpa üretiminden 255, darıdan 85, burçak-sengekten 43.5 harvar öşür alınırken diğer zirai ürünlerle birlikte 224.926 akçe gelirleri olmuştur. Sınai ürünlerde gelir sırasına göre olan pamuk, tömbeki ve Hint yağı tanesinden toplam 12.698 akçe bedel alınmıştır. Bölgede mevcut olan 20 dönüm bağ-bahçeden 600 akçe

gelir elde edilmiştir. Ekonominin diğer kaynağı olan rüsumdan 27.405 akçe alınarak toplam hâsıl 265.629 ve 92 boşalan köyün gelirin bu meblağa eklersek gelir 524.951dir.

Tablo 21

Gerus Nahiyesi'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		4.250
Bennak		5.491
Mücerred		307
Adet-i Ağnam		3.579
Adet-i Deştbanı		2.910
Değirmen		900
Gelin-gerdek		1.630
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		1.950
Niyabet		6.168
Kovan		220
Zirai Ürünler		
Buğday	255 H	127.500
Arpa	255 H	76.500
Darı	85 H	10.300
Burçak-Sengek	43.5 H	4.350
Nohut-Mercimek		3.377
Yonca-bostan		2.899
Sınaî Ürünler		
Pamuk		4.840
Tömbeki		4.360
Hint yağı tanesi		3.498
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	20 dönüm	600
Toplam		265.629

Grafik 21: Gerus Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

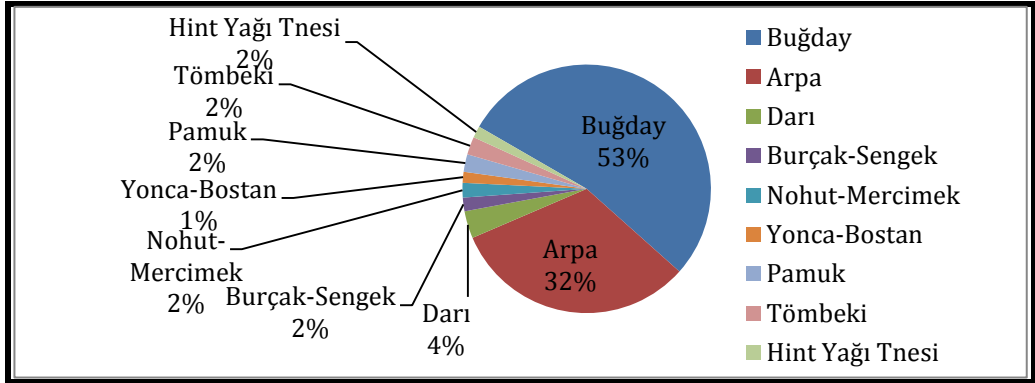
3. 2. 22. Kuranî Nahiyesi

Kuranî Nahiyesi'nde yetiştirilen tahıl ürünleri buğday, arpa, darı, burçak-sengek, nohut-mercimektir. Bu nahiyede öşürlerin miktarına baktığımızda fahiş bir düşüş görülmektedir. Halbuki nahiyeye 104 köyden meydana gelmektedir. Lakin nahiyenin 84 köyü hâlidir, bu nedenle de üretilen tahılın miktarı çok azalmıştır. Tarım ürünlerinden aynı miktarda yetiştirilen buğday ve arpadan 21, darıdan 7, burçak-sengekten 3.5 harvar öşür alınırken tüm zirai ürünlerden gelen gelir 18.506 akçe olmuştur. Sınaî ürünlerde gelir açısından sırayla tömbeki, pamuk ve Hint yağı tanesi yer alırken bunlardan da elde edilen vergi miktarı 800 akçedir. Nahiyenin rüsumundan gelen gelir 3.406 akçe olmuştur. Tabloda da görüldüğü gibi toplam hâsıl 22.712 akçedir. Benzer nahiyelerde de ifade edildiği gibi boşalan köylerin hâsılı da bu meblağa ilave edilirse nahiyenin geliri 243.433 akçeyi bulur.

Tablo 22

Kuranî Nahiyesi'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		350
Bennak		594
Mücerred		18
Adet-i Ağnam		420
Adeti Deştbanı		430
Değirmen		360
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		220
Niyabet		694
Kovan		320
Zirai Ürünler		
Buğday	21 H	10.500
Arpa	21 H	6.300
Darı	7 H	700
Burçak-Sengek	3.5 H	350
Nohut-Mercimek		375
Yonca-bostan		281
Sınaî Ürünler		
Pamuk		450
Tömbeki		460
Hint yağı tanesi		300
Toplam		22.712

Grafik 22: Kuranî Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

3. 2. 23. Tefrîş Nahiyesi

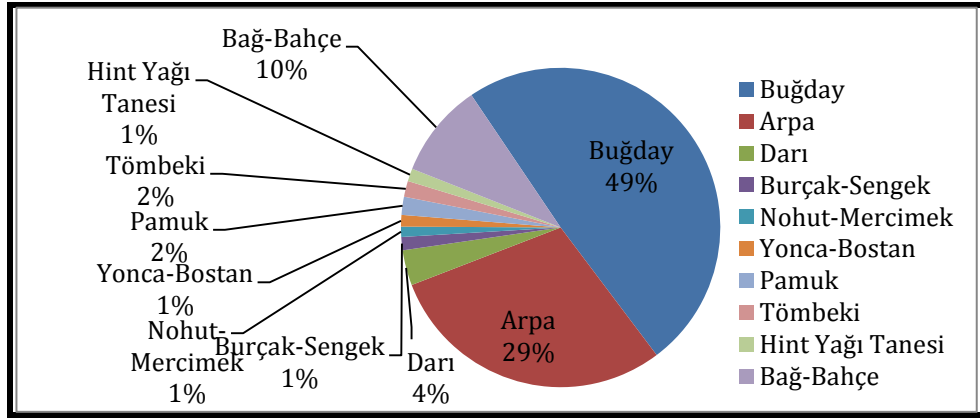
Tefrîş Nahiyesi'nde yetiştirilen tahıl ürünleri buğday, arpa, darı, burçak-sengek, nohut-mercimektir. Bu nahiyede de buğday ve arpadan alınan öşür aynı miktarda ve 223.5 harvardır. Bunların ardından darıdan 79, burçak-sengek'ten ise 29 harvar öşür elde edilmektedir. Bölgede yetiştirilen zirai ürünlerden 189.562 akçe gelir alınmıştır. Nahiyede mevcut olan 755 dönüm bağ-bahçeden gelen ekonomik değer 21.150 akçedir. Sınaî ürünlerde sırayla pamuk, tömbeki ve Hint yağı tanesi yer almaktadır. Sözü geçen ürünlerden alınan bedel 10.460 akçe değerindedir. Nahiyenin diğer kaynağı olan rüsumdan 40.520 akçe bedel alınmıştır. Böylesine genelinde tüm hâsıl 261.692 akçe miktarındadır. Boşalmış 2 köyün de geliri bu miktara eklenirse nahiyenin toplam geliri 265.991 akçeyi bulur.

Tablo 23

Tefrîş Nahiyesi'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		3.625
Bennak		10.700
Mücerred		498
Caba		507
Adet-i Ağnam		4.412
Adet-i Deştbanı		3.160
Değirmen		2.394
Gelin-gerdek		970
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		2.910
Boyahane-Debbağhane		4.000

Niyabet		7.344
Zirai Ürünler		
Buğday	223.5 H	108.750
Arpa	223.5 H	65.050
Darı	79 H	7.900
Burçak-Sengek	29 H	2.970
Nohut-Mercimek		2.289
Yonca-bostan		2.603
Sınaî Ürünler		
Pamuk		4.050
Tömbeki		3.550
Hint yağı tanesi		2.860
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	755 dönüm	21.150
Toplam		261.692

Grafik 23: Tefrîş Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

3. 2. 24. Vefs Nahiyesi

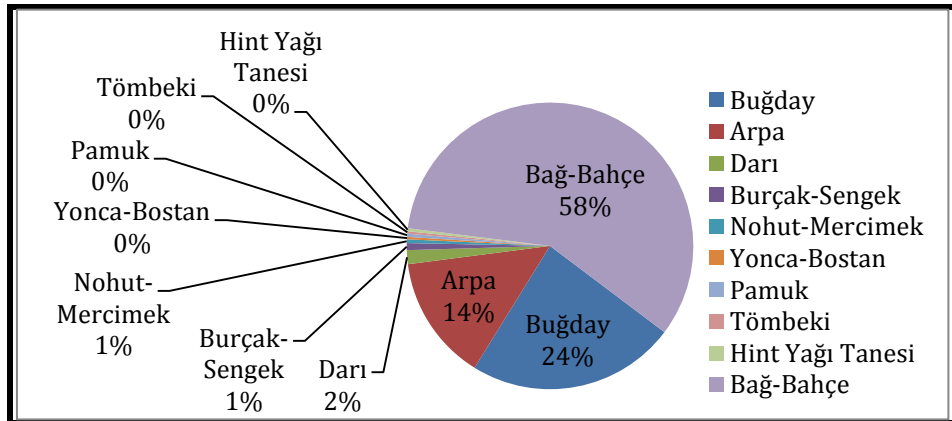
Nefs-i Vefs

Vefs şehrinde ağırlık yine tahıl üretimindedir. Burada yetiştirilen tahıl ürünleri buğday, arpa, darı, burçak-sengek ve nohut-mercimektir. Üretimi eşit miktarda olan buğday ve arpadan alınan öşür 42 harvardır. Bunların ardından 14 harvarla darı ve 7 harvar öşürle burçak-sengek gelmektedir. Zirai ürünlerden 36.320 akçe gelir elde edilmiştir. Sınaî ürünler ekonomik değer açısından sıralanırsa başta pamuk, ardından Hint yağı tanesi ve tömbeki yer alır. Yetiştirilen bu ürünlerden 860 akçe bedel alınmıştır. Bölgede bulunan 1.400 dönüm bağdan 52.000 akçe gelir elde edilmesinden, bağcılığın şehir ekonomisinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Şehrin toplam geliri 95.284 akçedir.

Tablo 24-a

Vefs Şehrinin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		700
Bennak		1.044
Mücerred		27
Caba		36
Adet-i Ağnam		400
Adet-i Deştbanı		820
Değirmen		9
Gelin-gerdek ve Tapu-yı Zemin		1.630
Niyabet		1.399
Meyve		39
Zirai Ürünler		
Buğday	42 H	21.000
Arpa	42 H	12.600
Darı	14 H	1.400
Burçak-Sengek	7 H	700
Nohut-Mercimek		380
Yonca-bostan		240
Sınai Ürünler		
Pamuk		320
Tömbeki		240
Hint Yağı Tanesi		300
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	1.400 dönüm	52.000
Toplam		95.284

Grafik 24-a:Vefs Şehrinin Tarım Ürünleri

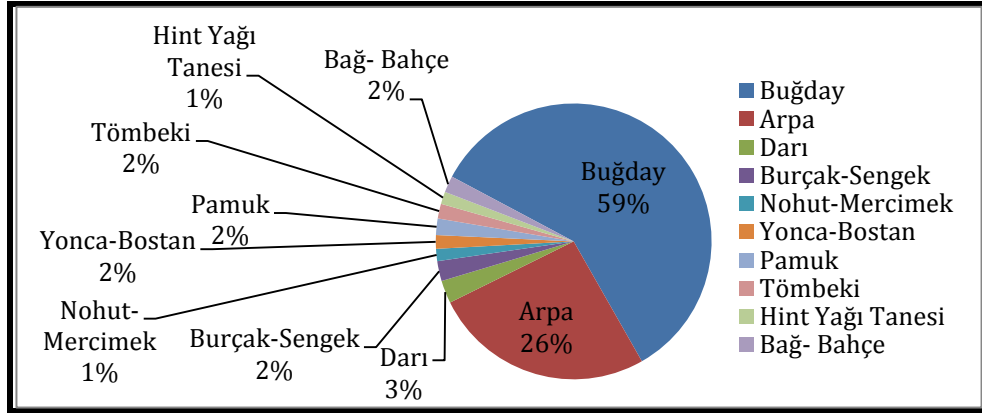
Vefs Nahiyesi'nde de yetiştirilen tahıl ürünleri buğday, arpa, darı, burçak-sengek, nohut-mercimektir. Nahiyede buğday ve arpa tarımı aynı miktardadır. Buğday

ve arpa tarımından 100.5, darıdan 19.5, burçak-sengekten 13 harvar öşür alınmıştır. Bölgede yetiştirilen tüm zirai ürünlerden alınan bedel 79.425 akçedir. Nahiyedeki bağ-bahçenin azami kısmı Nefs-i Vefs'de bulunmaktadır. Diğer köylerde sadece 55 dönüm bağ mevcuttur. Bundan gelen gelir 1.650 akçedir. Sinaî ürünlerde pamuk ilk sırada, tömbeki ikinci ve Hint yağı tanesi üçüncü sırada yer almaktadır. Bunlardan da elde edilen gelir 3.251 akçe olmuştur. Bölgenin diğer ekonomi kaynağı olan rüsumdan da 13.511 akçe alınmıştır. Tabloya göre elde edilen toplam gelir 97.837 akçedir. Bu meblağa boşalmış köylere yazılan gelir de eklenirse toplam hâsıl miktarı 161.633 akçeyi bulur.

Tablo 24-b

Vefs Nahiyesi'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		1.675
Bennak		4.603
Mücerred		9
Adet-i Ağnam		1.730
Adet-i Deştbanı		1.330
Değirmen		558
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		1.142
Niyabet		2.437
Meyve		27
Zirai Ürünler		
Buğday	100.5 H	50.400
Arpa	100.5 H	22.150
Darı	19.5 H	2.285
Burçak-Sengek	13 H	2.000
Nohut-Mercimek		1.228
Yonca-bostan		1.362
Sinaî Ürünler		
Pamuk		1.650
Tömbeki		1.477
Hint yağı tanesi		1.240
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	55 dönüm	1.650
Toplam		97.837

Grafik 24-b: Vefs Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

3. 2. 25. Rûdbâr Nahiyesi

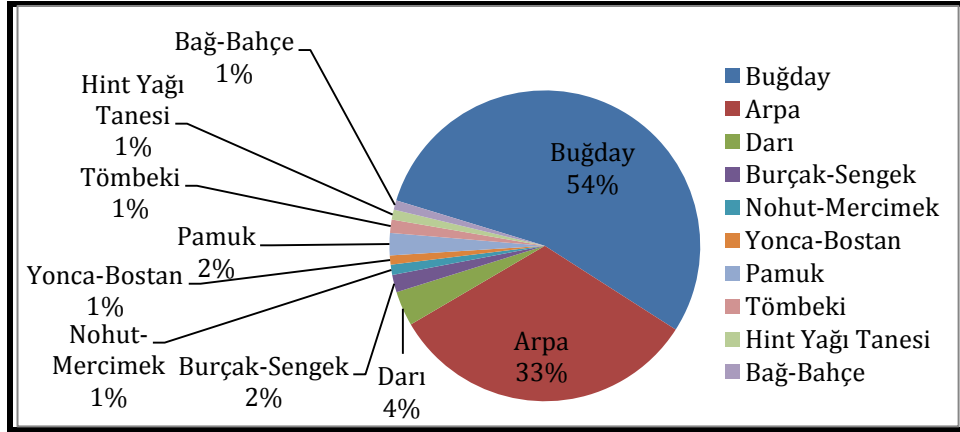
Rûdbâr Nahiyesi'nde yetiştirilen tahıl ürünleri buğday, arpa, darı, burçak-sengek ve nohut-mercimektir. Nahiyede yetiştirilen ürünler arasında ekonomik açıdan ilk sırayı buğday almaktadır. Aynı miktarda üretilen buğday ve arpadan 303, darıdan 101, burçak-sengekten ise 50.5 harvar öşür alınmıştır. Nahiyede yetiştirilen zirai ürünlerden toplam 262.886 akçe gelir elde edilmiştir. Sınaî ürünlerde sırayla pamuk, tömbeki ve Hint yağı tanesi yer almaktadır. Bunlardan gelen bedel de 13.210 akçedir. Nahiyede bulunan 102 dönüm bağ-bahçenin geliri 2.710 akçedir. Tabloya göre saydığımız sınaî, zirai ürünler ve rüsumdan elde edilen 27.663 akçe gelire nahiyenin toplam vergileri 306.469 akçe olmaktadır. Eğer bu meblağın üzerine hâli köylerin hâsılı da eklenirse toplam gelir 380.830 akçe olur.

Tablo 25

Rûdbâr Nahiyesi'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		5.050
Bennak		7.758
Mücerred		1.122
Caba		300
Adet-i Ağnam		2.795
Adet-i Deştbanı		2.648
Değirmen		513
Gelin-gerdek		168
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		3.450
Niyabet		4.319

Zirai Ürünler		
Buğday	303 H	151.500
Arpa	303 H	90.600
Darı	101 H	10.100
Burçak-Sengek	50.5 H	5.050
Nohut-Mercimek		2.979
Yonca-bostan		2.657
Sınaî Ürünler		
Pamuk		6.460
Tömbeki		3.855
Hint yağı tanesi		2.895
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	102 dönüm	2.710
Toplam		306.469

Grafik 25: Rûdbâr Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

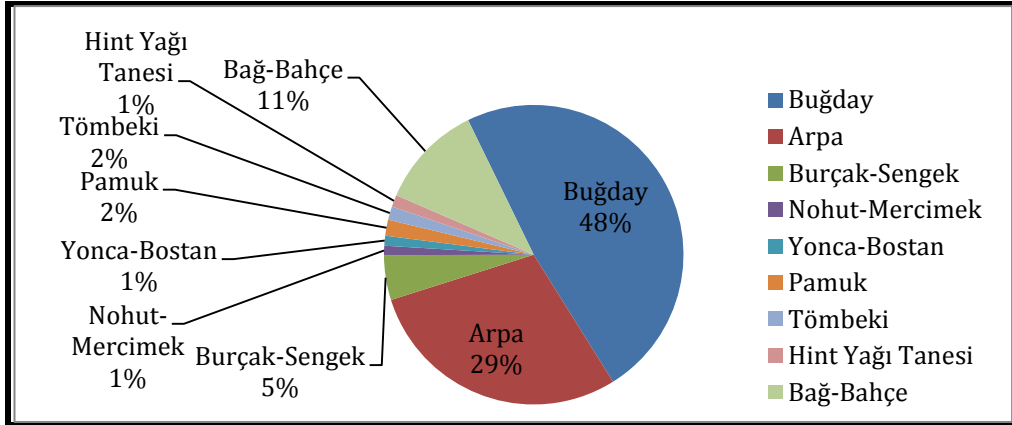
3. 2. 26. Mezdegân Nahiyesi

Mezdegân Şehri

Mezdegân şehri küçük bir yerleşim alanı olduğundan dolayı, büyük şehirlere nazaran tarım üretiminde de düşüş görülmektedir. Yetiştirilen tahıl ürünleri buğday, arpa, burçak-sengek ve nohut-mercimektir. Aynı miktarda yetiştirilen buğday ve arpadan 18, burçak-sengekten 9 harvar öşür alınmıştır. Şehrin zirai ürünlerinin geliri 15.688 akçedir. Bölgede bulunan 70 dönüm bağ-bahçeden elde edilen gelir 2.100 akçedir. Sınaî ürünlerin bedeli 832 akçe iken rüsumdan alınan gelir 7.888 akçedir. Böylelikle şehrin toplam geliri 26.508 akçe olmuştur.

Tablo 26-a

Mezdegân Şehrinin Vergileri		
Rüsüm	Miktar	Hâsıl
Çift		300
Bennak		296
Mücerred		22
Caba		12
Adet-i Ağnam		188
Adet-i Deştbanı		180
Değirmen		180
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		320
Niyabet		390
Boyahane		6.000
Zirai Ürünler		
Buğday	18 H	9.000
Arpa	18 H	5.400
Burçak-Sengek	9 H	900
Nohut-Mercimek		188
Yonca-bostan		200
Sınai Ürünler		
Pamuk		322
Tömbeki		270
Hint Yağı Tanesi		240
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	70 dönüm	2.100
Toplam		26.508

Grafik 26-a: Mezdegân Şehrinin Tarım Ürünleri

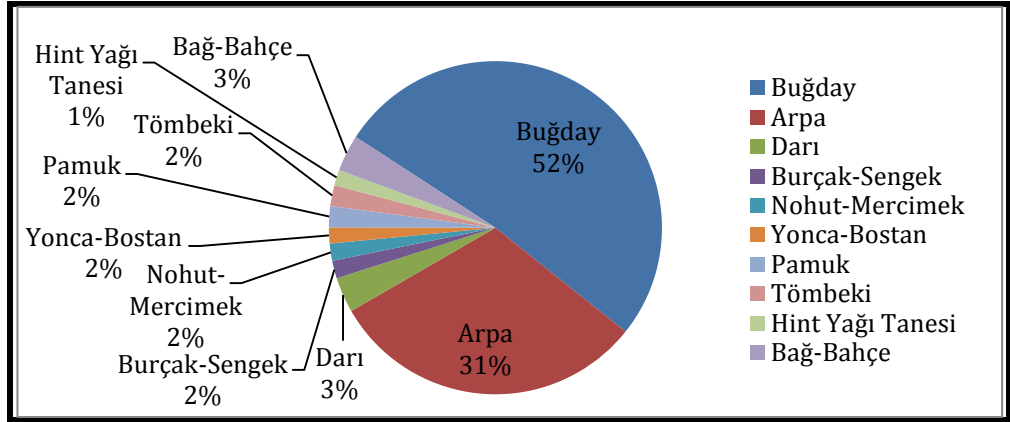
Mezdegân Nahiyesi'nde yetiştirilen tahıl ürünleri buğday, arpa, darı, burçak-sengek, nohut-mercimektir. Aynı miktarda yetiştirilen buğday ve arpadan 294, darıdan 100, burçak-sengekten 50 harvar öşür alınmıştır. Bölgedeki zirai tarımdan toplam

264.357 akçe gelir elde edilmiştir. Sınaî ürünlere gelince sırayla; pamuk, tömbeki ve Hint yağı tanesi yer almaktadır. Bunlardan gelen hâsıl 16.302 akçe değerindedir. Nahiyyede bulunan 343 dönüm bağ-bahçenin geliri de 10.290 akçedir. Bölgenin diğer gelir kaynağı olan rüsumdan da 38.347 akçe alınmıştır. Tabloda da görüldüğü gibi toplam gelir 329.296 akçedir. Nahiyyenin hâli köylerinin hâsılında bu miktara eklersek toplam gelir 625.607 akçe değerinde olur.

Tablo 26-b

Mezdegân Nahiyesi'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		5.000
Bennak		6.887
Mücerred		216
Adet-i Ağnam		6.438
Adet-i Deştbanı		4.319
Değirmen		1.620
Gelin-gerdek		550
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		4.982
Niyabet		8.335
Zirai Ürünler		
Buğday	294 H	150.000
Arpa	294 H	90.000
Darı	100 H	10.000
Burçak-Sengek	50 H	5.000
Nohut-Mercimek		4.842
Yonca-bostan		4.515
Sınaî Ürünler		
Pamuk		5.972
Tömbeki		5.900
Hint yağı tanesi		4.430
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	343 dönüm	10.290
Toplam		329.296

Grafik 26-b: Mezdegân Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

3. 2. 27. Dergezin Nahiyesi

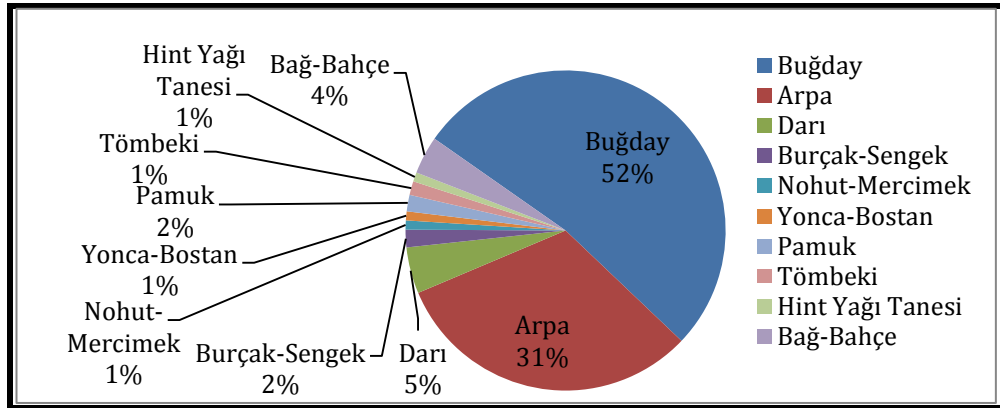
Dergezin Nahiyesi 171 köyden oluşmaktadır. Köylerin sayısı ve beklenen öşür miktarı diğer bölgelerle karşılaştırıldığında gelirin yüksek olması beklenirken tablodaki sonuçlarda bunları görememekteyiz. Bunun sebebi, 79 köyün boşalmış olmasıdır. Dergezin Nahiyesi'nde yetiştirilen tarım ürünleri buğday, arpa, darı, burçak-sengek, nohut-mercimektir. Nahiyyede buğday ve arpa üretiminin aynı miktarda olduğu görülmektedir. Buğday ve arpadan 979, darıdan 340, burçak-sengekten 177.5 öşür alınmıştır. Tüm zirai ürünlerin öşür bedeli 923.916 akçedir. Nahiyyedeki 1.238 dönüm bağ-bahçeden elde edilen gelir de 37.140 akçe değerindedir. Sınaî ürünlerde sırayla pamuk, tömbeki ve Hint yağı tanesi yer alırken bunlardan da gelen hâsıl 39.920 akçedir. Bölgenin ekonomisine rüsum da 81.466 akçe katkıda bulunmuştur; bunların toplamı nahiye gelirini 1.083.582 akçeye yükseltmiştir. Fakat toplam gelirin hesaplanması için, terk edilmiş olan köylerin geliri de yukarıdaki rakama eklendiğinde, gelir 1.516.138 akçe olmaktadır.

Tablo 27

Dergezin Nahiyesi'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		30.456
Bennak		14.580
Mücerred		549
Caba		12

Adet-i Ağnam		9.235
Adet-i Deştbanı		9.559
Değirmen		4.569
Gelin-gerdek		320
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		10.480
Niyabet		16.795
Ceviz		27
Zirai Ürünler		
Buğday	979 H	525.000
Arpa	979 H	315.900
Darı	340 H	46.900
Burçak-Sengek	177.5 H	17.770
Nohut-Mercimek		9.283
Yonca-bostan		9.108
Sınai Ürünler		
Pamuk		16.630
Tömbeki		13.973
Hint yağı tanesi		9.353
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	1.238 dönüm	38.280
Toplam		1.083.582

Grafik 27: Dergezin Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

3. 2. 28. Zencân Nahiyesi

Kasaba-i Zencân

Zencân Kasabası'nda yetiştirilen tahıl ürünleri buğday, arpa, darı, burçak-sengek ve nohut-mercimektir. Tahıl ürünlerinden yetiştirilen buğday, arpa ve darıdan 30 harvar öşür alınmıştır. Bölgedeki zirai tarımdan toplam 26.270 akçe gelir elde edilmiştir.

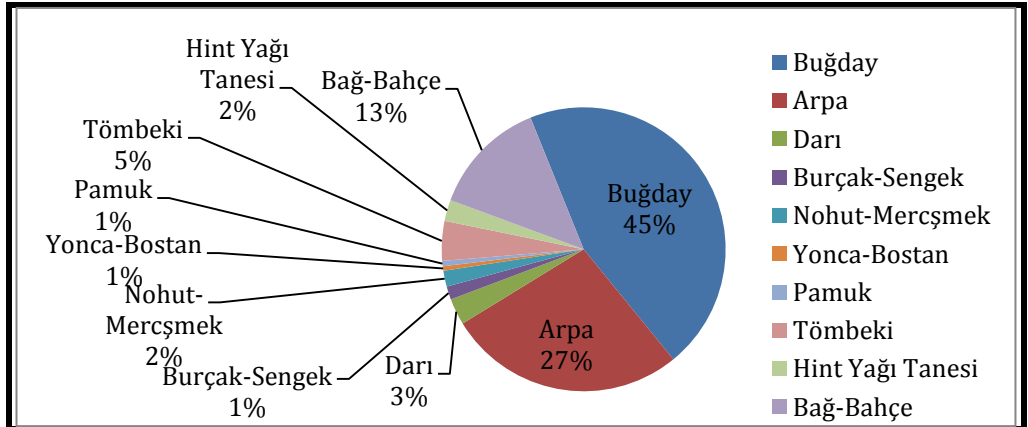

Kasabada mevcut olan 150 dönüm bağ-bahçenin geliri de 4.400 akçe olmuştur. Sınai ürünlerde gelir açısından sırayla tömbeki, Hint yağı tanesi, pamuk yer almaktadır. Bunlardan gelen hâsıl 2.500 akçedir. Rüsümdan gelen 3.480 akçe geliri de bunlara eklersek şehrin tüm hâsılı 36.650 akçeyi bulur.

Tablo 28-a

Kasaba-i Zencân'ın Vergileri		
Rüsüm	Miktar	Hâsıl
Çift		500
Bennak		1.080
Adet-i Ağnam		180
Adet-i Deştbanı		600
Değirmen		540
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		280
Niyabet		300
Zirai Ürünler		
Buğday	30 H	15.000
Arpa	30 H	9.000
Darı	30 H	1.000
Burçak-Sengek	5 H	500
Nohut-Mercimek		600
Yonca-bostan		170
Sınai Ürünler		
Pamuk		200
Tömbeki		1.500
Hint Yağı Tanesi		800
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	150 dönüm	4.400
Toplam		36.650

Grafik 28-a: Kasaba-i Zencân'ın Tarım Ürünleri

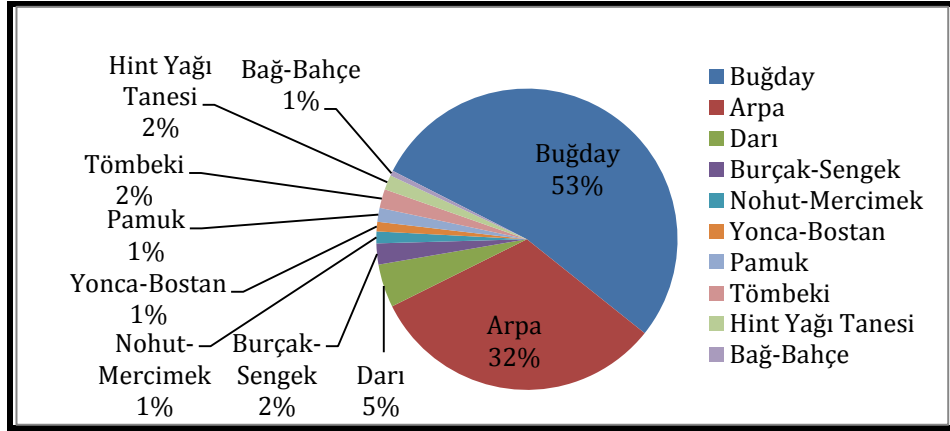

Zencân Nahiyesi 136 köyden oluşmaktadır. Bu yüzden buradaki öşür miktarının fazla olması beklenirken, sonuçlara baktığımızda bunun tam tersini görüyoruz. Bunun sebebi de köylerin 115'inin hâli olmasıdır. Bundan dolayı, bölgenin ekonomik gelirlerinde büyük düşüş meydana gelmiştir. Zencân Nahiyesi'nde yetiştirilen tahıl ürünleri buğday, arpa, darı, burçak-sengek, nohut-mercimektir. Aynı miktarda üretilen buğday ve arpadan 124, darıdan 38 ve burçak-sengekten 18.5 harvar öşür alınmıştır. Nahiyenin tüm zirai ürünlerinin hâsılı 77.126 akçedir. Zencân şehri hariç bölgede bulunan 15 dönüm bağ-bahçeden 450 akçe gelir elde edilirken rüsumdan da 7.178 akçe bedel alınmıştır. Sinaî ürünlerde de sırayla tömbeki, Hint yağı tanesi ve pamuk gelmektedir. Sözü geçen ürünlerden alınan 3.008 akçe bedele rüsumdan gelen geliri de eklersek nahiyenin tüm vergi miktarı 87.762 akçeye ulaşır. Tabî ki nahiyede bulunan boşalmış köylerin hâsılı da bu meblağa eklendiğinde toplam gelir 438.201 akçeyi bulur.

Tablo 28-b

Zencân Nahiyesi'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		1.900
Bennak		810
Mücerred		12
Adet-i Ağnam		940
Adet-i Deştbanı		916
Değirmen		370
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		1.000
Niyabet		1.230
Zirai Ürünler		
Buğday	124 H	43.500
Arpa	124 H	26.100
Darı	38 H	3.800
Burçak-Sengek	18.5 H	1.850
Nohut-Mercimek		1.038
Yonca-bostan		838
Sinaî Ürünler		
Pamuk		1.220
Tömbeki		1.660
Hint yağı tanesi		1.285
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	15 dönüm	450
Toplam		87.762

Grafik 28-b: Zencân Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

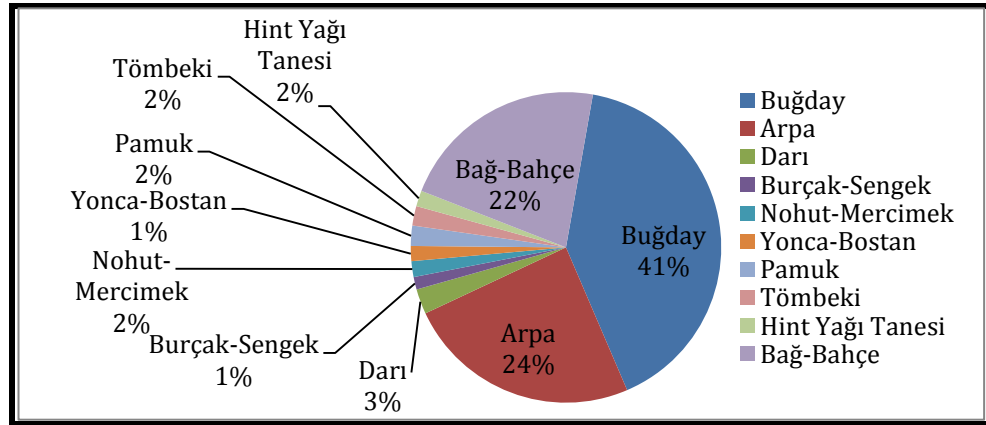

3. 2. 29. Hergân Nahiyesi

Hergân Nahiyesi'nde kayıtların bittiği yerde Hergân Mümessiline hitap bir not düşürülmüş, bu notta her eşek yükünden 10 akçe, öküz ve katır yükünden 20 akçe, deve yükünden 40 akçe alınması istenmiştir. Bunun yıllık hâsılatı 60.000 akçe olarak hesaplanmıştır. Bu bölgede de benzer bölgeler gibi köylerin sayısının fazla olmasıyla üretimin yüksek miktarda olması beklenirdi. Ancak burada da diğer nahiyeler gibi 71 köy hâlidir. Nahiyede yetiştirilen tahıl ürünleri buğday, arpa, darı, burçak-sengek ve nohut-mercimektir. Bu nahiyede de aynı miktarda üretilen buğday ve arpadan 129, darıdan 24, burçak-sengekten 12 harvar öşür alınmıştır. Bunlarla birlikte tüm zirai tarımın bedeli 66.555 akçe olmuştur. Bölgedeki mevcut 669 dönüm bağ-bahçeden 20.090 akçe değer gelirken rüsumdan hâsıl olan gelir 10.535 akçedir. Sınâî ürünlerde değer açısından sırayla gelen pamuk, tömbeki ve Hint yağı tanesinden 5.320 akçe bedel alınmıştır. Tabloda da olduğu gibi nahiyenin vergilerden gelen gelirinin toplamı 102.500 akçedir. Ancak nahije genelinde bulunan 69 hâli köyün de hâsılatını bu miktara ilave ettiğimizde, toplam gelir 293.268 akçeyi bulur. Yukarıda sözü geçen senelik 60.000 akçe olan gelir buna dâhil değildir.

Tablo 29

Hergân Nahiyesi'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		1.200
Bennak		1.728
Adet-i Deştbanı		1.650
Değirmen		1.818
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		1.650
Niyabet		2.489
Zirai Ürünler		
Buğday	75 H	37.500
Arpa	75 H	22.500
Darı	24 H	2.400
Burçak-Sengek	12 H	1.200
Nohut-Mercimek		1.515
Yonca-bostan		1.440
Sınai Ürünler		
Pamuk		1.940
Tömbeki		1.870
Hint yağı tanesi		1.510
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	669 dönüm	20.090
Toplam		102.500

Grafik 29: Hergân Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

3. 2. 30. Sultaniye Nahiyesi

Kasaba-i Sultaniye

Sultaniye Kasabası tamamen hâlidir fakat 3.000 akçe hâsıl yazılmıştır. Bu yüzden her köy için tahıl, otlak ve kışlak olarak bir gelir hesaplanarak köylerin adı altında kaydedilmiştir. Nahiyeye genelinde bu köylerin toplam hâsılı 85.232 akçedir.

Tablo 30

Sultaniye Nahiyesi'nin Vergileri		
Yer İsimleri		Hâsıl
Ali Kehriz	tahıl, otlak, kışlak	1.600
Arahan		1.850
Vir		1.570
Ğiyasiya		170
Köhül		186
Sö nec		185
Peşin		192
Derbend		1.600
Şalvar		1.800
Neder-âbâd		1.950
Çure		1.570
Tahmas-âbâd		1.810
Dede Bulağı		1.920
Ercin		2.605
Şahan		1.500
Şive		1.600
İlyasi		1.850
Yenic		1.920
Kızıl Depe		1.500
Pir-i Zengi		1.500
Güzel Dere-i küçek		1.620
Güzel Dere-i Büzürg		2.500
Kûhken		1.520
Sarucalu		1.820
Kemal-âbâd		1.090
Bayram-âbâd		1.500
Alimeki		1.600
Nûh-âbâd		1.820
Hoş-âbâd		1.900
Mir-âbâd		1.520
Saman Ark		1.160
Firuz-âbâd		1.080
Şems-âbâd		1.600
Hayır-âbâd		1.520
Kara Bulak		1.820
Şah Han-âbâd		182
Hatunca		195

Kürt Püšte		1.850
Allah Ekber		1.200
Fakire		1.850
Serdeha		1.855
Manteş		1.820
Velayeş		1.500
Dosengan		1.820
Büyin		1.500
Yeni Kend		1.800
Siyah Ser		1.600
Kâkâ-âbâd		1.820
Ribat		1.850
Sümbül-âbâd		1.185
Sa'id-âbâd		1.820
Mürvariye		1.620
Gav Gûşe		1.620
Hâl Hâllu		1.115
Ağa Bulağı		1.082
Toplam		82.232

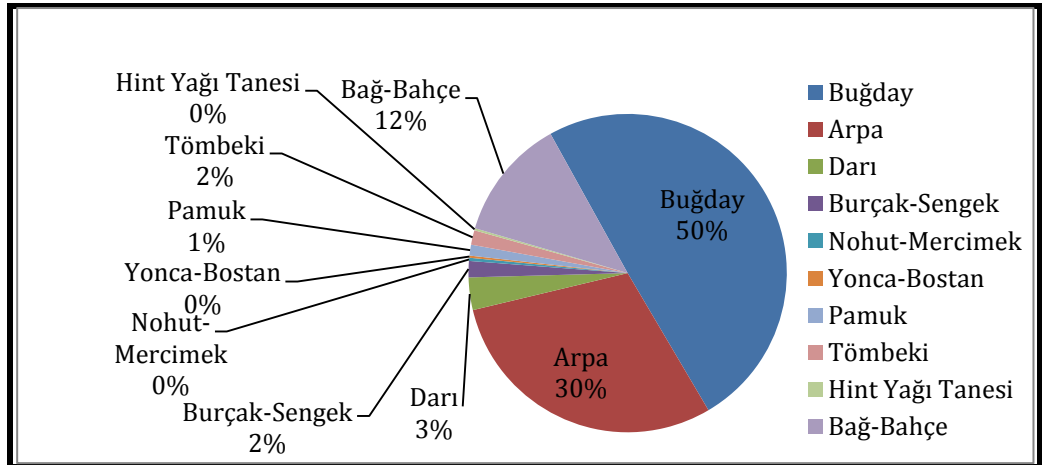
3. 2. 31. Ebher Nahiyesi

Kasaba-i Ebher

Ebher Kasabası'nda yetiştirilen tahıl ürünleri buğday, arpa, darı, burçak-sengek ve nohut-mercimektir. Tabloda da görüldüğü gibi; aynı miktarda yetiştirilen buğday ve arpadan 120, darıdan 40 ve burçak-sengekten 20 harvar öşür alınmıştır. Burada üretilen tüm zirai ürünlerden 102.650 akçe bedel alınmıştır. Kasabadaki 500 dönüm bağ-bahçeden elde edilen gelirin 15.000 akçe olması, bağcılığın da ekonomiye katkısının önemli olduğu görülmektedir. Sınaî ürünlerde de sırayla yer alan tömbeki, pamuk ve Hint yağı tanesinden 3.380 akçe gelir elde edilmiştir. Şehrin diğer gelir kaynağı olan rüsumdan da 12.215 akçe alınmıştır. Bunlara ilaveten şehrin başka senelik mukataaları da vardır. Bunları sırasıyla şöyle sayabiliriz: boyahane ve debbağhane 210.000, sabunhane 90.000. Fakat bunlar şehrin hâsılı olan 133.245 akçeye dahil değildir.

Tablo 31-a

Kasaba-i Ebher'in Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsil
Çift		2.000
Bennak		4.400
Mücerred		450
Adet-i Ağnam		350
Adet-i Deştbanî		215
Değirmen		1.540
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		260
Niyabet		3.000
Zirai Ürünler		
Buğday	120 H	60.000
Arpa	120 H	36.000
Darı	40 H	4.000
Burçak-Sengek	20 H	2.000
Nohut-Mercimek		388
Yonca-bostan		262
Sınai Ürünler		
Pamuk		1.340
Tömbeki		1.780
Hint Yağı Tanesi		260
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	500 dönüm	15.000
Toplam		133.245

Grafik 31-a: Kasaba-i Ebher'in Tarım Ürünleri

Ebher Nahiyesi'nde yetiştirilen tahıl ürünleri buğday, arpa, darı, burçak-sengek ve nohut-mercimektir. Çoğu bölgede olduğu gibi, burada da buğday ve arpa üretimi aynı miktardadır. Buğday ve arpadan 402, darıdan 124, burçak-sengekten 67 harvar öşür alınmıştır. Nahiyenin zirai ürünlerinden gelen gelir miktarı 345.500 akçedir. Bölgede

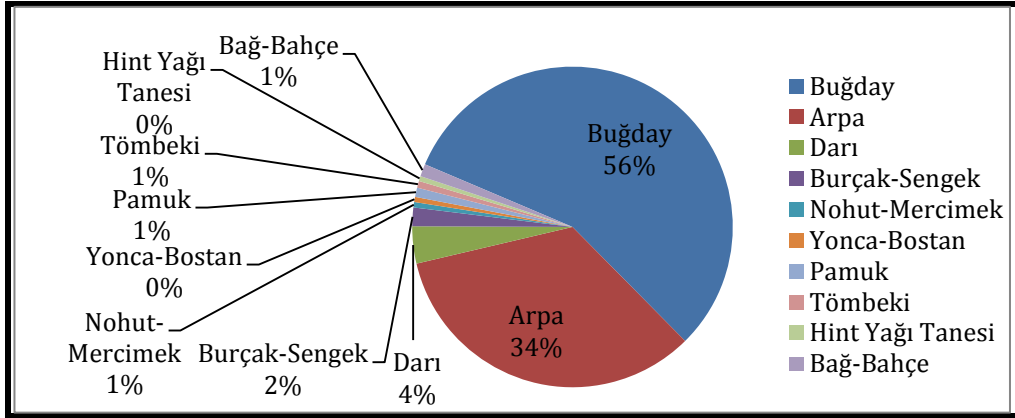
bulunan 150 dönüm bağ-bahçeden de 4.500 akçe hâsıl elde edilmiştir. Sınaî ürünlerde gelir açısından sıralanan pamuk, tömbeki, Hint yağı tanesinden 7.600 akçe hâsıl alınmıştır. Nahiye ekonomisine katkıda bulunan diğer gelirlere sayılan rüsumdan toplam 27.751 akçe gelir elde edilmiştir. Nahiye genelinde tüm rüsum ve öşürlerden toplanan gelir 360.375 akçedir. Bu miktara boşalmış köylerin hâsılın da ilave edersek toplam gelir 989.475 akçeyi bulur.

Tablo 31-b

Ebher Nahiyesi'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		7.900
Bennak		5.508
Mücerred		702
Adet-i Ağnam		1.878
Adet-i Deştbanı		1.960
Değirmen		3.420
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		1.730
Niyabet		4.653
Zirai Ürünler		
Buğday	402 H	201.000
Arpa	402 H	120.600
Darı	124 H	13.400
Burçak-Sengek	67 H	6.700
Nohut-Mercimek		1.950
Yonca-bostan		1.850
Sınaî Ürünler		
Pamuk		3.350
Tömbeki		2.450
Hint yağı tanesi		1.800
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	150 dönüm	4.500
Toplam		360.375

Grafik 31-b: Ebher Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

3. 2. 32. Secâs Nahiyesi

Kasaba-i Secâs

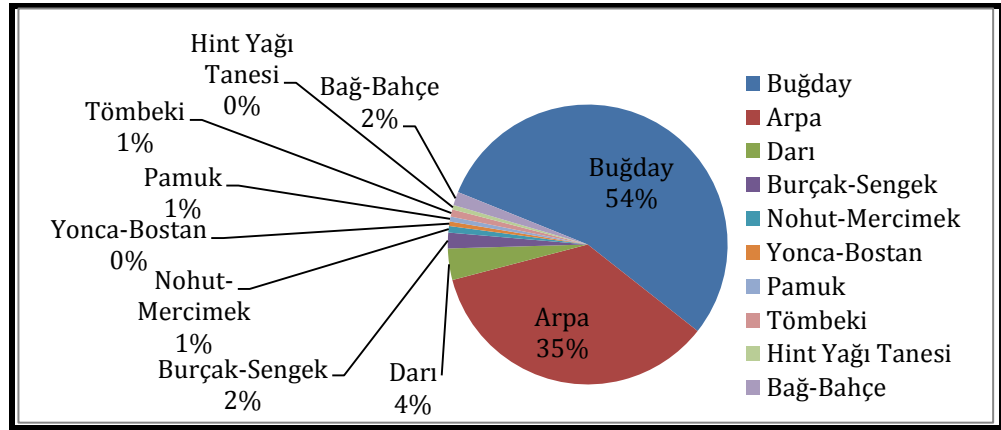
Secâs Kasabası küçük bir yerleşim birimidir. Burada yetiştirilen tahıl ürünleri buğday, arpa, darı, burçak-sengek ve nohut-mercimektir. Aynı miktarda üretilen buğday ve arpadan 42, darıdan 14, burçak-sengekten 7 harvar öşür alınmıştır. Diğer ürünlerle birlikte zirai tarımdan 37.190 akçe gelir hâsıl olmuştur. Kasabanın 20 dönüm bağ-bahçesi olduğuna göre bağcılık ve meyve yetiştirimi de yapılmaktadır. Bağcılıktan elde edilen maddi değer 600 akçedir. Sinaî ürünlerde sırayla tömbeki, pamuk ve Hint yağı tanesi gelerek bunlardan alınan bedel 740 akçedir. Yukarıda saydığımız gelirlere rüsumdan gelen 2.421 akçe de eklendiğinde şehrin toplam hâsılı 40.951 akçeye bulur.

Tablo 32-a

Kasaba-i Secâs'ın Vergileri		
Öşür ve Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		700
Bennak		198
Mücerred		63
Adet-i Ağnam		220
Adet-i Deştbanı		320
Değirmen		360
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		220
Niyabet		340
Zirai Ürünler		
Buğday	42 H	21.000

Arpa	42 H	13.600
Darı	14 H	1.400
Burçak-Sengek	7 H	700
Nohut-Mercimek		290
Yonca-bostan		200
Sinaî Ürünler		
Pamuk		220
Tömbeki		320
Hint Yağı Tanesi		200
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	20 dönüm	600
Toplam		40.951

Grafik 32-a: Kasaba-i Secâs'ın Tarım Ürünleri

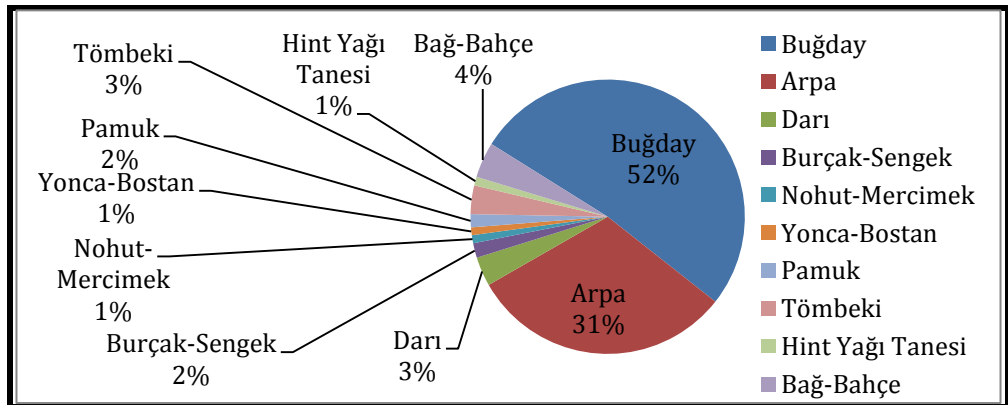
Secâs Nahiyesi'nde 38 boş köy bulunmaktadır. Secâs Kasabası hariç yalnız 5 köyde tarım üretimi yapılmaktadır. Nahiyyede yetiştirilen tahıl ürünleri buğday, arpa, darı, burçak-sengek, nohut-mercimektir. Tabloya baktığımızda bölgede üretilen buğday ve arpanın aynı miktarda olduğu anlaşılmaktadır. Buğday ve arpadan 126, darıdan 42, burçak-sengekten 21 harvar öşür alınmıştır. Bölgede yetiştirilen tüm zirai ürünlerin geliri 109.431 akçe olmuştur. Nahiyyede bulunan 170 dönüm bağ-bahçeden gelen gelir 5.100 akçedir. Sinaî ürünlerde de tömbeki ilk sırada ardından pamuk ve Hint yağı tanesi gelerek bunlardan elde edilen vergi de 7.235 akçe değerindedir. Nahiye gelirinde katkısı olan diğer kaynak rüsumdur. Bunlardan gelen hâsıl da 9.650 akçe miktarındadır.

Böylelikle vergilerden elde edilen gelir 131.416 akçedir fakat terk edilen köylerin hâsılı da eklendiğinde 238.076 akçe rakamı ortaya çıkmaktadır.

Tablo 32-b

Secâs Nahiyesi'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		2.400
Bennak		1.044
Mücerred		162
Adet-i Ağnam		1.400
Adet-i Deştbanı		1.072
Değirmen		720
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		982
Niyabet		1.870
Zirai Ürünler		
Buğday	126 H	63.000
Arpa	126 H	37.860
Darı	42 H	4.200
Burçak-Sengek	21 H	2.100
Nohut-Mercimek		1.156
Yonca-bostan		1.115
Sınaî Ürünler		
Pamuk		1.880
Tömbeki		4.110
Hint yağı tanesi		1.245
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	170 dönüm	5.100
Toplam		131.416

Grafik 32-2: Secâs Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

3. 2. 33. Herut Nahiyesi

Herut Nahiyesi'nde yerleşim bulunmamaktadır. Bölgede bulunan 36 köyün tamamı boşalmıştır. Bu yüzden her köy için tahıl, otlak ve kışlak olarak gelir hesaplanarak köylerin adı altında kaydedilmiştir. Nahiye genelinde bu hâsılın toplamı 54.812 akçedir.

Tablo 33

Herut Nahiyesi'nin Vergileri		
Yer İsimleri		Hâsıl
İnec	tahıl, otlak, kışlak	1.500
Cerin		1.500
Köhül-âbâd		1.620
Ak Bulak		1.890
Genelek		1.500
Köse-âbâd		1.630
Pir Yavyar		1.820
Fercûn		1.920
Mekâni		1.188
Deşir		1.169
Velce Şir		1.600
Top Kara		1.900
Davudiye		1.620
Erdelan		1.820
Deştekin		1.220
Fıtr-âbâd		1.890
Kays-âbâd		1.92
Katır Bulağı		1.92
Pine Düz		2.188
Ali-âbâd		1.600
Hayır-âbâd		2.500
Düsecin		1.620
Laçûvan		1.820
? Hasan		1.860
Verçeşan		168
Biçkin		1.198
Babalar		1.192
Şehristanek		165
Mahmud-âbâd		1.820

Köhül		1.900
Kemal-âbâd		1.650
Zerrin Gül		1.820
Kara Bulak		1.920
Didar		1.600
Adar		1.820
Abdullah Maksud		1.800
Toplam		54.812

3. 2. 34. Söhrevers Nahiyesi

Söhrevers Nahiyesi'nde yerleşim bulunmamaktadır. Bölgede bulunan 63 köyün tamamı hâlidir. Terk edilen köylerin adı altında tahıl, otlak ve kışlak olarak toplam hâsıl hesaplanarak kaydedilmiştir. Nahiye genelinde bu hâsılın toplamı 97.953 akçedir.

Tablo 34

Söhrevers Nahiyesi'nin Vergileri		
Yer İsimleri		Hâsıl
Söhrevers	tahıl, otlak, kışlak	1.600
Kersef		1.820
Molla Yakub		1.920
Topraklu		1.620
Sazın		1.600
Kumsan		1.820
Sis		1.820
Şeyh Ahmedlu		192
Âb-ı Ulyâ ve Süflâ		1.080
Kaynarca		1.092
Âynacık		1.999
Kara Ahmedlu		1.200
Taht		1.500
Piş Kûhan		1.620
Kara Çal		200
Çuçkin		1.650
Ekinelu		1.820

Kamışlu		1.650
Çesb		800
Kuşçi		1.800
Kuyi Tekanu		1.600
Çirik		1.820
Güllüce		1.920
Üç Ayak		1.920
Turum Tay		1.200
Çırak Mezraa		1.500
Göran		1.820
Serin Dere		1.700
Şin		1.500
Han Ahmed Hisarı		1.620
Ak Bulak		1.625
Çırak Hisarı		1.820
Mamagan		1.920
Şeyh Musa		1.820
Neccar		1.920
Kara Dağ		1.820
İsfericin		1.820
Ber		1.500
Değaluca		1.620
Taş Şeyh		1.820
Begim Ağa		1.920
Nohut Dehre		1.200
Uştiniyan		1.500
Nikablu		1.620
Yarımca		800
Germ Âb		880
Çalkılan		1.620
Bahtı		1.530
Misger		200
Feridun		1.505
Tatar Deh		1.620
Turum Tay		1.600
Gögerçinlu		1.520
Erkövun		1.820
Çeçen Saray		1.920
Genecek		1.650
Gerçek		1.820
Seyyid Muhammed		1.620

Karaca Kaya		1.820
Harabat		1.680
Sagar Çin		1.520
Melekûh		1.680
Cum Saray		1.820
Toplam		97.953

3. 2. 35. Bezine-rûd Nahiyesi

Bezine-rûd Nahiyesi'nde yerleşim bulunmamaktadır. Hâli köylerin adı altında yazılan hâsılın toplamı 51.962 akçedir.

Tablo 35

Bezine-rûd Nahiyesi'nin Vergileri		
Yer İsimleri		Hâsıl
Tuzlu	tahıl, otlak, kışlak	1.500
Ahengeran		1.622
Çakır Bulağı		1.500
Kazulu		1.820
Sayın Hüseyin		1.600
Cürin		1.820
Zerrin-âbâd		1.800
Taht-i Süleyman		1.820
Ağca Harabe		1.080
Şirvaz		1.800
Çakal		1.920
Oğuzlu		1.610
Gökçe Yaylağı		1.820
Erdehin		1.500
Baba Peserek		1.810
Hasm-âbâd		1.800
Türkaman Kendi		1.500
Amad Can		1.650
Kucur		1.629
Per Merzban		1.260
Pa Merziyan		1.460
Ğulam Veys		2.703
Taş Budak		1.960

Bulduk		1.860
Kutî-âbâd		1.970
Vaşkak		1.840
İsterûd		1.710
Muhammed Hallac		1.990
Sereşbar		1.860
Kanla		1.748
Toplam		51.962

3. 2. 36. İcrûd Nahiyesi

İcrûd Nahiyesi'nde yerleşim bulunmamaktadır. Bölgede bulunan 32 köyün tamamı boşalmıştır. Hâli köylerin adı altında tahıl, otlak ve kışlak olarak toplam hâsıl hesaplanarak yazılmıştır. Nahije genelinde bu hâsılın toplamı 56.720 akçedir.

Tablo 36

İcrûd Nahiyesi'nin Vergileri		
Yer İsimleri		Hâsıl
İce	tahıl, otlak, kışlak	2.990
Gergana		2.860
Hân-kâh		2.116
Zerrin-âbâd		1.990
Huyın		1.860
Kara Bulağı		1.768
Şehrek		1.990
Yeni Kend		1.670
Havain		1.960
Kara Bulak		1.860
Terecerd		1.230
Bün Gine		1.990
Hatun Kendi		1.280
Deşir-i Ulyâ		1.470
Deşir-i Süflâ		1.640
Ance		1.370
Karatlu		1.340
Dada Kendi		1.640
Kavend		1.667

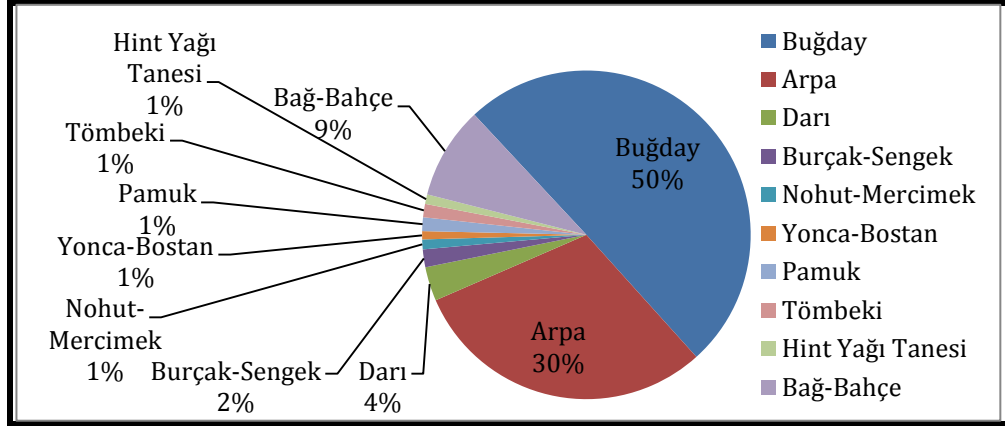
Kozan		1.960
Kara Seyyid		1.740
Aş Tepe-i Ulyâ ve Süflâ		1.620
Ahmed Kendi		1.340
Dehrin		1.678
Gökçe Kaya		2.320
Ak Bulak		1.297
Ulaya		1.670
Vencan		1.324
Şorab		1.340
Koltuk		1.990
Besir		1.860
Çapuk		1.890
Toplam		56.720

3. 2. 37. Çûme Nahiyesi

Çûme Nahiyesi 74 köyden meydana geldiği için tahıl tarımından alınan oşrûn miktarının yüksek olması beklenmektedir. Lakin köylerden yalnız 6'sında yerleşim bulunurken, bunlardan da sadece 4'ünde tarım yapılmaktadır. Çûme Nahiyesi'nde de buğday ve arpa üretiminin aynı miktarda olduğu görülmektedir. Buğday ve arpadan 129, darıdan 43, burçak-sengekten 22.5 harvar oşür alınmıştır. Bölgede bulunan 389 dönüm bağ-bahçeden 11.670 akçe gelir elde edilmektedir. Sinaî ürünlerde sırayla pamuk, tömbeki ve Hint yağı tanesi yer almaktadır. Bu ürünlerden gelen gelir de 4.620 akçedir. Nahiyeye gelirine katkıda bulunan diğer rûsum toplam 10.979 akçe değerindedir. Böylece bölgeden 139.299 akçe hâsıl olmuştur. Benzer nahiyeler gibi terk edilen köylerden de alınan tahıl, otlak, kışlağın bedelini bu miktara eklersek 292.287 akçe meblağını bulur.

Tablo 37

Çûme Nahiyesi'nin Vergileri		
Rûsum	Miktar	Hâsıl
Çift		2.150
Bennak		1.872
Adet-i Ağnam		1.140
Adet-i Deştbanı		1.250
Değirmen		1.980
Gelin-gerdek ve Tapu-yı Zemin		1.080
Niyabet		1.507
Zirai Ürünler		
Buğday	129 H	64.500
Arpa	129 H	38.700
Darı	43 H	4.300
Burçak-Sengek	22.5 H	2.250
Nohut-Mercimek		1.241
Yonca-bostan		1.039
Sınai Ürünler		
Pamuk		1.730
Tömbeki		1.680
Hint yağı tanesi		1.210
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	389 dönüm	11.670
Toplam		139.299

Grafik 37: Çûme Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

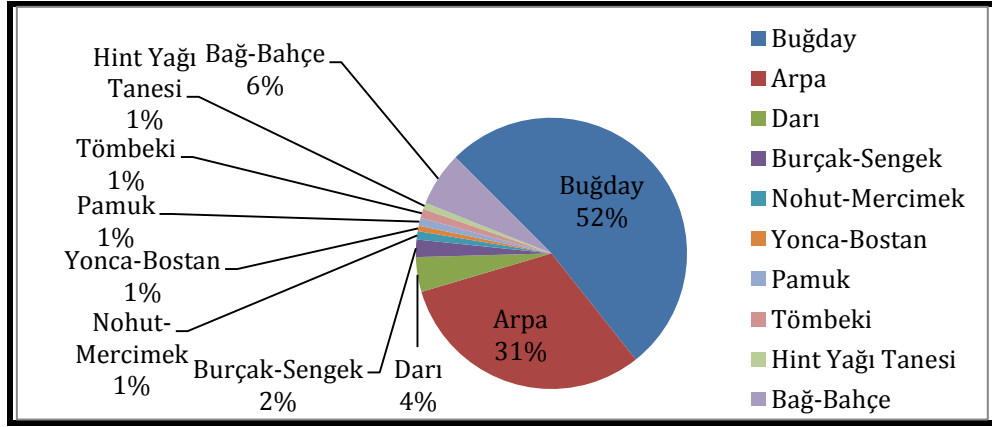
3. 2. 38. Veniser Nahiyesi

Veniser Nahiyesi toplam 34 köyden meydana gelmiştir. Bu köylerden 29'u boşalmıştır, 6'sında yerleşim bulunmakta fakat bunlardan yalnız 1'inde tarım yapılmaktadır. Tabloda gösterilen veriler, tarım bulunan Dehne Köyü'ne aittir. Bu karyede de buğday ve arpa aynı miktarda üretilmektedir. Buğday ve arpadan 30, darıdan 12, burçak-sengekten 6 harvar öşür alınmıştır. Burada yapılan tüm zirai faaliyetlerden gelin gelir 26.277 akçedir. Nahiyede 62 dönüm bağ-bahçe bulunmakta bunlardan alınan bedel ise 1.860 akçedir. Sınai ürünlerde sırayla tömbeki, pamuk ve Hint yağı tanesi yer almaktadır. Bunlardan gelen hâsıl 810 akçe değerindedir. Adı geçen gelirlere rüsumdan elde edilen 2.108 akçeyi de eklersek nahiyeye geliri 31.055 akçe olur. Buna boşalmış köylere yazılan hâsıl da eklendiğinde gelir 135.655 akçeyi bulur.

Tablo 38

Veniser Nahiyesi'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		600
Bennak		180
Adet-i Ağnam		220
Adet-i Deştbanı		188
Değirmen		360
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		220
Niyabet		340
Zirai Ürünler		
Buğday	30 H	15.000
Arpa	30 H	9.000
Darı	12 H	1.200
Burçak-Sengek	6 H	600
Nohut-Mercimek		288
Yonca-bostan		189
Sınai Ürünler		
Pamuk		270
Tömbeki		320
Hint yağı tanesi		220
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	62 dönüm	1.860
Toplam		31.055

Grafik 38: Veniser Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

3. 2. 39. Celangir Nahiyesi

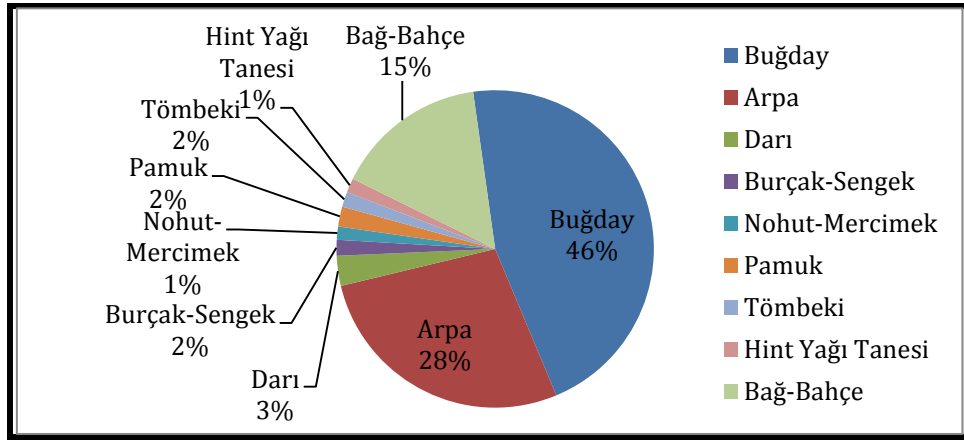
Celangir Nahiyesi 28 köyden oluşmaktadır. Bu köylerin 26'sı hâlidir yalnız 2'sinde yerleşim ve tarım bulunmaktadır. Tabloda gösterilen veriler de bu iki köye aittir. Celangir Nahiyesi'nde yetiştirilen tahıl ürünleri buğday, arpa, darı, burçak-sengek ve nohut-mercimektir. Nahiyede buğday ve arpa üretiminin miktarının aynı olduğu anlaşılmaktadır. Buğday ve arpadan 24, darıdan 8, burçak-sengekten 4 harvar öşür alınmıştır. Bölgedeki mevcut olan 140 dönüm bağ-bahçeden 4.050 akçe alınırken diğer gelir kaynağı olan rüsumdan 3187 akçe alınmıştır. Sinaî ürünlerde sırayla pamuk, tömbeki ve Hint yağı tanesinden gelen hâsıl 1.310 akçe olmuştur. Sözü geçen vergilerden alınan nahiyenin hâsılı toplam 29.319 akçedir. Yukarıda da ifade edildiği gibi bu hâsıl 2 köye ait olduğuna göre terk edilen köylere yazılan hâsılı da buna ilave edersek nahiyede elde edilen ekonomik değer 66.184 akçe olur.

Tablo 39

Celangir Nahiyesi'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		400
Bennak		342
Mücerred		9
Adet-i Ağnam		350
Adet-i Deştbanı		218
Değirmen		900
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		460
Niyabet		508
Zirai Ürünler		
Buğday	24 H	12.000

Arpa	24 H	7.200
Darı	8 H	800
Burçak-Sengek	4 H	420
Nohut-Mercimek		352
Sınaî Ürünler		
Pamuk		530
Tömbeki		400
Hint yağı tanesi		380
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	140 dönüm	4.050
Toplam		29.319

Grafik 39: Celangir Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

3. 2. 40. Vızd Nahiyesi

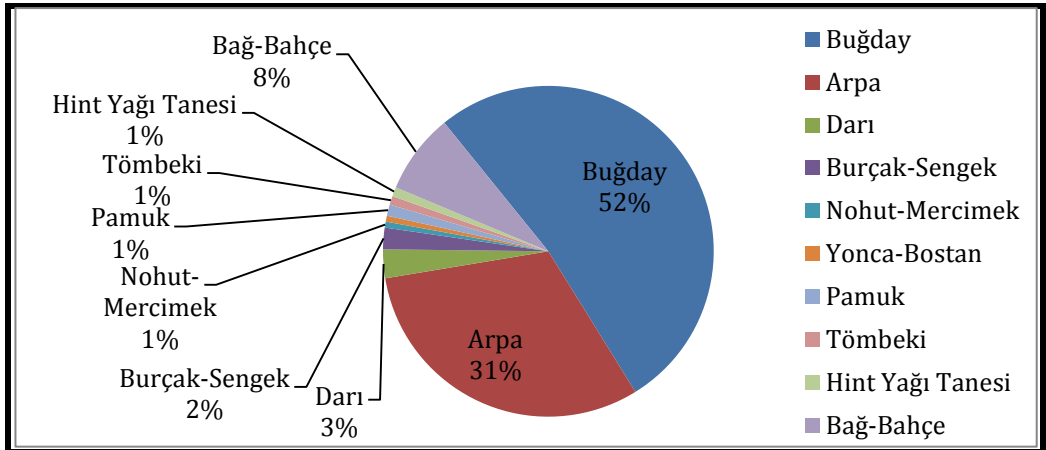
Vızd Nahiyesi'nde 45 köy bulunmaktadır. Bu köylerin 38'i boşalmış sadece 7 köyde yerleşim bulunmaktadır. Bu köylerden de yalnız 5'inde tarım yapılmaktadır. Tabloda verilen bilgiler bu 5 köye aittir. Nahiye de yetiştirilen tahıl ürünleri buğday, arpa, darı, burçak-sengek, nohut-mercimektir. Tablodan da anlaşıldığı üzere, buğday ve arpa aynı miktarda üretilmektedir. Bu iki üründen 108, darıdan 34, burçak-sengekten 25 harvar öşür alınmıştır. Ziraî ürünlerden elde edilen gelir miktarı 108.159 akçedir. Bölgede bulunan 317 dönüm bağ-bahçeden alınan gelir 9.510 akçeyken, diğer rüsumdan 12.787 akçe hâsıl olmuştur. Sınaî ürünlerde sırayla pamuk, Hint yağı tanesi ve tömbeki yer almaktadır. Bu ürünlerden 3.464 akçe bedel alınmıştır. Nahiye genelinde tüm vergilerden gelen gelir 133.920 akçe olmaktadır. Benzer yerlerde de olduğu gibi

boşalmış köylerin tahıl, otlak, kışlak geliri de bu meblağa ilave edildiğinde toplam gelir 274.886 akçe olur.

Tablo 40

Vizd Nahiyesi'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		1.100
Bennak		648
Çift-Bennak		2.029
Adet-i Ağnam		810
Adet-i Deştbanı		717
Değirmen		3.060
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		802
Niyabet		4.840
Kovan		810
Zirai Ürünler		
Buğday	108 H	63.000
Arpa	108 H	37.800
Darı	34 H	3.400
Burçak-Sengek	25 H	2.549
Nohut-Mercimek		710
Yonca-bostan		700
Sınai Ürünler		
Pamuk		1.330
Tömbeki		1.042
Hint yağı tanesi		1.092
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	317 dönüm	9.510
Toplam		133.920

Grafik 40: Vizd Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

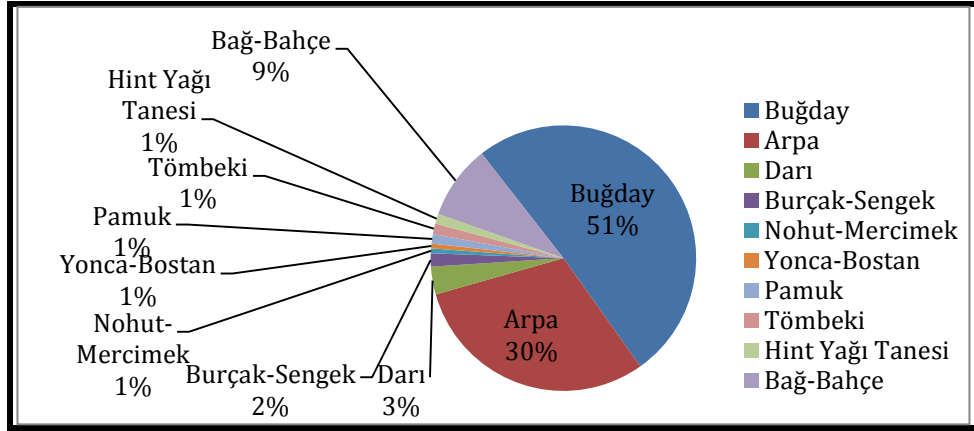
3. 2. 41. Tirek Nahiyesi

Tirek Nahiyesi toplam 22 köyden oluşmaktadır. Köylerin 18'i hâli iken, sadece 4 köyde yerleşim bulunmaktadır. Bu 4 köyden de yalnız 3'ünde tarım yapılmaktadır. Tirek Nahiyesi'nde yetiştirilen tahıl ürünleri buğday, arpa, darı, burçak-sengek, nohut-mercimektir. Nahiyede buğday ve arpanın aynı miktarda üretilmesi anlaşılmaktadır. Buğday ve arpadan 63, darıdan 21, burçak-sengekten 10 harvar öşür alınmıştır. Bölgedeki zirai tarımdan toplam 54.230 akçe bedel alınmıştır. Sınaî ürünlerde ise sırayla tömbeki, Hint yağı tanesi ve pamuktan gelen gelir 2.270 akçedir. Nahiyede mevcut olan 189 dönüm bağ-bahçeden elde edilen değer 5.610 akçe iken tabloda adı geçen diğer rüsumdan 5.334 akçe alınmıştır. Tirek Nahiyesi'nin vergilerden gelen gelir miktarı toplam 67.444 akçe olmuştur. Boşalmış köylere yazılan hâsıl da bu miktara eklenirse toplam gelir 97.194 akçe değerinde olur.

Tablo 41

Tirek Nahiyesi'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		1.050
Bennak		378
Adet-i Ağnam		610
Adet-i Deştbanı		476
Değirmen		1.620
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		480
Niyabet		720
Zirai Ürünler		
Buğday	63 H	31.500
Arpa	63 H	18.900
Darı	21 H	2.100
Burçak-Sengek	10 H	1.000
Nohut-Mercimek		370
Yonca-bostan		360
Sınaî Ürünler		
Pamuk		710
Tömbeki		810
Hint yağı tanesi		750
Bağcılık		
Bağ-Bahçe	189 dönüm	5.610
Toplam		67.444

Grafik 41: Tirek Nahiyesi'nin Tarım Ürünleri

3. 2. 42. Loşan Taum-i Süflâ ve Ulyâ

Loşan Tarum-i Süflâ ve Ulyâ 29 köyden meydana gelmiştir. Bunlardan 24'ü boşalmış iken, sadece 5'inde yerleşim bulunmaktadır. Bu köylerde de 3 veya 5 ev olduğundan dolayı yalnızca Tûyi köyünden öşür ve rüsum alınmıştır. Bu köyde yetiştirilen tahıl ürünleri buğday, arpa, darı, burçak-sengek, nohut-mercimektir. Burada da buğday ve arpanın aynı miktarda üretilmesi anlaşılmaktadır. Buğday ve arpadan 24, darıdan 8 ve burçak-sengekten 4 harvar öşür alınmıştır. Tarımdan elde edilen gelir miktarı 20.619 akçe olmuştur. Bölgede bağ-bahçe bulunmamaktadır. Sınaî ürünlerde de sırayla pamuk, tömbeki ve Hint yağı tanesi gelmektedir. Bunlardan da 550 akçe ve tabloda adı geçen diğer rüsumdan da 1.100 akçe bedel elde edilmiştir. Tüm vergilerden gelen gelir 22.269 akçedir. Boşalan ve az evli köylerin geliri de bu rakama eklenirse nahiyenin toplam geliri 100.402 akçe değerinde olur.

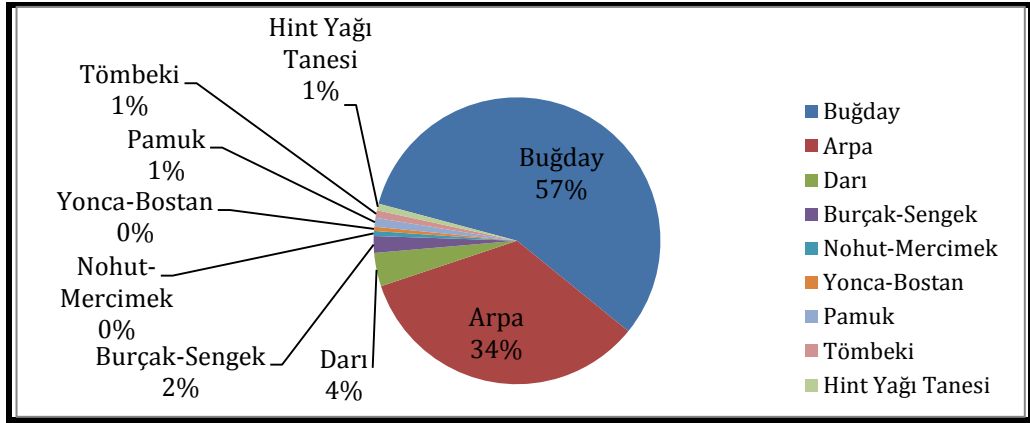
Tablo 42

Loşan Tarum-i Süflâ ve Ulyâ Nahiyesi'nin Vergileri		
Rüsum	Miktar	Hâsıl
Çift		400
Bennak		180
Adet-i Ağnam		120
Adet-i Deştbanı		90
Gelin-gerdek ve Tapu-yi Zemin		280
Niyabet		120
Zirai Ürünler		
Buğday	24 H	12.000
Arpa	24 H	7.200

Darı	8 H	800
Burçak-Sengek	4 H	399
Nohut-Mercimek		120
Yonca-bostan		100
Sınâî Ürünler		
Pamuk		210
Tömbeki		180
Hint yağı tanesi		160
Toplam		22.269

Grafik 42: Loşan Tarum-i Süflâ ve Ulyâ'nın Tarım Ürünleri

3. 3. GENEL DEĞERLENDİRME

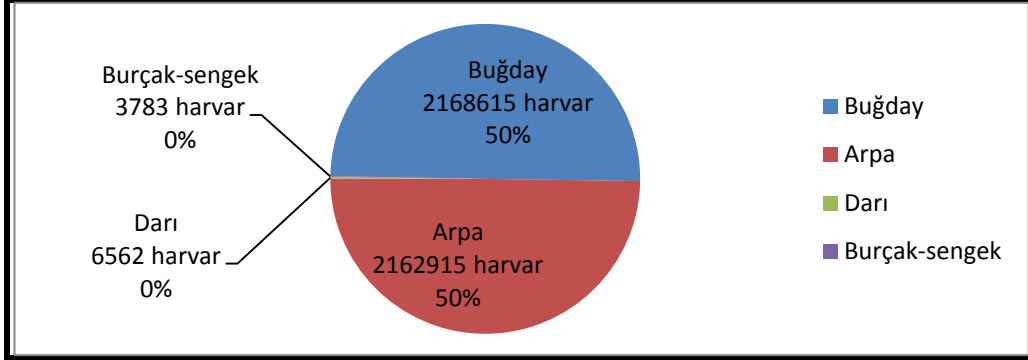
Bölümün başlangıcında da ifade edildiği gibi her nahiyenin şehir ve kırsal bölgelerinin gelir kaynaklarını ele alarak değerlendirmeye çalıştık. Söz konusu olan nahiyelerde Nefs-i Hemedan ile birlikte 16 şehir bulunmaktadır. Ekonomik açıdan baktığımızda şehirler arasında en yüksek gelire sahip olan ilk üçte sırasıyla Hemedan 549.623, Burûcerd 333.974 ve Esed-âbâd 258.003 akçeyle yer almaktadırlar. Tüm şehirlerde genellikle yetiştirilen ürünler buğday, arpa, darı, burçak-sengek ve nohut-mercimektir. Sadece Serkân ve Burûcerd de çeltik yetiştirilmiştir. Tahıl ürünlerinden en çok buğday ve arpa üretilmiştir. Şehirlerde en çok öşür miktarına sahip olanlar sırayla Hemedan 441, Esed-âbâd 210 ve Nihâvend 138 harvardır. Bağ-bahçe açısından baktığımızda 7.284 dönümle ilk sırada Burûcerd, ardından 2.000 dönümle Nihâvend ve 1902 dönümle Hemedan yer almaktadır. Senelik mukataalardan elde edilen toplam

geliri kıyasladığımızda Hemedan 8.359.400 akçe ile en başta, daha sonra Burûcerd 1.085.700 akçe gelire ikinci sırada ve Nihâvend 300.500 akçe değerle üçüncü sıradadır. Tüm şehirlerden elde edilen toplam öşür ve rüsum geliri 2.193.480 akçe değerinde olmuştur.

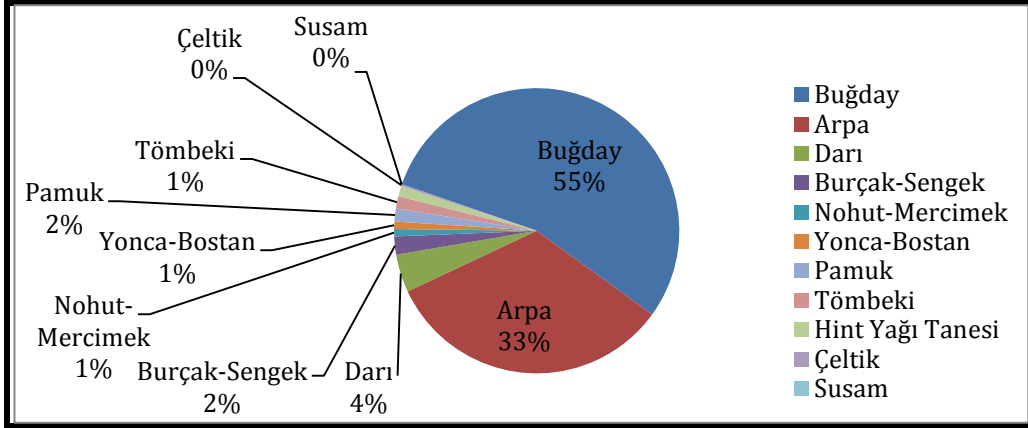
Yukarıda adı ve ekonomik gelirleri geçen 42 nahiyeyi karşılaştırdığımızda; öşür ve rüsumdan alınan gelir açısından ilk üçte sırasıyla 2.421.137 akçe gelire Tûy Nahiyesi, 2.252.555 akçe değerle Isfend-âbâd Nahiyesi ve 2.156.253 akçe gelire Melayir Nahiyesi yer almaktadır. Nahiyelerde genellikle yetiştirilen ürünler buğday, arpa, darı, burçak-sengek ve nohut-mercimektir. Fakat suyun bol olduğu ve sıcaklığın yüksek olduğu bölgelerde çeltik ve bazı nahiyelerde de susam üretilmiştir. Defter kayıtlarında sadece buğday, arpa, darı ve burçak-sengekle ilgili miktar yazılmıştır; bu yüzden bunların miktarını Eyalet çapında hasaplayarak bir grafik halinde verdik. Burada da görüldüğü gibi tüm nahiyelerde ağırlık buğday ve arpa üzerindedir ve diğer ürünler bunlarla kıyaslandığında görülmeyecek kadar az sayılırlar. Bölgelerde buğday ve arpa üretiminde en yüksek miktar 2716.5 harvar ile Melayir, 2.435 harvarla Tûy ve 1.628 harvar ile Kezzaz nahiyelerine aittir. Çeltik tarımı Nihâvend, Hersin, Tûy, Esed-âbâd, Pilâver, Şerra ve Kezzaz nahiyelerinde yapılmış olup, 3.670 Hersin, 1.200 Nihâvend ve 1.100 batmanla Pilâver nahiyeleri ilk üç sırayı almışlardır. Sinaî ürünlerde, yani dokumacılıkta kullanılan pamuk, aydınlatmada kullanılan Hint yağı tanesi ve sigara ve nargilede kullanılan tömbeki gelirlerinin toplamına bakıldığında nahiyeler arasında ilk sırada 121.067 akçe gelire Melayir, ardından 92.500 akçeyle Tûy ve üçüncü sırada 47.842 akçe gelire Kezzaz Nahiyesi gelmektedir. Bağcılığa gelince 7.284 dönüm bağ-bahçeyle Burûcerd Nahiyesi en başta, 5.436 dönüm bağla Tûy Nahiyesi ikinci sırada ve 3.390 dönüm bağ-bahçeyle Feravar Nahiyesi üçüncü sırada sayılmaktadır.

Nahiyelerin gelirler grafiğinde de görüldüğü gibi; tüm nahiyelerde en çok gelir buğday ve arpanındır. Buğday ve arpanın üretim miktarı tüm nahiyelerde aşağı yukarı aynı miktardadır fakat gelir girafiğine baktığımızda buğdaydan gelen gelir fazladır. Bu da buğdayın birim fiyatının arpadan yüksek olduğundan kaynaklanmaktadır. Tablolarda geçen ürün miktarı ve fiyatına dikkat edildiğinde eyalet genelinde ürünlerin fiyatı tüm nahiyelerde aşağı yukarı aynıdır.

Grafik 43: Tahıl Ürünlerinin Miktarı

Grafik 44: Zirai Ürünlerin Gelirleri

SONUÇ

Türk Cihan hâkimiyeti mefkûresi, tarih boyunca Türk devletleri arasında bir rekabet haline gelmiştir. XVI. yüzyılda Osmanlı ve Safevi devletleri arasında vuku bulan çekişmeler de bunun bir örneğidir. Şah İsmail'in kurmuş olduğu Safevi Devletinin sınırları ve etki alanı Anadolu'ya doğru genişlemeye başladığında Osmanlı İmparatorluğunun butunlüğünü tehdit etmiştir. Gerçi iki devlet arasında ilk anda sürtüşme ve çatışma meydana gelmemiştir ancak tedirginlikler hemen kendini göstermeye başlamıştır.

Osmanlı-Safevi arasında XVI. yüzyıldan itibaren yaklaşık iki buçuk asır devam eden mücadeleler, I. Selim zamanında Çaldıran Savaşı (Ağustos 1514) ile başlamıştır. Sultan Süleyman zamanında da bu muharebeler sürmüştür. Aynı dönemde ilk Osmanlı-Safevi barış antlaşması Haziran 1555'de imzalanarak 25 senelik barış sağlanmıştır. III.

Murad dönemiyle birlikte iki devlet arasında savaş yeniden başlamıştır. Bu savaş sonucunda Revan, Nahçıvan ve çevresi Osmanlılar tarafından fethedilmiştir. Muharebe 1590'da İstanbul Antlaşmasıyla sonuçlanmış ve 12 sene boyunca savaşa ara verilmiştir. IV. Murad zamanında Avrupa ile barış antlaşması yapıldıktan sonra şark seferleri başlamıştır. Bu seferler 1639 yılında Kasr-ı Şirin anlaşmasıyla sonuçlanarak uzun bir süre barış sağlanmıştır.

XVIII. yüzyılın ilk çeyreği boyunca cereyan eden iç isyanlar Safevi Devletini siyasi bir kargaşa ortamına sürüklemiştir. Bu iç isyanlarından Safevi Devletinin çöküşünü hızlandıran Afganların ayaklanması olmuştur. Afganlar başkaldırırken bu durumdan kazanç elde etme peşinde olan Ruslar, Kafkas bölgesini ele geçirmişlerdir. Osmanlı Devleti, Rusya'yı durdurmak amacıyla önce davranıp bazı önemli bölgeleri ele geçirmek istemiştir. Sonuçta iki gücün bir noktada sürtüşmeleri ve savaşa girmeleri kaçınılmaz olmuştur. Birbirlerine savaş açma ihtimali olan Rusya ve Osmanlı, Fransızların arabuluculuğu ile Safevi topraklarını paylaşarak anlaşmaya varmışlardır. Bu yaşanan olaylar Safevi-Osmanlı savaşlarının yeniden başlanmasına yol açmıştır. Osmanlı kuvvetleri Safevi topraklarından Revan, Nahçıvan, Gence, Ordubad, Tiflis, Şirvan, Kirmânşâh, Lûristan, Hemedan, Nihâvend, Tebriz, Merağa, Hoy, Urmiye bölgelerini almayı başarmıştır. Böyle bir ortamda II. Tahmasb Safevi topraklarını kurtarmak için mücadele ediyordu. Nadir Han'ın, II. Tahmasb'ın hizmetine girdikten sonra otoriteyi ele alması, Osmanlı Devleti'nin ele geçirdiği yerlerdeki hakimiyetine bir tehdit haline gelmiştir. Nadir, önce Afganları Safevilerin başkenti İsfahan ve diğer bölgelerden çıkarmıştır. 1730'da Rusların Gilan ve Astara'dan çekilmelerini sağlamıştır. Ancak Ruslar Nadir'in Revan'ı Osmanlılardan geri alması şartıyla Bakü ve Derbent'i terk edeceklerini söylemişlerdir. Nadir, Osmanlı Devleti karşısında da başarılar elde ederek İstanbul'da huzursuzluğa neden olmuştu. Diğer taraftan Sünni ahalinin Rusya'ya bırakılması Sadrazam Nevşehirli İbrahim Paşa'ya karşı bir muhalefetin baş vermesine sebep olmuştu. Nadir'in başarıları ve Osmanlı ordusunun zaafı bu muhalif kesimi daha da güçlendirmiştir. Sonuç olarak Safevi karşısında başarılı sayılmayan Osmanlı politikası İstanbul'da yönetimin iktidardan uzaklaşmasına sebep olarak bir isyana yol açmıştır. Osmanlı Devleti ile Nadir'in arasındaki mücadele 1639 yılında yapılan barış antlaşmasındaki sınırı esas alınarak yeni bir antlaşma ile

sonuçlandı (Eylül 1746). Böylelikle asırlar boyu Osmanlı ve Safevi Devletini birbirine düşüren, can ve mal açısından her iki devleti büyük kayıplara uğratan, aynı zamanda iki ülkede de iktidarın değişimine neden olan savaşlar sona ermişti.

Osmanlı Devleti, Safevilerden aldığı geniş bir bölgeyi Hemedan Eyaleti diye bir idari birim olarak adlandırmıştır. Osmanlı yönetimi fetihten bir süre sonra eyalet sınırları içersinde kalan bölgenin tahririnin yapılmasına başlamıştır. Zira fethedilen yerlerin padişahın mülküne katılmasını tespit etmek ancak tahrir işleminin yapılmasıyla mümkün olabiliyordu. Fethedilen yerlerde kurulacak Osmanlı sistemi ve uygulamaları ancak bu tahrir verileri üzerine inşa edilebilirdi. Safevi topraklarında bu tahrir sonucunda hazırlanan iki ciltlik Hemedan Eyaleti defteri üzere eyalet 1 kaza ve 42 nahiyeden meydana gelmiştir. Tahrir işleminin yapılma süresi bölgenin büyük, güvensiz ve tanımadık olduğundan dolayı nerdeyse 4 seneyi bulmuştur. Ayrıca bölgeyi iyice tanımadıkları için Osmanlı yönetimi bölgeyi idari taksimatta 1 kaza ve 42 nahiye olmak üzere taksim etmiştir. Fakat ilk başta nahiye adı altında kaydedilen yerler zaman geçtikçe gönderilen ferman ve hükümlerde sancak ve eyalet diye geçmişlerdir. Safeviler ülke idaresinde eski aşiret geleneğine devam ettiklerinden Osmanlı Devleti gibi merkeziyetçi bir idare sistemine sahip olamamışlar, bu nedenle de Osmanlı yönetiminin aksine esnek bir vergi sistemi uygulamışlardır. Osmanlı ele geçirdiği bu bölgede kendi sistemini yerleştirmeye çalışmıştır. Fakat yöre halkı hem savaş nedeniyle can ve mal varlığını korumak için hem de bu yeni düzenli vergi sistemine dahil olmamak için farklı yerlere göç etmeye başlamış, bu da Osmanlı yönetimini tedirgin etmiştir.

Tahrir Defterlerindeki verilere göre, hane sayısı 5 kişi üzerinden hesaplandığında, eyaletin toplam tahmini nüfusunun 137.116 kişiyi aştığını tespit ettik. Bu nüfusun %98'i Müslüman ve %2'si gayrimüslimdir. Nüfus grafiklerine baktığımızda bu nüfusun %27'sinin şehirlerde ve %73'ünün kırsal bölgelerde yaşadığı görülmektedir. Bölgedeki mevcut şehirlerden sadece Hemedan şehrinde yaşayanların meslekleriyle ilgili bilgi verilmiştir. Burada 60 civarında meslek vardır ve bunlardan en çok sayıda olanlar bakkal, kasap ve terzidir. Mahalle adlarına baktılarak bu ada uygun işçilerin burada yaşamaları beklenmektedir ancak örneğin Şalban mahallesinde dokumacılıkla uğraşan birisine rastlanmaması bu bakımdan düşündürücüdür?

Yukarıda da ifade edildiği gibi savaş başta olmak üzere çeşitli nedenlerden dolayı halkın önemli bir kısmı yaşadıkları bölgeleri terk etmek zorunda kalmışlar. Eyalet geneline baktığımızda yerleşim yerlerinin %59'u terk edilmiş durumdadır. Bu da nüfusun yarıdan fazlasının bu tahmini sayıma dahil olmadığı anlamına gelmektedir. Bu konuyla ilgili ayrıntılı açıklamalar ilgili bölümde verilmiştir. Eyalet'in çoğu bölgelerinde özellikle Zencan ve çevresinde ciddi nüfus kaybı vardır. Önce de ifade edildiği gibi bunda nahiyenin Hemedan, Kazvin ve Isfahan arasında olan yollar üzerinde olması etkili olmuştur. Osmanlı başkentinden gönderilen hükümlerde, köylerin boşalmasını önlemek amacıyla yöneticilere halka iyi davranmaları ve onları eskiden yaşadıkları yerlere geri dönmeleri için teşvik etmeleri tavsiye edilmiştir. Ancak çeşitli nedenlerle bu bölgeden göç eden Türkler başka bölgelere yerleşmiş ve büyük bir ihtimalle yapılan tavsiyelere rağmen terk ettikleri topraklara geri dönmemişlerdir. Sonradan bu terk edilen topraklara yerleşen Lûr ve Kürtler o bölgedeki var olan sosyal ve kültürel yapıyı kökten değiştirmişlerdir.

Hemedan Eyaleti'nin üretim faaliyetlerine baktığımızda coğrafi faktörlerin bunda etkileyici rolü olduğunu söyleyebiliriz. Eyalet içersinde farklı iklim bölgelerinin olması çeşitli ürünlerin yetişmesine sebep olmuştur. Eyalet genelinde buğday ve arpa başta olmak üzere çeşitli tahıl ürünleri yetiştirilmiştir. Bazı nahiyelerde su ve sıcaklığa ihtiyaç duyan pirinç tarımı da yapılmıştır. Nahiyelerin yükseltisi az olan ovalık bölgeleri pirinç ve pamuk yetiştirmeye en uygun mahaller olmuştur. Eyaletin tahıl ürünleri (buğday, arpa, darı, burçak-sengek) miktarı grafiğine baktığımızda tarımın %50'sini buğday diğer %50'sini de arpa üretimi oluşturmaktadır. Kalan ürünler yok sayılacak kadar azdır. Ürünlerin gelir grafiğine baktığımızda hâsılın %55'i buğday, %33'ü arpa, %4'ü darı ve kalan %8'i nohut-mercimek, burçak-sengek, yonca-bostan, pamuk, tömbeki, Hint yağı tanesi, susam ve çeltiğe aittir. Tarım faaliyetleri açısından eyaletin nahiyelerine baktığımızda, Tûy, Isfendâbâd ve Melayir nahiyeleri ilk üçte yer almaktadır. Çeltik tarımı için uygun olan 7 nahiyeden Hersin, Nihâvend ve Pilaver bölgeleri en çok ürünü yetiştirmiştir. Defterde tarım ürünlerinden sadece buğday, arpa, darı, burçak – sengek için miktar yazılmıştır. Bunların ölçü birimleri harvardır. Aynı dönemde kaydedilen Revan, Tebriz ve Erdebil defterlerinde ölçü birimi kiledir. Ayrıca 907 ve 906 numaralı defterlerde pamuk için ölçü birimi yazılmamıştır. Revan, Tebriz ve

Erdebil defterlerinde pamuğun ölçü birimi men kaydedilmiştir. Sınaî ürünlerde yani pamuk, tömbeki ve Hint yağı tanesi tarımında önde gelen üç nahiye Melayir, Tûy ve Kezzaz nahiyeleridir. Bağ-bahçe açısından eyalet genelinde çoğu nahiyede bağcılık ve meyve yetiştirme yaygındır fakat nahiyeler arasında en çok bağ-bahçeye sahip olan yerler sırayla Burûcerd, Tûy ve Feravar nahiyeleridir. Eyalet genelinde tüm öşür ve rüsumdan elde edilen gelir açısından en başta Tûy, ikinci sırada Isfendâbâd üçüncü sırada Melayir yer almaktadır. Melayir Nahiyesi en çok köye sahip olan bölgelerdendir. Fakat sonuçlara baktığımızda köylerin ekserisinin hâli oluşundan dolayı üretim miktarında ve gelirden köylerinin sayısı kadar hâsılı olmamıştır. Ayrıca bazı nahiyelerin tamamen boş olması da üretim ve gelirden çok etkili olmuştur. Bu boş köylerin hepsine az da olsa bir miktar hâsıl yazılmış olsa da hakkında fazla bilgi olmadığından bu miktarın neye göre belirlenip yazıldığı belli değildir. Bu 6 nahiyenin halkının top yekûn başka yerlere gitme ihtimalleri az olduğundan muhtemelen o civarlarda kendilerine sığınaklar bulup tarım arazilerini işlemeye devam etmişlerdir. Bu yüzden de köylere hâsıl yazılmıştır.

Hayvancılık eyalette hemen hemen tüm bölgelerde yapılmaktadır. Eyaletteki hayvancılıktan alınan Adet-i Ağnam resminin miktarı gelir bakımından her ne kadar az olsa da hayvancılığın önemli bir yere ve uğraş alanına sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, aynı din ve aynı dile sahip olan iki komşu ülke mezhep farklılığı başta olmak üzere çeşitli nedenlerden dolayı iki asır boyunca birbirleri ile savaşmışlardır. Bu savaşlar her iki devlet için can ve mal kaybından başka bir sonuç getirmemiştir. Bu durumdan faydalanan sadece Hıristiyan dünyası ve batı olmuştur. Osmanlı Devleti şark seferlerine başladıktan sonra Hıristiyanlar rahatlamışlar, kendilerini maddi ve askeri açıdan toparlamışlar ve yeniden güçlenerek Osmanlı karşısında direnmişlerdir. Batı sadece bununla kalmamış belki iki devlet arasında olan savaş ateşini her zaman körüklemiştir.

KAYNAKÇA

1. ARŞİV KAYNAKLAR

1. 1. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ

1. 1. 1. Başmuhasebe Defterleri

-Bâb-ı Defterî Başmuhâsebe Defterleri: 01540

1. 1. 2. Mühimme Defterleri

-Bâb-ı Asafî Mühimme Defterleri: 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138.

1. 1. 3. Maliyeden Müdevver Defterleri

-M.A.D: 590, 9596, 9911, 18397.

1. 1. 4. Ali Emiri Tasnifi

-III. Ahmed: 21756, 21301, 13718, 4408, 6781, 13387, 10664, 20246.

-I. Mahmud: 825.

1. 1. 5. Cevdet Tasnifi

-Askeriye: 4316.

-Hariciye: 7224, 6544, 142/1.

-Maliye: 9484.

1. 1. 6. İbnü'l-Emin Tasnifi

-Dahiliye: 2337.

-Adliye: 883,01503.

-Askeriye: 7378/1.

-Tevcihat: 01714.

2. YAYINLANMIŞ BELGELER

2. 1. TÜRKÇE

-*Osmanlı Eyalet Tevcihatı (1717-1730)*, haz. Fahameddin Başar, Ankara 1997.

-*Hüdavendigâr Livası Tahrir Defteri*, Ö. Lütfi Barkan, c. I, Ankara 1988.

2. 2. FARŞÇA

-*Esnad ve Mukatebat-ı Siyasi-yi İnan, az Sal-i 1105 tâ 1135 Hicri*, (neşr. Abdü'l-Hüseyin Nevâî), Tahran 1363 h.ş.

3. KAYNAK ESERLER

3. 1. TÜRKÇE KAYNAKLAR

-Ahmed Dürri Efendi; Sefaretname (Ayhan Ürkündağ, *Ahmed Dürri Efendi'nin İnan Sefaretnamesi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Afyon 2006).

-Ahmed Cevdet Paşa; Tarih-i Cevdet, c. I, İstanbul 1309 h.

-Behceti Seyyid İbrahim Efendi; *Tarih-i Sülale-i Köprülü* (Mehmet Fatih Gökçek, *Behceti Seyyid İbrahim Efendi, Tarih-i Sülale-i Köprülü Transkripsiyon ve*

Tahlik), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.

-Küçükçelebizade Asım Efendi; *Tarih-i Asım*, İstanbul 1282 h.

-Raşid Mehmed Efendi; *Tarih-i Raşid*, II ve V. ciltler, İstanbul 1282 h.

-Sadreddinzade Telhisi Mustafa Efendi; *Ceride*, BOA, KK, no: 7500.

-Yozefo Tiflisi; *Vaka'at-ı Mir Veys ve Şah Hüseyin*, (Gülcan Sarıoğlu, *Yozefo Tiflisi'nin "Vaka'at-ı Mir Veys ve Şah Hüseyin" Adlı Eserinin Tahlil ve Transkribi*, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008 Hatay).

3. 2. FARŞÇA KAYNAKLAR

-Ebu Abdullah Muhammed b.Ahmed Mukaddesi; *Ahsenü't-Tevarih fi Marifet'ül-Akalim*,(çev. Ali-naki Monzevî), Tahran 1361 h.ş.

-Ebu'l-fida; *Takvimü'l-Buldân*, (çev. Abdulmuhammed Ayeti), Tahran 1349 h.ş.

-Ebu'l-Hasan Kazvini; *Fevaidü'l-Safeviyye*, (neşr. Meryem Mir-Ahmedi), Tahran 1367 h.ş.

-İbn-i Hukel; *Suretül Arz*, (Çev: Cafer Şe'ar), Tahran 1345 h.ş.

-Kadı Ahmed b. Şerefeddin el-Hüseyin el-Hüseyinî, *Hülasetü't-Tevarih*,(neşr. İhsan İşrakî), Tahran 1383 h.ş, c. I, s. 326.

-Mirza Mehdi Han Ester-âbâdi; *Cihanguşa-yı Nadiri*, (neşr. Seyyid Abdullah Envar), Tahran 1341 h.ş.

-Mirza Mehdi Han Ester-âbâdi; *Dürre-i Nadiri*, (neşr. Seyyid Ca'fer Şehidi), Tahran 1341 h.ş.

- Mirza Muhammed Halil Maraşı-i Safevi; *Mecma'ü't-Tevarih*, (neşr. Abbas İkbâl Aştıyani), Tahran 1362 h.ş.
- Muhammed b.Yahya Belazüri; *Fütühu'l-büldan*, (çev. Azertaş Azernuş), Tahran 1346 h.ş.
- Muhammed Haşim Asafi; *Rüstümü't-Tevarih*, (neşr. Muhammed Müşiri), Tahran 1348 h.ş.
- Muhammed Kazım Mervi; *Alem Ara-yı Nadiri*, c. I, (tashih: Muhammed Emin Riyahi), Tahran 1349 h.ş.
- Muhammed Muhsin Müstevfi; *Zübdetü't-Tevarih*, (neşr. Behruz Guderzi), Tahran 1375 h.ş.
- Zekeriya el-Kazvîni; *Asarü'l-Bilad ve Ahbarü'l-İbad*, (çev. Seyyid Muhammed Şahmuradi), Tahran 1371 h.ş.
- Muhammed Semi' Mirza Semi'â; *Tezkîretü'l-Mülûk*, (neşr. Seyyid Muhammed Debir Siyaki, çev. Mesut Recebniya), Tahran 1378 h.ş.
- Şeyh Muhammed Ali b.Ebu Talib; *Tarih-i Hazin*, Isfahan 1332 h.ş.
- Yakut ei-Hamavî; *Mu'cem-ül-Büldan*, c. II, (çev. Ali-naki Monzevî), Tahran 1381 h.ş.

4. SEYAHATNAMELER

- Evliya Çelebi b.Derviş Mehmed Zillî; *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*; IV.Kitap, (haz. Yücel Dağlı- Seyyid Ali Kahraman), İstanbul 2001.
- Chardin, Jean; *Sefername-i Chardin*, c. VIII, (çev. Muhammed Luy-i Abbasi), Tahran 1345 h.ş.
- Flandin, Eugene; *Sefername-i Flandin be İran*, (çev. Hüseyin Nursadegi), Tahran 1356 h.ş.

-Jackson, Williams; *Sefername-i Jackson*, (çev. Menuçehr Emiri- Feridun Bedreyi), Tahran 1369 h.ş.

-Keampfer, Engilbert; *Sefername-i Keampfer*, (çev. Keykavus Cihandari), Tahran 1360 h.ş.

5. ÇEVİRİLER ve ARAŞTIRMALAR

- Hinz, Walther; *İslam'da Ölçü Sistemleri*, (çev. Acar Sevim), İstanbul 1990

-Afşar-i Sistanî, İrec; *Negahî be İlam*, Tahran 1366 h.ş.

-Ahgar, Menuçehr; *Pişine-i Tarihi ve Asar-i Bastani-i Hemedan*, Hemedan 1385 h.ş.

-Aka, İsmail; "Üveysiler", *Makaleler*, c. III, (haz: E. Semih Yalçın, Şakira Gedikli), Ankara 2005.

-Akāşe, İskender; *Tarih-i İl-i Bahtiyari*, (neşr. Farid Muradî), Tahran 1365 h.ş.

-Akdağ ,Mustafa; *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi*, I. ve II. Ciltler, İstanbul 1977.

-Akgündüz, Ahmed; *Osmanlı Kanunnameleri*, c. I, İstanbul 1990.

-Aşyrbeyli, Sara; *Bakı Şehrinin Tarixi*, (çev: Azer Bağirov), Bakı 2006.

-Barthold ,Vladimir; *Tezkîre-i Coğrafya-i Tarihi-i İran*, (çev. Hamza Sardadvar), Tahran 1372 h.ş.

-Bastani-i Parizi, Muhammed İbrahim; *Siyaset ve İktisad-i Safevi*, Tahran 1362 h.ş.

-Batmaz, Efdal Şükrü; *XVII.Yüzyıldaki Mali Uygulamaların Osmanlı Taşra Yönetimi Üzerindeki Etkileri Hakkında Bir Araştırma*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1995.

- Baykara, Tuncer; *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş /Anadolu'nun İdari teşkilatı*, Ankara 1988.
- Dosersu, Jan Antuan; *İlel-i Sukût-i Şah Sultan Hüseyin*, (çev. Veli-üllah Şadan), Tahran 1364.
- Esedbeygi, Hafız; *Tarih-i Hemedan ez Harezmsahiyan tâ Evahir-i Kaçar*, Hemedan 1384 h.ş.
- Ezkayi, Perviz; *Dergezin ta Kâşân*, Kâşân 1392 h.ş.
- Ezkayi, Perviz; *Hemedan-Name*, Hemedan 1380 h.ş.
- Ferheng-i Abadihây-i Keşver-i Cumhuri-i İslami-i İran –Zencân*; c. XXV, Sâzimân-i Coğrafya-i Vezaret-i Difa'a ve Poştibânî-i Niruha-i Müsallah, Tahran 1369 h.ş.
- Ferheng-i Coğrafya-i Kum-Erak*; c. XLVIII, Sâzimân-i Coğrafya-i Vezaret-i Dif'a ve Poştibânî-i Niruha-i Müsallah, Tahran 1374
- Ferheng-i Coğrafya-i Gülpayigân*; c. LIX, Sâzimân-i Coğrafya-i Vezaret-i Dif'a ve Poştibânî-i Niruha-i Müsallah, Tahran 1369 h.ş.
- Ferheng-i Coğrafya-i Hemedan*; c. XLVII, Sâzimân-i Coğrafya-i Vezaret-i Difa' ve Poştibânî-i Niruha-i Müsallah, Tahran 1376 h.ş.
- Ferheng-i Coğrafya-i Hürrem-âbâd*; c. LVIII, Sâzimân-i Coğrafya-i Vezaret-i Difa' ve Poştibânî-i Niruha-i Müsallah, Tahran 1373 h.ş.
- Ferheng-i Coğrafya-i Kazvin*; c. XXVI, Sâzimân-i Coğrafya-i Vezaret-i Dif'a ve Poştibânî-i Niruha-i Müsallah, Tahran 1378 h.ş.
- Ferheng-i Coğrafya-i Kebûter-Âhenk*; c. XXXVI, Sâzimân-i Coğrafya-i Vezaret-i Dif'a ve Poştibânî-i Niruha-i Müsallah, Tahran 1369 h.ş.

- Ferheng-i Coğrafya-i Kirmânşâh*; c. XLVI, Sâzmân-i Coğrafya-i Vezaret-i Difa' ve Poştibânî-i Niruha-i Müsallah, Tahran 1374 h.ş.
- Ferheng-i Coğrafya-i Save*; c. XXXVII, Sâzimân-i Coğrafya-i Vezaret-i Dif'a ve Poştibânî-i Niruha-i Müsallah, Tahran 1369
- Ferheng-i Coğrafya-i Senendec*; c. XXXV, Sâzimân-i Coğrafya-i Vezaret-i Dif'a ve Poştibânî-i Niruha-i Müsallah, Tahran 1374 h.ş.
- Ferheng-i Coğrafya-i Şahin Dej (Sayın Kale)*; c. XXIV, Sâzimân-i Coğrafya-i Vezaret-i Difa' ve Poştibânî-i Niruha-i Müsallah, Tahran 1374 h.ş.
- Ferheng-i Dehhây-i İnan Şinasayî-i Umumî-i Ostan-i Hemedan, Vezaret-i Cihad-i Sazendegi*, Tahran 1368.
- Floor, Willem, "The Afghan Occupation of Safavid Persia, 1721-1729", *The Journal of The Society For Iranian Studies*, XXXIII, (2000), s. 252-253.
- Floor, Willem, *Eşref-i Afgan Ber Tahtgah-i Isfahan (Be Revayet-i Şahidan-i Hollendi)*, (Çev. Abulkasım Sırri), Tahran 1367 h.ş.
- Gerusin, Hadi; *Coğrafya-i Tarihi-i Zistgahhâ-i Derre-i Elvend*, Hemedan 1383 h.ş.
- Gilanentz, Petros Di Sarkis; *Sukût-i Isfahan, Gozareşhay-i Petros. Di Sarkis Gilanentz*, (çev. Muhammed Mehryar), Isfahan 1344 h.ş.
- Gökbilgin, M.Tayyib; "Nahiye", *İA*, IX, s. 36-37.
- Gökçek, Mehmet Fatih; *Behceti Seyyid İbrahim Efendi, Tarih-i Sülale-i Köprülü*, (Transkripsiyon ve Tahlil), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2006.
- Göyünç, Nejat; 'Hane Deyimi Hakkında', İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Makale, Tarih Dergisi 32, İstanbul 1979, ss. 331-348.

- Göyünç, Nejat; "Osmanlı Devleti'nde Taşra Teşkilatı", Osmanlı, c. VI, Ankara 1999.
- Gümüşçü, Osman; *Tarihi Coğrafya*, İstanbul 2006.
- Huşeng Mehdevi, Abdülriza; *Tarih-i Revabıt-ı Harici-i İran*, Tahran 1379 h.ş.
- İnalcık, Halil; "Eyalet", DİA, II, s. 548-550.
- İnalcık, Halil; "Eyalet", *EI²*, II, s. 740-743.
- İnalcık, Halil; *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1300-1600)*, c. I, İstanbul 2000.
- İvecan, Raif; *Osmanlı Hakimiyetinde Revan (1724-1746)*, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2007.
- Kanberi-i Abdülmeleki, Rıza; *Tarih-i İl-i Abdülmeleki*, Sari 1388 h.ş.
- Keyhan, Mesud; *Coğrafya-i Mufassal-i İran*, c. I, Tahran 1311 h.ş.
- Kılıç, Orhan; "XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devleti'nin Eyalet ve Sancak Teşkilatlanması", Osmanlı, c. VI, Ankara 1999.
- Krusinski, Fadar Tadyüzyuda; *İbretname*, (çev. Abdurrazak Dunboli), Tebriz 1363.
- Kunt, Metin; *Sancaktan Eyalete, 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi*, İstanbul 1978.
- Kûşa, Muhammed Ali; *Simâ-yi Bicar-i Gerus ve Meşahir-i An*, Kürdistan 1376 h.ş.
- Külbilge, İlker; *18. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı-İran Siyasi İlişkileri (1703-1747)*, Basılmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir 2010.
- Küpeli, Özer; *Osmanlı-Safevi Münasebetleri (1612-1639)*, İstanbul 2014.

- Le Strang, Guy; *Coğrafya-i Tarihi-i Serzeminhâ-yi Hilafet-i Şarkî*, (çev. Mahmud İrfan), c. I, Tahran 1377 h.ş.
- Lockhart, Laurence; *İnkırâz-ı Silsilei Safeviye*, (çev. İsmail Devletşahî), Tahran 1383 h.ş.
- Malcom, Sir John; *Tarih-i Kamel-i İran*, (çev. İsmail Heyret), Tahran 1380 h.ş.
- Marquart, Josef; *İranşehr bar Mebnay-i Coğrafya-i Musa Horenli*, (çev. Maryam Mir Ahmadi), Tahran 1373 h.ş.
- Merivani, Muhammed; *Bicar der Güzergâh-ı Tarih*, Kum 1386 h.ş.
- Morton, Henri - William Gelen; *Kitab-ı Mukaddes Ahd-i Atik*, (çev. Fazıl Han Hemedani), Tahran 1379 h.ş.
- Nazîmâ, Ali-Reşad, Faik; *Mükemmel Osmanlı Lügati*, İstanbul 2009.
- Nevâî, Abdü'l-hüseyn; *Revabit-ı Siyasi veİktisadi-i İran dar Devre-i Safeviye*, Tahran 1387 h.
- Ortaylı, İlber; *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devletinde Kadı*, Ankara 1994.
- Ortaylı, İlber; *Türkiye İdare Tarihi*, Ankara 1979.
- Öz, Mehmet; *"Tahrir Defterlerinde Sayısal Veriler, Osmanlılarda Bilgi ve İstatistik"*, ed. H.İnalcık- Ş.Pamuk, DİE yayını, Ankara 2000, ss. 17-32.
- Özgüdenli, Osman. G; *"Osmanlı İrani I: Batı İran ve Azerbaycan Tarihi Hakkında Osmanlı Tahrir Kayıtları: Coğrafi ve İdari Taksimat"*, A.Ü, DTCF, Tarih Araştırmaları Dergisi 34'den ayrı basım, Ankara 2003, s. 83-107.
- Özgüdenli, Osman. G; *Ortaçağ Türk-İran Tarihi Araştırmaları*, İstanbul 2006.

- Öztürk, Mustafa; "1616 Tarihli Halep Avarız-Hane Defteri", OTAM, 1999, s. 8-249-293.
- Ravendi, Murtaza; *Tarih-i İçtimai-i İran*, c. III, Tahran 1357 h.ş.
- Rezmârâ Hüseyinali; *Ferheng-i Coğrafya-i İran*, c. VII, Tahran 1328 h.ş.
- Rezmârâ Hüseyinali; *Ferheng-i Coğrafya-i İran Ostan-i Merkezi*, c. I, Tahran 1328 h.ş.
- Rezmârâ Hüseyinali; *Ferheng-i Coğrafya-i İran, Hemedan*, c. II, Tahran 1328 h.ş.
- Rıza-i Hemedani, İmadeddin; *Simâ-yi Hemedan*, Hemedan 1381 h.ş.
- Roemer, H.R; *Tarih-i İran Devre-i Safeviyan*, (Pejuheş dar Daneşgah-i Cambridge, çev. Yakup Ajend), Tahran 1380 h.ş.
- Röhrborn, Klaus-Michael; *Nizam-i Eyalat dar Devre-i Safeviyye*, (çev. Keykavus Cihandari), Tahran 2537 ş,
- Saki, Ali Muhammed; "*Müşaşaiyan-i Lûristan*", Neşriye-yi Yeğma, I. Sayı, Tahran 1370, ss. 415-422.
- Savory, Roger; *İran-i asr-i Safevi*, (çev. Kambiz Azizi), Tahran 1374 h.ş.
- Saykes, Sir Percy Molesworth; *Tarih-i İran*, (çev. Muhammed Taki Fahr-ı Gilani), c. II, Tahran 1340 h.
- Sütüde, Menuçehr; *Namname-i İlat ve Aşayir ve Tevayif*, (neşr. Hurşit Mu'mini), Tahran 1385 h.ş.
- Şa'bani, Rıza; *Mururi Kutah ber Tarih-i İran*, Tahran 1382 h.ş.
- Şehbazi, Abdullah; *Mukaddemeyi-i ber Şinaht-i İlat ve Aşayir*, Tahran 1369 h.ş.
- Talay ,Aydın, "Dürri Ahmed Efendi", DİA, c. X. s. 34-35.

- Teuyubođlu Mustafazade, Tofiq; " *Safevi Hanedanı'nın Son Yılları*", Türkler, c. VI, Ankara 2002, s. 925-935.
- Uzunçarşılı, İ. Hakki; *Osmanlı Trihi*, c. II, Ankara 1997.
- Ünal, M.A; " *Osmanlı Devleti'nde Merkezi Otorite ve Taşra Teşkilatı*", Osmanlı, c. VI, Ankara 1999.
- Vekiliyan, Seyyid Ahmed; " *Faslnamey-i Ferheng-i Mardom*", yıl. VII, sayı. 26, Hemedan 1387 h.ş.
- Yamaguchi, Akihiko; "A Note On Fruit Cultivation In The Early Eighteenth-Century Hamadân Province", *Eurasian Studies*, I-II, (2006), s. 377-392.

6. ONLİNE KAYNAKLAR

- Bahtiyari: <http://iichs.org/> , Muesseseyi Mütali'ti Tarihi Mü'asir-i İran, Alırıza Ebtehi, *Rişe ve menşe-i İl-i Bahtiyari*, Makale, son başvuru 01/06/2014.
- Çeme: <http://www.loghatnaameh.org/image/fa/logo.jpg> . *Çeme maddesi*, son başvuru 03/01/2013.
- Çeme: <http://www.roosta.ir/> , *Çeme maddesi*, son başvuru tarihi 30/05/2014.
- Gerus: <http://www.logatnaame.org> , *Gerus maddesi*, son başvuru 03/01/2013.
- Gilankeşe: <http://www.iranvilage.ir> , *Gilankeşe maddesi*, son başvuru 03/01/2013.
- Herut: <http://www.loghatnaameh.org/image/fa/logo.jpg> . *خروت maddesi* son başvuru 25/12/2012.
- Hüdabende: <http://data.roostanews.ir/header.jpg> , *Zencân-Hüdabende-Secâs-rûd-Secâs*, Bank-i Came-i İtilaat-i Roostahây-i İran, son başvuru 20/01/ 2011

- Isfend-âbâd: <http://www.logatnaame.org> ,*Isfend-âbâd maddesi*, <http://www.roosta.ir>, son başvuru 28/05/2014
- Kirmânşâh: <http://af.samta.ir/atlas> , *Nejad ve Tire dar Ostan-i Kirmânşâh*, son başvuru 25/05/2013.
- Loşan ve Tarum: <http://www.loghatnaameh.org/image/fa/logo.jpg> , *Loşan ve Tarum maddeleri*, son başvuru 25/01/2013.
- Men: <http://www.encyclopaediaislamica.com/madkhal>, *من تبریز*, *Tebriz Batmanı* , son başvuru 03/01/2013.
- Mazdek:<http://www.vajehyab.com/dekhoda>/*Mazdek* hakkında bilgi için bkz *مزدک*, son başvuru 12/06/2014.
- Silahor: <http://www.roosta.ir/>, *Rustahây-i İnterneti-i İran*, *Silahor*, Son başvuru 24/12/2012.
- Söhreverd: <http://www.loghatnaameh.org/image/fa/logo.jpg>,*Söhreverd*, son başvuru 30/05/2014.
- Takvim: <http://www.ibayrak.com/hicri-miladi-takvim.asp>, son başvuru 10/12/2013.
- Tirek: <http://www.loghatnaameh.org/image/fa/logo.jpg> ,*Tirek maddesi*, son başvuru 03/01/2013.

ÖZGEÇMİŞ

1964 yılında İran Azerbaycan'ında Tebriz'e bağlı olan Şebister ilçesinde doğdum. İlk öğrenimden Lisans öğretimine kadar Şebister'de tamamladım.

2001 yılında Tahran-i Merkez İslami Azad Üniversitesi'nin Tarih Bölümü'nden mezun oldum. 2001 -2005 yılları arasında Şebister İslami Azad Üniversitesinde Tarih Bölümünde çalıştım. 2006 yılında Türkiye'ye geldim. Ankara'da Gazi Üniversitesinde TÖMER bitirdikten sonra 2007'de Ege Üniversitesinde doktora başladım.

ÖZET

Osmanlılar ile Safeviler arasında XV.yüzyılın ilk yarısından başlayarak XVIII. yüzyılın ortalarına kadar yaklaşık iki buçuk asır devam eden mücadeleler, Sultan Selim'in Çaldıran Savaşı ile başladı. 1629 yılında IV. Murad'ın veziriazamı Hüsrev Paşa, Hemedan bölgesine yürüyerek başarılar elde edip burayı fethetti. IV. Murad döneminde, 1639 yılında yapılan barış anlaşmasıyla iki devlet arasındaki savaflara son verildi. Uzun bir barış dönemi sonrasında, 1722 yılında Osmanlı-Safevi ilişkileri yeniden bozuldu. Safevi Devletinin seneler öncesinden başlayan çöküş süreci küçük bir Afgan aşiretinin hücumuyla hız kazandı. Osmanlılar da bu durumdan yararlanarak sulhu bozmuş ve savaş yeniden başlamıştır. Safevi Devleti'nin iç meseleleri Rusya'yı bu durumdan istifade etmeye heveslendirmiştir. Ruslar, Safevilerin hâkim olduğu Kafkas topraklarını işgale kalkışmıştır. Kafkasların Ruslar tarafından işgalini istemeyen Osmanlı Devleti, Ruslardan önce bazı önemli yerlerin fethine çalışmıştır. Osmanlı Devleti, Afganlara karşı imparatorluğun doğu sınırlarının güvenliği bahanesiyle Tiflis, Revan, Gence ve Tebriz'i hâkimiyeti altına almayı zaruri görmüştür. Buna benzer nedenlerle 1724 yılında Osmanlı Devleti Safevi topraklarından önemli yerleri almaya başlamıştır. Hemedan bölgesi 31 Ağustos 1724 yılında Osmanlı ordusu tarafından fethedilmiştir.

Osmanlı Devleti, Irak-ı Acem bölgesinde bulunan Hemedan ve çevresini fethettiği vakit kendi idari taksimatına uygun olarak burayı Hemedan Eyaleti adıyla anmaya başlamıştır. İki ciltlik "Hemedan Eyaleti Mufassal Tahrir Defterleri"ne göre eyalet bir kaza ve 42 nahiyeden müteşekkildir. Sözü geçen defterlerin verilerine göre; eyaletin nüfus yapısının %98.18'i Müslüman ve % 1.82'si gayri Müslim idi. Savaş nedeniyle yapılan göçler nüfus dengesinin bozulmasında etkili olmuştur. Eyalette mevcut yerleşim birimlerinin %59'u terk edilmiş durumda idi. Yerleşim bulunan yerlerde halkın temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktı. Bölgenin ekseri yerlerinde yükseltinin fazla olmasından dolayı buğday ve diğer tahıl ürünleri yetiştirilmiştir. Ayrıca suyu bol ve iklimi nispeten sıcak olan kesimlerde çeltik tarımı dabalunmaktadır. Orta kısımlarında yer alan nahiyelerde bağcılık ve meyvecilik yapılmıştır.

Hemedan'daki Osmanlı hâkimiyeti 1732 yılına kadar devam etmiştir. Bu tarihten sonra yapılan mücadeleler 1746 yılında Nadir Şah ile yapılan anlaşma gereği ile sona ermiştir.

ABSTRACT

Struggles between Ottomans and Safavids, which had been gone on approximately two and a half centuries, from the beginning of the XVth century to the mid-terms of the XVIIIth century, started with Sultan Selim's Çaldıran War. In 1629 Hüsrev Paşa, grand vizier of Murad IV, marched to the Hemedan region and conquered there. In the period of Murad IV, wars between two states had been put an end by the peace agreement made in 1639. After a long peace term, Ottoman-Safavid relations had been broken down again. The collapse of Safavid Empire, which had begun many years ago, had run up by the attack of a weak Afghan tribe. By using this opportunity Ottomans broke down the peace and the war begun again. The inner problems of Safavids aroused Russia's interest in order to get benefit from these conditions. Russians attempted to invade the Caucassian lands, under the rule of Safavids. Ottomans, who were against the Russian's invasion, tried to conquer some of the important lands before Russians. To be the ruler of Tbilisi, Revan, Gence and Tabriz was evaluated necessary for Ottomans with the reason of the eastern borders' security against Afghans. With similar reasons Ottomans started to conquer some of the important lands of Safavids. Hemedan region was conquered by Ottoman army in 31 August 1724.

After the conquer of Hemedan and her periphery in Irak-ı Acem region, Ottomans started to denominate this region as Hemedan province in accordance with her administrative system. According to two-volumed "Detailed Notebook of Hemedan Province", this province was composed of an administrative district and 42 subdistricts. As to the so-called notebooks' contents, demographic structure of the province was composed of % 98.18 Muslims and % 1.82 non-Moslems. Migrations due to the wars were effective in the change of the demographic balance. % 59 of the existing settlement units in the province had been leaved. Fundamental living sources of the people were agriculture and stockbreeding in the settlement units, which people had been living. Wheat and other grains were grown due to the altitude in many parts of the region. Moreover, rice agriculturing were made on lands, rich in water and relatively warm. In the subdistricts located in the middle parts of the province, people occupied

with viniculture and orcharding. The ruling of Ottomans in Hemedan had been continued until 1732. The struggles after this period was ended by the agreement made with Nadir Shah in 1746.

EKLER

EK – 1 : Osmanlı Hakimiyetinde Hemedan Eyaleti

